



รายงานการวิจัย

เรื่อง

การพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในยุคปัจจุบัน
The development of people in the
Buddhist community in the 21 st Century

โดย

พระมหามงคลกานต์ ฐิตธมโม, ผศ.ดร.,
พระมหาจীরวัฒน์ กนตวณโณ, ผศ.ดร.,
ดร. พูนศักดิ์ กมล

คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๖๓

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 800763007



รายงานการวิจัย

เรื่อง

การพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในยุคปัจจุบัน
The development of people in the
Buddhist community in the 21 st Century

โดย

พระมหามงคลกานต์ ฐิตธมฺโม, ผศ.ดร.,

พระมหาจীরวัฒน์ กนตวณฺโณ, ผศ.ดร.,

ดร. พูนศักดิ์ กมล

คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๖๓

ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจาก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 800763007



Research Report

The development of people in the
Buddhist community in the 21 st Century

By

Phramaha Mongkholkan Thitadhammo, Asst.Prof.Dr.,

Phramaha Chiravat Kantawanno, Asst.Prof.Dr.,

Dr.Poonsak kamol

Faculty of Buddhism Mahachulalongkornrajavidyalaya University

B.E.2563

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya university

MCU RS 800763007

ชื่อรายงานการวิจัย:	การพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในยุคปัจจุบัน
ผู้วิจัย:	พระมหามงคลกานต์ ฐิตธมโม, ผศ.ดร., พระมหาจิรวัฒน์ กนตวณโณ, ผศ.ดร., ดร.พูนศักดิ์ กมล
ส่วนงาน:	คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ปีงบประมาณ:	๒๕๖๓
ทุนสนับสนุนวิจัย:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๑. เพื่อศึกษาหลักในการพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในศตวรรษที่ ๒๑ ๒. เพื่อศึกษาวิธีการพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในศตวรรษที่ ๒๑ ๓. เพื่อศึกษาวิเคราะห์การพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในศตวรรษที่ ๒๑ โดยใช้วิธีการวิจัยแบบเชิงคุณภาพแบบสัมภาษณ์ โดยใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมซึ่งใช้วิธีดำเนินการวิจัยจำแนกออกเป็นรูปแบบ เป็นการสัมภาษณ์ คือ คณะผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก กับผู้นำทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ เจ้าอาวาส พระ ผู้นำชุมชน ได้แก่ ประธานองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประชาชนทั่วไป และครู เยาวชน ในชุมชนชาวพุทธ

ผลการวิจัยพบว่า

(๑) การใช้หลักในการพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในศตวรรษที่ ๒๑ ในชุมชนบ้านอังกัญ หมู่ ๔ บ้านโคกบรเรลง หมู่ ๑๐ ต.บุฤาษี อ.เมือง จ.สุรินทร์นั้นทำให้คนในชุมชนมีความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามากขึ้น จากความรู้เพียงแค่ผิวเผิน คนในชุมชนมีความตั้งใจในการพัฒนาตนเองและพัฒนาชุมชน

(๒) การพัฒนาหลักการและวิธีการการพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในศตวรรษที่ ๒๑ มีความสามัคคีกันมาก ให้ความร่วมมือและร่วมกันสร้างเครื่องมือในการป้องกันตนเองจากภัยต่าง ๆ พร้อมกับสร้างชุมชนเข้มแข็งอย่างมีประสิทธิภาพ

(๓) จากการศึกษาวิเคราะห์การพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในศตวรรษที่ ๒๑ นั้นมีความเป็นไปได้ว่าถ้าเราสามารถพัฒนา ให้เกิดเป็นชุมชนแนวใหม่ขึ้นมาเพื่อเป็นแบบอย่างได้ จะสามารถสร้างและพัฒนาคน พัฒนาชุมชน และพัฒนาสังคมให้อยู่ในหลักของการประคองตนตามหลักศีลธรรมที่เป็นหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี ดังนั้นการพัฒนาคนในชุมชนจึงเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาชุมชน

Research Title: The development of people in the Buddhist community in the 21 st Century

Researchers: Phramaha Mongkholkhan Thitadhammo, Asst.Prof.Dr.,
Phramaha Chiravat Kantawanno, Asst.Prof.Dr.,
Dr. Poonsak Kamol.

Department: FacultyofBuddhismMahachulalongkornrajavidyalaya University

Fiscal Year: 2563/2020

Research Scholarship Sponsor: MahachulalongkornrajavidyalayaUniversity

ABSTRACT

This article has objectives 1 To study the principles of human development in the Buddhist community in the 21st century 2. To develop the principles and methods of human development in the Buddhist community in the 21st century 3. To study, analyze, and develop the people in the Buddhist community in the 21st century by using Qualitative research methods, interview form By using participatory action research methodology which uses research methodology, divided into It was an interview which the research team used in-depth interview. With the Buddhist leaders, including the abbot, monk, community leaders including the chairman of the sub-district administrative organization, village headman, village headman, general public and youth teachers in the Buddhist community.

The result of research found that:

(1) The use of the principle of human development in Buddhist community in the 21st century at Ban Angkan community, village no. 4, Ban Khok Banlang, village No. 10, Buruesi subdistrict, Mueang district, Surin province cause people in the community to more understanding about Buddhist principles from knowing only superficial as well as they have determined to develop themselves and community.

(2) the principles and methods for human development in Buddhist community in the 21st century found that people in the community are very

harmonious, collaborate and join to create the tools to protect themselves from various dangers including to build a strong community efficiently.

(3) According to an analysis of people development in Buddhist community in the 21st century, it is possible that if we can develop and establish a new type of community to be a role model, it will be able to create and develop people, communities and societies by application of the morality principle which is the Buddhism doctrine. Therefore, the importance of community development is to develop people.



กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในยุคปัจจุบัน” สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี ด้วยความเมตตาอนุเคราะห์ของคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิที่ตรวจงานวิจัยเล่มนี้ ซึ่งประกอบด้วยท่านเจ้าคุณพระสุธีรัตนบัณฑิต ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำ ดูแลเอาใจใส่ให้ความช่วยเหลือ เพื่อประโยชน์ในการปรับปรุงแก้ไขงานตามลำดับขั้นตอน ขอขอบคุณท่านเจ้าคุณอาจารย์ พระราชปริยัติมุนี คณบดีคณะพุทธศาสตร์ พระเมธีวราญาณ ผศ.ดร.,รองคณบดีคณะพุทธศาสตร์ฝ่ายบริหาร.ดร.ณัฐฉิรี ศรีดี รองคณบดีคณะพุทธศาสตร์ฝ่ายวิชาการ อาจารย์รศ.กฤต ศรียะอาจ หัวหน้าภาควิชาศาสนาและปรัชญา ผู้บังคับบัญชาเบื้องต้นของผู้วิจัย

ขอขอบคุณ ผู้แทนในชุมชนบ้านอังกัญหมู่ ๔ บ้านโคกบรลง หมู่ ๑๐ ต.บุฤาษี อ.เมือง จ.สุรินทร์ ที่ให้ข้อมูลสำคัญ ในการสัมภาษณ์เพื่อศึกษาวิจัย

ขอขอบคุณ เพื่อนสหธรรมิกในภาควิชาศาสนาและปรัชญา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ให้ความช่วยเหลือข้อมูลทั้งอนุโลมและปฎิโลม รวมถึงข้อเสนอแนะในการดำเนินการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

ขอขอบคุณ ครูบาอาจารย์ คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทุกท่าน ตลอดจนถึงบุคลากร เจ้าหน้าที่ ของมหาวิทยาลัยทุกฝ่าย ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ช่วยเหลือข้อมูลเอกสารงานวิจัยตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

บุญกุศลและประโยชน์ใด ๆ อันจะพึงมีจากงานวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัย ขออุทิศบุญกุศล และประโยชน์นั้น ๆ ให้แก่มารดาบิดา และครูอุปัชฌาย์อาจารย์ ผู้เป็นแรงบันดาลใจ รวมทั้งผู้มีอุปการะคุณทุกท่าน ที่ได้ให้ความเมตตาอนุเคราะห์ จึงทำให้งานวิจัยครั้งนี้สำเร็จตามวัตถุประสงค์

พระมหามงคลกานต์ ฐิตธมโม, ผศ ดร.

๒๑ มกราคม ๒๕๖๔

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	
กิตติกรรมประกาศ.....	
สารบัญ.....	๗
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความสำคัญและที่มาของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๗
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ.....	๗
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย.....	๗
๑.๕ วิธีการดำเนินการวิจัย.....	๗
๑.๖ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	๘
๑.๗ กรอบแนวคิดของการวิจัย.....	๘
๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	๘
บทที่ ๒ แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนามนุษย์.....	๑๐
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต.....	๑๐
๒.๓ แนวคิดทักษะการดำเนินชีวิต.....	๑๘
๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา.....	๒๑
๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน.....	๓๑
๒.๖ แนวคิดในการพัฒนามนุษย์ในศตวรรษที่ ๒๑.....	๔๒
๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๔๔
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๕๐
๓.๒ พื้นที่การวิจัย.....	๕๐
๓.๓ เครื่องมือการวิจัย.....	๕๑
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๕๑
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๕๒
บทที่ ๔ ผลการศึกษาวิจัย	
๔.๑ ข้อมูลทั่วไป.....	๕๓
๔.๒ ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ ๑.....	๕๗

๔.๓ ผลของการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒.....	๖๕
๔.๔ ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ ๓.....	๗๐
๔.๕ สรุปองค์ความรู้จากการวิจัย.....	๗๔

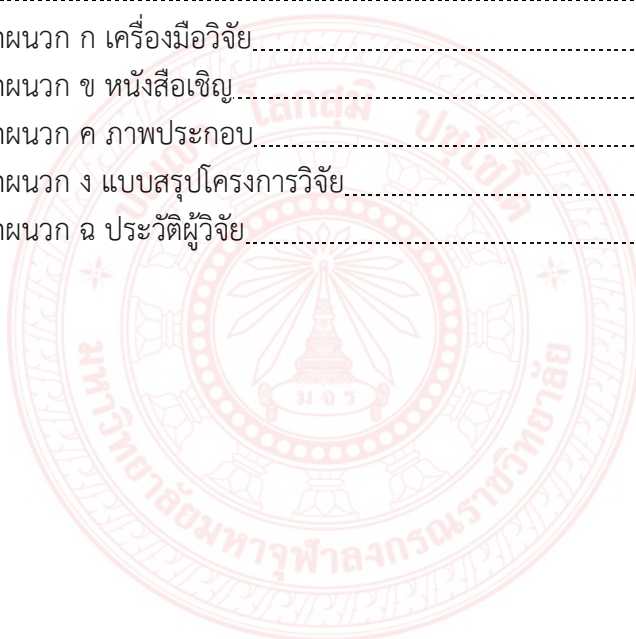
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ.....

๕.๑ สรุปผลการศึกษา.....	๗๖
๕.๒ อภิปรายผล.....	๗๗
๕.๓ ข้อเสนอแนะ.....	๘๐

บรรณานุกรม..... ๘๒

ภาคผนวก.....

ภาคผนวก ก เครื่องมือวิจัย.....	๘๖
ภาคผนวก ข หนังสือเชิญ.....	๘๙
ภาคผนวก ค ภาพประกอบ.....	๑๐๒
ภาคผนวก ง แบบสรุปโครงการวิจัย.....	๑๐๙
ภาคผนวก ฉ ประวัติผู้วิจัย.....	๑๑๙



บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

รูปแบบการแก้ปัญหา เป็นวิธีการในการจัดการที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ในการเป็นอยู่ และการดำเนินชีวิตในสังคม ที่เป็นสังคมประกอบด้วยกลุ่มคนที่มีความหลากหลาย มีความแตกต่างกันทางวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นด้านศาสนาการเป็นอยู่ ฯลฯ เพราะแต่ละกลุ่มคนมีความเชื่อ ความศรัทธา ในศาสนาและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน การที่จะทำให้แต่ละคนสามารถอยู่ในชุมชนหรือสังคมเดียวกันและก็เป็นเรื่องที่ยากยิ่งที่จะต้องมีการกั๊กยึดซึ่งกันและกัน ไม่ว่าจะเป็นวัตถุสิ่งของ เครื่องใช้ต่าง ๆ หรือเรื่องการกั๊กยึด เงินทอง เป็นต้น จึงต้องมีการศึกษาวิเคราะห์ทำความเข้าใจกับการแก้ปัญหา การเป็นหนี้ที่มีในกลุ่มคนในสังคม ด้วยหลักคำสอนของศาสนาอย่างลึกซึ้งและรอบด้าน หลักของการดำเนินชีวิตในรูปแบบทางสายกลางในพระพุทธศาสนา

ด้วยความเป็นธรรมชาติของมนุษย์แล้วมีธรรมชาติในการเป็นอยู่ในรูปแบบของความมีเสรีภาพหากแต่เมื่อมนุษย์มีอยู่หลากหลายเผ่าพันธุ์ หลากหลายแนวคิดจึงเกิดการพัฒนากันหลากหลายว่ามนุษย์จะอยู่อย่างไรในความเปลี่ยนแปลงทางด้านความคิดยุคสมัย และการเวลาจากการเปลี่ยนแปลงของสังคม ด้วยเหตุนี้บทบาทของพระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคมพร้อมกับการพัฒนาสังคมมวลรวมเพราะว่าสังคมแวดล้อมของวัดก็มีพันธะผูกพัน โดยจิตสำนึกที่ถูกถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษและจะต้องให้การสนับสนุนค้ำจุนวัดในฐานะพุทธามณะ เพื่อจรรโลงพระพุทธศาสนาให้ยืนนานต่อไป ซึ่งวัดเปรียบเสมือนเป็นร่างกายของพระพุทธศาสนาต้องบำรุงรักษา ถ้าไม่มีวัดก็ไม่มีที่ตั้งศาสนาก็ดำรงอยู่ยาก ดังนั้นวัดและชุมชนในสังคมต่างพึ่งพาอาศัยกันและกัน ซึ่งส่งผลกระทบต่อกันโดยวัดเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและ ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ทำให้เกิดคุณธรรม จริยธรรมในสังคม ถ้าสถาบันใดสถาบันหนึ่งล้มเหลวหรือหลุดลอยออกจากกัน ย่อมจะทำให้สังคมนั้นอ่อนแอลง รวมทั้งสถาบันศาสนาด้วย^๑ ในยุคปัจจุบันพุทธศาสนิกชนมีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่นกับสังคมและสิ่งที่มีอิทธิพลเป็นอย่างดีในการพัฒนา คือ วัดนอกจากจะเป็นที่อยู่อาศัยของพระภิกษุสงฆ์ในการศึกษา ปฏิบัติพระธรรมวินัยและประกอบศาสนกิจแล้ว วัดยังเป็นสถาบันหลักที่เป็นศูนย์กลางของชุมชนในการจัดกิจกรรมทางสังคม เป็นแหล่งศิลปวิทยาการ ทำหน้าที่ถ่ายทอดศีลธรรม จริยธรรม วัฒนธรรม และประเพณีต่าง ๆ ไปสู่ชุมชนตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งเสียชีวิต^๒ ดังหลักธรรมที่ปรากฏว่า

๑) ทิฐฐัมมิกัตถะ ประโยชน์ปัจจุบัน หรือหลักสร้างความสำเร็จทันตาเห็น บางที่ท่านเรียกว่า หัวใจเศรษฐี (อ.อา.กะ.สะ.) อันเป็นคำสอนให้ตั้งเนื้อตั้งตัวได้ในทางเศรษฐกิจ ๔ ประการ คือ (๑) ต้องมีความหมั่น คือ มีความขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่การงาน ประกอบบอชาติพอันสุจริต

^๑ประเวศ วัชรี, พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๐), หน้า ๒๑๑.

^๒พิฑูรย์ มลิวัลย์ และไสว มาลาทอง, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๓), หน้า ๑๒๐.

รู้จักใช้ปัญญาความสามารถจัดการดำเนินการไปให้ได้ผลดี ซึ่งเป็นทางให้ได้ทรัพย์ (๒) ต้องการรักษา คือ ต้องรู้จักเก็บคุ้มครองทรัพย์ หน้าที่การงานและผลงานที่ตนได้มาหรือได้ทำไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียรนั้น ไม่ให้เป็นอันตรายหรือเสื่อมเสียโดยเฉพาะ ถ้าเป็นทรัพย์ ก็ต้องยังรู้จักเก็บบอม (๓) ต้องเลือกคบคนดีเป็นเพื่อน คือ เลือกคบแต่สุหมิตร ได้แก่ มิตรแท้ เพื่อนจริง ที่มีอุปการคุณ สมานสุขทุกข์ แนะนำประโยชน์ให้และมีความรักใคร่จริงใจ ถ้าดำเนินธุรกิจเป็นบริษัทหรือสหกรณ์ ก็จำเป็นต้องเลือกสมาชิกที่ดี (๔) ต้องมีความเป็นอยู่เหมาะสม คือ รู้จักกำหนดรายได้และรายจ่าย เลี้ยงชีวิตแต่พอดีมิให้ฟืดเคืองหรือฟุ่มเฟือย

การเว้นจากอบายมุข เหตุแห่งการณสร้างควมวุ่นวายให้เกิดกับตนเองและชุมชน พร้อมกับสุขภาพร่างกายตนเองด้วยมีอยู่ ๔ ประการ คือ

๑) จากความเป็นนักเลงหญิงนักเที่ยวผู้หญิง

๒) เว้นจากความเป็นนักเลงสุรานักดื่มหนักเสพยาเสพติดประเภทต่าง ๆ

๓) เว้นจากความเป็นนักเลงเล่นการพนัน

๔) เว้นจากการคบคนชั่วเป็นมิตรสหาย หลักการปฏิบัติที่ส่งผลให้ผู้ปฏิบัติมีความสุขพร้อมกับเป็นผลต่อชุมชนในการจัดกิจกรรมพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในยุคปัจจุบัน ในกระบวนการต่าง ๆ ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับการดำรงชีวิตของชุมชน จำเป็นอย่างมากที่ต้องคำนึงถึงพื้นฐานดั้งเดิม หรือมีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตเฉพาะในส่วนที่ต้องการจะพัฒนาให้ดีขึ้น ไม่ได้เป็นการเปลี่ยนแปลงอาชีพหรือวิธีปฏิบัติทั้งหมดในคราวเดียว หากต้องการจะเปลี่ยนแปลงต้องให้แน่ใจว่าจะเป็นผลดีต่อชุมชนจริง ๆ ที่สำคัญคือควรต้องเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่นอกจากจะเพิ่มพูนสติปัญญาให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ แล้ว ยังควรต้องส่งผลการพัฒนาโดยรวมทั้งที่มีเป้าหมายเป็นผลิตภัณฑ์มวลรวม หรือการสร้างควมกินดี ได้แก่ การสร้างรายได้ การลดรายจ่าย และที่มีเป้าหมายเป็นความพึงพอใจมวลรวม หรือการสร้างควมอยู่ดี^๓ ซึ่งได้แก่ความสุขทางจิตใจ เช่น การมีครอบครัวที่อบอุ่น พร้อมหน้า ได้รับการยอมรับในสังคม การมีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่ธำรงอยู่อย่างยั่งยืน การมีสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่มีคุณภาพ มีความอุดมสมบูรณ์ ขณะเดียวกันก็ต้องไม่ละเลยกิจกรรมที่สร้างควมเข้มแข็งให้กับสังคม เพื่อให้สมาชิกชุมชนมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีความรู้สึกรักหวงแหนผืนแผ่นดินเกิด และมีจิตมุ่งมั่นที่จะพัฒนาชุมชนให้ดียิ่งขึ้น

ดังที่มีปรากฏให้เห็นในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาด้วย หลักที่ว่าทางสายกลาง ด้วย อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้คือ

๑. สัมมาทิฐิ คือ ความรู้ในทุกข์ (ความทุกข์) ความรู้ในทุกข์สมุทัย (เหตุเกิดแห่งทุกข์) ความรู้ในทุกข์นิโรธ (ความดับทุกข์) ความรู้ในทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา (ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์)^๔

๒. สัมมาสังกัปปะ คือ ความดำริในเนกขัมมะ (การออกจากกาม) ความดำรินอพยาบาท (ความไม่พยาบาท) ความดำรินอวิหิงสา (การไม่เบียดเบียน)

^๓ ครรชิต พุทธโกษา, คู่มือการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ฉบับสมบูรณ์, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๕๔), หน้า ๓.

^๔ ช.ป. (ไทย) ๓๑/๓๖/๕๕.

๓” สัมมาวาจา คือ เจตนาเป็นเหตุเว้นจากมุสาวาท (พูดเท็จ) เจตนาเป็นเหตุเว้นจากปิศุนาวาจา (พูดส่อเสียด) เจตนาเป็นเหตุเว้นจากผรุสวาจา (พูดคำหยาบ) เจตนาเป็นเหตุเว้นจากสัมผัปปลาปะ (พูดเพ้อเจ้อ)

๔. สัมมากัมมันตะ คือ เจตนาเป็นเหตุเว้นจากปาณาติบาต (การฆ่าสัตว์) เจตนาเป็นเหตุเว้นจากอทินนาทาน (การลักทรัพย์) เจตนาเป็นเหตุเว้นจากกาเมสุมิฉฉาจาร (การประพฤตินอกใจ)

๕. สัมมาอาชีวะ คือ ข้อที่พระอริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ละมิฉฉาอาชีวะ สำเร็จการเลี้ยงชีพด้วยสัมมาอาชีวะ

๖. สัมมาวายามะ คือ ฝึกขุในธรรมวินัยนี้ “สร้างฉันทะ พยายาม บรรเทาความเพียร ประคองจิตมุ่งมั่นเพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น”^๕

๗. สัมมาสติ คือ ข้อที่ฝึกขุในธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีความเพียร “มีสัมปชัญญะ มีสติพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ ฟังคำจัตถกขิณาและโหม่นสนในโลกได้ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่”

๘. สัมมาสมาธิ สมาธิชอบ เป็นหลักในการปฏิบัติเป็นฐาน ในทางเดินให้ไม่หลงทาง^๖ อันเป็นหลักในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข ตามหลักทางสายกลาง

ภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นองค์ความรู้ของชาวบ้าน หรือทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดค้นจากสติปัญญา ความสามารถของชาวบ้านเอง เพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาหรือใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย^๗ โดยมีกระบวนการสั่งสม สืบทอด และกลั่นกรองกันมาเป็นเวลายาวนานจนเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

ชุมชนมีความสุขด้วยหลักธรรมนี้ คือ “การไม่คบคนพาล จากคำสอนนี้เป็นการแสดงถึงการดำเนินชีวิตอยู่ด้วยปัญญา เป็นแนวคิดที่ให้การสนับสนุนในการตัดสินใจของบุคคลนั้น ๆ ในการไม่เข้าไปคบหา และควรออกห่าง

การคบแต่บัณฑิต จากคำสอนนี้เป็นการแสดงถึงการดำเนินชีวิตอยู่ด้วยปัญญา เป็นแนวคิดที่ให้การสนับสนุนในการตัดสินใจของบุคคลนั้น ๆ ในการเข้าไปคบหา และนำมาปฏิบัติตาม

การบูชาคนที่ควรบูชา นี้เป็นมงคลอันสูงสุด”^๘ จากคำสอนที่กล่าวมาแล้วทั้ง ๓ ประการนั้นเป็นการกล่าวถึงทำที่ถึงความ เป็นเสรีภาพในการกระทำของบุคคลนั้น ๆ ที่จะเป็นการแสดงออกว่าไม่ว่าการคบคนพาล หรือคบบัณฑิต และจะสนับสนุนใคร ๆ พร้อมด้วย การบูชาบุคคลที่ควรบูชา นั้นก็อยู่ที่บุคคลนั้น ๆ ที่จะคิดด้วยตนเอง

“การอยู่ในถิ่นที่เหมาะสม การเลือกสถานที่อยู่อาศัยก็เป็นเรื่อง ที่กล่าวถึงการ ตัดสินใจของบุคคลนั้น ๆ ที่สามารถจะเลือกได้ด้วยตนเอง

^๕ ชุ.ป. (ไทย) ๓๑/๓๖/๕๖.

^๖ ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๐๘๑/๕๙๒ - ๕๙๓.

^๗ สิริกร ไชยมา, ภูมิปัญญาในวิถีชีวิตชาวล้านนา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร: โครงการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโรงเรียนรองกวางอนุสรณ์, ๒๕๔๔), หน้า ๒.

^๘ ชุ.อิตติ. (ไทย) ๒๕/๒๖๒/๕๖๒.

การได้สร้างบุญไว้ในปางก่อน และการเตรียมเสบียงในการเดินทาง หรือการสร้างคุณงามความดีด้วยตนเอง

การตั้งตนไว้ชอบ นี้เป็นมงคลอันสูงสุด”^๙ จากคำสอนที่กล่าวมาแล้วทั้ง ๓ ประการนั้น เป็นการกล่าวถึงท่าทีของบุคคลในการเลือกอยู่อาศัยกระทำความดีหรือไม่ดี กับด้วยการดำรงตนเองในทางที่ชอบ ในการตั้งใจในความดี

“ความเป็นพหูสูต เป็นการกล่าวถึงการแสวงหาความรู้ ตามความต้องการของตนอย่างสม่ำเสมอ

ความเป็นผู้มีศิลปะ เป็นการกล่าวถึงความสามารถและความชำนาญในวิชาที่ตนเองได้เรียนมา วินัยที่ศึกษามาดี เป็นการกล่าวถึงความเป็นผู้ที่มีระเบียบวินัยในการดำเนินชีวิต

วาจาสุภาพดี นี้เป็นมงคลอันสูงสุด”^{๑๐} จากคำสอนที่กล่าวมาแล้วทั้ง ๔ ประการนั้นเป็นการกล่าวถึงท่าทีความเป็นเสรีภาพของบุคคลในการเลือกที่จะกระทำบางอย่างในการเข้าถึงชีวิตที่ดี

“การบำรุงมารดาบิดา การสงเคราะห์บุตร การสงเคราะห์ภรรยา การทำงานไม่อาภูล นี้เป็นมงคลอันสูงสุด”^{๑๑} จากหลักคำสอนที่กล่าวมาเป็นส่วนหนึ่งของการเลือกของบุคคล “การให้ทาน การประพฤติธรรม การสงเคราะห์ญาติ การงานที่ไม่มีโทษ นี้เป็นมงคลอันสูงสุด”^{๑๒} จากคำสอนที่กล่าวมาแล้วทั้ง ๔ ประการนั้นเป็นการกล่าวถึงท่าทีของบุคคลในการเลือกที่จะกระทำ และการเลือกที่จะไม่กระทำ เช่น “การงดเว้นจากบาป การงดเว้นจากการดื่มน้ำเมา ความไม่ประมาทในธรรม นี้เป็นมงคลอันสูงสุด”^{๑๓} ด้วยเหตุที่ว่าปัญหาด้านศีลธรรมและปัญหาด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนไทยและการพัฒนาประเทศไทยในระยะยาว การพัฒนาศักยภาพของคนที่พึงปรารถนา จะต้องพัฒนาให้ทุกคนได้รับการพัฒนาตามศักยภาพอย่างเต็มที่ ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ปัญญาและทักษะฝีมือ เพื่อให้คนเป็นคนดี มีคุณธรรม มีสุขอนามัยที่ดี และมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนมีจิตสำนึกและมีบทบาทในการดูแลอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมที่ดั้งเดิม ทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่นซึ่งจะช่วยทำให้การพัฒนาประเทศมีความสมดุล ยั่งยืนอยู่บนพื้นฐานของความเป็นไทย สภาวะปัจจุบันของกลุ่มเยาวชนในจังหวัดชัยภูมิ กำลังเผชิญปัญหาที่สำคัญหลายเรื่อง ในจำนวนหลายเรื่องนั้นคือเรื่องขาดการเสริมสร้างจิตสำนึกในความรับผิดชอบ^{๑๔} จึงมีปัญหาระวาทเกี่ยวกับกลุ่มเยาวชนบ่อยครั้ง ในแง่ที่ไม่สร้างสรรค์ เช่น แสดงออกในเชิงชู้สาวในสวนสาธารณะ แสดงออกในลักษณะของความรุนแรง ก่อความทะเลาะวิวาทในงานเทศกาลหรืองาน

^๙ ขุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๒๖๓/๕๖๒.

^{๑๐} ขุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๒๖๔/๕๖๒.

^{๑๑} ขุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๒๖๕/๕๖๒.

^{๑๒} ขุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๒๖๖/๕๖๒.

^{๑๓} ขุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๒๖๗/๕๖๒.

^{๑๔} ธีระพล อรุณะกสิกร และคณะ, พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็กพร้อมด้วยกฎกระทรวงระเบียบคณะกรรมการคุ้มครองเด็กแห่งชาติและระเบียบกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, กรุงเทพฯ : วิญญูชน, ๒๕๔๖.

บุญประเพณีต่าง ๆ ที่หน่วยงานราชการหรือองค์กรต่าง ๆ จัดขึ้นในวันสำคัญต่าง ๆ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าส่วนรวม ขาดจิตสำนึกต่อระเบียบวินัยในตนเอง และขาดความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม จึงมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาหลาย ๆ ด้าน เพื่อช่วยกันแก้ปัญหาสังคมให้ดำเนินไปในทิศทางที่สร้างสรรค์จนนำไปสู่มิติตัวอย่างทางสังคม โดยอาศัยร่วมเงาของกระแสความคิดหลังสมัยใหม่ที่มีปัจจัยทางความคิดที่ก่อตัวเป็นแรงปรารถนา ภายใต้ภาวะสังคมทันสมัย (modernity) ให้เพิ่มเติมแนวคิดใหม่ ๆ จะได้ไม่ต้องจมอยู่กับจุดเล็ก ๆ หรือแนวคิดเดิม ๆ แม้จะเปลี่ยนแปลงทางแนวคิดไปตามพลวัตและกระแสสังคมก็ตาม^{๑๕} ทั้งนี้ล้วนเป็นการเสริมเติมช่วยในการพัฒนาไปสู่จุดที่สมบูรณ์นำไปให้เข้าถึงความประเสริฐสุดในชีวิตได้เช่นกัน

เมื่อปัญหาเกิดขึ้นกับชุมชนและกับเยาวชน จำเป็นอย่างยิ่งที่ทุกฝ่ายต้องร่วมกันหาทางป้องกันและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับเด็ก และวัยรุ่น แต่สิ่งที่สามารถป้องกันและช่วยแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้เป็นอย่างดี คือการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมกับวัยรุ่น โดยการนำเอาหลักคำสอนทางศาสนาเข้ามาช่วยในการแก้ปัญหา ยุทธศาสตร์ใหม่ที่เป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๘ พ.ศ.๒๕๔๐-๒๕๔๔^{๑๖} จึงได้กำหนดทิศทางของการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างให้คนมีความเป็นอยู่ที่ดี โดยเฉพาะกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทุกกลุ่มได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพตามขีดความสามารถของแต่ละบุคคลอย่างเป็นองค์รวม คือ พัฒนาทั้งทางด้านร่างกาย สติปัญญา คุณธรรม จริยธรรม จิตใจ อารมณ์ สังคม รวมทั้งการคุ้มครองช่วยเหลือให้ได้รับการบริการพื้นฐานทางสังคมทุกด้านอย่างเหมาะสม ทั้งถึงและเป็นธรรม เพื่อให้บุคคลเหล่านั้นสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุขและสมศักดิ์ศรีรวมทั้งการพัฒนาระบบความมั่นคงทางสังคม ทั้งครอบครัวและชุมชนเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมให้เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาคนและสังคมต่อไป ความเจริญทางด้านวัตถุในยุคสมัยใหม่นี้ ก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์เชิงค่านิยมของคนในสังคมอย่างผันตลบลสังคมนึงจึงให้ความสำคัญในการแสวงหาเงินทองอำนาจมากกว่าให้ความสำคัญด้านจิตใจ ความมีศบอดเริ่มแผ่เข้าปกคลุมทุกพื้นที่ทางสังคม^{๑๗} ปัญหามากมายต่างทยอยผุดขึ้นลูกกลมสลับทับซ้อนกันไป

ด้วยเหตุนี้วิธีการสร้างกระบวนการ ในการปลูกฝังจิตใจให้บุคคลมีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม ขณะนี้จึงมีความเร่งด่วนที่ทุกภาคส่วนจำต้องร่วมระดมช่วยกันเยียวยาขนานใหญ่ ด้วยเหตุนี้จึงมีการกล่าวถึงคำว่า "จิตสำนึกมากขึ้นเพื่อประโยชน์ที่จะเป็นแนวคิดต่อตนเอง อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาคนพัฒนาชุมชน และพัฒนาสังคม เพื่อชี้ให้เห็นประเด็นในแง่ของการจัดการศึกษาที่แท้จริงว่าต้องจัดกระบวนการความคิด เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนผ่านเรียนรู้จนตกผลึกความเห็นในการพัฒนาเชิงประจักษ์ร่วมกัน ดังนั้น เมื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ในเรื่องของการมี

^{๑๕} ดวงละภา กุดนอก. ยุทธศาสตร์การพัฒนากิจการการค้าขายเยาวชนเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตของนักเรียน ตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร. วิทยานิพนธ์มหาวิทยลัยราชภัฏสกลนคร.๒๕๕๑.

^{๑๖} สมบูรณ์ สุขสำราญ. การพัฒนาตามแนวพุทธศาสนา กรณีศึกษาพระสงฆ์นักพัฒนา, กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๓๐

^{๑๗} สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ, ม.ป.ป.

จิตสำนึกได้อย่างถูกต้องแล้ว จะส่งผลถึงสังคมของกลุ่มเยาวชนจะให้ได้รับการพัฒนาในเรื่องจิต
 สาธารณะนี้อยู่ถึง ๓ ประการ ได้แก่

๑. คุณภาพจิต ได้แก่ สร้างเสริมจิตใจให้ตั้งงามด้วยคุณธรรมต่าง ๆ มีจิตใจสูง ประณีต ให้มี
 เมตตา มีความรัก มีความเพียร มีความปรารถนาประโยชน์แก่ผู้อื่น มีความกรุณาอยากช่วยเหลือผู้อื่น
 ให้พ้นทุกข์ มีมีทวะ ความอ่อนโยน กตัญญู รู้คุณค่าแห่งการกระทำของผู้อื่น เป็นต้น

๒. สมรรถภาพจิต คือ ความสามารถของจิต เช่น ความมีสติดี มีวิริยะ ความเพียรพยายาม
 สู้งาน มีขันติความอดทนและทนทาน มีสติจิตใจแน่วแน่ มีสัจจะ มีความจริงจัง เอาจริงเอาจัง มี
 อธิษฐาน มีความเด็ดเดี่ยวต่อความมุ่งหมาย มีความหนักแน่นเข้มแข็งมั่นคงในจิตใจที่จะทำงานให้
 ได้ผลสมบูรณ์ โดยเฉพาะงานทางปัญญา มีความคิดพิจารณาให้เห็นความจริงแจ่มแจ้งชัดเจน

๓. สุขภาพจิต เพื่อให้เด็กและเยาวชนเป็นคนมีความสุข มีสมาธิสงบเยือกเย็นเป็นคน
 แจ่มใส ร่าเริง พอใจในสิ่งที่ตนมี ยินดีในสิ่งที่ตนได้ และเพื่อส่งเสริมบทบาทของสถาบันในการพัฒนา
 จิตใจ ซึ่งจะนำไปสู่ความเป็นครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสันติ สิ่งแวดล้อมยั่งยืน ในโอกาส
 ต่อไป^{๑๘}

การศึกษาวิเคราะห์การพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในยุคปัจจุบันครั้งนี้ เป็นการศึกษาเชิง
 คุณภาพ เน้นการเก็บรวบรวมข้อมูลในเชิงลึก เพื่อให้ได้หลักการที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักคำสอนในการ
 แก้ปัญหา มีชุมชนชาวพุทธ ซึ่งคณะผู้วิจัย จะได้ทำการศึกษาวิเคราะห์หลักคำสอนของศาสนาเพื่อ
 เป็นรูปแบบการแก้ปัญหาการพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในยุคปัจจุบัน อย่างลึกซึ้งและรอบด้าน ซึ่ง
 จะเป็นประโยชน์สำหรับการดำเนินชีวิตของทุกกลุ่มคนที่ดำเนินชีวิตตามวิถีของศาสนาดนได้อย่างเป็น
 รูปธรรม

พระพรหมคุณาภรณ์^{๑๙} ได้กล่าวถึงการทำหน้าที่ความเป็นกัลยาณมิตร ลักษณะเพื่อนซี้-
 เพื่อนดี ในหลักของทศ ๖ ตามความหมายของการพัฒนาคนว่า จะต้องรู้จักหน้าที่ของตนเองในการ
 ปฏิบัติกับผู้คนรอบ ๆ และชุมชนชนที่ตนอาศัยอยู่ เพื่อเกิดการพัฒนาคนและชุมชนให้อยู่อย่างมี
 ความสุข ภิภุ ปัญญานันทะ^{๒๐} ได้กล่าวถึง หลักทางสายกลาง ในการดำเนินชีวิต เช่น คิดชอบ ทำ
 ชอบ มีสติ มีศีล มรรค ๘ ประการ คือ ความเห็นที่ถูกต้อง ความคิดที่ถูกต้อง การพูดจาที่ถูกต้อง การ
 งานที่ถูกต้อง การอาชีพที่ถูกต้อง ความพากเพียรที่ถูกต้อง ความรำลึกที่ถูกต้อง ความตั้งใจมั่นคงที่
 ถูกต้องทุกขันธ์โรธคามินีปฏิปทา หลักในการดำเนินชีวิตตามทางสายกลาง อันเป็นเนื้อแท้ของ
 พระพุทธศาสนา

จากสิ่งที่เกิดขึ้นด้วยการศึกษาข้อมูลมานั้น ผู้วิจัยจึงได้เลือกศึกษาวิเคราะห์การพัฒนาคน
 ในชุมชนชาวพุทธในยุคปัจจุบัน และเพื่อจะได้นำเสนอหลักการและวิธีการที่เป็นแนวทางการพัฒนา

^{๑๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, กรุงเทพมหานคร: เอส. อาร์. พรินติ้ง แมส. โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๘

^{๑๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ปยุต ปยุตฺโต), หน้าที่ความเป็นกัลยาณมิตร ลักษณะเพื่อนซี้ - เพื่อนดี, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา สถาบันบันลือธรรม, ม.ป.ป.), หน้า ๒๙.

^{๒๐} ปัญญานันท์, ทางสายกลาง, ศูนย์สืบอายุพระพุทธศาสนา. วัดชลประทานรังสฤษฎ์, มปป. หน้า ๕๑-๕๓.

คนในชุมชนชาวพุทธในยุคปัจจุบัน ของบ้านอังกัญหมู่ ๔ โคกบรลง หมู่ ๑๐ ต.บุภาชี อ.เมือง จ. สุรินทร์ ให้เข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามากขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาหลักในการพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในศตวรรษที่ ๒๑
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาวิธีการการพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในศตวรรษที่ ๒๑
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาวิเคราะห์การพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในศตวรรษที่ ๒๑

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ เพื่อต้องการทราบหลักในการพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในศตวรรษที่ ๒๑
- ๑.๓.๒ เพื่อต้องการทราบวิธีการการพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในศตวรรษที่ ๒๑
- ๑.๓.๓ เพื่อต้องการทราบหลักการศึกษาวิเคราะห์การพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในศตวรรษที่ ๒๑

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการศึกษาวิจัยดังต่อไปนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตเนื้อหา และด้านพื้นที่

ขอบเขตเนื้อหาของงานวิจัยคือ ศึกษาหลักในการพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในศตวรรษที่ ๒๑ โดยครอบคลุมเนื้อหา ๔ ด้านคือ ด้านวิธีคิด ด้านการอยู่ร่วมกัน ด้านจิตสำนึกและด้านความรับผิดชอบของชาวพุทธในชุมชนดังกล่าว

ขอบเขตด้านพื้นที่คือ บ้านอังกัญหมู่ ๔ โคกบรลง หมู่ ๑๐ ต.บุภาชี อ.เมือง จ.สุรินทร์

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๑) ผู้นำทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ พระสงฆ์จำนวน ๕ รูป ครูสอนศาสนาจำนวน ๕ คน ครูสอนในโรงเรียนจำนวน ๕ คน

๒) ผู้นำชุมชน ได้แก่ อบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ชาวบ้าน จำนวน ๕ คน ครูจำนวน ๕ คน เยาวชนจำนวน ๕ คน

๑.๕ วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในศตวรรษที่ ๒๑ นั้นเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบสัมภาษณ์ โดยการลงพื้นที่ และศึกษาผ่านกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ ประกอบด้วยกิจกรรม สวดสรภัญญะ ธรรมะวัยทีนส์และธนาคารขยะ เป็นต้น

๑.๖ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

หลักในการพัฒนาคน หมายถึง กระบวนการที่มุ่งจะเปลี่ยนแปลง วิธีการทำงาน ความรู้ ความสามารถ ทักษะการพัฒนาทัศนคติบุคลากรให้เป็นไปในทางที่ดีขึ้น

วิธีการพัฒนา หมายถึง การเพิ่มประสิทธิภาพด้านทักษะ ความชำนาญในการทำงาน ตลอดจนปรับเปลี่ยนทัศนคติของบุคลากรทุกระดับให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

การพัฒนาคน หมายถึง การที่มนุษย์ปรับปรุงตนให้ดีขึ้นด้วยคุณธรรมจริยธรรมทั้งใต้วรร

ชุมชนชาวพุทธ หมายถึง สถานที่ที่ชาวพุทธอยู่เป็นกลุ่มก้อน มีวัฒนธรรมแบบพุทธ เชื่อมโยงกันเป็นวิถีชีวิตอยู่ร่วมเป็นสังคมเดียวกัน

ยุคปัจจุบัน หมายถึง ยุคสมัยที่กำลังดำเนินอยู่และเป็นไปนี้ งานวิจัยเล่มนี้หมายถึงในศตวรรษที่ ๒๐

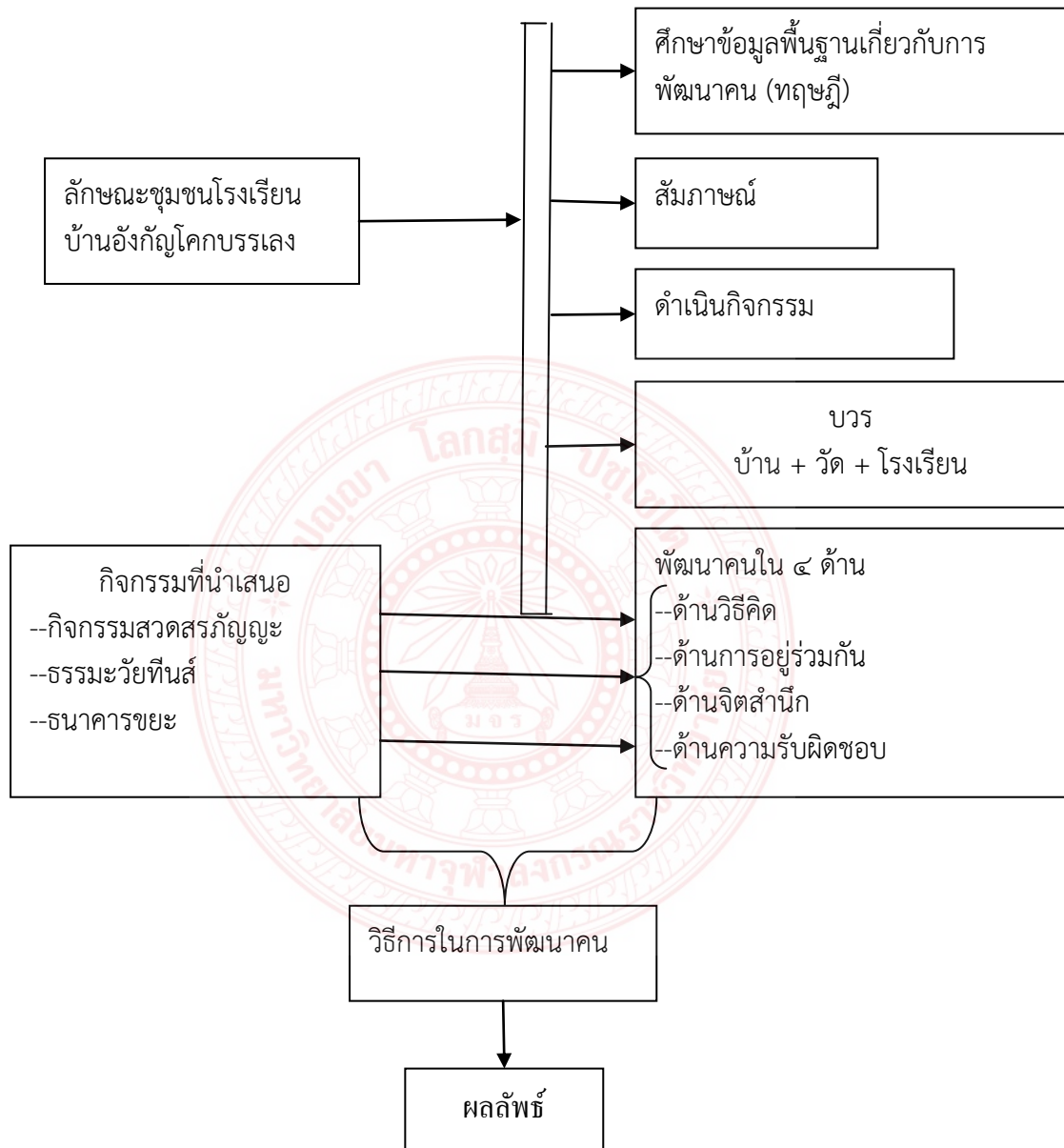
ทักษะชีวิต หมายถึง ความมีมาตรฐานในการใช้ชีวิตทั้งการทำงานและส่วนตัวอย่างมีความสุขในสภาพสังคมที่เกิดความเปลี่ยนแปลง และพร้อมที่จะยอมรับกับสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างมีสติและรู้เท่าทัน

๑.๗ กรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework)

หลักคำสอนที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัย “การพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในยุคปัจจุบัน” การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชุมชน ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้ดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข และเข้าใจปรากฏการณ์ทันยุคสมัยปัจจุบัน ผ่านกิจกรรมสวดสรภัญญะ ธรรมะวัยทีนส์ และธนาคารขยะ

ภาพที่ ๑ : กรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework)

การพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในศตวรรษที่ ๒๑



๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑.๗.๑ ทำให้ทราบหลักในการพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในศตวรรษที่ ๒๑
- ๑.๗.๒ ทำให้ทราบวิธีการการพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในศตวรรษที่ ๒๑
- ๑.๗.๓ ทำให้ทราบหลักการศึกษาวเคราะห์การพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในศตวรรษที่ ๒๑

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ประเด็นวิจัยหลักเรื่อง หลักในการพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในยุคปัจจุบัน ที่กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนามนุษย์ ในชีวิตประจำวัน ความสำคัญของการดำเนินชีวิต ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้กำหนดกรอบแนวคิด และทฤษฎี ในประเด็นต่อไปนี้

- ๒.๑ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนามนุษย์
- ๒.๓ แนวคิดทักษะการดำเนินชีวิต
- ๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
- ๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน
- ๒.๖ แนวคิดในการพัฒนามนุษย์ในศตวรรษที่ ๒๑
- ๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑.แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

หลักธรรมที่ปรากฏในพระไตรปิฎก มีความหมายที่แสดงถึงการพัฒนาคน พัฒนาชุมชน และการแสดงถึงการอยู่กับปัจจุบันให้เป็น มีปรากฏอยู่หลาย ๆ ที่เป็นเรื่องของการพัฒนามนุษย์เป็นแนวคิดแบบองค์รวมที่บูรณาการแนวทางต่าง ๆ เข้าไว้ด้วยกัน จึงจำเป็นต้องมียุทธศาสตร์และแนวทางปฏิบัติด้านการพัฒนามนุษย์ที่หลากหลายแตกต่างกันไป และคงเป็นไปได้ที่จะมียุทธศาสตร์หรือแนวทางการดำเนินงานอย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น ไม่ว่าจะการพัฒนามนุษย์จะมียุทธศาสตร์และแนวปฏิบัติอย่างไร และแนวทางสำคัญของหลักในการพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในศตวรรษที่ ๒๑ จะต้องได้แก่ยุทธศาสตร์ที่ยึดถือประชาชนเป็นศูนย์กลางพร้อมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิต และพัฒนาชุมชนให้มีความเข้าใจ มีใช่แต่เพียงยุทธศาสตร์ที่ยึดถือสินค้าหรือการผลิตเป็นหลัก

การพัฒนามนุษย์ตามแนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และต่อมาก็ขยายไปถึงการพัฒนาสังคม เป็นการมองคนอย่างเป็นทุน เป็นเครื่องมือ เป็นปัจจัยหรือเป็นองค์ประกอบที่จะใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม โดยที่เราต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนามนุษย์ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ และชุมชนที่มีสุข พร้อมกับอีกด้านหนึ่งมนุษย์ก็จะเป็นทรัพยากร ที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาชุมชนและสังคมต่อไป

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนามนุษย์

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนามนุษย์ จัดเป็นนโยบายที่เป็นมิติสำคัญด้านหนึ่งของพัฒนามนุษย์ และความคิดเรื่องการพัฒนาที่สะท้อนความกังวลสนใจเป็นหลัก และในปัจจุบันด้านการพัฒนาในประเด็นปัญหาความทุกข์จากความยากจน การดำเนินชีวิตในความเป็นอยู่ รวมไปถึงปัจจัยทางด้านสุขภาพและสุขอนามัยและด้านอื่น ๆ ของชีวิตด้วยความเหลื่อมล้ำไม่เท่าเทียมและการกดขี่ข่มเหง

กันเอาโรคเอาเปรียบโดยเฉพาะที่เกี่ยวกับสตรี เด็ก และชาติพันธุ์กลุ่มน้อยในสังคม ตลอดจนประเด็นด้านความมั่นคงของมนุษย์

รากฐานทางความคิดสำคัญประการหนึ่งของการพัฒนามนุษย์ คือ เรื่อง “ความสามารถ” แนวคิดนี้ประกอบด้วยหลักคิด ๒ ประการ ประการแรก คือ ความคิดที่ว่าเสรีภาพที่จะมีความเป็นอยู่ที่ดี (well-being) มีความสำคัญยิ่งในทางศีลธรรม และประการที่สอง เสรีภาพที่จะบรรลุถึงความ เป็นอยู่ที่ดีดังกล่าวเป็นที่เข้าใจในแง่ของความสามารถ ของประชาชน นั่นคือ การมีโอกาสที่แท้จริงที่จะทำและเป็นในสิ่งที่พวกเขาจะมีเหตุผลที่จะให้คุณค่า

ความหมายทรัพยากรมนุษย์ เป็นคำที่เกิดมาไม่นานนัก (เกิดในช่วง ค.ศ. ๑๙๖๕ – ๑๙๗๐ คือ พ.ศ. ๒๕๐๘ – ๒๕๑๓) เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นในช่วงที่เน้นเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจ และต่อมาก็ขยายไปถึงการพัฒนาสังคม^๑ เป็นการมองคนอย่างเป็นทุน เป็นเครื่องมือเป็นปัจจัยหรือเป็น องค์ประกอบที่จะใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ต่อมาเราเห็นว่าการที่จะพัฒนาโดยมุ่งเน้นแต่ใน ด้านเศรษฐกิจนั้นไม่ถูกต้อง แต่สิ่งที่สำคัญคือ คนเรานี่เอง ซึ่งควรจะทำให้ความใส่ใจเป็นพิเศษ เราจึงหัน มาเน้นในเรื่องการพัฒนาคน แต่ก็ยังมีการใช้ศัพท์ที่ปะปนกัน บางทีใช้คำว่าทรัพยากรมนุษย์ บางทีใช้ คำว่าพัฒนามนุษย์

การพัฒนามนุษย์ในฐานะที่เป็นมนุษย์ กับการพัฒนามนุษย์ในฐานะที่เป็นทรัพยากร มนุษย์นี้มีความหมายต่อการศึกษา เพราะการศึกษาเป็นกระบวนการในการพัฒนาคน ทั้งในฐานะที่เป็นมนุษย์โดยตัวของมันเอง และในฐานะที่เป็นทรัพยากร ซึ่งมีลักษณะที่แตกต่างกันคือ การศึกษา เพื่อพัฒนาตัวมนุษย์นั้น เป็นการศึกษาที่เรียกได้ว่าเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐาน (การศึกษาระยะยาว) ส่วนการศึกษาเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มีความหมายขึ้นกับกาลเทศะ หรือยุคสมัยมากกว่า คือเป็น การศึกษาที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมของยุคสมัยนั้น (การศึกษาระยะสั้น) เช่น เพื่อสนองความ ต้องการของสังคมในด้านกำลังคนในสาขางานและกิจการต่าง ๆ ฉะนั้นเราจึงควรจัดการศึกษาทั้งสอง อย่างนี้ให้สัมพันธ์กัน เพราะถ้าเราสามารถพัฒนาทั้งสองส่วนนี้ให้สัมพันธ์กันจนเกิดดุลยภาพขึ้นก็จะ เป็นผลดีต่อชีวิตและสังคมมาก

ในปัจจุบันหากกล่าวถึงชีวิตจะดีงามมีความสุข ประเทศชาติจะรุ่งเรืองมั่นคง และสังคม จะร่มเย็นเกษมศานต์ ด้วยปัจจัยสำคัญที่สุดคือ การพัฒนาคน ซึ่งจะทำให้คนเป็นคนดีมีความสุข และเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ การพัฒนาคนก็คือ การศึกษา คนที่มีการศึกษา ตลอดจนจบ การศึกษาแล้วเรียกว่า บัณฑิต เมื่อว่าโดยเนื้อหาสาระ บัณฑิต ก็คือ คนที่ดำเนินชีวิตด้วยปัญญา เป็นอยู่ด้วยความไม่ประมาท พัฒนาชีวิตของตนจนถึงประโยชน์ที่เป็นจุดหมายของชีวิต^๒

การพัฒนา (Development) เป็นการฝึกอบรมคนให้มีความสามารถใหม่ เพื่อรองรับ เทคโนโลยีใหม่ มุมมองใหม่ เป็นต้น ซึ่งจะช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถสร้างสรรค์งานได้ผลดียิ่งขึ้น มี บริการที่รวดเร็วกว่า มีความสามารถในการแข่งขันเพิ่มขึ้น เป็นการเรียนรู้เพื่อพัฒนารายบุคคลแต่ไม่

^๑พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ลักษณะแห่งพระพุทธศาสนา กรุงเทพฯ โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว พ.ศ. ๒๕๓๙ หน้า ๒-๔.

^๒พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) ศิลปะศาสตร์เพื่อการศึกษาที่ยั่งยืน กรุงเทพฯ ส่องศยาม พ.ศ. ๒๕๔๐ หน้า ๑.

เกี่ยวข้องกับงานปัจจุบันหรืออนาคต บุคลากรในองค์กรทำให้องค์กรได้เปรียบในการแข่งขัน ทำให้อยู่ในแนวหน้า ปัจจุบันเราเรียกองค์กรนี้ว่า องค์กรแห่งการเรียนรู้ การพัฒนามีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในองค์กรที่เป็นระบบ ทำให้องค์กรเกิดประสิทธิภาพและต่อเนื่อง มีการปรับบทบาทหน้าที่ การคงอยู่ขององค์กร^๓

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มุ่งการจัดระบบประสบการณ์การเรียนรู้ การดำเนินการภายในเวลาที่จำกัด เพื่อเพิ่มความสามารถในการปรับปรุงการปฏิบัติงานให้ประสบความสำเร็จ และการเจริญเติบโตของงาน การพัฒนามนุษย์ (Human Development) มีเจตนาที่มุ่งเน้นย้ำว่าการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข การจัดการศึกษามี ๓ รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอก และการศึกษาตามอัธยาศัย หลักสูตรการศึกษาระดับต่าง ๆ ต้องมีลักษณะหลากหลาย ทั้งนี้ให้จัดตามความเหมาะสมของแต่ละระดับ โดยมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลให้เหมาะสมแก่วัยและศักยภาพ^๔

ที่มาของแนวคิด

ที่มาของแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนามนุษย์ ด้วยความเป็นมาที่ว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากสัตว์อื่นๆ หลายประการ และเป็นลักษณะที่ได้เปรียบ เช่น ความสามารถในการสร้างมโนภาพ การรู้จักใช้เหตุผลในการปรับปรุงวิถีในการดำเนินชีวิตให้เหมาะสม ฯลฯ ซึ่งลักษณะพฤติกรรมที่ได้เปรียบนี้ สืบเนื่องมาจากลักษณะทาง ชีววิทยาที่เหมาะสมของมนุษย์ เช่น ขนาดของสมองที่โตเมื่อเปรียบเทียบกับร่างกายทำให้เกิดความฉลาด รวมทั้งความสนใจอยากรู้อยากเห็น ฯลฯ ความสามารถในการเลียนแบบ ความตั้งใจพยายาม ความทรงจำ และความสามารถในการสร้างมโนภาพ ทำให้มีความก้าวหน้ากว่าสิ่งมีชีวิตอื่นๆ มนุษย์ยังใช้เหตุผลเพื่อปรับปรุงตัวในการดำรงชีวิตให้เหมาะสม มนุษย์สร้างเครื่องมือนานาชนิด เพื่อใช้ในการดำรงชีพ แก้ปัญหาโดยใช้ ประสบการณ์จากปัญหาในอดีตเป็นแนวทางเพื่ออนาคต ทั้งยังรู้จักสร้างสัญลักษณ์แทนคำพูด ใช้ภาษาในการสื่อความหมาย กำหนดบรรทัดฐานในการดำเนินชีวิตร่วมกัน มีวัฒนธรรมอันแสดงถึงความเชื่อและพฤติกรรมของวิถีชีวิต ความได้เปรียบที่สำคัญของมนุษย์ พิจารณาจากลักษณะต่าง ๆ ได้ ดังนี้

๑. มีความสามารถในการเรียนรู้ได้อย่างมากมายผิดจากสัตว์ประเภทอื่นๆ ลักษณะนี้ทำให้มนุษย์สามารถพัฒนาการปรับตัวต่อสิ่งแวดล้อมได้ การเรียนรู้ของมนุษย์นั้นอาศัยระบบสัญลักษณ์
๒. สามารถเดินได้เร็ว มีร่างกายตั้งตรงกับพื้นโลก ทำให้เคลื่อนไหวร่างกายได้รอบตัวและรวดเร็ว
๓. สามารถเดินได้เร็ว มีร่างกายตั้งตรงกับพื้นโลก ทำให้เคลื่อนไหวร่างกายได้รอบตัวและรวดเร็ว
๔. มีนิ้วมือที่จะช่วยทำหรือประดิษฐ์สิ่งต่างๆ ได้อย่างละเอียด

^๓https://piyada๒๕๔๒.blogspot.com/๒๐๑๙/๐๘/blog-post_๔๖.html

^๔ดูรายละเอียดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ พรบ.การศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ และ พรบ.การศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๕๓.

๕. มีตาที่สามารถมองเห็นสิ่งต่างๆ ได้ดี มองเห็นได้ในระยะไกล และมองเห็นได้อย่างชัดเจน นอกจากนั้นดวงตายังตั้งอยู่ในตำแหน่งที่เหมาะสมอีกด้วย

๖. มีอายุที่ยืนยาวกว่าสัตว์อื่นๆ ทำให้สามารถเรียนรู้ สะสมประสบการณ์ มีการถ่ายทอดกันได้มากกว่า และมีความสัมพันธ์กันหลายรุ่นหลายวัย

๗. โดยปกติแล้วมนุษย์เป็นสัตว์สังคม การดำรงชีวิตมีแนวโน้มว่าจำเป็นและชอบที่จะอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม การอยู่รวมกันเป็นกลุ่มทำให้โอกาสที่จะสะสมความรู้และประสบการณ์ดีกว่าอยู่เพียงคนเดียวในเขี้ยววิญจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยผู้อื่นในการเลี้ยงดู ในการตอบสนองความต้องการพื้นฐาน เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัย ความปลอดภัย และการอบรมเลี้ยงดู จะใช้เวลายาวนานกว่าของสัตว์ประเภทอื่นๆ ทำให้เกิดการเรียนรู้ การเลียนแบบ

๘. มนุษย์มีกิจกรรมทางเพศตั้งแต่วัยหนุ่มสาวจนถึงวัยชรา และโดยตลอดไม่มีเว้นช่วงเวลา ทำให้การอยู่ร่วมกันระหว่างชายและหญิงมีเสถียรภาพ และการวางแผนประชากรทำได้ดีกว่า

๙. มนุษย์สามารถเรียนรู้และมีความฉลาด รู้จักใช้เหตุและผลในการแก้ปัญหาและพัฒนาวัฒนธรรม

๑๐. มนุษย์มีเครื่องมือในการสื่อความหมาย ทำให้มีการติดต่อและสะสมถ่ายทอดวัฒนธรรมได้ดี

๑๑. มนุษย์ได้เปรียบกว่าสัตว์อื่น ๆ เพราะกินอาหารได้มากชนิด ทั้งพืชและสัตว์^๕

ความหมาย

ความหมายของคำว่ามนุษย์เป็นความหมายที่กล่าวกันหลากหลายว่ามนุษย์มีความหมายอย่างไร และมนุษย์ควรปฏิบัติตนเองแบบไหน “มนุษย์” หมายถึง สัตว์ที่รู้จักใช้เหตุผล, สัตว์ที่มีจิตใจสูง, คน^๖ นักศัพทศาสตร์ทางพระพุทธศาสนา ได้ให้คำนิยามความหมายของคำว่ามนุษย์ไว้ดังนี้ คำว่า “มนุษย์” หมายถึง ผู้มีใจสูง ได้แก่คนผู้มีมนุษยธรรม เช่น เมตตา กรุณา เป็นต้น, สัตว์ที่รู้จักคิดหาเหตุผล, คน^๗ คำว่า “มนุษย์” มีความหมายเป็น ๒ ประการ ดังนี้

๑. มนุษย์ หมายความว่า ผู้รู้จักเหตุรู้จักผล รู้ดีชั่ว รู้จักประโยชน์และมีใช้ประโยชน์

๒. มนุษย์ หมายความว่า บุคคลผู้มีใจสูง (มีคุณธรรม ความเป็นมนุษย์)

มนุษย์ ในความหมายว่า ผู้รู้จักเหตุรู้จักผล รู้จักดีชั่ว รู้จักประโยชน์และมีใช้ประโยชน์ และอีกนิยามหนึ่ง คือ เป็นผู้มีใจสูง ตามความหมายเหล่านี้ มีนัยแสดงถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ตามลำดับ และมีความเกี่ยวข้องกับหลักพุทธธรรม ซึ่งเป็นคำสอนเดิมแท้ของพระพุทธเจ้า ธรรมชาติของชีวิตมนุษย์ คือ เป็นสัตว์ที่ต้องฝึกและฝึกได้ การที่มนุษย์เราจะมีชีวิตที่ดีงาม เราจะต้องศึกษาฝึกฝนพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นไปในระบบการดำเนินชีวิตของเราซึ่งประกอบด้วยพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา เมื่อเราฝึกฝน

^๕ ธีรรงค์ เส็งประชา. มนุษย์กับสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๓, กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์โอเดียน สโตร์, ๒๕๓๘, หน้า ๑๓ - ๑๕.

^๖ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๒๕, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๑), หน้า ๖๒๔.

^๗ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๒๑๓.

พัฒนามีการศึกษา ก็ทำให้การดำเนินชีวิตของเราดีขึ้น แต่ถ้าเราไม่เรียนรู้ไม่ฝึก เราที่เป็นมนุษย์นั้นก็
จะดำเนินชีวิตให้ไม่ดีเลย ทั้งนี้เพราะมนุษย์อยู่ด้วยสัญชาตญาณอย่างเดียวไม่พอ^๘

หลักการสำคัญ

หลักการสำคัญที่เกี่ยวกับการพัฒนามนุษย์ในฐานะที่เป็นมนุษย์ กับการพัฒนามนุษย์ใน
ฐานะที่เป็นทรัพยากรมนุษย์นี้มีความหมายต่อการศึกษา เพราะการศึกษาเป็นกระบวนการในการ
พัฒนามนุษย์ ทั้งในฐานะที่เป็นมนุษย์โดยตัวของมันเอง และในฐานะที่เป็นทรัพยากร ซึ่งมีลักษณะที่
แตกต่างกันคือ การศึกษาเพื่อพัฒนาตัวมนุษย์นั้น เป็นการศึกษาที่เรียกได้ว่าเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐาน
(การศึกษาระยะยาว) ส่วนการศึกษา เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มีความหมายขึ้นกับกาลเทศะ หรือ
ยุค สมัยมากกว่า คือเป็นการศึกษาที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมของยุคสมัยนั้นๆ (การศึกษาระยะสั้น)
เช่น เพื่อสนองความต้องการของสังคมในด้านกำลังคนในสาขาและกิจการต่างๆ ฉะนั้นเราจึงควร
จัดการศึกษา ๒ อย่างนี้ให้สัมพันธ์กัน เพราะถ้าเราสามารถพัฒนาทั้ง ๒ ส่วนนี้ให้สัมพันธ์กันจนเกิด
ดุลยภาพขึ้นก็จะเป็นผลดีต่อชีวิตและสังคมมาก^๙ การศึกษากับการพัฒนามนุษย์ ในความหมายที่เป็น
ส่วนต่อเชื่อมจากการศึกษาที่เป็นการพัฒนาตนเอง มาสู่การพัฒนามนุษย์ในฐานะเป็นทรัพยากร
ซึ่งเป็นเรื่องเฉพาะหน้า คือ จะไม่ลงสู่เรื่องเฉพาะเกี่ยวกับการพัฒนากำลังคนในด้านต่างๆ แต่จะเน้น
เรื่องการพัฒนาคุณภาพคน สำหรับแก้ปัญหาที่เป็นจุดเด่นของยุคสมัย

ประเภทและองค์ประกอบ

ประเภทการพัฒนาคนในการพัฒนาหรือกระบวนการที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ
นั้น หากลำดับถึงความสำคัญหรือหัวใจของการพัฒนาแล้ว ก็จะมีองค์ประกอบที่สำคัญที่ต่างกัน ทั้งนี้
แล้วแต่ที่เราจะใช้มุมมองหรือว่าจะใช้อะไรเป็นประเด็นหลักอย่างไรก็ตาม

สิ่งสำคัญอย่างที่สุดของการพัฒนาชุมชนก็คือ การพัฒนาคน หรือการพัฒนาที่ตัวตนการ
พัฒนาที่ตัวคนนี้หมายถึง การกระทำใด ๆ ที่ทำให้คนเป็นคนฉลาดเฉลียวขึ้นหรือทำให้คนเป็นคนที่
มีคุณภาพ นอกจากนี้ การพัฒนาคนยังหมายถึงรวมถึงการพัฒนาความรู้สึกรู้จักคิด กิริยามารยาท
บุคลิกลักษณะนิสัยใจคอ ความซื่อสัตย์สุจริต รสนิยมของคนด้วย^{๑๐}

การพัฒนาคนนี้ ถ้าพิจารณาอย่างละเอียด จะพบว่าเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับคุณภาพ
และคุณธรรมของคน ดังนั้น จึงควรได้มีการอธิบายว่าคนที่มีคุณภาพและมีคุณธรรมนั้นเป็นอย่างไร

คนที่มีคุณภาพ หมายถึง คนที่มีความรู้ความสามารถ ทำงานสิ่งใดก็บรรลุเป้าหมายอย่าง
มีประสิทธิภาพ ได้ผลิตผลมาก คุณภาพดี เสียค่าใช้จ่ายน้อยเสียเวลาน้อย การวัดคุณภาพวัดจาก

^๘ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), ถึงเวลาพัฒนาคนกันใหม่, (กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์ธรรมสภา ๒๕๔๐),
หน้า ๓๐.

^๙ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต), การศึกษากับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, โรงพิมพ์
ธรรมสภา พ.ศ. ๒๕๓๘, หน้า, ๒๓.

^{๑๐} สัญญา สัญญาวิวัฒน์, การพัฒนาชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๑ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนา
พานิช, ๒๕๑๕), หน้า ๒๙.

ผลสำเร็จทางวัตถุเป็นส่วนใหญ่ ผู้ที่มีคุณภาพส่วนมากมุ่งความสำเร็จทางวัตถุตามที่ได้รับภารกิจอบรมหรือสั่งสอนมาความต้องการทางวัตถุนั้นไม่รู้จักจบสิ้น ผู้มีความต้องการทางวัตถุจึงไม่รู้จักพอ มีแต่เพิ่มมากขึ้น ๆ หาขอบเขตไม่ได้^{๑๑}

คนที่มีคุณธรรม หมายถึง คนที่ยึดมั่นในความดี ความซื่อสัตย์สุจริต ความยุติธรรม ความพอดี ความพอเหมาะ ความอดทนอดกลั้น ขยันหมั่นเพียร และรู้จักรับผิดชอบต่อส่วนรวม รวมตลอดไปถึงการเป็นคนซื่อตรง ขยัน อดทน ร่วมแรงร่วมใจกับผู้อื่นในการทำงาน ละอบายมุข เป็นต้น การวัดคุณธรรมส่วนใหญ่วัดด้วยจิตใจหรือความประพฤติ ผู้ที่มีคุณธรรมจึงไม่เน้นความสำเร็จทางวัตถุ แต่เน้นทางจิตใจ กิริยามารยาท ซึ่งกระตุ้นให้ผู้นั้นรู้จักพอ รู้จักจำกัดขอบเขตของความ ต้องการของตนเอง^{๑๒}

การพัฒนาจิตใจตามหลักธรรมของศาสนาพุทธ ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาทางจิตใจหรือนามธรรมเพื่อการพัฒนาคนเช่นกัน ตัวอย่างการพัฒนาจิตใจตามแนวทางของศาสนาพุทธ เช่น การยึดถือปฏิบัติหลักการของศีล ๕ ซึ่งมีองค์ประกอบดังนี้

๑. ไม่ฆ่าสัตว์ คือไม่ฆ่าทั้งปวง
๒. ไม่ลักทรัพย์ คือไม่ขโมยสิ่งของ วัตถุ เวลา
๓. ไม่ผิดในกาม คือไม่ประกอบกามกิจกับสตรีที่มีเจ้าของ รวมทั้งการไม่ข่มขืน ขำเรา เทียวช่องโสเภณี อันจะนำทุกข์คือเชื้อโรคมมาให้
๔. ไม่พูดเท็จ รวมทั้งการไม่ประจบสอพลอ เพื่อหาตำแหน่งใส่ตน ทั้ง ๆ ที่ตนไม่มีความสามารถ กล่าวคือเป็นบุคคลที่นิยมในเหตุผล
๕. ไม่เสพของมีนเมาทั้งปวง รวมทั้งบุหรี ยาแก้ปวดของบริษัทเอกชนที่เข่นฆ่าประชาชน โดยไม่มีการเปลี่ยนสูตรตามกฎหมายของกระทรวง^{๑๓}

ศีล ๓ ข้อข้างบนนี้ เป็นกฎเกณฑ์ในการปฏิบัติตัวเพื่อสังคม ไม่เบียดเบียนสังคม ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ส่วนศีล ๒ ข้อสุดท้าย เป็นกฎสำคัญในการปฏิบัติตน คือไม่ทำลายคนโดยเป็นบุคคลที่เจนิยระบบอุปถัมภ์มากกว่าการใช้ระบบคุณธรรม และศีลข้อ ๕ นั้น เป็นสุขภาพของการวางใจอันเป็นปฐมฐานในการสร้างความสุขให้แก่ตน^{๑๔} และเป็นหลักในการพัฒนาตนเองได้อย่างดี

กระบวนการและวิธีการ

กระบวนการและวิธีการเกี่ยวกับการพัฒนามนุษย์ ธรรมชาติของมนุษย์มี ๒ อย่าง คือ ๑. กาย๒.จิต หรือ วิญญาณ จิตมนุษย์เปรียบเหมือนสารที่ขั้บรรดซึ่งได้แก่ร่างกาย จิตทำหน้าที่ได้ ๓ อย่าง หรืออีกนัยหนึ่งแบ่งได้ ๓ ภาค ร่างกายอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของจิต การกระทำ พฤติกรรมต่าง ๆ รวมถึงนิสัยใจคอของมนุษย์จะเป็นอย่างไรก็แล้วแต่จิตจะสั่งหรือบันดาลให้เป็นไป ที่ว่าจิตมี ๓

^{๑๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ปกหลัง.

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓.

^{๑๓} บุญทัน ดอกไธสงค์ และธนศ ต่วนชะเอม, กระบวนการและวิธีการพัฒนาจิตใจเพื่อพัฒนาสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : ห.จ.ก.ทิพย์อักษร, ๒๕๒๙), หน้า ๘๑.

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖.

ภาคนี้ก็หมายความว่าร่างกายมีนาย ๓ คน คนไหนแข็งแรงกว่า ร่างกายก็ทำตามคำสั่งของนายคนนั้น ภาคทั้ง ๓ ของจิต ดังนี้

๑. ภาคตัณหา (The Appellative) ตัณหา คือ ความอยาก ความต้องการทุกรูปแบบ ความอยากเป็นธรรมชาติของมนุษย์ แต่ถ้าจิตของบุคคลใดเอนเอียงมาทางความอยากมากเกินไป บุคคลนั้นจะลุ่มหลง มึนเมา กับการกิน ดื่ม เที่ยว เป็นต้น เพลโตบอกว่า คนประเภทนี้ไม่ต่างอะไรกับ สัตว์ดิรัจฉาน

๒. ภาคน้ำใจ (Spirited) ภาคนี้หรือน่าจะเรียกว่า ภาคธรรมะ เพราะจิตส่วนนี้ เป็นจิตฝ่ายคุณธรรม เช่นความเสียสละ ความกล้าหาญ เป็นต้น คนที่มีจิตภาคนี้สูงกว่าภาคอื่นจะเป็นคนที่ยึดมั่นอยู่ในคุณธรรม โดยไม่ใส่ใจกับความสุขทางโลกียะมากนัก

๓. ภาคปัญญา (The Rational) เป็นจิตที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับเหตุผล ทำให้มนุษย์หยั่งเห็น สุนทรียะ ความดี ความงาม และสัจธรรม เป็นจิตที่ทำให้มนุษย์แตกต่างจากสัตว์ ตามทฤษฎีของเพลโต คนจะมีบุคลิกอย่างไรขึ้นอยู่กับจิตทั้ง ๓ ภาคนี้ว่า ภาคไหนจะอยู่ในระดับสูงหรือต่ำกว่ากัน แต่คนดีคือคนที่มีจิต ๓ ภาคนี้อยู่ในระดับสมดุลกัน โดยมีจิตภาคปัญญาเป็นตัวนำ^{๑๕}

“มนุษย์ คือ สัตว์เหตุผล” (Man is the rational animal) นั่นคือ มนุษย์เท่านั้นที่มีสมรรถภาพคิดด้วยเหตุผล สัตว์อื่นทั้งหลายไม่มี ทฤษฎีส่วนมากก็เหมือนกับของเพลโต มนุษย์มีธรรมชาติ ๒ อย่าง ดังนี้ ๑.เหตุผล ๒.อารมณ์ รวมทั้งความต้องการอาหาร จึงต้องมีคุณธรรม ๒ อย่าง ได้แก่

๑. คุณธรรมสูงสุด เป็นคุณธรรมทางพุทธิปัญญา สามารถรู้ว่าอะไรดีอะไรชั่ว เราจะพบได้ในคนที่มีเหตุผล หรือมีคุณธรรมทางพุทธิปัญญา

๒. คุณธรรมทางจริยศาสตร์ เป็นคุณธรรมสำหรับควบคุมความรู้สึกและอารมณ์ตลอดถึงความกระหายของมนุษย์ ในคุณธรรมทั้ง ๒ ประเภทนี้ คุณธรรมข้อแรกสูงสุดกว่าคุณธรรมข้อสอง เพราะจะเป็นคนดีและจะดำเนินชีวิตไปด้วยดีได้ ต้องอาศัยปัญญา คนดี คือคนที่ดำเนินชีวิตไปด้วยเหตุผล ใช้เหตุผลเป็นเครื่องนำทาง^{๑๖}

การประยุกต์ใช้

การประยุกต์ใช้เกี่ยวกับการพัฒนามนุษย์แนวทางการประยุกต์ใช้กระบวนการปฏิบัติการเชิงสะท้อนสำหรับพัฒนาศักยภาพทรัพยากรมนุษย์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เป็นเรื่องการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เป็นลักษณะกระบวนการ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีที่กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยมีทฤษฎีที่เกี่ยวข้องคือทฤษฎีขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของซึ่งมีการประยุกต์ใช้กันอย่างแพร่หลาย ในการอธิบายขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และมีความเชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม มีการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นกระบวนการ ไม่ใช่เป็นเหตุการณ์ทั่วไป แต่ละบุคคลอยู่ในระดับขั้นของพฤติกรรมที่แตกต่างกัน บุคคลที่อยู่ในแต่ละระดับ จะใช้กลยุทธ์กิจกรรมที่

^{๑๕} ผศ. ทองพูล บุญยมาลิก, **ปรัชญาเบื้องต้น**, กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕, หน้า ๕๓-๕๕.

^{๑๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๖ - ๕๗.

แตกต่างกันในการดำเนินการ เพื่อให้บุคคลสามารถผ่านแต่ละระดับไปได้ โดยระดับของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เรียกว่า ขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ปัจจุบันมีการใช้ทฤษฎีนี้กันอย่างแพร่หลายในเรื่องของการปรับพฤติกรรม เช่นการออกกำลังกาย การปรับเปลี่ยนองค์การ และการจัดการความเครียด และโครงสร้างหลักของทฤษฎีขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม^{๑๗} ที่ประกอบด้วย ขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม (Stage of Change) กระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม (Processes of change) และการวัดผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น ได้แก่ ความสมดุลของการตัดสินใจ (Decision Balance) และระดับแรงจูงใจ (Temptation scales) นอกจากนี้กระบวนการการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ยังประกอบด้วย กระบวนการทางประสบการณ์ (Experiential processes) และกระบวนการทางพฤติกรรม (Behavioral processes) ที่ช่วยสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนั้น^{๑๘} นอกจากนี้ทฤษฎีขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมแล้ว ยังมีแนวคิดลำดับขั้นของการเปลี่ยนแปลงที่มีเนื้อหาเรื่องการเปลี่ยนแปลงจะมีลำดับขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงประกอบด้วยขั้นตอน ๓ ระยะ ได้แก่

๑) ระยะเวลาละลายที่เป็นอยู่ (Unfreezing) เป็นขั้นตอนของการยอมรับและเห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลง การสลายแนวคิดและวิธีการแบบเดิม

๒) ระยะดำเนินการเปลี่ยนแปลง (Changing) เป็นขั้นตอนของกานนำแผนงานและวิธีการตลอดจนเทคนิคต่างๆ สู่การปฏิบัติเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่สภาพที่ต้องการ และ

๓) ระยะเวลารักษาสภาพใหม่ให้คงอยู่กับองค์กร (Refreezing)^{๑๙} คือการทำให้การเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้น ยังคงอยู่และรักษาสภาพกลายเป็นส่วนหนึ่งหรือวัฒนธรรมองค์กร และกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่มีการวางแผน ยังมีกระบวนการ ๔ ขั้นตอน ๑) การเข้าถึงจุดที่ต้องการเปลี่ยนแปลง (Entering and Contracting) ๒) การวินิจฉัย (Diagnosing) ๓) การวางแผนและการดำเนินการให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (Planning and Implementing Change) และ ๔) การประเมินผลและการสรุป (Evaluating and Institutionalizing Change) ซึ่งจะเห็นได้ว่าการพัฒนาการเปลี่ยนแปลง มีทฤษฎี แนวคิด กระบวนการ และขั้นตอนอยู่หลากหลายจากการทบทวนวรรณกรรมที่ได้กล่าวถึง ทฤษฎีขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และแนวคิดลำดับขั้นของการเปลี่ยนแปลง จะเห็นได้ว่าการที่จะพัฒนามนุษย์นั้นเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน เป็นการเปลี่ยนแปลงจากสิ่งหนึ่งไปสู่อีกสิ่งหนึ่ง เพื่อให้มีศักยภาพที่ดีขึ้น ทางผู้เขียนจึงได้สังเคราะห์รูปแบบการเรียนรู้เพื่อสร้างศักยภาพตาม AKEE Model ขึ้นในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยรูปแบบคือ จะต้องมีการปรับทัศนคติ เหมือนการละลายพฤติกรรม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ จากนั้นให้ในส่วนของเนื้อหาการเรียนรู้

^{๑๗} Chutima Katonyoo.. Application of self-efficacy theory and the transtheoretical model to exercise program for menopausal woman. Bangkok: Mahidol University, 2004, pp 31.

^{๑๘} Velicer, W. F., & Pochaska, J. O. (May 5, 1997). The Transtheoretical Model of Health Behavior. American Journal of Health Promotion (12), pp38-48

^{๑๙} Zand E. & Sorensen E. (1975), Theory of Change and the effective use of management science. Administrative Science Quarterly Vol. 20, No. 4 (Dec., 1975) 532-545.

แล้วให้เห็นถึงศักยภาพต่างผ่านผ่านการแสดงพฤติกรรมออกมาเป็นปฏิกิริยาสะท้อนกลับ จากนั้น เพื่อให้ทราบผลของการดำเนินงานว่าสำเร็จ^{๒๐}

๒.๓ แนวคิดทักษะการดำเนินชีวิต

แนวคิดทักษะการดำเนินชีวิต เป็นการแสดงให้เห็นถึงถึงความสำคัญของชีวิตว่ายังต้องมีการใช้ทักษะในการดำเนินชีวิตประจำวันในการเป็นอยู่ตามวิถีของมนุษย์ ด้วยสาเหตุนี้จึงต้องมีการอธิบายคำของทักษะว่า^{๒๑} หมายถึง ความชำนาญ มาจากคำภาษาอังกฤษว่า skill นอกจากนี้ คณะกรรมการจัดทำพจนานุกรมศัพท์ศึกษาศาสตร์ร่วมสมัย ยังได้ขยายความของคำว่า ทักษะ (skill) มากขึ้นว่าหมายถึง ความชำนาญหรือความสามารถในการกระทำหรือการปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นทักษะด้านร่างกาย สติปัญญา หรือสังคม ที่เกิดขึ้นจากการฝึกฝน หรือการกระทำบ่อย ๆ เช่น ครูมีทักษะการใช้คำถาม การนำเข้าสู่บทเรียน การใช้สื่อการสอน นักเรียนมีทักษะ การฟัง พูด อ่าน เขียน การคิดคำนวณ หรือทักษะทางสังคม ทักษะที่จะทำให้บุคคลประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิตและการทำงาน โดยรวมแล้วประกอบด้วย สมรรถนะทักษะ (hard skill) และจรรยาทักษะ [จะระนะ-] (soft skill) บุคคลที่มีจรรยาทักษะจะเป็นผู้ปฏิบัติงานได้ดี ส่วนบุคคลที่มีสมรรถนะทักษะจะเป็นผู้ปฏิบัติงานได้เก่ง^{๒๒} กล่าวถึงความสามารถในการทำหน้าที่ต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดีมีความคล่องตัว

คำว่าทักษะ (Skill) หมายถึง ความชัดเจนและความชำนาญในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งบุคคลสามารถสร้างขึ้นได้จากการเรียนรู้ ได้แก่ ทักษะการอาชีพ การกีฬา การทำงานร่วมกับผู้อื่น การอ่าน การสอน การจัดการ ทักษะทางคณิตศาสตร์ ทักษะทางภาษา ทักษะทางการใช้เทคโนโลยี ฯลฯ ซึ่งเป็นทักษะภายนอกที่สามารถมองเห็นได้ชัดเจนจากการกระทำ หรือจากการปฏิบัติ ซึ่งทักษะดังกล่าวนี้เป็นทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตที่จะทำให้ผู้ที่มีทักษะเหล่านั้นมีชีวิตที่ดี สามารถดำรงชีพอยู่ในสังคมได้ โดยมีโอกาสที่ดีกว่าผู้ไม่มีทักษะดังกล่าว ซึ่งทักษะประเภทนี้เรียกว่า Livelihood Skill หรือ Skill for Living ซึ่งเป็นคนละอย่างกับทักษะชีวิต ที่เรียกว่า Life Skill^{๒๓}

ความหมาย

ความหมายทักษะชีวิต ความหมายถึงชีวิตว่าเป็นความสามารถทางสังคม ความคิดอ่าน ความพยายามเพิ่มพูนปฏิบัติสัมพันธ์ของตนเองกับผู้อื่นกับสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ให้ประสบผลสำเร็จ สามารถแก้ปัญหาในสถานการณ์วิกฤติที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมที่เป็นปัญหาตลอดจนเป็นความสามารถจะส่งเสริมสุขภาพของบุคคลและชุมชนด้วย

^{๒๐}Cumming G. & Worley G. (2013). *Organization Development & Change (Tenth Edition)*. USA.Cengaging Learning pp1.

^{๒๑}ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน* กรุงเทพฯ ฯ สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, พ.ศ. ๒๕๕๒

^{๒๒}<http://www.royin.go.th/?knowledges>.

^{๒๓}<http://photalenfe.blogspot.com/๒๐๑๖/๐๔/๘.html>: สืบค้นวันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

ทักษะชีวิตเป็นสิ่งที่บุคคลมีความจำเป็นต้องมีอย่างยิ่งที่จะเผชิญกับชีวิตและความท้าทายต่าง ๆ ให้ได้รับความสำเร็จทักษะชีวิตเป็นความสามารถในการใช้ความรู้ เจตคติ และทักษะต่างๆ ซึ่งจะช่วยในการสนับสนุนพฤติกรรมของบุคคลในการที่จะสามารถรับมือชอบ ตนเองสำหรับการดำเนินชีวิต โดยมีการสร้างทางเลือกที่ดี การต่อต้านความกดดันจากกลุ่มเพื่อน และการจัดการกับสิ่งที่เข้ามาคุกคามชีวิต^{๒๔}

ทักษะชีวิตว่า คือความสามารถ และความชำนาญในการประเมินและวิเคราะห์สถานการณ์เพื่อตัดสินใจเลือกทางแก้ปัญหาของพฤติกรรม และสังคมที่เกิดขึ้นในชีวิตได้อย่างถูกต้อง^{๒๕}

ทักษะชีวิต หมายถึง ความสามารถบุคคลที่พยายามจะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เป็นไปในทางที่ถูกต้องและช่วยให้บุคคลสามารถเผชิญกับความต้องการและสิ่งท้าทายในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม^{๒๖}

ทักษะชีวิตเป็นทักษะหนึ่งที่มีความจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตในสังคม ที่ซับซ้อนในปัจจุบันและเป็นทักษะหนึ่งซึ่งช่วยสนับสนุนและลดประเด็นปัญหาสำคัญที่เข้ามาคุกคามชีวิตของแต่ละบุคคลอีกทั้งยังเป็นทักษะที่ช่วยให้บุคคลสามารถปรับตนเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพตลอดจนช่วยเสริมสร้างการดำเนินในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านส่วนตัว ด้านครอบครัว ด้านสังคม กลุ่มเพื่อนให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น^{๒๗} จากความหมายที่แสดงถึงแนวคิดของควมมีทักษะในการใช้ชีวิต ในแต่ละความหมายของแต่ละแนวคิดจึงได้เกิดรูปแบบต่าง ๆ ในการดำเนินอย่างมีทักษะที่ดีของพวกเรา

หลักการกับความสำคัญ

หลักการกับความสำคัญของทักษะการดำเนินชีวิต เนื่องจากสังคมปัจจุบันมีความซับซ้อนในการดำเนินชีวิต เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในด้านเศรษฐกิจ สังคม ข่าวสารข้อมูลและเทคโนโลยี มีการแข่งขันและความขัดแย้งมากขึ้น บุคคลมีความจำเป็นต้องปรับตัวให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลง มีความสามารถในการแข่งขัน สามารถสู้กระแสวิกฤตต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ รู้จักนำเทคโนโลยีมาเพื่อพัฒนาตนและพัฒนาอาชีพ มีความเข้าใจสถานการณ์และมีวิจารณญาณในการเลือกรับเลือกปฏิบัติ มีความสามารถควบคุมอารมณ์และบริหารความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชีวิต และมีคุณสมบัติที่พึงประสงค์ในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น จึงจะอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

^{๒๔} มงคล อุดมชัยพัฒนากิจ, ทักษะชีวิตบุคลิกภาพห้องค์ประกอบบรรยากาศองค์การมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพในการทำงาน, ๒๕๕๘

^{๒๕} เจษฎา นกน้อย และคณะ, การจัดการความรู้และสร้างองค์การแห่งการเรียนรู้, กรุงเทพฯ ฯ สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒

^{๒๖} ภูมิภัทร ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา. ผลของโปรแกรมแนะแนวกลุ่มต่อการพัฒนาทักษะชีวิตและเปลี่ยนเจตคติต่อพฤติกรรมทะเลาะวิวาทของเด็กและเยาวชนชาย ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนบ้านมุขิตา. กรุงเทพฯ:มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๗.

^{๒๗} สกล วรเจริญศรี. การศึกษาทักษะชีวิต และการสร้างโมเดลกลุ่มฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนวัยรุ่น. ปริญญาโท. กศ.ด. กรุงเทพฯ ฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๐.

ประเภทและองค์ประกอบ

ประเภทและองค์ประกอบของทักษะชีวิต ทักษะชีวิต (Life Skills) เป็นความสามารถอันประกอบด้วยความรู้ เจตคติและ ทักษะในอันที่จะจัดการกับปัญหาหรรอบ ๆ ตัวในสภาพสังคมปัจจุบัน และเตรียมพร้อมสำหรับการปรับตัวในอนาคต ไม่วาจะเป็นเรื่องเพศ สารเสพติด บทบาทชาย-หญิง ชีวิตครอบครัว สุขภาพ อิทธิพลสื่อจริยธรรม ปัญหา ฯลฯ^{๒๘}

ทักษะชีวิตเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องทั้งความรู้และทักษะของแต่ละบุคคลและเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งต่อการดำเนินชีวิตอย่างอิสระในวัยผู้ใหญ่^{๒๙} โดยมีองค์ประกอบของทักษะชีวิตออกเป็น ๓ กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

๑. ทักษะการดำรงชีวิตประจำวัน (Daily life skills) เป็นทักษะที่จำเป็นต้องใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันผู้ที่มีทักษะด้านนี้จะแสดงความสามารถออกมาให้ปรากฏจนเป็นนิสัยที่เห็นได้อย่างชัดเจน ได้แก่

๑.๑ ความสามารถในการบริหารจัดการระบบการเงิน (Managing personal finances) เช่น นับและทอนเงินได้ถูกต้อง รู้จักออมทรัพย์และตรวจสอบบัญชีเงินฝากของตน รู้จักควบคุมงบประมาณ การใช้จ่ายให้คงที่ รู้จักบันทึกรายจ่าย ใช้จ่ายโดยใช้เงินสด และบัตรเครดิตด้วยความรับผิดชอบ สามารถคำนวณภาษีเงินได้ไม่หลีกเลี่ยงการเสียภาษีชำระเงินตามใบเรียกเก็บเงินตรงตามกำหนดเวลา

๑.๒ ความสามารถในการเลือกและจัดการงานบ้าน (Selecting and managing a household)

กระบวนการและวิธีการ

กระบวนการและวิธีการใช้ทักษะกับการดำเนินชีวิต การใช้ทักษะมีความสำคัญและจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ซึ่งสามารถแบ่งทักษะที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต ออกเป็น ๑๐ ประการ ดังนี้

๑. ทักษะการตัดสินใจ (Decision making) เป็นความสามารถในการตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ ในชีวิตได้อย่างมีระบบ เช่น ถ้าบุคคลสามารถตัดสินใจเกี่ยวกับการกระทำของตนเองที่เกี่ยวกับพฤติกรรมด้านสุขภาพ หรือความปลอดภัยในชีวิต โดยประเมินทางเลือกและผลที่ได้จากการตัดสินใจเลือกทางที่ถูกต้องเหมาะสม ก็จะมีผลต่อการมีสุขภาพที่ดีทั้งร่างกายและจิตใจ

๒. ทักษะการแก้ปัญหา (Problem Solving) เป็น ความสามารถในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตได้อย่างมีระบบ ไม่เกิดความเครียดทางกายและจิตใจ จนอาจลุกลามเป็นปัญหาใหญ่โตเกินแก้ไข

^{๒๘}ดวงละภา กุณนอก. ยุทธศาสตร์การพัฒนากิจการกรมค้ายาเยาวชนเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตของนักเรียน ตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร. วิทยานิพนธ์มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.๒๕๕๑.หน้า, ๘๐.

^{๒๙}Brolin ๑๙๘๘, อ้างถึงใน มัณฑรา ธรรมบุศย์, ๒๕๕๓

๓. ทักษะการคิดสร้างสรรค์ (Creative thinking) เป็น ความสามารถในการคิดที่จะเป็นส่วนช่วยตัดสินใจและแก้ไขปัญหาโดยการคิดสร้างสรรค์ เพื่อค้นหาทางเลือกต่าง ๆ รวมทั้งผลที่จะเกิดขึ้นในแต่ละทางเลือก และสามารถนำประสบการณ์มาปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม

๔. ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical thinking) เป็นความสามารถในการคิดวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ และประเมินปัญหา หรือสถานการณ์ที่อยู่รอบตัวเราที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต

๕. ทักษะการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ (Effective communication) เป็นความสามารถในการใช้คำพูดและท่าทางเพื่อแสดงออกถึงความรู้สึกนึกคิดของตนเอง ได้อย่างเหมาะสมกับวัฒนธรรม และสถานการณ์ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการแสดงความคิดเห็น การแสดงความต้องการ การแสดงความชื่นชม การขอร้อง การเจรจาต่อรอง การตักเตือน การช่วยเหลือ การปฏิเสธ

๖. ทักษะการสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล (Interpersonal relationship) เป็นความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกันและกัน และสามารถรักษาสัมพันธภาพไว้ได้ยืนยาว

๗. ทักษะการตระหนักรู้ในตน (Self awareness) เป็น ความสามารถในการค้นหา รู้จัก และเข้าใจตนเอง เช่น รู้ข้อดี ข้อเสียของตนเอง รู้ความต้องการ และสิ่งที่ไม่ต้องการของตนเอง ซึ่งจะช่วยให้เรา รู้ตัวเวลาเผชิญกับความเครียดหรือสถานการณ์ต่าง ๆ และทักษะนี้ยังเป็นพื้นฐานของการพัฒนาทักษะอื่น ๆ เช่น การสื่อสาร การสร้างสัมพันธภาพ การตัดสินใจ ความเห็นอกเห็นใจอื่น

๘. ทักษะการเข้าใจผู้อื่น (Empathy) เป็น ความสามารถในการเข้าใจความเหมือนหรือความแตกต่างระหว่างบุคคล ในด้านความสามารถ เพศ วัย ระดับการศึกษา ศาสนา ความเชื่อ สีผิว อาชีพ ฯลฯ ช่วยให้เราสามารถยอมรับบุคคลอื่นที่ต่างจากเรา เกิดการช่วยเหลือบุคคลอื่นที่ด้อยกว่า หรือได้รับความเดือดร้อน เช่น ผู้ติดยาเสพติด ผู้ติดเชื้อเอชไอวี

๙. ทักษะการจัดการกับอารมณ์ (Coping with emotion) เป็น ความสามารถในการรับรู้อารมณ์ของตนเองและผู้อื่น รู้ว่าอารมณ์มีผลต่อการแสดงพฤติกรรมอย่างไร รู้วิธีการจัดการกับอารมณ์โกรธ และความเศร้าโศก ที่ส่งผลทางลบต่อร่างกาย และจิตใจได้อย่างเหมาะสม

๑๐. ทักษะการจัดการกับความเครียด (Coping with stress) เป็น ความสามารถในการรับรู้ถึงสาเหตุของความเครียด รู้วิธีผ่อนคลายความเครียด และแนวทางในการควบคุมระดับความเครียด เพื่อให้เกินการเบี่ยงเบนพฤติกรรมไปในทางที่ถูกต้องเหมาะสมและไม่เกิดปัญหา^{๓๐}

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

แนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา การเกิดมาของทุกชีวิตต้องประสบกับความทุกข์ ทางกายจากภัยธรรมชาติ อันหมายถึง จากความร้อนหนาวของอากาศ ธรรมชาติจากสัตว์แมลงที่เป็นภัยต่อกาย ภายในกายก็มีธรรมชาติ คือ อาการของความหิวกระหาย ทางใจจากการคิด ความรัก ไม่สมหวังในสิ่งที่ตนปรารถนา และความตายเป็นความทุกข์ที่หนัก เจ้าชายสิทธัตถะทรงเห็นความทุกข์ทั้งทางกาย และทางใจที่ปรากฏแก่หมู่สัตว์ทั้งหลาย เป็นเหตุที่ทรงพิจารณาว่าความสุขที่

^{๓๐}<http://photalenfe.blogspot.com/๒๐๑๖/๐๔/๘.html>: สืบค้นวันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

มนุษย์ทั่วไปแสวงหานั้นเป็นความสุขที่ไม่แท้จริง “ชาวพุทธ ถือพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นที่พึ่งอันประเสริฐ” “บุคคลผู้เข้าไปนั่งใกล้พระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ ด้วยกาย วาจา ใจนั้น ควรเป็นผู้รู้ผู้ตื่น ผู้ฉลาดในเหตุผล”^{๓๑}

ที่มาของแนวคิด

ที่มาของแนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มนุษย์มีศักยภาพที่พัฒนาตนได้ และเมื่อได้รับการฝึกฝนอบรมแล้วก็เป็นผู้ประเสริฐสุด ซึ่งต่างจากสัตว์ประเภทอื่นที่จะพัฒนาได้ก็ต่อเมื่อเป็นผู้ฝึกหัดให้ ตัวมันเองไม่สามารถจะฝึกฝนอบรมตนเองได้ และเมื่อผ่านการฝึกหัดแล้วในเวลาที่ใช้งานก็ต้องให้มนุษย์อีกนั้นแหละ เป็นผู้นำมันเอาไปใช้งานด้านต่าง ๆ ตามที่ได้รับฝึกหัดมาเท่านั้น^{๓๒} ส่วนมนุษย์นั้นมีความสามารถที่จะฝึกฝนอบรมตนเองได้ และเมื่อผ่านการฝึกฝนพัฒนาได้แล้ว ย่อมเป็นผู้ที่ประเสริฐที่สุด ด้วยเหตุที่ว่าหลักในการพัฒนามนุษย์ “เราเป็นนักปฏิรูป (Reformist) ไม่ใช่ (Revolutionist) ต้องเปลี่ยนแปลงแต่ไม่ทำลายของเก่า”^{๓๓} ความสุขที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติตามหลักอริยมรรคมีองค์ ๘ ประการที่มีอริยสัจ ๔ เป็นหลักธรรมขั้นต้น อริยมรรคมีองค์ ๘ ประการ เป็นเครื่องมือการปฏิบัติให้ถึงอุดมคติชีวิตชั้นโลกุตตระในทางพุทธปรัชญาเถรวาทจนถึงความพ้นจากความทุกข์ โดยมีความสุขที่มาจากพระนิพพาน

“หน้าที่ของพระคือสอนมนุษย์ หน้าที่ของชาวพุทธคือ ประพฤติและประกาศธรรมเพื่อสันติสุข การติเตียนหน้าที่อันชอบธรรมของผู้อื่นเป็นการทำผิดหน้าที่ตน”^{๓๔} “จะสอนผู้อื่นด้วยเรื่องใด พึงทำเรื่องนั้นให้ได้เสียก่อน การสอนของเราจักไม่ยุ่งเหยิง”^{๓๕} มีแต่ทำดีก็ทำให้เวลาดีขึ้น ทำชั่วก็ทำให้เวลาชั่ว ดีชั่วไม่ได้ขึ้นอยู่กับเวลา แต่ขึ้นอยู่กับกรกระทำเท่านั้น^{๓๖}

๑. เรามีเพศต่างจากคฤหัสถ์ สัตว์แล้วซึ่งฐานะจะมีมานะ จู้จี้เอาแต่ใจตนไม่ได้
๒. ความเป็นอยู่ของเราเนื่องด้วยผู้อื่น ต้องอาศัยเขาเลี้ยงชีพ ควรทำตัวให้เขาเลี้ยงง่าย และบริโภคปัจจัย ๔ โดยพิจารณาความมุ่งหมายและประโยชน์ มิใช่บริโภคด้วยตัณหา
๓. เรามีอากัปกริยาที่พึงทำเป็นอย่างอื่นต่างจากคฤหัสถ์ อากัปกริยาใดๆ ของสมณะ เราต้องทำอากัปกริยานั้นๆ

^{๓๑} ตรงละภา กุศนอก. ยุทธศาสตร์การพัฒนากิจกรรรมค่ายเยาวชนเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตของนักเรียน ตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร. วิทยานิพนธ์มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร. ๒๕๕๑, หน้า ๘๘.

^{๓๒} พระเทพเวที (พระยุทธิ์ ปยุตโต). พุทธศาสนากับการพัฒนาคน, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๖, หน้า ๓๔-๓๖.

^{๓๓} พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทะ), คำสอนในพระพุทธศาสนา, หน้า ๙๒๕.

^{๓๔} พระพรหมมงคลาจารย์ (ปัญญานันทะ), ประวัติชีวิต ผลงาน หลักธรรม ของแม่ทัพธรรม, หน้า ๒๑๗.

^{๓๕} พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทะ), รักลูกให้ถูกทาง, (นนทบุรี: กองทุนปัญญานันทธรรม ศูนย์สืบอายุพระพุทธศาสนา, ม.ป.ป.), หน้า ๒๔๗.

^{๓๖} พระเทพวิสุทธิเมธี (ปัญญานันทะ), ปัญญานันทะอมตธรรม, หน้า ๑๐๕.

^{๓๗} อ.ทศก. (ไทย) ๒๔/๔๘/๑๐๔.

๔. ตัวเราเองยังดีเตียนตัวเราเองโดยศีลได้อยู่หรือไม่
 ๕. เพื่อนพรหมจรรย์ ผู้เป็นวิญญูชนพิจารณาแล้ว ยังดีเตียนเราโดยศีลไม่ได้ อยู่หรือไม่
 ๖. เราจักต้องถึงความพลัดพรากจากของรักของชอบใจไปทั้งสิ้น
 ๗. เรามีกรรมเป็นของตน เราทำกรรมใด ดีก็ตามชั่วก็ตาม จักต้องเป็นทายาทของกรรม
 นั้น

๘. วันคืนล่วงไปๆบัดนี้เราทำอะไรอยู่
 ๙. เรายินดีในสิ่งที่ส่งได้อยู่หรือไม่
 ๑๐. คุณวิเศษยิ่งกว่ามนุษย์สามัญที่เราบรรลุลแล้วมีอยู่หรือไม่ ที่จะให้เราเป็นผู้ไม่ก่อเงิน
 เมื่อถูกเพื่อนบรรพชิตถาม ในกาลภายหลัง^{๓๘}

มีหน้าที่ศึกษาปฏิบัติธรรมะ เผยแผ่ คำสอนสืบต่อพระพุทธศาสนา มีคุณธรรมและหลัก
 ความประพฤติที่ต้องปฏิบัติมากมาย และหน้าที่สัมพันธ์กับคฤหัสถ์ เพื่อบอกหนทางในการดำเนินชีวิต
 อย่างมีความสุข โดยการใช้ปัญญา และข้อเตือนใจในทางความประพฤติปฏิบัติ^{๓๙} “เห็นคนโง่แล้ว
 สงสาร ไปไหว้พระขอหวย มันไม่ถูก เราต้องสอนให้เขาเข้าใจ ให้ฉลาดก้าวหน้า อยากเห็นคนเจริญทั้ง
 ร่างกายและจิตใจ เป็นไท เป็นมนุษย์ เป็นพุทธบริษัทที่ถูกต้อง”^{๔๐}

สังคมไทย “ได้มีประเพณีการบวชอย่างหนึ่งเรียกว่าการบวชเรียน ซึ่งนอกจากเปิดโอกาส
 แห่งการบวชสำหรับผู้พร้อมที่จะฝึกตนเพื่อเข้าถึงความสุขอย่างประณีตแล้ว ใช้การบวชเป็นช่องทาง
 สำหรับการศึกษาแก่มวลชน ด้วยการฝึกฝนเยาวชนทั้งด้านวิชาการ ศีลธรรม และวัฒนธรรม”^{๔๑}

เป็นเครื่องมือในการเตรียมคนให้พร้อมเข้าสู่สังคม โดยหลักการและวิธีนี้ ระหว่างที่บวช
 อยู่ ผู้บวชย่อมรู้ตระหนักว่าตนอยู่ระหว่างการฝึก ซึ่งถ้าตนไม่ต้องการอยู่จริงก็จะฝึกเพียงชั่วคราว
 เท่านั้น แล้วก็จะละเลิกไป พระพุทธศาสนาสอนและแสดงหลักการปฏิบัติให้เรามองดูให้เห็นและ
 ยอมรับสิ่งทั้งหลายตามสภาวะของธรรมชาติที่เป็นจริง สนับสนุนให้ฝึกตนเพื่อก้าวหน้าองงามใน
 ธรรมยิ่งๆ ขึ้นไป ผู้ที่มีความพร้อมละฝึกตนอยู่ในระดับต่างกัน ต่างก็อยู่โดยรวมกันอย่างสงบสุข
 ประรณานดีและเกื้อกูลต่อกัน ส่งเสริมประโยชน์สุขอันชอบธรรมและความก้าวหน้าของกันและกัน
 ตามลำดับ ไม่ข่มขีบีบคั้นหรือหมิ่นแคลนกันและกัน

ความหมาย

ความหมายเกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กล่าวถึงความหมายสูงสุดในอีก
 รูปแบบหนึ่งที่เรชาวพุทธได้เข้าใจกันเป็นอย่างดีหรือเรียกอีกอย่างว่าเป็นวิธีการในการดำเนินชีวิต
 เป็นความคิดอุดมคติในพระพุทธศาสนา เป็นหลักปรัชญาของพระพุทธศาสนา การศึกษาและปฏิบัติ
 เพื่อเข้าถึงอุดมคติชีวิตของบรรพชิต พุทธปรัชญาเถรวาทเชื่อว่าสามารถดำเนินตามหลักการที่เรียกว่า

^{๓๘}อง.ทสก. (ไทย) ๒๔/๔๘/๑๐๔.

^{๓๙}พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๘๔๔.

^{๔๐}พระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญานันทะ), ๙๖ ปี ปุชนียบุคคลแห่งแผ่นดินไทย, นครปฐม:
 ระฆังทอง, ๒๕๕๐, หน้า ๔๕๓.

^{๔๑}พระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญานันทะ), ๙๖ ปี ปุชนียบุคคลแห่งแผ่นดินไทย, ๒๕๕๐, หน้า -๕๖๔.

“ไตรสิกขา” ซึ่งเป็นขบวนการศึกษา ในหลักการศึกษาก็จะเกิดขึ้นเพราะอาศัยหลักปฏิบัติที่เรียกว่าการแก้ปัญหาของอริยชนเป็นพื้นฐาน วิธีการแก้ปัญหาแบบอริยชนนี้ในพุทธปรัชญาเถรวาทเรียกว่า อริยมรรค คือ ทางดำเนินไปสู่ทางดับทุกข์ที่ทำให้เป็นอริยชน

ศึกษาปฏิบัติในหลักศีล หมายถึง การฝึกอบรมในด้านการประพฤติ ระเบียบวินัย ความสุจริตทางกาย วาจา และอาชีวะ เรียกว่า “อธิศีลสิกขา” “อธิจิตตสิกขา” “อธิปัญญาสิกขา”^{๔๒} การศึกษา คือ ฝึกฝนสมาธิวาจา สัมมา กัมมัฏฐะ และสัมมาอาชีวะให้เจริญงอกงามขึ้น จนมีความสมบูรณ์พร้อมทางด้านความประพฤติวินัยและความสัมพันธ์ทางสังคมถึงมาตรฐานของอริยชน เป็นระดับพื้นฐานที่จะส่งเสริมการพัฒนาเสริมสร้างคุณภาพจิตใจให้ดีขึ้นต่อไป ถ้าจะกล่าวโดยประมวลเอาหลักพื้นฐาน ของการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา

เป้าหมายของความดีมีเป็นระดับทั้งทางโลกียะ และโลกุตตระ เป็นเป้าหมายความคิด และอุดมการณ์ ตามหลักอุดมคติของผู้ที่ปฏิบัติตามศีล สมาธิ และปัญญา เมื่อศึกษาเป็นขั้นตอนแต่ละขั้นว่า ทั้ง ๓ ประการหลักเป็นการปฏิบัติให้ถึงความสอดคล้องกัน ในทางปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ ๘ ที่นำไปสู่ความเป็นจริงทั้งระดับโลกียะ และโลกุตตระ “มรรคมีองค์ ๘ ประการ หรืออาจกล่าวได้ว่า พรหมจรรย์ เป็นระบบการดำเนินชีวิตที่ดั่งงามของมนุษย์นั่นเอง”^{๔๓}

การดำเนินชีวิตของคนเรานั้นจะดำเนินไปในทิศทางใด ในทางพุทธปรัชญาแสดงว่าต้องเป็นไปในทางดี และก็ต้องสัมพันธ์กันกับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติด้วย เพราะการดำเนินชีวิตนั้นได้กระทำต่อโลก กระทำต่อสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในโลกนี้ โลกก็เหมือนกับบ้านหลังใหญ่ เมื่อสิ่งใดเกิดขึ้นกับสมาชิกที่อาศัยอยู่ หรือสิ่งแวดล้อมภายในบ้าน ผลกระทบก็ต้องเกิดขึ้นกับทุกๆ คนที่อยู่อาศัยในบ้านนั้น กล่าวโดยรวมถึงการดำเนินชีวิตในพุทธปรัชญาแล้ว คือกระบวนการพัฒนาตนหรือกระบวนการพัฒนาชีวิต ที่กล่าวไว้ครอบคลุมหลักคำสอนทั้งหมดในพุทธปรัชญา คือ ไตรสิกขา ๓ อย่าง อันได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นหลักพื้นฐานในการปฏิบัติให้บรรลุในอุดมคติชีวิตที่ดี^{๔๔}

หลักการสำคัญ

หลักการสำคัญเกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นการดำเนินชีวิตตาม“ศีล” เป็นพื้นฐาน เป็นที่ตั้ง และเป็นบ่อเกิดแห่งการพัฒนาคุณธรรมอื่นๆ ทั้งหลายให้เกิดขึ้นและงอกงามตามมา เพื่อป้องกันการกระทำอันทุจริต ซึ่งจะเป็นการนำไปสู่ความล้มเหลวของการอยู่ร่วมกันในสังคม ข้อปฏิบัติหลักของสมาธิเป็นกระบวนการพัฒนาตัวเองไปสู่จุดหมายสูงสุดของชีวิตมนุษย์ นอกจากศีลแล้วสังคมยังต้องการสมาธิมาเป็นองค์ประกอบในส่วนที่ต่อเนื่องให้เกิดการแก้ปัญหาต่างๆ อย่างถูกต้องและเป็นระบบแบบแผนยิ่งขึ้น หลักของพุทธปรัชญาได้กล่าวไว้ คือ

การดำเนินชีวิตตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนานั้น มีความสอดคล้องและสัมพันธ์กันระหว่างกฎของธรรมชาติ กับหลักปฏิบัติตนในการดำรงชีวิตของมนุษย์ คือ หลักของศีล สมาธิ และ

^{๔๒}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๗๓.

^{๔๓}ศรีนวล สุภานุสนธิ์, “ชีวิตที่ดีตามพระคัมภีร์ของพุทธจริยศาสตร์”, วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๖, หน้า ๕๗.

^{๔๔}ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๗๑/๕๕๕ - ๕๕๖.

ปัญญา เป็นความรู้ที่เกิดจากการศึกษาความมีอยู่จริงของธรรมชาติ และพัฒนาเป็นหลักจริยธรรมในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ คือ ปฏิบัติตนในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของชาตินั้น เพื่อให้สอดคล้องและเกิดการสมดุลกัน ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติอื่นๆ หรือสามารถทำให้แจ้งในความจริงทั้งหลายที่มีอยู่นั้นได้ตามความเป็นจริง ในฐานะที่ชีวิตของมนุษย์เป็นธรรมชาติ หรือเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งแล้ว ก็จะสามารถที่จะเข้าถึงได้

การพัฒนามนุษย์ตามแนวทางของพระพุทธศาสนามีให้ปฏิบัติกันเช่น เมื่อปฏิบัติในระดับต่ำซึ่งยังไม่จัดเป็นอริยมรรคหรือองค์มรรคที่แท้จริง คือ การปฏิบัติปฏิบัติชอบใน ศีล สมาธิ และ ปัญญาที่ปุถุชนผู้มีศีลธรรมทั้งหลายทำกันอยู่ในชีวิตประจำวัน แต่เมื่อปฏิบัติในระดับสูงองค์มรรคทั้ง ๘ จะต้องได้รับการปฏิบัติและทำให้เกิดขึ้นพร้อมกันในขณะเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน ซึ่งในระยะแรกองค์มรรคทั้ง ๘ ยังอ่อนกำลังยังเกิดไม่พร้อมกัน ยังเป็นองค์ธรรมในระดับโลกียะ จนถึงระยะสุดท้ายคือ ในขณะที่เกิดมรรคญาณองค์มรรคทั้ง ๘ จึงจะเกิดพร้อมกันและเป็นองค์ธรรมระดับโลกุตระสำหรับผู้ปฏิบัติให้กลายเป็นพระอริยะได้”^{๔๔} เพื่อหลุดพ้น คือ เข้าถึง พระนิพพาน ที่เป็นเป้าหมายสูงสุดของการดำเนินชีวิตได้ ซึ่งเรียกว่า พระอริยบุคคล หรือ พระอรหันต์ ด้วยอริยมรรคมืองค์ ๘ นี้

๑.สัมมาทิฏฐิ คือ ความรู้ในทุกข์ (ความทุกข์) ความรู้ในทุกข์สมุทัย (เหตุเกิดแห่งทุกข์) ความรู้ในทุกข์นิโรธ (ความดับทุกข์) ความรู้ในทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา (ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์)^{๔๖}

๒.สัมมาสังกัปปะ คือ ความดำริในเนกขัมมะ (การออกจากกาม) ความดำรินอพยาบาท (ความไม่พยาบาท) ความดำริในอวิหิงสา (การไม่เบียดเบียน)

๓.สัมมาวาจา คือ เจตนาเป็นเหตุเว้นจากมุสาวาท (พูดเท็จ) เจตนาเป็นเหตุเว้นจาก ปิสุณาวาจา (พูดส่อเสียด) เจตนาเป็นเหตุเว้นจากผรุสวาจา (พูดคำหยาบ) เจตนาเป็นเหตุเว้นจาก สัมผัสปลลาปะ (พูดเพ้อเจ้อ)

๔.สัมมากัมมันตะ คือ เจตนาเป็นเหตุเว้นจากปาณาติบาต (การฆ่าสัตว์) เจตนาเป็นเหตุเว้นจากอทินนาทาน (การลักทรัพย์) เจตนาเป็นเหตุเว้นจากกาเมสุมิจฉาจาร (การประพฤตินอกใจ)

๕.สัมมาอาชีวะ คือ ข้อที่พระอริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ละมิจฉาอาชีวะ สำเร็จการเลี้ยงชีพด้วยสัมมาอาชีวะ

๖.สัมมาวายามะ คือ ฝึกในธรรมวินัยนี้ “สร้างฉันทะ พยายาม บรรเทาความเพียร ประคองจิตมุ่งมั่นเพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น”^{๔๗}

๗.สัมมาสติ คือ ข้อที่ฝึกในธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีความเพียร “มีสัมปชัญญะ มีสติ พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ พึงกำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกได้ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่”

๘.สัมมาสมาธิ สมาธิชอบ เป็นหลักในการปฏิบัติเป็นฐาน ในทางเดินให้ไม่หลงทาง นี่คือ “มัชฌิมาปฏิปทานั้นที่தாகตได้ตรัสรู้แล้ว อันเป็นปฏิปทาที่ก่อให้เกิดจักขุ ก่อให้เกิดญาณ เป็นไปเพื่อสงบระงับ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อพระนิพพาน”^{๔๘}

^{๔๔}วัชระ งามจิตรเจริญ, **พุทธศาสนาเถรวาท**, ธรรมศาสตร์, สนพ. ม., หน้า ๔๑๕.

^{๔๖}ข.ป. (ไทย) ๓๑/๓๖/๕๕.

^{๔๗}ข.ป. (ไทย) ๓๑/๓๖/๕๖.

หลักมรรคมืองค์ ๘ นั้น ทั้งสามประการเป็น เป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต ของมนุษย์ โดยมีเกณฑ์ในการวัดการดำเนินชีวิต และมีความระลึกชอบ คือ ตัวสติเป็นตัวควบคุมความเพียร ที่มนุษย์ปฏิบัติในการเลี้ยงชีพ มรรคมืองค์ ๘ นั้น มีหน้าที่ต่างกัน แต่ต้องปฏิบัติตามเพื่อฝึกตนเองให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ด้วยการปฏิบัติตาม หลักความคิด และอุดมการณ์ในการดำเนินชีวิต ทางพุทธปรัชญา การเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน ด้วยการปฏิบัติตามหลัก จึงได้เห็นจริงและเข้าถึงความดีได้

หลักในการพัฒนาให้มนุษย์มีจิตสำนึกรู้ มีความสุขแก่มนุษย์และเทวดาทั้งหลาย เหตุผลเพื่อทำหน้าที่แก่สังคมโลก ๖ ประการตามหลักของพระพุทธศาสนา เป็นประโยชน์ที่เกิดแก่สังคม ในการกล่าวถึงการทำหน้าที่ คือ “คนก้าวหน้าเป็นคนอยู่ในโลกอย่างมีประโยชน์ ชาวพุทธต้องใช้ชีวิตให้ก้าวหน้าในทางที่เป็นประโยชน์”^{๔๘} ทำหน้าที่ให้ถูกต้องด้วยการเข้าใจในทศ ๖ คือ ทศตะวันออก คือ บิดามารดา ทศใต้ คือ ครูอาจารย์ ทศเหนือ คือ มิตรสหาย ทศตะวันตก คือ ธรรมยาบุตร ทศเบื้องบน คือ สมณพราหมณ์ ทศเบื้องต่ำ คือ ทาสคนใช้^{๔๙} “เราควรที่จะเกิดมาเพื่อเสริม เพื่อเติม เพื่อแต่งให้ชาติของเราเจริญก้าวหน้าต่อไป”^{๕๐} เป็นหน้าที่ดังจะกล่าวต่อไป คือ

๑.ทศเบื้องหน้า พึงบำรุงบิดามารดาโดยหน้าที่ ๕ ประการ คือ (๑) ท่านเลี้ยงเรามา เราจักเลี้ยงท่านตอบ (๒) จักทำกิจของท่าน (๓) จักดำรงวงศ์ตระกูล (๔) จักประพฤตินให้เหมาะสมที่จะเป็นทายาท (๕) เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศให้ท่าน

บิดามารดาผู้เป็นทศเบื้องหน้า บำรุงบุตรโดยหน้าที่ ๕ ประการ คือ (๑) ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว (๒) ให้ตั้งอยู่ในความดี (๓) ให้ศึกษาศิลปวิทยา (๔) หาภรรยา (สามี) ที่สมควรให้ (๕) มอบทรัพย์สมบัติให้ในเวลาอันสมควร^{๕๑} การทำหน้าที่ของกันและกัน เป็นเหตุเป็นผลของการทำความดีหน้าที่ต่อผู้บำรุงบิดามารดา เป็นเหตุส่งผลต่อผู้ปฏิบัติในเวลาเดียวกันผู้ที่ถูกปฏิบัติก็ส่งผลที่ตนได้รับกลับคือเป็นความดี

๒.ทศเบื้องขวา ศิษย์พึงบำรุงครูอาจารย์โดยหน้าที่ ๕ ประการ คือ (๑) ลูกขึ้นยืนรับ (๒) เข้าไปคอยรับใช้ (๓) เชื้อฟาง (๔) ดูแลปรนนิบัติ (๕) เรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ

อาจารย์ผู้เป็นทศเบื้องขวา บำรุงศิษย์โดยหน้าที่ ๕ ประการ คือ (๑) แนะนำให้เป็นคนดี (๒) ให้เรียนดี (๓) บอกความรู้ในศิลปวิทยาทุกอย่างด้วยดี (๔) ยกย่องให้ปรากฏในมิตรสหาย (๕) ทำความป้องกันในทศทั้งหลาย^{๕๒}

๓.ทศเบื้องหลัง สามีพึงบำรุงภรรยาโดยหน้าที่ ๕ ประการ คือ (๑) ให้เกียรติยกย่อง (๒) ไม่ดูหมิ่น (๓) ไม่ประพฤตินอกใจ (๔) มอบความเป็นใหญ่ให้ (๕) ให้เครื่องแต่งตัว

^{๔๘} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๐๘๑/๕๙๒ - ๕๙๓.

^{๔๙} พระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญานันทะ), ประวัติชีวิต ผลงาน หลักธรรม ของแม่ทัพธรรม, หน้า ๗๕.

^{๕๐} พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทะ), คำสอนในพระพุทธศาสนา, หน้า ๙๒๕.

^{๕๑} พระเทพวิสุทธินิธี (ปัญญานันทะ), ปัญญานันทะอมตธรรม, หน้า ๘๕.

^{๕๒} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๗/๒๑๒ - ๒๑๓.

^{๕๓} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๘/๒๑๓.

ภรรยาผู้เป็นทิศเบื้องหลัง บำรุงสามีโดยหน้าที่ ๕ ประการ คือ (๑) จัดการงานดี (๒) สงเคราะห์คนข้างเคียงดี (๓) ไม่ประพฤตินอกใจ (๔) รักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้ (๕) ขยันไม่เกียจคร้านในกิจทั้งปวง^{๕๔}

๔.ทิศเบื้องซ้าย พึ่งบำรุงมิตรสหายโดยหน้าที่ ๕ ประการ คือ (๑) การให้แบ่งปันสิ่งของ (๒) กล่าววาจาเป็นที่รัก (๓) ประพฤติตนให้เป็นประโยชน์ (๔) วางตนสม่ำเสมอ (๕) ไม่พูดจาหลอกลวงกัน

มิตรสหายผู้เป็นทิศเบื้องซ้าย บำรุงมิตรสหายโดยหน้าที่ ๕ ประการ คือ (๑) ป้องกันมิตรผู้ประมาทแล้ว (๒) ป้องกันทรัพย์ของมิตรผู้ประมาทแล้ว (๓) เมื่อมีภัยก็เป็นทีที่พึ่งพำนักได้ (๔) ไม่ละทิ้งในยามอันตราย (๕) นับถือตลอดถึงวงศ์ตระกูลของมิตร^{๕๕}

๕.ทิศเบื้องล่าง นายพึ่งบำรุงทาสกรรมกรโดยหน้าที่ ๕ ประการ คือ (๑) จัดการงานให้ทำตามสมควรแก่กำลัง (๒) ให้อาหารและค่าจ้าง (๓) ดูแลรักชวยามเจ็บป่วย (๔) ให้อาหารมีรสแปลก (๕) ให้หยุดงานตามโอกาส

กรรมกรผู้เป็นทิศเบื้องล่าง บำรุงนายโดยหน้าที่ ๕ ประการ คือ (๑) ตื่นขึ้นทำงานก่อนนาย (๒) เลิกงานเข้านอนทีหลังนาย (๓) ถือเอาแต่ของที่นายให้ (๔) ทำงานให้ดีขึ้น (๕) นำคุณของนายไปสรรเสริญ^{๕๖}

๖.ทิศเบื้องบน พึ่งบำรุงสมณพราหมณ์โดยหน้าที่ ๕ ประการ คือ (๑) จะทำสิ่งใด ก็ทำด้วยเมตตา (๒) จะพูดสิ่งใด ก็พูดด้วยเมตตา (๓) จะคิดสิ่งใด ก็คิดด้วยเมตตา (๔) เปิดประตูต้อนรับ (๕) ถวายปัจจัยเครื่องยังชีพ

สมณพราหมณ์ผู้เป็นทิศเบื้องบน บำรุงกุลบุตรโดยหน้าที่ ๖ ประการ คือ (๑) ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว (๒) ให้ตั้งอยู่ในความดี (๓) อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันดีงาม (๔) ให้ได้ฟังในสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง (๕) อธิบายสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง (๖) บอกรหัสสวรรค์ให้^{๕๗}

การทำหน้าที่ทั้ง ๖ ประการนั้น เป็นการทำหน้าที่ที่มีการสอดคล้องกันในการดำเนินชีวิต คือ เป็นหลักของอุดมคติของสังคมโลก เพราะหน้าที่เป็นสิ่งที่ต้องทำให้ถูก หน้าที่ถูกต้องแล้วผลออกมาก็เป็นผลที่ดี เป็นชีวิตที่มีความสุขมีความปลอดภัย ด้วยการทำหน้าที่ให้ถูกต้องทั้ง ๖ ประการที่กล่าวมา

“ค่าของชีวิตอยู่ที่การทำงาน การกระทำตนให้มีราคา ก็คือ การปฏิบัติงานในชีวิตประจำวันนั่นเอง การปฏิบัติงานทำให้ชีวิตให้มีค่า การไม่ทำงานทำให้ชีวิตของเราไร้ค่า เราอย่าอยู่อย่างคนไร้ค่า แต่ต้องอยู่อย่างคนมีค่า”^{๕๘} “ทำงานด้วยความสำนึกเพียงว่าเป็นหน้าที่” ผู้ปฏิบัติธรรม

^{๕๔}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๙/๒๑๔.

^{๕๕}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๗๐/๒๑๔.

^{๕๖}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๗๑/๒๑๕.

^{๕๗}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๗๒/๒๑๖.

^{๕๘}พระพรหมมัจฉลาจารย์ (ปัญญานันทะ), งานคือชีวิต ชีวิตคืองานบันดาลสุข, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา สถาบันบันลือธรรม, ม.ป.ป.), หน้า ๒๖.

นั่นต้องทำงานด้วยความสำนึกอยู่แต่เพียงว่า อันนี้เป็นหน้าที่ที่ฉันจะต้องทำ แล้วก็ทำไปตามหน้าที่ ไม่ได้คิดว่าจะมีอะไร จะได้อะไรจากเรื่องนี้^{๕๙}

แนวคิดตามหลักพุทธธรรม

หลักธรรมของคนดีหรือหลักธรรมของสัตตบุรุษ ๗ ประการ ได้แก่ รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จักปฏิบัติ และรู้จักบุคคล

๑. รู้จักเหตุหรืออัมมัญญตา หมายถึง ความเป็นผู้รู้จักเหตุ รู้จักวิเคราะห์หาสาเหตุ ของสิ่งต่าง ๆ

๒. รู้จักผลหรืออัตถัญญตา หมายถึง ความเป็นผู้รู้จักผลที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำ

๓. รู้จักตนหรืออัตตัญญตา หมายถึง ความเป็นผู้รู้จักตน ทั้งในด้านความรู้ คุณธรรม และความสามารถ

๔. รู้จักประมาณหรือมัตตัญญตา หมายถึง ความเป็นผู้รู้จักประมาณ รู้จักหลักของความพอดี การดำเนินชีวิต พอเหมาะพอควร

๕. รู้จักกาลเวลาหรือกาลัญญตา หมายถึง ความเป็นผู้รู้จักกาลเวลา รู้จักเวลาไหนควรทำอะไร แล้วปฏิบัติให้เหมาะสม กับเวลานั้น ๆ

๖. รู้จักปฏิบัติหรือปริสสัญญตา หมายถึง ความเป็นผู้รู้จักปฏิบัติ การปรับตน และแก้ไขตน ให้เหมาะสมกับสภาพของ กลุ่มและชุมชน

๗. รู้จักบุคคลหรือบุคคลัญญตา หมายถึง ความเป็นผู้รู้จักปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับบุคคล ซึ่งมีความแตกต่างกันการที่ บุคคลใดนำเอาหลักสัปปุริสธรรม ๗ มาใช้ในการดำเนินชีวิต จะช่วยให้ชีวิตพบกับความสุข ในชีวิตได้ชีวิตจะดำเนินได้อย่างมีความสุขรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและมีจุดหมายเป็นยอดดีต้องมีเข็มทิศในการดำเนิน คือ

หลักธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งกิจการ มี ๔ ประการคือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา

๑. ฉันทะ คือ ความพอใจ ใฝ่รัก ใฝ่หาความรู้ และใฝ่สร้างสรรค์

๒. วิริยะ คือ ความเพียรพยายาม มีความอดทนไม่ท้อถอย

๓. จิตตะ คือ ความเอาใจใส่และตั้งใจแน่วแน่ในการทำงาน

๔. วิมังสา คือ ความหมั่นใช้ปัญญาและสติในการตรวจตราและคิดไตร่ตรอง การที่เราจะดำเนินสู่ผลสำเร็จนั้นจำเป็นอย่างมาที่ต้องทำเหตุให้มีเสียก่อน เหตุที่กล่าวนี้คือ

กุศลกรรมบท ๑๐ เป็นหนทางแห่งการทำความดีงาม ทางแห่งกุศลซึ่งเป็นหนทางนำไปสู่ความสุข ความเจริญ แบ่งออกเป็น ๓ ทางคือ กายกรรม ๓ วจีกรรม ๔ และมนโกรรม ๓

๑. กายกรรม ๓ หมายถึง ความประพฤติดีที่แสดงออกทางกาย ๓ ประการ ได้แก่

(๑) เว้นจากการฆ่าสัตว์ คือ การละเว้นจากการฆ่าสัตว์ การเบียดเบียนกัน เป็นผู้มีเมตตา กรุณา

^{๕๙} พระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญานันทะ), งานคือชีวิต ชีวิตคืองานบันดาลสุข, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา สถาบันบันลือธรรม, ม.ป.ป.), หน้า ๑๓.

(๒) เว้นจากการลักทรัพย์ คือ ละเว้นจากการลักขโมย เคารพในสิทธิของผู้อื่น ไม่หยิบฉวย เอาของคนอื่นมาเป็นของตน

(๓) เว้นจากการประพฤติดินในกาม คือ การไม่ล่วงละเมิดสามีหรือภรรยาผู้อื่น ไม่ล่วงละเมิด ประเวณีทางเพศ

๒.วจีกรรม ๓ หมายถึง การเป็นผู้มีความประพฤติดีซึ่งแสดงออกทางวาจา ๔ ประการ ได้แก่

(๑) เว้นจากการพูดเท็จ คือ พูดแต่ความจริง ไม่พูดโกหก หลอกลวง

(๒) เว้นจากการพูดส่อเสียด คือ พูดแต่ในสิ่งที่ทำให้เกิดความสามัคคี กลมเกลียว ไม่พูดจา ในสิ่งที่ก่อให้เกิดความ แตกแยก แยกร้าง

(๓) เว้นจากการพูดคำหยาบ คือ พูดแต่คำสุภาพ อ่อนหวาน อ่อนโยน กับบุคคลอื่นทั้ง ต่อหน้า และลับหลัง

(๔) เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ คือ พูดแต่ความจริง มีเหตุมีผลเน้นเนื้อหาสาระที่เป็นประโยชน์ พูดแต่สิ่งที่จำเป็นและพูดถูกกาลเทศะ

๓.มโนกรรม ๓ หมายถึง ความประพฤติที่เกิดขึ้นในใจ ๓ ประการ ได้แก่

(๑) ไม่อยากได้ของของเขา คือ ไม่คิดจะโลภอยากได้ของผู้อื่นมาเป็นของตน

(๒) ไม่พยายามบงการผู้อื่น คือ มีจิตใจดี มีความปรารถนาดี อยากให้ผู้อื่นมีความสุข ความเจริญ

(๓) มีความเห็นที่ถูกต้อง คือ มีความเชื่อในเรื่องการทำความดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว และมีความ เชื่อว่า ความพยายามเป็นหนทางแห่งความสำเร็จ โดยละเว้นอกุศลกรรมบท ๑๐ เป็นหนทางแห่งการทำความชั่ว ความไม่ดี ๑๐ ประการ แบ่งออกเป็น ๓ ทางคือ กายกรรม ๓ วจีกรรม ๔ และมโนกรรม ๓ หลักอกุศลกรรมบท ๑๐ และกุศลกรรมบท ๑๐ จัดเป็นเครื่องมือตรวจสอบตนเองในการดำเนินชีวิตที่ดีมีคุณค่าตามแนวทางของพระพุทธศาสนา และยังมีหลักในการเข้าใจผู้อื่น คือ

สังคหัตถุ ๔ เป็นหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่เป็นวิธีปฏิบัติเพื่อยึดเหนี่ยวจิตใจคนอื่นที่ยัง ไม่เคยรักใคร่นับถือ ให้เกิดความรัก ความนับถือ สังคหัตถุเป็นหลักธรรมที่ช่วยผูกไมตรีซึ่งกันและกันให้ แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ประกอบด้วย ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สمانัตตตา

๑.ทาน คือ การให้ปันสิ่งของของตนให้แก่ผู้อื่นด้วยความเต็มใจ เพื่อให้ประโยชน์แก่ผู้รับ การให้เป็นการยึดเหนี่ยวน้ำใจกัน อย่างดียิ่ง เป็นการสงเคราะห์สมานน้ำใจกัน ผูกมิตรไมตรีกันให้ ยั่งยืน

๒.ปิยวาจา คือ การเจรจาด้วยถ้อยคำไพเราะอ่อนหวาน พูดชวนให้คนอื่นเกิดความรัก และ นับถือ คำพูดที่ดีนั้นย่อมผูกใจคน ให้แน่นแฟ้นตลอดไป หรือแสดงความเห็นอกเห็นใจ ให้กำลังใจ รู้จักพูดให้เกิด ความเข้าใจดี สมานสามัคคี ย่อมทำให้เกิดไมตรี ทำให้ รักใคร่นับถือและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

๓.อตถจริยา คือ การประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน คือช่วยเหลือด้วยแรงกายและ ขวนขวาย ช่วยเหลือกิจการต่าง ๆ ให้ลุล่วงไป เป็นคนไม่ดูตาย ช่วยให้เกิดสติสำนึกในความผิดชอบชั่วดี หรือช่วย แนะนำให้เกิดความรู้ ความสามารถในการ ประกอบอาชีพ

๔.สมานัตตตา คือ การวางตนเป็นปกติเสมอต้นเสมอปลาย ไม่ถือตัวการวางตนให้เหมาะสม กับฐานะของตนตามสภาพ ได้แก่ เป็นผู้ใหญ่ ผู้น้อย หรือผู้เสมอกัน เอาใจใส่ปฏิบัติตามฐานะ ผู้น้อย ควรระนอบน้อมยำเกรงผู้ใหญ่^{๖๐} และไม่เข้าไปข้องเกี่ยวกับสิ่งไม่ดีคือ

อบายมุข คือ หนทางแห่งความเสื่อม หรือหนทางแห่งความหายนะ ความฉิบหาย มี ๖ อย่าง ได้แก่

๑.การเป็นนักเลงผู้ใหญ่ หมายถึง การเป็นคนมีจิตใจใฝ่ในเรื่องเพศ เป็นคนเจ้าชู้ ทำให้เสียทรัพย์สิน เงินทอง สูญเสีย เวลาและเสียสุขภาพ

๒.การเป็นนักเลงสุรา หมายถึง ผู้ที่ดื่มสุราจนติดเป็นนิสัย การดื่มสุรานอกจากจะทำให้เสียเงิน ทองแล้ว ยังเสียสุขภาพ และบั่นทอนสติปัญญาอีกด้วย

๓.การเป็นนักเลงการพนัน หมายถึง ผู้ที่ชอบเล่นการพนันทุกชนิด การเล่นการพนันทำให้เสียทรัพย์สิน เสียสุขภาพ การพนันไม่เคยทำให้ใครร่ำรวย มั่งมีเงินทองได้เลย

๔.การคบคนชั่วเป็นมิตร หมายถึง การคบคนไม่ดีหรือคนชั่ว คนชั่วมักชักชวนให้ทำในสิ่งที่ไม่ ถูกต้อง และอาจนำความเดือดร้อนมาสู่ตนเองและครอบครัว

๕.การเที่ยวดูการละเล่น หมายถึง ผู้ที่ชอบเที่ยวการละเล่นกลางคืน ทำให้เสียทรัพย์สินและอาจทำให้เกิดการ ทะเลาะเบาะแว้งในครอบครัว

๖.เกียจคร้านทำงาน หมายถึง ผู้ไม่ชอบทำงาน ขี้เกียจ ไม่ขยันขันแข็ง หลักธรรมที่ช่วยให้มนุษย์ทุกคนในโลก อยู่กันอย่างมีความสุข มีน้ำใจ เอื้อเฟื้อ มีคุณธรรมและทำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ ประกอบด้วยหลักธรรม ๒ ประการ ได้แก่ หิริโอตตปปะ

๑.หิริ คือ ความละอายในลักษณะ ๓ ประการ แล้วไม่ทำความชั่ว (บาป) คือ

(๑) ละอายแก่ใจ หรือความรู้สึกที่เกิดขึ้นในใจตนเองแล้วไม่ทำความชั่ว

(๒) ละอายผู้อื่น หรือสภาพแวดล้อมต่าง ๆ แล้วไม่ทำความชั่ว

(๓) ละอายต่อความชั่วที่ตนจะทำนั้นแล้วไม่ทำความชั่ว

๒.โอตตปปะ คือ ความเกรงกลัว หมายถึง

(๑) เกรงกลัวตนเอง ตีเตือนตนเองได้

(๒) เกรงกลัวผู้อื่นแล้วไม่กล้าทำความชั่ว

(๓) เกรงกลัวต่อผลของความชั่วที่อาจจะเกิดขึ้นแก่ตน

(๔) เกรงกลัวต่ออาญาของแผ่นดินแล้วไม่กล้าทำความชั่ว

หลักธรรมที่แสดงให้เห็นว่าเป็นเครื่องหมายของคนดีคือ “กตัญญู” แปลว่า “การรู้คุณคน” ส่วนคำว่า “กตเวที” แปลว่า การตอบแทนผู้มีบุญคุณ กับเรา ดังนั้นคำว่า กตัญญูกตเวที จึงหมายถึง “การรู้คุณคนและตอบแทนผู้มีบุญคุณกับเรา” บุคคลผู้มีอุปการะคุณแก่คนเรานั้น มีมากมาย แบ่งกว้าง ๆ ได้ ๕ กลุ่ม ประกอบด้วย

๑.ทางสกุล ได้แก่ บิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา เป็นต้น

๒.ทางการศึกษา ได้แก่ ครูบาอาจารย์ หรือบุคคลที่อบรมสั่งสอนเรา

^{๖๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตโต) พุทธธรรม, ฉบับปรับปรุงขยาย, กรุงเทพฯ ฯ สำนักพิมพ์แพรวแอนดีโฮม, พ.ศ. ๒๕๕๖, หน้า ๑๐๖

- ๓.ทางการปกครอง ได้แก่ พระมหากษัตริย์และเชื้อพระวงศ์ทุกพระองค์
 ๔.ทางศาสนา ได้แก่ องค์พระศาสดาของทุกศาสนา
 ๕.ทางอื่น ได้แก่ ผู้มีอุปการะคุณทางอ้อม เช่น เพื่อนฝูง เพื่อนบ้าน เจ้าหน้าที่บ้านเมืองที่ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต เป็นต้นที่กล่าวมาข้างต้นจึงถือว่าเป็นหลักในการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรมอย่างมีระบบ

๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

ด้วยเหตุที่ในชุมชนนั้นจะต้องประกอบด้วยคนและสิ่งแวดล้อมหรือวัตถุ ดังนั้นการพัฒนาสิ่งแวดล้อมหรือวัตถุจึงถือว่าเป็นเป้าหมายส่วนหนึ่งของการพัฒนาชุมชน นอกจากนี้ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนต้องเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมชนิดที่ไม่อาจแยกออกจากกันได้อย่างเด็ดขาด การพัฒนาสิ่งแวดล้อมจึงเป็นสิ่งที่ควรพิจารณาควบคู่ไปกับการพัฒนาคน ของการพัฒนาชุมชนจะมีทั้งการพัฒนาคน พัฒนาวัตถุ หรือประเภทที่เป็นรูปธรรม และพัฒนาศีลธรรมหรือจิตใจ ตลอดทั้งพัฒนาสิ่งแวดล้อมด้านคุณธรรม จริยธรรม ด้านการงานอาชีพ เพื่อให้เกิดความมั่นคงถาวรในชีวิตและความเจริญรุ่งเรืองมั่นคงของประเทศชาติเพราะฉะนั้นการพัฒนาคนและการพัฒนาสิ่งแวดล้อมจะต้องกระทำควบคู่กันไปอย่างสมดุลและสม่ำเสมอตลอดเวลา

การพัฒนาสิ่งแวดล้อม หมายถึง การพัฒนาวัตถุหรือสิ่งแวดล้อมคนให้เจริญขึ้น การพัฒนาวัตถุหมายถึงการสร้างสรรคสิ่งต่าง ๆ อันจำเป็นแก่มนุษย์ การครองชีพ การอยู่รอด และการมีชีวิตอยู่อย่างสะดวกสบาย และมีความสุข เช่น เมื่อยังขาดถนน ขาดโรงพยาบาล ขาดตลาด ขาดโรงเรียน บ่อน้ำ เป็นต้น การสร้างสรรคให้ดีขึ้น นอกจากนี้การพัฒนาวัตถุยังหมายถึง การซ่อมแซมสิ่งของที่ปรักหักพังหรืออยู่ในสภาพไม่ดี ใ้การใช้ไม่ได้ ใ้ใช้การได้ ใ้อยู่ในสภาพดีขึ้น ตลอดจนการพยายามปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสิ่งที่อยู่ในสภาพดี ใ้ใช้การได้ ใ้มีสภาพที่ดียิ่งขึ้น ใ้ใช้การได้ดียิ่งขึ้น เป็นการสร้างเสริมคุณภาพและสมรรถภาพใ้มีมากยิ่งขึ้น^{๒๑}

การพัฒนาชุมชนก็คือ การพัฒนาคน และการพัฒนาสิ่งแวดล้อม การพัฒนาคนใ้มีทั้งคุณภาพและคุณธรรมในทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองเป็นเป้าหมายหรือจุดหมายปลายทางสูงสุดของการพัฒนาชุมชน การที่จะพัฒนาคนใ้มีคุณภาพนั้นมืพื้นฐานมาจากการพัฒนาทางวัตถุหรือรูปธรรม ส่วนการที่จะพัฒนาคนใ้มีคุณธรรมนั้นมืพื้นฐานมาจากการพัฒนาทางจิตใจหรือนามธรรมใ้แก่ประชาชนในชุมชน

ในเวลาเดียวกัน การพัฒนาคนใ้มีคุณภาพและคุณธรรมนั้น จะต้องกระทำครอบคลุมทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ซึ่งควรจะต้องทำพร้อมกันไปทุก ๆ ด้าน ตัวอย่างเช่น ในด้านเศรษฐกิจเป็นคนที่มืประสิทธิภาพในการทำงาน มืรายได้เพิ่มมากขึ้น ประกอบกิจการค้าขายไม่เอาไรต์เอาเปรียบ ไม่ซูดรีดหรือแสวงหากำไร หรือไม่กระทำการใด ๆ ที่จะแสวงหากำไรโดยทุจริต ประกอบอาชีพด้วยความขยันหมั่นเพียร อดทน และซื่อสัตย์สุจริตรวมทั้งมืศีลมีธรรมตลอดเวลา ส่วนในด้านการเมืองเป็นคนที่รู้จักสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบของตนเองไปใ้สิทธิเลือกตั้ง มีหน้าที่รับ

^{๒๑} สัญญา สัญญาวิวัฒน์, การพัฒนาชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๑, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๕, หน้า ๓๖.

ใช้ชาติ และส่งเสริมการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขอย่างจริงจัง จริงจัง และต่อเนื่อง เป็นต้น

เพราะฉะนั้น เป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาชุมชนหรือกระบวนการพัฒนาชุมชนนั้น จะได้มาก็ด้วยการพัฒนาทางวัตถุเพื่อไปสู่การมีคุณภาพ และการพัฒนาทางจิตใจเพื่อนำไปสู่การมีคุณธรรมของคนในชุมชนทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

สำหรับการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในชุมชน ซึ่งเป็นเป้าหมายของการพัฒนาชุมชนเช่นเดียวกันนั้น ถือว่าเป็นเป้าหมายรองที่ใช้เป็นสื่อหรือเป็นแบบฝึกหัดสำหรับนำไปสู่การพัฒนาคน การพัฒนาสิ่งแวดล้อมนี้อาจแสดงออกโดยผ่านกิจกรรมพัฒนาชนบทต่าง ๆ ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาวัตถุและจิตใจของประชาชนในชุมชนนั้น สาเหตุที่ต้องมีการพัฒนาสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปกับการพัฒนาคนก็เพราะจะต้องประกอบด้วยคนและสิ่งแวดล้อมที่แยกออกจากกันอย่างเด็ดขาดไม่ได้ คือ สิ่งแวดล้อมนี้ถือเสมือนว่าเป็นส่วนหนึ่งของคน ในบางครั้งถ้าไม่เปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาสิ่งแวดล้อมก็ไม่อาจพัฒนาคนได้สำเร็จ

การพัฒนาชุมชนจะมุ่งพัฒนาคนเป็นประการสำคัญ แต่ก็ไม่อาจลืมหรือละทิ้งการพัฒนาสิ่งแวดล้อมได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ การพัฒนาคนและสิ่งแวดล้อมจึงต้องพัฒนาไปพร้อมกันหรือควบคู่กัน ซึ่งถ้าหากมุ่งพัฒนาส่วนใดส่วนหนึ่งแต่เพียงอย่างเดียว ก็อาจสภาพขาดความสมดุล ตามทฤษฎีความล่าช้าทางวัฒนธรรม (Cultural Lag) หรือเกิดสภาพที่เรียกว่า สมัยใหม่แต่ไม่พัฒนา (Modernization Without Development) ขึ้นในชุมชนอันเป็นการแสดงให้เห็นว่าการพัฒนาชุมชนนั้นล้มเหลวหรือไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ตัวอย่างการมุ่งพัฒนาสิ่งแวดล้อมแต่เพียงอย่างเดียวโดยไม่พัฒนาคน เช่น มีการส่งเสริมให้ประชาชนสร้างศาลาประชาคม ศาลาอ่านหนังสือ หรือสร้างส้วมขึ้นในหมู่บ้านโดยหลาย ๆ ฝ่ายเล็งเห็นว่าสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับประชาชนในหมู่บ้านที่จะใช้เป็นสถานที่ประชุม เป็นสถานที่อ่านหนังสือต่าง ๆ หรือเป็นสถานที่ปลดทุกข์อย่างถูกสุขลักษณะ เมื่อสร้างสิ่งเหล่านี้ขึ้นมาโดยไม่มีการพัฒนาคนหรือให้ความรู้แก่ประชาชนหรือส่งเสริมให้ประชาชนเกิดความต้องการสิ่งเหล่านี้อย่างจริงจังแล้ว ผลที่ตามมาก็คือในหมู่บ้านนั้นมีถาวรวัตถุหรือสิ่งก่อสร้างเกิดขึ้น ๓ อย่างก็จริง แต่ประชาชนไม่ไปใช้บริการรวมไปถึงไม่มีใครใส่ใจดูแลบำรุงรักษาหรือซ่อมแซม ปล่อยให้วัชพืชขึ้นงอกและกลายเป็นสถานที่เลี้ยงวัวควาย หรือเป็นสถานที่เก็บของ เช่นนี้ถือว่าเป็นการพัฒนาที่ล้มเหลวส่วนการมุ่งพัฒนาคนแต่เพียงอย่างเดียวโดยไม่พัฒนาสิ่งแวดล้อมก็เช่นเดียวกันมีการส่งเสริมอย่างแข็งขันเพื่อให้ประชาชนในหมู่บ้านได้รับการศึกษาอ่านออกเขียนได้โดยมีการให้การศึกษาหรือจัดฝึกอบรมให้แก่ประชาชนเพื่อสั่งสอนให้ประชาชนมีการเสียสละ อดทน สมครสมานสามัคคี มีความรู้ความฉลาดขึ้นโดยที่ในขณะที่เดียวกันประชาชนในหมู่บ้านนั้นอดอยาก แห้งแล้งเพราะขาดแคลนน้ำกินน้ำใช้ การพัฒนาแต่เพียงสิ่งแวดล้อมเช่นนี้ก็ไม่สามารถประสบความสำเร็จได้ เพราะเมื่อประชาชนไม่มีจะกิน ครอบครัวยืดร้อนลำบาก ไม่มีที่พักอาศัยที่ดีพอ การให้การศึกษาอบรมต่าง ๆ แต่เพียงอย่างเดียวก็ไม่มีประโยชน์ เพราะฉะนั้น การพัฒนาคนและพัฒนาสิ่งแวดล้อมจะต้องกระทำควบคู่กันไปอย่างสมดุลและสม่ำเสมอตลอดเวลา

การพัฒนาคนกับการพัฒนาสิ่งแวดล้อมควรจะต้องเป็นไปอย่างควบคู่และสมดุลกัน แนวความคิดหรือความคิดเห็นดังกล่าวนี้เป็นเพียงสิ่งที่ผู้เขียนคาดหวังหรือเชื่อว่าควรจะเป็นไป อันจะ

มีผลทำให้ได้รู้อย่างแน่ชัดว่าเป้าหมายของการพัฒนาชุมชนคืออะไร และจะทำให้การพัฒนาชุมชนประสบความสำเร็จในที่สุด

แต่ในสภาพความเป็นจริงที่ได้ปรากฏและรู้เห็นกันอยู่ตลอดมานั้น การปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนมิได้กระทำให้สอดคล้องกับเป้าหมายของการพัฒนาชุมชนที่ได้เสนอไว้ แม้ในอดีตจะได้มีผู้รู้เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนได้เสนอแนวความคิดหรือความคิดเห็นในทำนองเดียวกันไว้แล้วก็ตาม ตัวอย่างเช่น แม้มีการเสนอว่า จุดหมายปลายทางของการพัฒนาชุมชนก็คือการพัฒนาคนและพัฒนาสิ่งแวดล้อมให้สมดุลกันแต่เมื่อมีการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนก็มีการมุ่งพัฒนาชุมชนก็การพัฒนาคนและพัฒนาสิ่งแวดล้อมให้สมดุลกัน แต่เมื่อมีการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนก็มีการมุ่งพัฒนาสิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจเป็นส่วนใหญ่ โดยไม่เหลียวแลการพัฒนาจิตใจของประชาชนในหมู่บ้าน อันอาจเป็นการกระทำไปทั้งที่รู้หรือไม่รู้ถึงเป้าหมายของการพัฒนาชุมชนที่แท้จริงก็ได้ ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะการพัฒนาสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่เห็นชัดเป็นขั้นเป็นอัน (Concrete) นับได้สร้างขึ้นมาง่าย และเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ รวมตลอดไปถึงการประเมินผลงานของการพัฒนาชุมชนก็พิจารณาจากวัตถุที่สร้างขึ้นเป็นส่วนมาก เช่น พิจารณาว่าปีนี้สร้างโอ่งได้กี่ใบ สร้างบ่อ เชื้อน หรือถนนหนทางได้กี่แห่ง เป็นต้น ในขณะที่การพัฒนาคนเป็นสิ่งที่มองเห็นยากจับต้องไม่ได้ ความลำบากใจให้กับผู้เขียนเป็นอย่างยิ่ง แม้ว่าผู้เขียนจะสามารถหาเหตุผลมาสนับสนุนเพื่อปิดความรับผิดชอบได้ตลอดเวลา แต่ความเป็นห่วงนี้ก็ยังคงอยู่ตลอดไปด้วยเกรงว่า สิ่งที่เสนอมานั้นเป็นสิ่งเพ้อฝันหรือไม่

ความหมาย

ความหมายของการพัฒนาชุมชน มีนักวิชาการหลายคนได้ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนไว้หลายลักษณะ ซึ่งพอจะประมวลได้ดังนี้ “การพัฒนาชุมชน หมายถึง การเปลี่ยนแปลงภายในชุมชนเมืองและชุมชนชนบทไปในทิศทางที่คาดหวังว่าน่าจะดีขึ้นกว่าเดิม อันเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ และ/หรือเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง”^{๒๒} “การพัฒนาชุมชน หมายถึง การทำให้ชุมชนเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น ให้เจริญก้าวหน้าในทุกด้านทั้งด้านวัตถุและจิตใจ โดยความร่วมมือของคนในชุมชนนั่นเอง ให้เจริญก้าวหน้าในทุกด้านทั้งด้านวัตถุและจิตใจ โดยความร่วมมือของคนในชุมชนนั่นเอง และโดยความร่วมมือของคนนอกชุมชนถ้าหากจำเป็น”^{๒๓} ความหมายของการพัฒนาชุมชนตามองค์การสหประชาชาติ ได้ให้ความหมายว่า การพัฒนาชุมชนเป็นกรรมวิธีแห่งการกระทำของสังคมซึ่งราษฎรในชุมชนนั้น ๆ ร่วมกันวางแผนและลงมือกระทำเอง กำหนดกลุ่มของตนแต่ละกลุ่มและแต่ละคน เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ต้องการและสามารถแก้ปัญหาเหล่านั้น โดยพยายามใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนนั้น ๆ ให้มากที่สุด และถ้าจำเป็นอาจขอความช่วยเหลือทั้งทางด้านบริการวัสดุจากองค์กรรัฐบาลและที่มีใช้รัฐบาลก็ได้^{๒๔}

^{๒๒} วัชร วัชรนิภาวรรณ, การพัฒนาชุมชนเปรียบเทียบ, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนส์โตร์, ๒๕๓๑, หน้า ๑.

^{๒๓} บุญศรี แก้วคำศรี และมนตรี ขอรตัน, การพัฒนาชุมชนและวิชาที่เกี่ยวข้อง, กรุงเทพฯ : จตุจักรการพิมพ์, ๒๕๒๙, หน้า ๔๕.

^{๒๔} สัณญา สัณญาวิวัฒน์, การพัฒนาชุมชน, กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๕, หน้า ๒๐-๒๑.

ความหมายของการพัฒนาชุมชน คือ การปรับปรุงสภาพต่าง ๆ ของชุมชน และมาตรฐานความเป็นอยู่ของชุมชนให้ดีขึ้นเพื่อนำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้าทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมืองตามแนวทางตนที่ชุมชนต้องการโดยอาศัยความคิดริเริ่มการพึ่งพาตนเองและความร่วมมือกันทั้งระหว่างคนในชุมชนเองและระหว่างราษฎรกับรัฐบาล ถ้ามีความจำเป็นอาจขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานหรือองค์กรจากภายนอกชุมชน^{๖๕} ความหมายของการพัฒนาชุมชนไว้ว่าการเปลี่ยนแปลงส่วนประกอบของชุมชนจากสภาพที่เป็นอยู่ (สภาพที่ไม่พึงปรารถนาไม่ดีงาม) ไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ (สภาพที่พึงปรารถนาที่ดีงามหรือเจริญ) กล่าวคือ เป็นการจงใจ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในชุมชน เพื่อเปลี่ยนแปลงสภาพของส่วนประกอบต่าง ๆ ในชุมชนจากสภาพที่ไม่พึงปรารถนา ไปสู่สภาพที่พึงปรารถนา อันเป็นเป้าหมายที่ชุมชนตั้งไว้^{๖๖}

ความหมายของการพัฒนาชุมชนที่มีการจักไว้เป็นข้อ ๆ ดังนี้

๑. การปรับปรุงส่งเสริมให้ชุมชนใดชุมชนหนึ่งดีขึ้น หรือมีวิวัฒนาการดีขึ้น
๒. การพัฒนาให้ชุมชนนั้น ๆ มีวิวัฒนาการดีขึ้น คือเจริญทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

๓. การพัฒนาชุมชนนั้น จะต้องพัฒนาทางด้านวัตถุและพัฒนาด้านจิตใจ

๓.๑ การพัฒนาด้านวัตถุ คือการสร้างความสำเร็จให้แก่ชุมชนเพื่อส่งเสริมให้เกิดมี หรือเปลี่ยนแปลงในสิ่งที่เราเห็นโดยแจ้งชัด เช่น การส่งเสริมด้วยการผลิตผล การส่งเสริมระบบขนส่ง การคมนาคม การชลประทาน ฯลฯ

๓.๒ การพัฒนาด้านจิตใจ คือการสร้างความสำเร็จ โดยมุ่งจะให้การศึกษาอบรมประชาชน ซึ่งรวมทั้งการให้การศึกษาตามโรงเรียน มหาวิทยาลัยตามโครงการของกระทรวงศึกษาธิการและการศึกษานอกระบบโรงเรียนให้ได้รับการศึกษาอย่างดี

๔. การพัฒนาชุมชน คือกระบวนการที่มุ่งส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น ทั้งนี้โดยประชาชนเข้าร่วมมือและริเริ่มดำเนินงานเอง^{๖๗}

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนอกจากนี้ยังมีนักวิชาการได้อธิบายว่า การพัฒนาชุมชนยังมีความหมายซึ่งเป็นที่เข้าใจทั้งขบวนการ โครงการ วิธีการ และกระบวนการ ดังจะได้อธิบายดังต่อไปนี้ว่า

การพัฒนาชุมชนในฐานะที่เป็นขบวนการ (Movement) เปรียบเหมือนเป็นการรณรงค์หรือการต่อสู้ของมวลชนเพื่อการปฏิรูปสภาพความเป็นอยู่ที่ประชาชนมีความไม่พอใจอย่างรุนแรงและการเข้ามาร่วมในขบวนการนี้ก็เพราะแรงคล้อยอย่างแรงกล้าที่อยากจะเห็นความเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น การพัฒนาชุมชนในฐานะนี้จึงประกอบด้วยอุดมการณ์และปรัชญาซึ่งประชาชนที่เข้ามาร่วมในขบวนการมีความเชื่อและศรัทธาอย่างแน่วแน่ว่าเป็นการกระทำที่ถูกต้อง

^{๖๕} ชีรวัดน์ นิจนตร, การศึกษากับการพัฒนาชุมชน, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหประชาพานิชย์ ๒๕๒๘, หน้า ๒๒.

^{๖๖} จิตจันทร์ กิติกริตติ, และชัยวัฒน์ สิทธิกราดร, การพัฒนาชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์พัฒนาหลักสูตร, ๒๕๓๒, หน้า ๕.

^{๖๗} สุวิทย์ ยิงวรพันธุ์, พัฒนาชนบทในประเทศไทย, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหประชาพานิชย์, ๒๕๐๙, หน้า ๕๘.

การพัฒนาชุมชนในฐานะที่เป็นโครงการ (Program) การพัฒนาชุมชนในฐานะนี้ส่วนใหญ่ถือว่าเป็นผู้จัดเตรียมและให้บริการต่าง ๆ แก่ประชาชนในรูปของโครงการพัฒนาต่าง ๆ เพื่อกระตุ้นให้ประชาชนเกิดความต้องการในอันที่จะนำเอาบริการเหล่านั้นไปบำบัดความต้องการของตน

การพัฒนาชุมชนในฐานะที่เป็นวิธีการ (Method) เป็นการมุ่งพิจารณาวิธีการทำงานมากกว่าอย่างอื่น กล่าวคือ ถ้ากิจกรรมพัฒนาดำเนินการโดยรัฐบาลทั้งหมด โดยที่ประชาชนไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วม ด้วย กิจกรรมพัฒนานั้นก็ไม่ถือว่าเป็นกิจกรรมพัฒนาตามวิธีการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชนในฐานะที่เป็นกระบวนการ (Process) หมายถึง การพัฒนาหรือการเปลี่ยนแปลงอย่างมีระเบียบระบบและมีขั้นตอน กระบวนการพัฒนาชุมชนยังหมายความรวมถึงว่า กิจกรรมพัฒนา นั้นเป็นเรื่องต่อเนื่องกันไป นั่นคือ เมื่อครบขั้นตอนของกระบวนการอันหนึ่งแล้วก็จะนำไปสู่การเริ่มต้นของกระบวนการในกิจกรรมพัฒนาอื่นต่อไป ขั้นตอนของกระบวนการอันหนึ่งแล้วก็จะนำไปสู่การเริ่มต้นจากการทำการศึกษาและสำรวจสภาพของชุมชนที่ผู้ทำงาน พัฒนาจะเข้าไปทำงานด้วย ขั้นที่สองได้แก่ การพิจารณาขีดความสามารถของชุมชนที่มีอยู่ ขั้นที่สามผู้ทำงานพัฒนา จะต้องช่วยให้ประชาชนในชุมชนสามารถจัดลำดับความสำคัญของปัญหาความต้องการ ขั้นตอนที่สุด เป็นการวางแผนการพัฒนาโดยยึดหลักข้อเท็จจริงที่ได้ศึกษาหรือสำรวจมา ขั้นต่อไปก็จะเป็นการดำเนินการตามแผน และขั้นสุดท้ายเป็นการประเมินผลกิจกรรมที่ได้กระทำไปรวมถึงการพิจารณาวางแผนโครงการหรือกิจกรรมพัฒนาต่อไปอีก

ในการดำเนินงานตามขั้นตอนของกระบวนการพัฒนาชุมชนนี้ จุดเน้นหนักอยู่ที่ว่า ได้เกิดอะไรขึ้นกับประชาชนทั้งในแง่สังคมและแง่จิตใจ นั่นคือ วิธีการและลักษณะของการทำงานตามกระบวนการพัฒนาชุมชนนั้นมีความสำคัญมากกว่าผลสำเร็จของงาน กระบวนการพัฒนาชุมชนเล็งเห็นถึงความสำคัญที่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงในสภาพความเป็นอยู่และความสามารถของประชาชนจากสถานการณ์หนึ่งไปสู่อีกสถานการณ์หนึ่ง เช่น จากสถานการณ์เดิมที่มีประชาชนเพียงสองสามคนเป็นผู้ตัดสินใจไปสู่สภาพที่ประชาชนหลายคนในชุมชนเป็นผู้มีความสามารถที่จะตัดสินใจเอง หรือจากสภาพที่มีการร่วมมือแต่เพียงเล็กน้อย ไปสู่สภาพที่มีการร่วมมือกันอย่างพร้อมเพรียง หรือจากสภาพความเฉื่อยชาของประชาชนไปสู่สภาพที่ประชาชนมีความกระตือรือร้นที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา หรือจากสภาพที่ความช่วยเหลือและทรัพยากรมาจากภายนอกไปสู่สภาพที่ประชาชนในชุมชนยอมเสียสละทรัพยากรและแรงงานในกิจกรรมพัฒนา^{๖๔}

คำว่าพัฒนาชุมชนเป็นคำ ๆ เดียวที่มีความหมายของตัวเองโดยเฉพาะและไม่ต้องอาศัยความหมายของคำว่าพัฒนาและชุมชนมาเป็นพื้นฐานในการกำหนดความหมายแต่ประการใด

ความหมายของคำว่า พัฒนาชุมชน(Community Development) ก็มีได้มีความหมายเดียวกันหรือมีความหมายเหมือนกับคำว่าพัฒนา (Development) เหตุผลก็คือ การพัฒนาชุมชนเป็นคำที่มีความหมาย เป้าหมาย ปรัชญา แนวความคิด หลักการ และวิธีดำเนินงานที่แตกต่างไปจากคำว่าพัฒนา กล่าวโดยย่อก็คือ “การพัฒนาชุมชนไม่ใช่การพัฒนาโดยทั่วไป” ตัวอย่างเช่น ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนนั้นมุ่งพัฒนา และให้ความสำคัญกับคนมากที่สุด แต่การพัฒนาโดยทั่วไปมุ่งพัฒนาทาง

^{๖๔} วัชร วัชรนิภาวรรณ, หลักการพัฒนาชุมชน การพัฒนาชุมชนประยุกต์, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๒, หน้า ๔-๕.

วัตถุประสงค์หรือพื้นที่เป็นหลัก หรือการพัฒนาชุมชนให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ในชุมชนอย่างมาก แต่การพัฒนาโดยทั่วไปไม่ให้ความสำคัญหรือให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมพอเป็น พิธีเท่านั้น หรือแม้กระทั่งการพัฒนาชุมชนนั้นมีแนวความคิดที่ต้องการให้ประชาชนช่วยเหลือตนเอง และปกครองตนเอง ในขณะที่การพัฒนา โดยทั่วไปไม่สำคัญทำให้ประชาชนต้องพึ่งพาพึ่งพิงสังคม เมืองหรือรัฐบาลตลอดเวลา หรือการพัฒนาชุมชนให้ความสำคัญกับขั้นตอนการดำเนินงาน เช่น การ เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการคิด ตัดสินใจ วางแผน และลงมือปฏิบัติงาน แต่การพัฒนาโดยทั่วไปมุ่งที่ผลสำเร็จของงานเป็นหลักเหล่านี้^{๖๔}

ตามความหมายของคำว่า “การพัฒนาชุมชน” ข้างต้น พอที่จะสรุปสาระสำคัญได้ ๓ ประการ คือ

๑. เป็นการสร้างความเจริญและส่งเสริมการพัฒนาทั้งในด้านเศรษฐกิจสังคมและ วัฒนธรรมรวมทั้งการพัฒนาทางด้านวัตถุและจิตใจ

๒. เป็นการส่งเสริมให้ประชาชนมีความคิดริเริ่มและร่วมมือกันช่วยเหลือตัวเอง

๓. มีการช่วยเหลือสนับสนุนทางด้านวิชาการจากหน่วยราชการ

เกี่ยวกับความหมายที่แสดงฐานะความแตกต่างสามารถสรุปได้ ๔ ฐานะคือ ในฐานะที่ เป็นขบวนการ โครงการ วิธีการ และกระบวนการที่ขึ้นอยู่กับความสนใจที่จะยึดถือปฏิบัติหรือนิยมใช้ ความหมายของการพัฒนาชุมชนในฐานะใด

ประเภทและองค์ประกอบ

ประเภทและองค์ประกอบของการพัฒนาชุมชน จากที่ได้กล่าวมาแล้วเกี่ยวกับความหมาย ของการพัฒนาชุมชน คือ การพัฒนาโดยทั่วไปมุ่งพัฒนาทางวัตถุประสงค์เป็นหลักหรือการพัฒนา ชุมชน ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชน แต่เป้าหมายการพัฒนาชุมชนคือการพัฒนาคน ในชุมชนให้มีทั้งคุณภาพและคุณธรรมในทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ดังนั้นหากแบ่งประเภท ของการพัฒนาชุมชนตามแนวคิดของผู้ศึกษาแล้วสามารถแบ่งออกได้เป็น ๓ ประเภทใหญ่ ๆ กล่าวคือ

๑) ประเภทการพัฒนาคน

๒) ประเภทการพัฒนาวัตถุ

๓) ประเภทการพัฒนาสิ่งแวดล้อม

การพัฒนาคนและการพัฒนาวัตถุหรือสิ่งแวดล้อมเป็นการพัฒนาที่นำไปสู่เป้าหมายสูงสุด ของการพัฒนาชุมชน ซึ่งการพัฒนาแต่ละประเภทมีวิธีการ

การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง ยังเกิดจากการสร้างสังคมมนุษย์ให้มีความเข้มแข็งใน ๓ มิติ ดังนี้

มิติที่ ๑ ความเข้มแข็งในรูปของการดำรงและดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคม “สังคมควรมี ความเข้มแข็งในการสร้างสังคมมนุษย์ที่อยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุขปราศจากการเอารัดเอาเปรียบซึ่งกัน และกัน แต่เอื้ออาทรซึ่งกันและกัน” กล่าวคือ สังคมมนุษย์มีความเข้มแข็งและมีภูมิปัญญาในการ แก้ไขปัญหาที่เกิดจากกลุ่มเอารัดเอาเปรียบ เช่น การกำหนดกฎหมาย การสร้างดำเนินนิยมพึง

^{๖๔} วัชร วัชรนิภาวรรณ, หลักการพัฒนาชุมชน การพัฒนาชุมชนประยุกต์, ๒๕๓๒, หน้า ๖.

ประสงค์การกำหนดกฎหมาย คือ การสร้างหรือการกำหนดความมั่นคง การให้(ทาน)การบริจาค การสร้างสมาคม มูลนิธิ

มติที่ ๒ ความเข้มแข็งตามลักษณะความเข้มแข็งของชุมชน พิจารณาตามลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง มีดังนี้ คือ

๑. มีความเข้มแข็งในการแบ่งปันในสถานะขั้นมูลฐานของชีวิตร่วมกัน
๒. มีความเข้มแข็งของความสนใจในเรื่องต่าง ๆ คล้ายกัน มีความรู้สึกแบบเดียวกัน และมีการกระทำไปตามทัศนคติซึ่งเป็นไปในทำนองเดียวกัน มีจารีตประเพณีเดียวกัน เป้าหมาย และจุดหมายในการที่จะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข
๓. มีความเข้มแข็งและความสามารถดำรงชีวิตทางสังคมในด้านต่าง ๆ ได้หมด
๔. มีความเข้มแข็งในการทำกิจกรรมเพื่อบำบัดความต้องการที่ง่าย
๕. มีความเข้มแข็งที่สามารถบรรลุถึงความต้องการพื้นฐานส่วนใหญ่ได้ และสามารถแก้ปัญหาส่วนใหญ่ที่เกิดในชุมชนได้
๖. มีความเข้มแข็งในการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการต่าง ๆ ร่วมกันมีการใช้ประโยชน์และบริการทางสังคมร่วมกัน มีความรู้สึกต่อชุมชนร่วมกัน มีความผูกพันต่อชุมชนร่วมกัน และมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคมนั้น
๗. ภายในวงจำกัดของชุมชน เช่น ในเรื่องเศรษฐกิจที่เป็นแบบเลี้ยงตนเองที่จำกัดมากกว่า สังคมนั้นวงจำกัดเหล่านั้นย่อมมีความเข้มแข็งในการสังสรรค์ใกล้ชิดกว่า และความเห็นอกเห็นใจลึกซึ้งกว่า
๘. มีความเข้มแข็งในความรู้สึกและทัศนคติทั้งหมดที่ผูกพัน บังคับบุคคลได้รวมเข้า เป็นกลุ่มมีความเข้มแข็งในการสังสรรค์ใกล้ชิดกัน และมีความเข้มแข็งในความเห็นอกเห็นใจกันลึกซึ้งกว่าสังคม

มติที่ ๓. ความเข้มแข็งในรูปของความสนใจของประชาชน โดยเฉพาะความสนใจของประชาชนโดยส่วนรวมซึ่งเป็นสถาบันหรือความมีคุณค่ายั่งยืน^{๗๐}

กลไกสำคัญที่ทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง คือ การพัฒนาคนด้วยการศึกษา การศึกษาตามสถานการณ์ จะแปรเปลี่ยนวิกฤติให้เป็นโอกาส ทุกบทบาทของชีวิต คือ การศึกษา หากเราได้ค้นพบศักยภาพของแกนนำในชุมชน เปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้ ร่วมคิด จินตนาการ เป็น ทำเป็น แก้ไขปัญหาของชุมชนได้ จะทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งอย่างแท้จริง สามารถอยู่รอดได้ไม่ว่าจะประสบภาวะวิกฤติอย่างไรก็ตาม^{๗๑}

^{๗๐} สมัคร สุพรรณรัตน์, “ปรัชญาและแก่นสารเกี่ยวกับการสร้างความเข้มแข็งให้กับบุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชนและสังคม”, วารสารวัฒนธรรมไทย, ปีที่ ๓๓ ฉบับที่ ๔ (มกราคม ๒๕๓๙), : ๓๓.

^{๗๑} เย็นฤดี วงศ์พุด, ความเข้มแข็งของชุมชน จุลสารการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม ครบรอบ ๓๐ ปี, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ดี, ๒๕๔๓), หน้า ๒๓.

การประยุกต์ใช้

การประยุกต์ใช้ประโยชน์ของการพัฒนาชุมชน ในการพัฒนาชุมชนตามแต่ละประเภทย่อมนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงและผลประโยชน์แก่ชุมชนไม่ด้านใดก็ด้านหนึ่ง ดังนั้นจึงมีนักวิจัย นักวิชาการทั้งหลายได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับประโยชน์ของการพัฒนาชุมชน ดังนี้

สุกิจ จุลละนันท์ แสดงทัศนะในหนังสือการพัฒนาชุมชน : ทฤษฎีและแนวคิดในการพัฒนาประเทศ ไว้ว่า สาธารณสุขของการพัฒนาชุมชนจึงมุ่งไปสู่ประชาชนเป็นเบื้องแรก เพราะประชาชนเป็นชุมกำลังสำคัญในอันที่จะบันดาลให้งานบรรลุผลโดยยึดถือว่าประชาชนเป็นทรัพยากรกำลังมนุษย์ (Human Resource) ที่มีความปรีชาสามารถทั้งในด้านกำลังความคิด กำลังแรงงาน ตลอดจนฝีมือหรือทักษะพลังเหล่านี้หากจะได้รับการพัฒนาใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ชุมชนก็เป็นที่ยอมรับได้ว่า สามารถก่อให้เกิดความสมบูรณ์พูนสุขแก่ชุมชน นั้น ๆ ได้ ฉะนั้นการดำเนินงานพัฒนาชุมชนจึงมุ่งกระตุ้น ยั่วยุ และส่งเสริมให้ประชาชนแต่ละคนหรือแต่ละกลุ่มได้มีโอกาสและรู้จักใช้ความสามารถของตนเองเพื่อช่วยตนเอง (Self - help) โดยการมีส่วนร่วม (Participation) ในการสร้างสรรค์ความเจริญให้กับชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ โดยยึดความต้องการของตนเองเป็นหลักและเป็นแนวทางในการวางโครงการและดำเนินการพัฒนาชุมชน ทั้งนี้บรรดาโครงการทั้งหลายจึงเป็นแต่เพียงเป้าหมายอุปกรณ์ (Instrumental goal) หรือเป็นอุปกรณ์ช่วยฝึกประชาชนให้สามารถแก้ไขปัญหาด้วยตนเองตัดสินใจด้วยตนเอง และรู้จักร่วมปฏิบัติงานกับผู้อื่น การปฏิบัติตามโครงการต่างๆ จึงสอดแทรกกรรมวิธีให้การอบรมศึกษาแก่ประชาชน เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในความรู้ ทักษะ ความสามารถ และทักษะของประชาชนเป็นสำคัญ “คือ ให้ประชาชนใช้ความสามารถของตนเองตัดสินใจด้วยตนเอง และให้ทำงานร่วมกันตามแบบประชาธิปไตย”^{๗๒}

ประโยชน์ของการพัฒนาชุมชนไว้ว่า การให้การศึกษาและให้โอกาสจะช่วยดึงพลังซ่อนเร้นในตัวคนออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม และการพัฒนาจะมีประสิทธิภาพได้ก็จะต้องยึดหลักการรวมกลุ่มและการทำงานกับกลุ่ม เพราะมนุษย์เราเป็นสัตว์ การอยู่รวมกันเป็นกลุ่มและทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม จะช่วยให้คนได้เจริญเติบโตโดยเร็วที่สุด^{๗๓}

หากจะกล่าวถึงการประยุกต์ใช้ประโยชน์ที่จะได้รับจากการพัฒนาชุมชนนั้น บางครั้งเราไม่อาจประเมินได้ในระยะอันสั้น เพราะโครงการต่าง ๆ จะมีทั้งที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม บางโครงการจึงต้องใช้ระยะเวลา แต่ทุกอย่างที่นั่นก็เกิดประโยชน์ทั้งสิ้น เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมองค์กรสถาบันที่มีความสัมพันธ์กับการพัฒนา เพราะในชุมชนนั้นต้องประกอบไปด้วยวัด โรงเรียน หมู่บ้าน และองค์ประกอบที่สำคัญนั้นต้องมีรัฐเข้ามาเกี่ยวข้องเมื่อมีการพัฒนาชุมชนสิ่งหนึ่งที่เรายังมองว่าไม่มีความสำคัญ คือ ตลาด เพราะตลาดก็เป็นแหล่งทำให้เศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น ดังนั้นหากจะมองถึงประโยชน์ของการพัฒนาชุมชนที่จะเกิดขึ้นหรือได้รับจากการพัฒนาแล้วต้องมองไปที่ภาพรวมระหว่างองค์กรสถาบันที่ต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสถาบันดังกล่าวที่มีความเกี่ยวพัน

^{๗๒} สุกิจ จุลละนันท์, “การพัฒนาชุมชน” ทฤษฎีและแนวความคิดในการพัฒนาประเทศ, พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๐๘, หน้า ๓๔๕.

^{๗๓} พัฒน์ บุญยรัตนพันธุ์, การสร้างพลังชุมชนโดยขบวนการพัฒนาชุมชน, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทว้พัฒนาพานิช, ๒๕๑๗, หน้า ๑-๒.

กับการพัฒนาชุมชนและผลประโยชน์ที่จะได้นั้นก็ตกมาสู่สถาบันนั้น ๆ โดยรวมกล่าวคือ วัด โรงเรียน ตลาด บ้าน และรัฐประการสำคัญที่เราจะต้องทำความเข้าใจถึงความเกี่ยวข้องกันของชุมชนเพื่อมองไปที่ประโยชน์จะได้รับการพัฒนานั้นเราต้องเข้าใจความสำคัญของสถาบันต่าง ๆ ก่อน ดังนี้

๑. วัดเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันศาสนาและมีความสำคัญต่อชุมชนเป็นอย่างมาก ในวัดก็จะมีพระสงฆ์ซึ่งเป็นตัวแทนของพระพุทธศาสนาที่ประชาชนในชุมชนใช้เป็นที่พักและยึดเหนี่ยวทางใจ ใช้กฎเกณฑ์แห่งศีลธรรมช่วยประชาชนให้ทำความดีช่วยก่อให้เกิดความสงบสุขขึ้นในชุมชน และช่วยปลูกฝังค่านิยมที่ดีให้แก่ประชาชนกล่าวได้ว่า ชีวิตของประชาชนในชุมชนนั้นผูกพันกับวัดตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย กิจกรรมพัฒนาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนส่วนใหญ่มักจะเกี่ยวข้องกับวัดหรือพระสงฆ์ทั้งสิ้น ดังนั้น จึงถือได้ว่าวัดเป็นส่วนสำคัญที่ก่อให้เกิดการพัฒนาชุมชนขึ้น

๒. โรงเรียน ในโรงเรียนจะต้องมีครูซึ่งเป็นผู้ให้การศึกษอบรมแก่ประชาชนในชุมชน การศึกษาถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมนุษย์ทุกคน เพราะมนุษย์ต้องอยู่ร่วมกับผู้อื่น จึงจำเป็นต้องเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ อันที่จริงแล้วมนุษย์เริ่มมีการศึกษาตั้งแต่มนุษย์เริ่มรู้จักคิดพิจารณาสิ่งรอบตัว และพยายามเข้าใจมนุษย์ความรู้ดังกล่าวเริ่มตั้งแต่การรู้จักใช้ก้อนหินขว้างปาสัตว์มาเป็นอาหาร และวิวัฒนาการเรื่อย ๆ จนสามารถมีอิทธิพลเหนือสิ่งแวดล้อมในบางอย่าง แต่เนื่องจากชุมชนสลับซับซ้อนขึ้น มนุษย์จึงต้องหาทางแก้ไขปรับปรุงการศึกษาให้เข้ากับชุมชนที่พัฒนาไปการศึกษาของมนุษย์จึงไม่สิ้นสุด และเป็นกระบวนการที่มีอยู่ตลอดเวลา^{๗๔} ฉะนั้น โรงเรียนหรือครูในโรงเรียนจึงมีส่วนสำคัญในการให้ความรู้การศึกษาแก่ประชาชนเพื่อให้ดำรงชีวิตและปรับตัวได้ดีขึ้นในชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา นอกเหนือไปจากนี้ครูในโรงเรียนยังถือว่าเป็นผู้นำชุมชน เพราะเป็นผู้มีความรู้ สามารถแจ้งข่าวสารและเป็นที่ปรึกษาให้แก่ประชาชนในชุมชนได้

๓. ตลาดเป็นสถาบันเศรษฐกิจที่สำคัญในชุมชน มีส่วนสำคัญช่วยให้เศรษฐกิจในชุมชนขยายตัว ตลาดมีหน้าที่และบทบาทที่เป็นคุณประโยชน์ต่อประชาชนในชุมชน ดังนี้

๓.๑ ทำให้ประชาชนผู้ผลิตสินค้า หรือผู้ให้บริการสามารถติดต่อกับผู้ซึ่งต้องการสินค้าและบริการเหล่านั้น

๓.๒ ช่วยบำบัดความต้องการทางเศรษฐกิจของชุมชน คือ ผู้ที่ต้องการซื้อหรือขาย ไม่ว่าจะ เป็นพืชผล ทรัพย์สิน หรือบริการ สามารถติดต่อได้ที่ตลาด

๓.๓ ช่วยให้ความสะดวกแก่ประชาชนในการใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ เช่น ระบบเงินเชื่อ การใช้เงินตรา การจัดให้มีการแบ่งงาน กำหนดค่าจ้างและดอกเบี้ย เป็นต้น

๓.๔ ช่วยพัฒนาและสร้างความเจริญก้าวหน้าในทางเศรษฐกิจของชุมชน เพื่อความอุดมสมบูรณ์และความมั่นคงของสมาชิกในชุมชน

๓.๕ ช่วยให้การบริโภคให้เป็นไปอย่างพอเพียงและทั่วถึง รวมทั้งการติดต่อค้าขายแลกเปลี่ยนกับชุมชนอื่น ๆ

เป็นความจริงที่ว่า ประชาชนในทุกชุมชนไม่อาจหลีกเลี่ยงต่อการผูกพันอยู่กับทรัพย์สิน อันอาจเป็นเงินตรา สิ่งของ หรือสิทธิต่าง ๆ ขณะเดียวกัน ประชาชนก็จะต้องผูกพันกับตลาดอยู่เสมอ

^{๗๔} สุภัตรา สุภาพ, สังคมวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ ๗, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๗, หน้า ๘๙.

เพื่อทำการแลกเปลี่ยนทรัพย์สินนั้น การแลกเปลี่ยนกระทำได้หลายวิธี เช่น การแลกเปลี่ยนทางอ้อม เช่น การให้วัตถุหรือสิ่งของแก่ฝ่ายหนึ่ง แล้วอีกฝ่ายหนึ่งก็ให้วัตถุหรือสิ่งของอื่นตอบแทนมา นอกจากนี้ ยังมีการแลกเปลี่ยนทางตรง เช่น การแลกเปลี่ยนทรัพย์สินสิ่งของกันตรงไปตรงมา คือ แลกข่าวสารกับปลา เป็นต้น และการแลกเปลี่ยนโดยใช้สื่อ อันหมายถึงการซื้อขายทรัพย์สินเงินตรา หรือสินเชื่อ เป็นต้น

การแลกเปลี่ยนดังกล่าวซึ่งมนุษย์หลีกเลี่ยงไม่ได้ ส่วนมากจะกระทำโดยผ่านตลาดแทบทั้งสิ้น รูปแบบของตลาดนั้น อาจเป็นแหล่งชุมนุมที่มีการจัดระเบียบระบบอย่างดี หรือเป็นสถานที่สาธารณะหรือในบริเวณบ้านภายในชุมชนก็ได้แล้วแต่กรณี เพราะฉะนั้น ตลาดจึงเป็นสถาบันเศรษฐกิจที่มีความสำคัญต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนอย่างยิ่ง^{๗๕}

๔. บ้าน ถือว่าเป็นสถาบันครอบครัวที่สำคัญอย่างยิ่งในชุมชน บ้านในที่นี้ หมายถึง “เรือน” หรือ “ครัวเรือน” อันไม่ใช่ความหมายเดียวกับ “หมู่บ้าน” ซึ่งหมายถึง “หลายคนตั้งพร้อมกันอยู่ พร้อมกันสร้าง พร้อมกันรักษาเจ็บไข้เดือดร้อนช่วยกัน แบ่งกันอยู่แบ่งกันกิน” ฉะนั้น บ้านในที่นี้จึงเป็นสถาบันครอบครัวที่เป็นส่วนหนึ่งและอยู่ในหมู่บ้าน

ในทุกชุมชน มนุษย์จะต้องมีบ้าน ด้วยเหตุที่บ้านเป็นหน่วยของชุมชนที่สำคัญที่สุด มีการร่วมมือกันอย่างใกล้ชิด และมีความคงทนที่สุด อีกทั้งยังไม่เคยปรากฏว่ามีชุมชนใดที่ไม่มีครัวเรือนหรือบ้าน จึงทำให้กล่าวได้ว่า บ้านเป็นสถาบันครอบครัวที่ผูกพันอยู่กับมนุษย์ในทุกชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อมเสมอมา

การพัฒนาชุมชนจะประสบความสำเร็จอย่างมาก ถ้าหากมีพื้นฐานที่มั่นคง หน่วยที่เป็นพื้นฐานของชุมชนก็คือบ้าน เมื่อบ้านได้รับการพัฒนา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งครอบครัวมีความเป็นอยู่ดีมีความสุขความเจริญ ชุมชนก็จะเจริญตามมาด้วยเป็นเงาตามตัว ประกอบกับครอบครัวในชุมชนชนบทนั้นเป็นครอบครัวขยายที่ผูกพันกันอย่างใกล้ชิด พลังส่วนนี้จึงเป็นกลุ่มพลังที่ควรให้ความสนใจและความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาชุมชนในทุกชุมชน

๕. รัฐ ในความหมายที่กว้างหมายถึง สถาบันการปกครองที่ประกอบด้วย อาณาเขต ประชากร อำนาจอธิปไตย และรัฐบาล แต่ในที่นี้มีความหมายที่แคบกว่า คือหมายถึง สถาบันการปกครองหนึ่งในชุมชนซึ่งเป็นสถาบันที่เก่าแก่ มีฐานะเหนือสถาบันในชุมชนอื่น ๆ มีการใช้อำนาจในการนำ ประสานปกครองและค้ำจุนสถาบันอื่น ๆ โดยใช้การควบคุมทางกฎหมาย เพื่อกำหนดให้กิจการต่าง ๆ ภายในชุมชนดำเนินไปภายในขอบเขตและความเหมาะสม เช่น การดำเนินชีวิตของครอบครัว การศึกษา การประกอบอาชีพการงานต่าง ๆ และการพัฒนา เป็นต้น

จะพบเห็นในชุมชนไทยทุกชุมชนว่า สถาบันการปกครองหรือรัฐนี้เป็นสถาบันที่จำเป็นสำหรับชุมชนอย่างมาก เพราะมนุษย์มีจุดอ่อนและยังไม่สมบูรณ์ในตัวเอง มีการต่อสู้ ชัดแย้ง เอาเปรียบ มีดิ้นหา และมีความโน้มเอียงที่จะละเมิดกฎหมายของชุมชน ดังนั้น ในทุกชุมชน จึงต้องมีรัฐเพื่อช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ช่วยนำทาง ช่วยประสานงานและช่วยส่งเสริมให้การดำรงชีวิตของประชา

^{๗๕} สุพัตรา สุภาพ, สังคมวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ ๗, ๒๕๒๗, หน้า ๑๐๑-๑๐๒.

ชนในชุมชนเป็นไปอย่างมีความสุขมีสันติ นอกจากนี้ รัฐยังช่วยวางแผน กำหนดนโยบายของชุมชน ให้หลักประกันคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ รวมตลอดไปถึงสร้างคุณภาพและความมั่นคงของชีวิตให้แก่ประชาชนอีกด้วย

กลไกของรัฐได้ซึมซาบอยู่ในทุกชุมชน ผ่านทางกระทรวงต่าง ๆ เช่น กระทรวงมหาดไทย กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงอุตสาหกรรม และกระทรวงกลาโหม เป็นต้น กระทรวงดังกล่าวนี้ ปัจจุบันมีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนอย่างยิ่ง ความสำเร็จและความล้มเหลวของการพัฒนาชุมชน รัฐมีส่วนสำคัญในการสนับสนุนเกื้อกูล หรือทำลายอย่างมาก การพัฒนาชุมชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนชนบทของไทย ไม่อาจหลีกเลี่ยงให้พ้นไปจากขอบเขตของชนบท หน้าที่ ความรับผิดชอบ หรืออำนาจอิทธิพลของรัฐได้ว่าในกรณีใด ๆ

จากความเกี่ยวพันขององค์สถาบันที่กล่าวมาแล้วสะท้อนให้เห็นว่าแต่ละสถาบันก็เป็นฐานของการพัฒนาและเป็นแหล่งเป้าหมายที่จะนำไปสู่ความสำเร็จเพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างสมบูรณ์ สำหรับประโยชน์ดังกล่าวจะเกิดกับสถาบันย่อยต่าง ๆ มีการเปลี่ยนแปลงในหลาย ๆ ด้านไม่ว่า วัด โรงเรียน ตลาด (เศรษฐกิจ) และรัฐเมื่อสถาบันต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น ความมั่นคงหรือความร้อยรัดกันระหว่างสถาบันก็จะนำไปสู่ความอยู่ดีกินดีของคนในชุมชน ทั้งด้านความเป็นอยู่ อาชีพการงาน ตลอดจนความสัมพันธ์ของคนในชุมชน เหตุผลต่าง ๆ ดังกล่าวจึงเป็นประโยชน์ของการพัฒนาชุมชน

ในการศึกษาความหมาย ประเภท และประโยชน์ของการพัฒนาชุมชน ดังได้กล่าวมาแล้ว อาจสรุปได้อีกครั้งดังนี้

ความหมายของการพัฒนา เป็นการสร้างความเจริญส่งเสริมการพัฒนาทั้งในด้าน เศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมประเพณี รวมทั้งกระบวนการพัฒนาด้านวัตถุและจิตใจของผู้ที่อยู่ในชุมชน การพัฒนาทั้งนี้ต้องเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนมีความคิดริเริ่ม ร่วมมือกันช่วยเหลือตัวเองทั้ง มีการช่วยเหลือการพัฒนาสนับสนุนด้านวิชาการจากหน่วยราชการ นอกจากนี้ความหมายของพัฒนาชุมชนตามฐานะที่แสดงความแตกต่างสามารถสรุปได้ ๔ ฐานะ คือ ฐานะที่เป็นขบวนการ โครงการ วิธีการ ทั้งนี้กระบวนการที่ขึ้นอยู่กับความสนใจจะต้องยึดถือปฏิบัติหรือนิยมใช้ความหมายของการพัฒนาชุมชนในฐานะใด หรืออาจกล่าวโดยภาพรวมของความหมาย คำว่าการพัฒนาชุมชนก็คือ การปรับปรุงให้ชุมชนใดชุมชนหนึ่งดีขึ้น มีวิวัฒนาการดีขึ้น คือ เจริญทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม

ประเภทของการพัฒนาชุมชนจะมีทั้งการพัฒนาคน พัฒนาวัตถุ หรือประเภทที่เป็นรูปธรรม และการพัฒนาศีลธรรมหรือจิตใจตลอดจนการพัฒนาสิ่งแวดล้อมไปพร้อมกัน แต่ประเภทที่สำคัญหรือที่เรียกว่าหัวใจของการพัฒนาชุมชนคือ การพัฒนาคนทั้งด้านคุณธรรม จริยธรรม การงานอาชีพ เพื่อให้เกิดความมั่นคงถาวรในชีวิตและความเจริญรุ่งเรืองมั่นคงของประเทศชาติ ประเภทของการพัฒนาชุมชนด้านต่าง ๆ ต้องกระทำควบคู่กันไปอย่างสมดุลสม่ำเสมอตลอดเวลา

ประโยชน์ของการพัฒนาชุมชน มาจากการที่ชุมชนมีพื้นฐานความมั่นคงและความเกี่ยวพันกันทางสถาบันในชุมชน สถาบันย่อยในชุมชนที่มีทั้งวัด โรงเรียน บ้าน รัฐเหล่านี้เป็นสถาบันที่จะได้รับประโยชน์ที่เป็นทั้งรูปธรรมและนามธรรม ที่เป็นนามธรรมก็มาจากประชาชนหรือคนในชุมชน เมื่อมีการพัฒนาคนให้รู้จักรับผิดชอบต่อหน้าที่ของความเป็นคนในฐานะที่อยู่ร่วมกันในชุมชนพัฒนา

จิตใจให้รู้จักหรือมีคุณธรรม จริยธรรม แล้วผลของการพัฒนา ก็จะดีขึ้น และประโยชน์ก็จะตกแก่ชุมชน ในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านคน ด้านวัตถุ และด้านสิ่งแวดล้อม ดังได้กล่าวมาแล้ว

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชนบทไทย โดยศึกษา สถานการณ์ที่เป็นจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส วิกฤติของชุมชนชนบทไทยระดับครัวเรือนระดับหมู่บ้าน ระดับชุมชน และในระดับของสังคมจะมีความคล้ายคลึงกัน โดยจากการที่ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่นับถือ ศาสนาพุทธเป็นหลักเดิม

๒.๖ แนวคิดในการพัฒนามนุษย์ในศตวรรษที่ ๒๑

แนวคิดในการพัฒนามนุษย์ในศตวรรษที่ ๒๑ ได้มีการเกิดขึ้นและมีการเปลี่ยนแปลงมา สัก ระยะเวลาหนึ่งแล้ว ในแง่ของการทำงานและการบริหารทรัพยากรมนุษย์สามารถรับมือ ปรับตัว และ ดำรงชีวิตอยู่ภายใต้การเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ให้เกิดประสิทธิผลได้มากน้อยอย่างไร วิธีทางที่สำคัญ อย่างยิ่งคือ ต้องเร่งสร้างภูมิคุ้มกันการเปลี่ยนแปลง โดยการพัฒนายุทธศาสตร์ (Human Resource Development) เพื่อสร้างศักยภาพด้านทุนมนุษย์ (Human Capital) ให้เกิดขึ้นในทุกๆ ระดับของสังคมแบบใหม่นี้ เพราะมนุษย์ถือได้ว่าเป็นหัวใจและกลไกสำคัญของกระบวนการพัฒนา^{๗๖}

การพัฒนาคน (Human Development) หรือการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Development) จะต้องได้รับการเอาใจใส่โดยฝ่ายบริหารจากทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ต้องมีการพัฒนาให้มีคุณภาพ มีศักยภาพ มีความรู้ความสามารถ มีความเชี่ยวชาญเพื่อพัฒนาองค์การ ให้ยั่งยืนท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง ด้วยเหตุนี้องค์การทุกองค์การจึงควรมุ่งให้ความสำคัญกับตัวคนใน กระบวนการบริหารงาน เพราะคนเป็นหัวใจของการทำงานทุกระบบ และมีผลจะช่วยให้งานนั้นสำเร็จ หรือล้มเหลวได้^{๗๗}

ที่มาของแนวคิด

ที่มาของแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนามนุษย์ กับเรื่องการพัฒนาคน โดยมีสาระสำคัญที่มุ่ง เตรียมความพร้อมคน สังคม และระบบเศรษฐกิจของประเทศให้สามารถปรับตัวรองรับผลกระทบจาก การเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนและสังคมไทยให้มีคุณภาพ มี โอกาสเข้าถึงทรัพยากร และได้รับประโยชน์จากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างเป็นธรรม รวมทั้ง สร้างโอกาสทางเศรษฐกิจด้วยฐานความรู้เทคโนโลยีนวัตกรรม และความคิดสร้างสรรค์บนพื้นฐานการ

^{๗๖} พสุธิตา ตันตราจิน, พิไลพรรณ นวนานุช, ไกรภพ กฤตสวนนท์, สุภัคศิริ ปรการเจริญ, **ทุนมนุษย์: การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในศตวรรษที่ ๒๑** สุทธิปริทัศน์ ปีที่ ๓๐ ฉบับพิเศษ ตุลาคม - ธันวาคม ๒๕๕๙ หน้า, ๑๒๓.

^{๗๗} จีระ หงส์ลดารมภ์. เอกสารประกอบการสัมมนา ๘K's + ๕ K's ทุนมนุษย์คนไทยในการรองรับ ประชาคมอาเซียน. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ๒๕๕๕.

ผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังเน้นเรื่องยุทธศาสตร์การพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน^{๗๘}

แฮริสันและเคสเซล ให้ความหมายในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ว่าเป็นกระบวนการหนึ่งในองค์การ ประกอบด้วยการวางแผนและการสนับสนุนอย่างชำนาญ เพื่อจัดให้มีการเรียนรู้ทั้งแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ กระบวนการสร้างความรู้และประสบการณ์ ทั้งในสถานที่ปฏิบัติงานและที่อื่นๆ เพื่อความก้าวหน้าขององค์การและเพิ่มศักยภาพของบุคลากร^{๗๙} โดยนำเอาความสามารถ การปรับตัว การร่วมแรงร่วมใจ และกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความรู้ใหม่ของบุคคลในองค์การในขณะ

ที่ สแวนสันและฮอลตัน ให้นิยามการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ไว้ว่า เป็นกระบวนการของการพัฒนาและปลดปล่อยพลังความรู้ความสามารถ เพื่อสร้างระบบการทำงานและกระบวนการภายใน เช่น กระบวนการกลุ่ม ระบบงาน และการทำงานของบุคลากรแต่ละคนอย่างมีประสิทธิภาพ^{๘๐}

ความหมายของการพัฒนามนุษย์

ความหมายของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในความหมายแคบคือ การพัฒนาเพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้ (Learning) ความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) ประสบการณ์ใหม่ๆ (Experience) และเป็นการเพิ่มศักยภาพของบุคคลให้เป็นผู้ที่มีพฤติกรรมปฏิบัติงานตามที่ต้องการ^{๘๑}

ในระดับความหมายของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็น ๒ ระดับ คือการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ระดับมหภาค หมายถึง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ ทักษะ และสมรรถนะ ตามทิศทางและกลยุทธ์การพัฒนาประเทศ โดยใช้การศึกษา การฝึกอบรม และการพัฒนา รวมทั้งการพัฒนาตามความสนใจของตนเองตลอดชีวิต เพื่อให้ทั้งตนเองและประเทศเติบโตก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ระดับจุลภาค หมายถึง การพัฒนาการเรียนรู้ของบุคคล กลุ่ม และองค์การ ตั้งแต่เริ่มปฏิบัติงานและต่อเนื่องตลอดช่วงชีวิตการเป็นสมาชิกขององค์การมีจุดมุ่งหมายให้ทรัพยากรมนุษย์เป็นผู้มีความรู้ ทักษะและความสามารถนำ ภูมิปัญญาที่มีอยู่มาปรับปรุงและประยุกต์ใช้สอดคล้องอย่างต่อเนื่องโดยใช้รูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลายให้เกิดประสิทธิภาพและ ประสิทธิภาพ^{๘๒}

หลักการกับความสำคัญ

^{๗๘} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๕ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบเอ็ด (พ.ศ. ๒๕๕๕ – ๒๕๕๙). กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.

^{๗๙} Harrion, R., & Kessels, J. Human Resource Development in a Knowledge Economy. Basingstoke: Palgrave-Macmillan. ๒๐๐๔.

^{๘๐} Swanson, R. A., & Holton, E. F. Foundation of Human Resource Development. San Francisco: Berrett-Koehler. ๒๐๐๑.

^{๘๑} ศิริภัสสรณ์ วงศ์ทองดี. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. พ.ศ. ๒๕๕๖, หน้า, ๑๙.

^{๘๒} วรรัตน์ เขียวไพบรี. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพฯ: สิริบุตรการพิมพ์ จำกัด. พ.ศ. ๒๕๕๐.

การพัฒนามนุษย์ ๒ ระดับคือ ระดับปัจเจกภาค และระดับมหภาค มีความเกี่ยวเนื่องกัน หากในระดับตัวตนของบุคคลมีการพัฒนาที่รอบด้าน คือทั้งความรู้ทางโลกที่เชื่อมต่อกับศาสตร์เข้าด้วยกันอย่างรู้เท่าทัน และความรู้ในเชิงพุทธธรรม (คุณธรรม จริยธรรม) ที่คอยกรองและสกรีนความรู้ทางโลกได้ ทำให้คนมีความรู้ด้วยและดีด้วย ก็จะทำให้การพัฒนาระดับมหภาค คือระดับสังคม และประเทศชาติเกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน เป็นการพัฒนาทั้งองค์ภาพอย่างแท้จริง

๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระพรหมคุณาภรณ์ ได้กล่าวถึงการทำหน้าที่ความเป็นกัลยาณมิตร ลักษณะเพื่อนซี้-เพื่อนดี ในหลักของทศ ๖ ตามความหมายของการพัฒนาคนว่า จะต้องรู้จักหน้าที่ของตนเองในการปฏิบัติกับผู้คนรอบ ๆ และชุมชนชนที่ตนอาศัยอยู่ เพื่อเกิดการพัฒนาคณะและชุมชนให้อยู่อย่างมีความสุข^{๘๓}

ภิกขุ ปัญญานันทะ ได้กล่าวถึง หลักทางสายกลาง ในการดำเนินชีวิต เช่น คิดชอบ ทำชอบ มีสติ มีศีล มรรค ๘ ประการ คือ ความเห็นที่ถูกต้อง ความคิดที่ถูกต้อง การพูดจาที่ถูกต้อง การงานที่ถูกต้อง การอาชีพที่ถูกต้อง ความพากเพียรที่ถูกต้อง ความรำลึกที่ถูกต้อง ความตั้งใจมั่นคงที่ถูกต้องทุกขันธ์โรธคามินีปฏิปทา หลักในการดำเนินชีวิตตามทางสายกลาง อันเป็นเนื้อแท้ของพระพุทธศาสนา^{๘๔}

พระสุธีรัตนบัณฑิต รศ.ดร., ได้กล่าวถึงการสร้างองค์ความรู้และกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นกับ บุคคล องค์กร และสังคม เพื่อนำไปสู่การกำหนดเป้าหมายร่วมกันเกิดผลงานการสร้างสรรค์ของบุคคลและสังคม ทำให้สังคมมีการพัฒนาที่เกื้อกูลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและคุณภาพสังคม การพัฒนาชีวิตประกอบด้วย การเรียนรู้ ความเป็นอิสระแห่งจิตใจและปัญญา ความสุข การพัฒนาคุณภาพสังคม ประกอบด้วยสังคมมีความเสมอภาค มีความยุติธรรม มีความสงบสุขมีสันติภาพมีหลักประกัน ความเป็นธรรม สมดุล มั่นคง ยั่งยืน^{๘๕}

ไพโรจน์ พรหมสาส์น กล่าวถึง “หลักการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนต้องเป็นการเสริมสร้างโอกาสให้ชุมชน แสดงพลังและการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนของตน ชุมชนที่จะทำเช่นนี้ ได้ต้องเป็นชุมชนที่ผ่านการเรียนรู้จากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเป็นพื้นฐานสำคัญของการนำไปสู่สังคมที่น่าอยู่ และเมื่อสังคมน่าอยู่คนจะไม่

^{๘๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ปยุต ปยุตโต), **หน้าที่ความเป็นกัลยาณมิตร ลักษณะเพื่อนซี้ - เพื่อนดี**, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา สถาบันบันลือธรรม, ม.ป.ป.), หน้า ๒๙.

^{๘๔} ปัญญานันทมนี, **ทางสายกลาง**, ศูนย์สืบอายุพระพุทธศาสนา. วัดชลประทานรังสฤษฎ์, มปป. หน้า ๕๑-๕๓.

^{๘๕} พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร., **LIST MODEL FOR RESEARCH AND SOCIAL DEVELOPMENT**, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑, หน้า ๑๖.

อยากย้ายไปอยู่ที่อื่น เพราะเกิดความรัก เกิดความรู้สึกผูกพันต่อชุมชน การสร้างความเข้มแข็งในระดับหมู่บ้านเป็นเรื่องปรับทัศนคติของการสร้างจิตสำนึกของการพึ่งตนเอง เอื้อเพื่อเอื้อแผ่ ช่วยเหลือดูแลซึ่งกันและกันของคนในชุมชน”

นายภินันท์ สิงห์กฤตยา ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาการประยุกต์ใช้กระบวนการทัศน์และกระบวนการสร้างเสริมสุขภาพตามแนวพระพุทธศาสนา ผลจากการศึกษาวิจัยพบว่า เมื่อจะกล่าวถึงการดูแลสุขภาพและการป้องกันการเจ็บป่วยภายใต้กระบวนการ ทัศน์พระพุทธศาสนาในภาพรวม เห็นได้ว่าเน้นย้ำที่การดูแลเฝ้าระวังที่จิตใจของตนเป็นหลัก เพื่อให้สามารถรู้เท่าทันสภาพความเป็นจริงของสรรพสิ่งทั้งหลาย คลายความหลงยึดมั่นใน อัตตาตัวตน ในร่างกายของตนหรือบุคคลอื่น ตลอดจนกระทั่งสิ่งของทั้งหลาย อันจะนำความทุกข์ มาทับถมจิตใจ สำหรับส่วนของร่างกายนั้น พระพุทธศาสนาก็ให้ความสนใจดูแลรักษาตามความ เหมาะสมในระดับหนึ่งโดยไม่หลงยึดติดในร่างกาย แต่ก็ไม่ได้ปล่อยปละละเลยไม่ใส่ใจจนกระทั่ง ร่างกายเสื่อมโทรมลงจนไม่สามารถใช้ประกอบความเพียรใดๆ ได้ การดูแลร่างกายก็กระทำ เพียงเพื่อกำจัดทุกข์เวทนาเก่า ทั้งไม่ก่อให้เกิดทุกข์เวทนาใหม่ขึ้นจนขัดขวางการดำเนินความ เพียรปฏิบัติธรรมเพื่อพ้นทุกข์ แต่ไม่เกินเลยจนกระทั่งหลงติดอยู่ในความสะดวกสบายด้วยการ บำรุงบำเรอร่างกายจนเป็นการขัดขวางการบำเพ็ญเพียรทางจิต อีกนัยหนึ่ง สิ่งแวดล้อมพระ พุทธองค์ก็ทรงให้ความสำคัญเช่นกัน สิ่งแวดล้อมใดๆ ที่สามารถส่งเสริม หรือ ชักนำให้เกิด ความก้าวหน้าในการปฏิบัติธรรม และการบำเพ็ญเพียรพัฒนาทางจิตเพื่อความหลุดพ้น พระ พุทธองค์ก็ทรงให้เล็งอยู่อาศัยในสิ่งแวดล้อมเช่นนั้น สำหรับสิ่งแวดล้อมใดๆ ที่ขัดขวางการปฏิบัติธรรมไม่ก้าวหน้า หรือมีความยากลำบากในการดำรงตนอยู่จนเกินไป หรือเป็นสถานที่ ที่อาจมีอันตรายต่อชีวิต พระพุทธองค์ก็ทรงให้หลีกเลี่ยงไปเสีย^{๕๖}

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ กล่าวในหลักสูตรการศึกษาเพื่อเสริมสร้างการอยู่ร่วมกันในสังคมไว้ว่าสามารถทำได้โดย “กำหนดหลักสูตรหรือกิจกรรมเสริมหลักสูตร” ที่ครอบคลุมหัวข้อที่เป็นเรื่องของส่วนรวม หรือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบที่จะเกิดกับคนหมู่มาก เช่น สิ่งแวดล้อม การรู้จักเคารพกฎระเบียบของการอยู่ร่วมกันในสังคม^{๕๗}

เสรี พงศ์พิศ กล่าวถึง ภูมิปัญญาว่าเป็นศาสตร์และศิลป์ของการดำเนินชีวิตซึ่งผู้คนได้ สัมผัสสืบทอดกันมาช้านานจากพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย สู้ลูก หลาน จากคนรุ่นสู่อีกรุ่นหนึ่ง จากอดีตถึง

^{๕๖} ภินันท์ สิงห์กฤตยา, ศึกษาการประยุกต์ใช้กระบวนการทัศน์และกระบวนการสร้างเสริมสุขภาพตามแนวพระพุทธศาสนา, **พุทธศาสนตรมหาบัณฑิต**, ๒๕๕๓.

^{๕๗} เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, **จอมปราชญ์นักการศึกษา**, กรุงเทพมหานคร : ชัดเชสมิเดีย, ๒๕๔๓, หน้า ๘๐.

ปัจจุบันภูมิปัญญาเป็นศาสตร์ คือ เป็นความรู้ที่มีคุณค่าดีและงามที่คนได้ค้นคิดขึ้นมาไม่ใช่ด้วยสมอง แต่เพียงอย่างเดียวแต่ด้วยอารมณ์ ความรู้สึก ญาณทัศนะ คือ ด้วยจิตวิญญาณ^{๘๘}

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา กล่าวถึง “ความเข้มแข็งของชุมชนไทยว่า ชุมชนต้องมีอิสระและพึ่งตนเองได้ ในด้านเศรษฐกิจเลี้ยงตนเองได้ ด้านสังคม มีการพึ่งพาอาศัยกันด้วยความมีน้ำใจ ระหว่างครัวเรือน และด้านวัฒนธรรม ดำรงได้ด้วยการนับถือบรรพบุรุษร่วมกัน”^{๘๙}

ประเวศ วะสี ประชุมระดมความคิดโดยสร้างตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนลดความเป็นนามธรรม บ่งบอกขีดความสามารถและด้วยภาพการพัฒนาของชุมชนในการพึ่งตนเอง สะท้อนความเข้มแข็งของชุมชนที่พึ่งปรารถนา ในมิติเศรษฐกิจฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรมและมิติทางการเมือง โดยพิจารณาว่าตัวชี้วัดจะต้องมีความเป็นพลวัตปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับเงื่อนไขและบริบทของชุมชน^{๙๐}

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ ได้ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนไว้ว่า “การพัฒนาชุมชน หมายถึง การเปลี่ยนแปลงภายในชุมชนเมืองและชุมชนชนบทไปในทิศทางที่ค้ำชูให้ดีขึ้นกว่าเดิม อันเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ และ/หรือเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง”^{๙๑}

บุญศรี แก้วคำศรี และมนตรี ขอรัดน์ ได้ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนไว้ว่า “การพัฒนาชุมชน หมายถึง การทำให้ชุมชนเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น ให้เจริญก้าวหน้าในทุกด้านทั้งด้านวัตถุและจิตใจ โดยความร่วมมือของคนในชุมชนนั่นเอง ให้เจริญก้าวหน้าในทุกด้านทั้งด้านวัตถุและจิตใจ โดยความร่วมมือของคนในชุมชนนั่นเอง และโดยความร่วมมือของคนนอกชุมชนถ้าหากจำเป็น”^{๙๒}

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ได้อ้างความหมายของการพัฒนาชุมชนตามองค์การสหประชาชาติ ไว้ว่า การพัฒนาชุมชนเป็นกรรมวิธีแห่งการกระทำของสังคมซึ่งราษฎรในชุมชนนั้น ๆ ร่วมกันวางแผนและลงมือกระทำเอง กำหนดกลุ่มของตนแต่ละกลุ่มและแต่ละคน เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่

^{๘๘} เสรี พงศ์พิศ. “แผนชีวิตเศรษฐกิจชุมชน”. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ภูมิปัญญาไทย. (๒๕๔๖), หน้า ๔๔.

^{๘๙} ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, วัฒนธรรมหมู่บ้านไทย, กรุงเทพมหานคร : อทิตตา ปรีนตั้ง, ๒๕๓๗, หน้า ๕๓.

^{๙๐} ประเวศ วะสี, ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคม และศีลธรรม, กรุงเทพมหานคร : หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๕, หน้า ๑๘.

^{๙๑} วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, การพัฒนาชุมชนเปรียบเทียบ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๑), หน้า ๑.

^{๙๒} บุญศรี แก้วคำศรี และมนตรี ขอรัดน์, การพัฒนาชุมชนและวิชาที่เกี่ยวข้อง, (กรุงเทพฯ : จตุจักรการพิมพ์, ๒๕๒๙), หน้า ๔๕.

ต้องการและสามารถแก้ปัญหาเหล่านั้น โดยพยายามใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนนั้น ๆ ให้มากที่สุด และถ้าจำเป็นอาจขอความช่วยเหลือทั้งทางด้านบริการวัสดุจากองค์กรรัฐบาลและที่มีใช้รัฐบาลก็ได้^{๕๓} ชีรวัดน์ นิจนตร ได้ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนไว้ว่า การปรับปรุงสภาพต่าง ๆ ของชุมชน และมาตรฐานความเป็นอยู่ของชุมชนให้ดีขึ้นเพื่อนำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้าทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการเมืองตามแนวทางที่ชุมชนต้องการโดยอาศัยความคิดริเริ่มการพึ่งพาตนเองและความร่วมมือกันทั้งระหว่างคนในชุมชนเองและระหว่างราษฎรกับรัฐบาล ถ้ามีความจำเป็น อาจขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานหรือองค์กรจากภายนอกชุมชน^{๕๔}

จิตจํานงค์ กิติกิริติ และชัยวัฒน์ สิทธิภราดร ได้ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนไว้ว่า การเปลี่ยนแปลงส่วนประกอบของชุมชนจากสภาพที่เป็นอยู่ (สภาพที่ไม่พึงปรารถนาไม่ดีงาม) ไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ (สภาพที่พึงปรารถนาที่ดีงามหรือเจริญ) กล่าวคือ เป็นการจงใจ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในชุมชน เพื่อเปลี่ยนแปลงสภาพของส่วนประกอบต่าง ๆ ในชุมชนจากสภาพที่ไม่พึงปรารถนา ไปสู่สภาพที่พึงปรารถนา อันเป็นเป้าหมายที่ชุมชนตั้งไว้^{๕๕}

สุวิทย์ ยิ่งวรพันธุ์ ให้ความหมายของคำว่า พัฒนาชุมชนไว้เป็นข้อ ๆ ดังนี้ การปรับปรุง ส่งเสริมให้ชุมชนใดชุมชนหนึ่งดีขึ้น หรือมีวิวัฒนาการดีขึ้น การพัฒนาให้ชุมชนนั้น ๆ มีวิวัฒนาการดีขึ้น คือเจริญทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมการพัฒนาชุมชนนั้น จะต้องพัฒนาทางด้านวัตถุ และพัฒนาด้านจิตใจการพัฒนาชุมชน คือกระบวนการที่มุ่งส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น ทั้งนี้โดยประชาชนเข้าร่วมมือและริเริ่มดำเนินงานเอง^{๕๖}

เสถียร เหลืองอร่าม กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาด้วยการจัดกิจกรรมในด้านใด ย่อมตั้งอยู่บนพื้นฐานสนับสนุนให้ประชาชนช่วยตนเองเป็นประการสำคัญ หากสิ่งใดที่เกินกว่าความสามารถของประชาชน รัฐย่อมเข้าให้การช่วยเหลือเพื่อให้กิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ สำเร็จลุล่วงไปด้วย ทั้งนี้ โดยวิธีการทำงานกับประชาชน (work with people) หมายถึง การร่วมคิด ร่วมปรึกษา และร่วมกันทำงาน ไม่ใช่ทำให้ประชาชน (work for people) แต่อย่างเดียวดังนั้น งานพัฒนาชุมชนทุกกิจกรรมจะต้องยึดหลักการรวมกลุ่มเป็นหัวใจของการทำงานกับประชาชนตามหลักทั่วไปของการพัฒนาชุมชน^{๕๗}

^{๕๓} สัญญา สัญญาวิวัฒน์, การพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๕), หน้า ๒๐-๒๑.

^{๕๔} ชีรวัดน์ นิจนตร, การศึกษากับการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหประชา พานิชย์ ๒๕๒๘), หน้า ๒๒.

^{๕๕} จิตจํานงค์ กิติกิริติ, และชัยวัฒน์ สิทธิภราดร, การพัฒนาชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์พัฒนาหลักสูตร, ๒๕๓๒), หน้า ๕.

^{๕๖} สุวิทย์ ยิ่งวรพันธุ์, พัฒนาชนบทในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหประชาพานิชย์, ๒๕๐๙), หน้า ๕๘.

^{๕๗} เสถียร เหลืองอร่าม, ความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาทางเศรษฐกิจและการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แพรวพิทยา, ๒๕๑๘), หน้า ๓๒ - ๓๓.

จิระพรรณ กาญจนจิตร กล่าวว่า การที่จะทำการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนประสบความสำเร็จ หน่วยงานที่ดำเนินการตามหลักการพัฒนาชุมชน ควรยึดหลักในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนมีหลักดังนี้ ขบวนการพัฒนาชุมชนจะต้องมีแบบแผน วิธีการที่แน่นอนและมีเหตุผล ใช้หลักการให้การศึกษาแก่ประชาชน โดยเน้นการเรียนรู้ด้วยการฝึกหัดทำจริงและให้ประชาชนเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ มุ่งทำงานกับกลุ่มคนมากกว่าที่จะทำงานกับรายบุคคล รวมทั้งประสานงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่มีความชำนาญเฉพาะไม่ควรจะทำให้สำเร็จภายในหน่วยงานเดียว ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับค่านิยมของสังคม และวัฒนธรรมของชุมชนที่จะพัฒนาเป็นยอด การพัฒนาควรจะดำเนินการให้ครอบคลุมทั้งชุมชน เป้าหมายของการพัฒนาจะต้องแสดงให้เห็นถึงผลประโยชน์ที่สมาชิกในสังคมนั้นจะได้รับ^{๙๘}

ประเวศ วะสี ให้ความเห็นว่า ประชาสังคม คือ สังคมที่เต็มไปด้วยความเป็นชุมชน และได้เสนอแนวทางแก้ไขวิกฤติเศรษฐกิจของสังคมไทย โดยการทำให้พื้นฐานของสังคมเข้มแข็ง ซึ่งจะต้องมีความเข้าใจความเป็นชุมชน เพราะชุมชนเป็นรากฐานของสังคมและตามความเป็นจริงในปัจจุบันความเป็นชุมชนได้ถูกการพัฒนาสมัยใหม่ทำลายไปเกือบหมดสิ้นแล้ว แต่เนื่องจากมนุษย์ขาดความเป็นชุมชนไม่ได้ ความเป็นชุมชนจึงกำลังเกิดขึ้นใหม่ ดังที่ปรากฏเรื่องประชาสังคม ตามหนังสือและบทความจำนวนมาก ประชาสังคม คือสังคมที่เต็มไปด้วยความเป็นชุมชน แต่เป็นความเป็นชุมชนในบริบทของสังคมใหม่ ทำให้กลุ่มมีศักยภาพซึ่งจะแก้ปัญหาได้ทุกชนิด ทั้งเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม การเมือง และสุขภาพ^{๙๙}

สุรวุฒิ ปัดไธสง ให้ความหมายของ ความเข้มแข็งของชุมชนในมิติเชิงคุณสมบัติ คือสามารถพึ่งตนเองได้ เป็นชุมชนที่สามารถเรียนรู้ ถ่ายทอดประสบการณ์ เป็นชุมชนที่เข้มแข็งต้องสามารถพึ่งตนเองได้ เป็นชุมชนที่อยู่ในระดับพออยู่พอกินอย่างพอเพียง มีวัฒนธรรมเป็นรากฐานของชุมชนเป็นทุนของชีวิตในชุมชนมีอำนาจเพียงพอที่จะปะทะกับคนอื่น หรือนอกชุมชนชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนอย่างมีจิตสำนึกร่วมกันไม่แปลกแยกมีทรัพยากรทั้งทางธรรมชาติและคนซึ่งมีคุณภาพ สามารถจัดการกับทรัพยากรได้ด้วยตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๐๐}

สัมพันธ์ เตชะอิก และคณะ ได้กล่าวไว้ว่า องค์กรชุมชน เป็นระบบใหญ่ระบบหนึ่งของชุมชน องค์กรประกอบที่สำคัญที่จะทำให้ชุมชนสามารถรวมตัวกันได้อย่างเหนียวแน่น การมีอุดมการณ์ร่วมกัน การมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกันว่าเป้าหมายที่จะเดินไปข้างหน้า การมีผลประโยชน์

^{๙๘}จิระพรรณ กาญจนจิตรรา, การพัฒนาชนบท, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๓), หน้า ๓๕.

^{๙๙}ประเวศ วะสี, ประชาคมตำบล, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : มติชน, ๒๕๔๑), หน้า ๑๒ - ๑๖.

^{๑๐๐}สุรวุฒิ ปัดไธสง, องค์กรความคิดในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๒), หน้า ๒-๓.

ร่วมกัน คนเป็นองค์ประกอบสำคัญขององค์การชุมชน และการบริหารจัดการงบประมาณ จำเป็นต้องที่จะต้องมีการระดมทุนทั้งภายในและภายนอก^{๑๐๑}

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ กล่าวว่า การกำหนดชุมชนให้เข้มแข็งอย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย ว่าต้องยึดหลักความต้องการปัญหาของประชาชนเป็นจุดเริ่มต้นของกิจกรรม กิจกรรมต้องดำเนินการ ในลักษณะกลุ่ม เพื่อสร้างพลังกลุ่มในการรับผิดชอบร่วมกันแนวทางการพัฒนาในกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน ต้องคำนึงถึงขีดความสามารถของประชาชนที่จะรับดำเนินการกิจกรรมพัฒนาที่นำเข้าไปในชุมชนต้องสอดคล้องกับสภาพสิ่งแวดล้อม ความพร้อมของชุมชนการเริ่มต้นกิจกรรมต้องอาศัยผู้นำชุมชน ซึ่งหมายถึงผู้นำตามธรรมชาติที่ชาวบ้านเคารพนับถือ ผู้นำทางศาสนา ผู้นำที่ได้รับการเลือกตั้ง เพื่อเป็นผู้บุกเบิกและชักนำชาวบ้านต่อไป^{๑๐๒} ขั้นตอนการดำเนินงานต่าง ๆ ต้องให้ประโยชน์มีส่วนร่วมตั้งแต่ขั้นต้น

พสุธิตา ตันตราจิม, พิไลพรรณ นวานุช, ไกรภพ กฤตสวนนท์, สุภัคศิริ ปราการเจริญ ได้เขียนบทความว่าด้วยเรื่อง ทุนมนุษย์: การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในศตวรรษที่ ๒๑ ด้วยการกล่าวการพัฒนาทุนมนุษย์นั้นเป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงาน ส่งผลต่อการมีผลการปฏิบัติงานที่ดี (High Performance) ทั้งนี้ ในการพัฒนาทุนมนุษย์ขององค์การให้มีศักยภาพในการแข่งขันได้นั้น สิ่งสำคัญอย่างยิ่งคือ การเตรียมทรัพยากรมนุษย์ให้มีความแข็งแกร่ง ซึ่งต้องเน้นการปรับเปลี่ยนกระบวนการคิดใหม่ ให้เป็นกระบวนการคิดในเชิงนวัตกรรม การคิดเชิงสร้างสรรค์และการคิดแบบองค์รวมในเชิงบูรณาการ รวมทั้งการปรับเปลี่ยนกระบวนการและ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้มีวิสัยทัศน์ในการมองการณ์ไกล กล้านำและผลักดันการเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปตามทิศทางของกระแสสังคมโลก และสังคมรอบข้างได้อย่างเหมาะสม^{๑๐๓}

จะเห็นได้ว่าแนวคิดในการพัฒนาคนในศตวรรษที่ ๒๑ ต้องใช้ปรัชญา แนวคิด หลักพุทธธรรม โดยประสานผ่านกิจกรรมต่างๆ เพื่อทำให้เกิดการซึมซับในวิถีชีวิต การดำเนินชีวิตประจำวันโดยทำให้คนรู้สึกว่าการเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตอย่างแยกไม่ออก จึงจะทำให้กระบวนการพัฒนานั้นมีผลต่อการเข้าแทรกคุณธรรมจริยธรรมเข้าไปสู่วิถีชีวิตอย่างอัตโนมัติและมีผลเป็นการเปลี่ยนพฤติกรรมในระยะยาว คือการขัดเกลาจากในสู่ภายนอกอย่างมีคุณภาพและมีความสุข

^{๑๐๑} สัมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ, **การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน**, (ขอนแก่น : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๐), หน้า ๓๙.

^{๑๐๒} ไพรัตน์ เตชะรินทร์, **การพัฒนาชนบทไทย : ทางเลือกอื่นมีหรือไม่**, (กรุงเทพมหานคร : กรมการพัฒนาชุมชน, ๒๕๒๗), หน้า ๒๓.

^{๑๐๓} พสุธิตา ตันตราจิม, พิไลพรรณ นวานุช, ไกรภพ กฤตสวนนท์, สุภัคศิริ ปราการเจริญ, **ทุนมนุษย์: การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในศตวรรษที่ ๒๑** สุทธิปริทัศน์ ปีที่ ๓๐ ฉบับพิเศษ ตุลาคม - ธันวาคม ๒๕๕๙ หน้า, ๑๑๖.

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในยุคปัจจุบัน เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพแบบสัมภาษณ์ เน้นการลงพื้นที่ประกอบด้วย โดยมุ่งศึกษาหลักในการพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในยุคปัจจุบัน พร้อมกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีประสิทธิภาพในอนาคตต่อคนในชุมชนชาวพุทธ ผู้วิจัยจะทำการศึกษา โดยใช้วิธีดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

๓.๒ พื้นที่การวิจัย

๓.๓ เครื่องมือการวิจัย

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

ในการวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบสัมภาษณ์ โดยใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมซึ่งใช้วิธีดำเนินการวิจัยจำแนกออกเป็นรูปแบบ ดังต่อไปนี้

เป็นการสัมภาษณ์ คือ คณะผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) กับผู้นำทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ เจ้าอาวาส พระ และผู้นำชุมชน ได้แก่ ประธานองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประชาชนทั่วไป ครู และเยาวชนในชุมชนชาวพุทธ

๓.๒ พื้นที่การวิจัย

บ้านอังกัญหมู่ ๔ บ้านโคกบรณ เลง หมู่ ๑๐ ต.บุฤาษี อ.เมือง จ.สุรินทร์

๓.๒.๑ ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้

๑) เจ้าอาวาส พระสงฆ์ ครูสอนศาสนา ชาวบ้าน เยาวชนในพื้นที่

๒) ผู้นำชุมชนในพื้นที่ ได้แก่ นายก อบต.กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน

๓.๒.๒ กลุ่มตัวอย่าง

การกำหนดกลุ่มตัวอย่าง ใช้แบบเจาะจง (Purposive Sampling) ดังนี้

๑) ผู้นำทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ เจ้าอาวาสในพื้นที่ ครูสอนศาสนา เป็นต้น

๒) ผู้นำชุมชน ได้แก่ ประธานองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประชาชน

ทั่วไป ครู และเยาวชนชุมชนชาวพุทธในพื้นที่

นายอำนวยการ ฉิมกุล

ผู้อำนวยการชำนาญการพิเศษ

นายสาโรจน์ ชัยศิริ

ครูชำนาญการพิเศษ

นางสุลณี พาชื่น

ครูชำนาญการ

นางระเบียบ เข้มเพชร	ครูชำนาญการพิเศษ
นางลำไย เอี่ยมอาจิม	ครูชำนาญการพิเศษ
นางสาวเจริญศรี วงศ์สกุล	ครูชำนาญการ
นางสาวจุฑาภรณ์ หาสุข	ครูชำนาญการ
นางสาวพิภัสพร ฐรานุช	ครูอัตราจ้าง
นายชิตชัย จันทร์สดี	ครูอัตราจ้าง
นายฉลอม รังแก้ว	กำนันตำบลบุฤาษี
นางสุชาติ ยิ้มมีอยู่	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 10
นายมานพ บำรุงชื่อ	อบต หมู่ 10
นายกัญญา ยอดชะลูด	อบต หมู่ 10
จิราพร ภายสง่า	ตัวแทนศาสนา
นางประคอง คำดี	ตัวแทนศิษย์เก่า
นายสาโรจน์ ชัยศิริ	ตัวแทนครู

๓.๓ เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ คือ

๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ใช้เครื่องมือในการศึกษาได้แก่ ศึกษาข้อมูลจากเอกสารคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ทั้งจากพระไตรปิฎก อรรถกถาฎีกา อนุฎีกา รวมถึงเอกสารทางวิชาการประเภทต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ต้องการศึกษารวบรวมข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์ผู้รู้ ในการพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในยุคปัจจุบันผ่านกิจกรรมต่าง ๆ หลักในการพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในยุคปัจจุบัน ในการศึกษาวิจัย วิเคราะห์หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ในการสร้างบุคคลอย่างมีคุณภาพให้เกิดขึ้นในชุมชน

แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง โดยใช้สอบถามกลุ่มตัวอย่างเพื่อศึกษาหลักในการพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในยุคปัจจุบัน ศึกษาหลักคำสอนต่าง ๆ ที่กล่าวถึงวิธีการในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขด้วยความพอเพียง อันมีคำสอนของศาสนาพุทธเป็นหลักยึดโยง

การจัดกลุ่มสัมภาษณ์ จากการสอบถามข้อมูลจากเดิมแล้วนั้น แล้วนำข้อมูลมาปรึกษาหาสาเหตุและวิธีการในการรับรู้ทางด้านของการพัฒนาคนในชุมชนจากกิจกรรมที่จัดขึ้น เพื่อทราบถึงการเป็นอยู่อย่างมีความสุขตามแบบของชาวพุทธบ้านอังกัญหมู่ ๔ บ้านโคกบรลง หมู่ ๑๐ ต.บุฤาษี อ.เมือง จ.สุรินทร์

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น ส่วน ได้แก่

ศึกษาข้อมูลจากเอกสารคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ทั้งจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา รวมถึงเอกสารทางวิชาการประเภทต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในประเด็นที่ต้องการศึกษา

๑.๕.๒ รวบรวมข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์ผู้รู้ในเรื่องการพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในยุคปัจจุบัน หลักในการพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในยุคปัจจุบัน ในการศึกษาวิเคราะห์หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาในการสร้างบุคคลอย่างมีคุณภาพให้เกิดขึ้นในชุมชนนั้น

๑.๕.๓ นำข้อมูลที่ได้มาศึกษาวิเคราะห์การพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในยุคปัจจุบันในประเด็นที่ได้กำหนดไว้

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลแล้ว นำข้อมูลวิเคราะห์ สังเคราะห์ และตีความข้อมูลที่รวบรวมมาทั้งหมดตามวัตถุประสงค์และโครงสร้างของการวิจัย จัดความสัมพันธ์ของข้อมูลให้เชื่อมโยงกัน เพื่อตอบปัญหาในการวิจัยที่มีความสัมพันธ์และสอดคล้องกับประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลบนฐานของความจริง มีหลักฐานอ้างอิง และมีเหตุผลรองรับ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงพรรณนา

หลักจากวิเคราะห์ข้อมูลแล้ว นำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์มาจัดระเบียบและเรียบเรียงข้อมูลต่างๆ ที่ได้จากการศึกษารวบรวมมาแล้ว ทั้งข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ ภาคเอกสาร ตำรา งานวิจัย หนังสือ บทความ สื่ออินเทอร์เน็ต และข้อมูลภาคสนาม จากนั้นจึงนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล รวมทั้งเรียบเรียงและจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามโครงสร้างเนื้อหา

หลังจากเรียบเรียงข้อมูลแล้วลงมือเขียนงานวิจัย โดยนำเสนอในลักษณะของการพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) เพื่อตอบประเด็นปัญหาการวิจัยตามโครงสร้างของเนื้อหา รวมทั้งรายงานความคืบหน้าต่อหน่วยงานที่สนับสนุนการวิจัย

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ และนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบของรายงานการวิจัยเชิงคุณภาพ แบบพรรณนาวิเคราะห์เสนอต่อหน่วยงานที่สนับสนุนทุนวิจัย

นำรายงานวิจัยฉบับที่ได้รับการตรวจสอบจากหน่วยงานที่สนับสนุนทุนวิจัยแล้วนำมาปรับปรุงให้สมบูรณ์ พร้อมจัดทำบทความวิชาการ จัดทำตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์กิจกรรมที่วางแผนไว้และกิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาแล้วและผลที่ได้รับ

สรุปกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์ ๕ ด้าน คือ

- ๑) นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ทางด้านวิชาการ
- ๒) นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ทางด้านสาธารณะ/สังคม วัด ชุมชน
- ๒) นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ทางด้านศาสนา
- ๔) นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ทางด้านนโยบาย
- ๕) นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ทางการส่งเสริมพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในยุค

ปัจจุบันต่อไป และนำเสนอหลักการและวิธีการที่เป็นแนวทางการพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในยุคปัจจุบัน จากนั้นก็นำฉบับสมบูรณ์ส่งหน่วยงานที่สนับสนุนทุนวิจัย และเผยแพร่ผลการวิจัยต่อไป

บทที่ ๔

ผลการศึกษาวิจัย

การวิจัย เรื่อง “การพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในยุคปัจจุบัน” เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ เก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากรประชากร ผู้นำชุมชนในพื้นที่ ได้แก่ นายค อบต.กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน และเจ้าอาวาส พระสงฆ์ ครูสอนศาสนา ชาวบ้าน เยาวชนในพื้นที่บ้านอังกัญ หมู่ ๔ บ้านโคกบรแลง หมู่ ๑๐ ต.บุฤาษี อ.เมือง จ.สุรินทร์

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาคั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการศึกษา ได้แก่ ศึกษาข้อมูลจากเอกสารคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ทั้งจากพระไตรปิฎก อรรถกถาฎีกา อนุฎีกา รวมถึงเอกสารทางวิชาการประเภทต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในประเด็นที่ต้องการศึกษารวบรวมข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์ผู้รู้ในการพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในยุคปัจจุบันหลักในการพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในยุคปัจจุบัน ในการศึกษาวิจัยวิเคราะห์หลักคำสอนกับหลักพุทธศาสนาในการสร้างบุคคลอย่างมีคุณภาพให้เกิดขึ้นในชุมชน

แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง โดยใช้สอบถามกลุ่มตัวอย่างเพื่อศึกษาหลักในการพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในยุคปัจจุบัน ศึกษาหลักคำสอนต่าง ๆ ที่กล่าวถึงวิธีการในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขด้วยความพอเพียง อันมีคำสอนของศาสนาพุทธเป็นหลักยึดโยง ดังจะได้ศึกษาตามลำดับดังนี้

๔.๑ ข้อมูลทั่วไป

๔.๒ ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ ๑

๔.๓ ผลของการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒

๔.๔ ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ ๓

๔.๕ สรุปองค์ความรู้จากการวิจัย

๔.๑ ข้อมูลทั่วไป

การพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในยุคปัจจุบัน เป็นบทบาทการกระทำระหว่างกันด้วยสัญลักษณ์ (Symbolic Interaction Theory) กล่าวถึงลักษณะของสังคมมนุษย์และลักษณะของปัจเจกบุคคลเป็นการย้ำให้เห็นว่า ตัวเชื่อมระหว่างมนุษย์กับสังคมนั้นก็คืบทบาทสังคมมนุษย์ คือ โรงละคร มนุษย์แต่ละคนคือตัวแสดงที่มีบทบาทชัดเจนสำหรับแสดง มีบทละครเป็นตัวกำกับมนุษย์แต่ละคนมีตำแหน่งต่าง ๆ ชัดเจนที่จะต้องดำรง มีบรรทัดฐานสังคมควบคุมพฤติกรรมตัวละครต้องเชื่อฟัง ผู้กำกับ มนุษย์ทุกคนต้องปรับตัวเข้ากับผู้ชม ต้องสวมบทบาทผู้ชมประเภทต่าง ๆ (Generalized Others) และประการสุดท้ายต้องอาศัยความรู้ความชำนาญตนช่วยในการแสดงอาศัยศักยภาพของตนและทักษะในการแสดงบทบาทเข้าช่วย ซึ่งเป็นที่จะต้องใช้ในการติดต่อสัมพันธ์กับ

ผู้อื่น^๑ ดังนั้นการพัฒนาคนในชุมชนจึงต้องมีความเข้าใจในบทบาทที่ตนเองได้รับในสังคมนั้น ๆ แล้วพร้อมที่จะพัฒนาคนในชุมชนให้มีความสุขตามแบบวิถีของชุมชนและเกิดความเข้าใจซึ่งกันและกันมากขึ้นจึงทำให้เกิดโครงการพัฒนาคนในชุมชน เช่น

ปัญหาเรื่องขยะและปัญหาสิ่งแวดล้อม เป็นปัญหาที่สำคัญมากในปัจจุบันที่ส่งผลกระทบต่อโรงเรียนและชุมชนเป็นอย่างมาก ทางโรงเรียนเห็นความสำคัญดังกล่าว จึงได้จัดทำโครงการธนาคารขยะ “แปลงขยะ ให้เป็นบุญ” ขึ้นมาเพื่อที่ครู นักเรียน ชุมชน ได้ตระหนักและเห็นความสำคัญในการช่วยแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม และรู้จักคัดแยกขยะ รู้จักการนำขยะกลับมาใช้ประโยชน์ได้ใหม่เพื่อลดปริมาณขยะ รู้จักการเปลี่ยนขยะให้เป็นเงิน รายที่ได้จะนำไปสร้างกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และ ช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในชุมชน มอบทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียนและอื่น ๆ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม นอกจากนี้จะช่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแล้ว ยังได้บุญกุศลของการมีน้ำใจได้ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยกันอีกด้วย และเป็นไปตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ ดังนั้นเพื่อเป็นการปลูกจิตสำนึกให้กับนักเรียน ได้ตระหนักและเห็นถึงความสำคัญถึงการเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาขยะ ซึ่งในการจัดทำโครงการธนาคารขยะ “แปลงขยะ ให้เป็นบุญ” จึงเป็นรูปแบบหนึ่งของการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมให้เกิดความรู้ความเข้าใจในการคัดแยกขยะให้ถูกวิธี เพื่อให้โรงเรียนมีระบบการจัดการขยะอย่างมีประสิทธิภาพ และมีสภาพแวดล้อมที่ดีต่อไป

การพัฒนาคนในชุมชนจึงต้องมีบทบาทที่เกิดขึ้นในสังคมนั้นจะเกี่ยวข้องกับสถานภาพหรือตำแหน่งทางสังคมด้วย โดยจะมีความสัมพันธ์กับสถานภาพ ด้วยเหตุที่เป็นการกระทำตามสถานภาพของบุคคลและสถานภาพทำให้ทราบว่า แต่ละบุคคลควรจะมีบทบาทในการพัฒนาอย่างไร ซึ่งโดยความหมายของสถานภาพที่กล่าวไว้ว่า สถานภาพ คือ ฐานะตำแหน่งหรือเกียรติยศของบุคคลที่ปรากฏในสังคมและสิทธิหน้าที่ตามบทบาทของบุคคล^๒ ได้อธิบายถึงถึงความสอดคล้องและลักษณะของสถานภาพไว้ว่า สถานภาพมี ๒ ประเภท คือ สถานภาพที่ได้มาโดยกำเนิด และสถานภาพที่ได้มาด้วยความสามารถ สถานภาพที่ได้มาโดยกำเนิดหรือสถานภาพที่ติดตัวมา เป็นสถานภาพที่ได้จากการเป็นสมาชิกกลุ่มที่เราเลือกไม่ได้ เป็นสถานภาพหรือตำแหน่งที่ได้มาตั้งแต่เกิด ส่วนสถานภาพที่ได้มาด้วยความสามารถ เป็นสถานภาพที่ไม่ได้มาตั้งแต่เกิดแต่ได้มาภายหลัง

สถานภาพประเภทนี้มักได้มาเพราะความพยายาม ความอดทนอดกลั้นต่อความยากลำบากต่าง ๆ มีการฝึกฝนเป็นเวลานานและได้มาจากการแข่งขัน สถานภาพและบทบาทจึงมักจะ เป็นของคู่กัน โดยบทบาทเป็นการทำตามสิทธิและหน้าที่ของผู้ที่อยู่ในตำแหน่งต่าง ๆ ซึ่งสิทธิคือ สิ่งที่เขาพึงได้รับตอบแทนจากการปฏิบัติหน้าที่ตามตำแหน่งนั้น ๆ และหน้าที่คือ สิ่งที่เขาทำในฐานะที่ครองตำแหน่งนั้น ๆ อยู่ จึงเป็นสิ่งต่าง ๆ ที่เขาทำในตำแหน่งที่เขาครองอยู่ บทบาทจึงมีความสัมพันธ์

^๑ สัญญา สัญญาวิวัฒน์, การพัฒนาชุมชน, กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๓, หน้า ๑๓๓-๑๓๔.

^๒ ราชบัณฑิตสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, หน้า ๑๑๑ - ๑๑๗.

กับสถานภาพในลักษณะที่บทบาทเป็นการกระทำตามลักษณะของสถานภาพ กล่าวคือ การที่บุคคลจะมีบทบาทอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับว่าบุคคลนั้นมีสถานภาพอย่างไรด้วย^๓

จากที่กล่าวมาการกระทำของบุคคลที่แสดงออกตามสถานภาพที่ตนดำรงอยู่ บทบาทที่แสดงออกนี้ถูกกำหนดโดยความคาดหวังของสังคมไว้อย่างชัดเจน ภายใต้วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคมนั้น บทบาทของนักพัฒนาชุมชนและในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนานั้นถือว่าเป็นสำคัญในฐานะที่การพัฒนาคนในชุมชน จึงเป็นเครือข่ายที่เกี่ยวข้องจะต้องช่วยกันส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาให้จรโลงกับศาสนาพุทธต่อไป

๑. การพัฒนาคนในชุมชน จัดเป็นบทบาทในอุดมคติ (Ideal Role) ด้วยเหตุที่เป็นบทบาทที่กำหนดไว้เป็นกฎหมาย หรือตามความคาดหวังของบุคคลทั่วไปในสังคม เป็นแบบฉบับที่สมบูรณ์ซึ่งผู้มีสถานภาพหนึ่ง ๆ ควรกระทำแต่อาจไม่มีใครทำตามนั้นก็ได้ ด้วยเหตุนี้การพัฒนาชุมชนจึงต้องมีความจำเป็นกับบุคคลในการพัฒนาความสุขของชุมชนด้วย

๒. บทบาทที่บุคคลเข้าใจ (Perceived Role) เป็นบทบาทที่ขึ้นอยู่กับบุคคลนั้น ๆ ที่คาดคิดด้วยตัวเองว่าควรเป็นอย่างไร ทั้งนี้เกี่ยวข้องกับค่านิยม ทศนคติ บุคลิกภาพและประสบการณ์ของแต่ละบุคคล

๓. บทบาทที่แสดงออกจริง (Actual or Enacted Role) เป็นการกระทำที่บุคคลปฏิบัติจริง ซึ่งขึ้นอยู่กับสถานการณ์เฉพาะหน้าในขณะนั้นด้วย สถานการณ์ดังกล่าวอาจเป็นสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและทางสังคม เช่น การกีดกันของกลุ่มต่างๆ และบทบาทที่กระทำจริงอาจจะสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับบทบาทในอุดมคติหรือบทบาทที่บุคคลรับรู้ก็ได้^๔

แนวคิดที่เกี่ยวกับบทบาทในการพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในยุคปัจจุบันดังนี้ จึงต้องจัดการบทบาทให้เป็นรูปธรรม เห็นได้จากการกระทำที่แสดงออกมา บทบาทมี ๓ ด้าน คือ การพัฒนาชุมชนชาวพุทธในยุคปัจจุบัน

๑. บทบาทในอุดมคติ (Ideal Role) ได้แก่ บทบาทอันกำหนดไว้ตามความคาดหวังของบุคคลทั่วไปในสังคมเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติ เป็นแบบฉบับที่สมบูรณ์ ซึ่งผู้มีสถานภาพนั้นๆ ควรกระทำ แต่อาจมีใครที่ทำหรือไม่มีใครทำตามนั้นก็เป็นได้

๒. บทบาทที่บุคคลเข้าใจหรือรับรู้ (Perceived Role) เป็นบทบาทอันบุคคลคาดคิดด้วยตนเองว่าควรเป็นอย่างไร ทั้งนี้จะขึ้นอยู่กับทัศนคติ ค่านิยม บุคลิกภาพและประสบการณ์ของแต่ละบุคคลด้วย

^๓งามพิศ สัตย์สงวน อ่างใน สุจินณา พานิชกุล, “บทบาทของพระสงฆ์ต่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษา กิจกรรมการสนทนาระหว่างพระสงฆ์กับนักท่องเที่ยว”, การศึกษาค้นคว้าอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๙), หน้า ๑๒.

^๔จำนง อดิวัฒนสิทธิ์ และคณะ, สังคมวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๓๗-๓๘ .

๓. บทบาทที่แสดงออกจริง (Actual Role) เป็นการกระทำที่บุคคลปฏิบัติจริงขึ้นอยู่กับ เหตุการณ์เฉพาะหน้าในขณะนั้นด้วย ทำให้การแสดงบทบาทแตกต่างกันไป^๕ และอีกแนวคิด ๕ ประเภทดังนี้ในการพัฒนาชุมชนในยุคปัจจุบัน

๔. บทบาทตามที่กำหนด (Prescribed Roles) หมายถึง บทบาทที่สังคม กลุ่มหรือ องค์กรกำหนดไว้ว่าเป็นรูปแบบของพฤติกรรมประจำตำแหน่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคม กลุ่มหรือองค์กร นั้นๆ

๕. บทบาทที่ผู้อื่นคาดหวัง (Expected Roles) หมายถึง บทบาทหรือรูปแบบของ พฤติกรรมที่คนอื่น ๆ คาดหวังว่าผู้อยู่ในตำแหน่งจะถือปฏิบัติ

๖. บทบาทตามความคิดของผู้อยู่ในตำแหน่ง (Subjective Roles) หมายถึง รูปแบบ พฤติกรรมที่บุคคลผู้อยู่ในตำแหน่งคิด เชื่อว่าเป็นบทบาทของตำแหน่งที่ตนดำรงอยู่

๗. บทบาทที่ปฏิบัติจริง (Enacted Roles) หมายถึง รูปแบบพฤติกรรมที่ผู้อยู่ในตำแหน่ง ได้ปฏิบัติหน้าที่แสดงออกมาให้เห็น ซึ่งมักจะเป็นพฤติกรรมที่สอดคล้องกับบทบาทตามความคิดของผู้อยู่ในตำแหน่ง แต่อาจมีกรณีที่บุคคลแสดงพฤติกรรมคาดหวังผู้อื่น ทั้ง ๆ ที่บทบาทนั้นไม่ตรงกับ บทบาทตามความคิดของตน

๘. บทบาทที่ผู้อื่นรับรู้ (Perceived Roles) หมายถึง รูปแบบพฤติกรรมที่ผู้อื่นได้รับทราบ เกี่ยวกับการปฏิบัติบทบาทของผู้อยู่ในตำแหน่ง ซึ่งโดยธรรมชาติการรับรู้ของคนเราจะมีการเลือกรับรู้ และมีการรับรู้ที่ผิดพลาดไปจากความเป็นจริงได้ด้วยอิทธิพลจากประสบการณ์หลายอย่าง^๖ พร้อม บทบาท ๓ ประเภทในการพัฒนาชุมชนในยุคปัจจุบัน คือ

๙. บทบาทจริง (Actual Role) เป็นพฤติกรรมที่แท้จริงของบุคคลที่ถูกควบคุมโดย อารมณ์ เจตคติ พฤติกรรมส่วนตัว และปัญหาในการปฏิบัติงาน

๑๐. บทบาทที่ถูกกำหนด (Prescription Role) เป็นขอบเขตหน้าที่ความรับผิดชอบ ซึ่ง ทางหน่วยงานหรือองค์กรเป็นผู้กำหนด

๑๑. บทบาทคาดหวัง (Expectation Role) เป็นความคาดหวังของบุคคลอื่น หรือสังคม ที่มีต่อบุคคลผู้ครองตำแหน่ง และเป็นความคาดหวังของตนเองต่อบทบาทนั้นๆ^๗

Allport ได้จำแนกบทบาทที่สัมพันธ์กับสังคมและลักษณะของบุคคลออกเป็น ๔ ลักษณะ คือ

๑. บทบาทที่สังคมคาดหวัง (Role-Expectations) เป็นบทบาทที่สังคมกำหนดให้แก่ บุคคลในสังคมที่ดำรงตำแหน่งหรือสถานภาพต่างๆ ซึ่งเป็นบทบาทที่คนส่วนใหญ่ในสังคมคาดหวังให้ สมาชิกของสังคมได้แสดงออก

^๕ พวงเพชร สุรัตน์กุล, มนุษย์กับสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๒), หน้า ๖๕-๖๖.

^๖ สงวนศรี วิรัชชัย, จิตวิทยาเพื่อการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : ศึกษาพร, ๒๕๒๗), หน้า ๒๓-๒๔.

^๗ อรุณ รักธรรม, พฤติกรรมองค์กร, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒), หน้า ๑๗.

๒. บทบาทที่อยู่ในความคิด (Role-Conception) เป็นบทบาทที่บุคคลแต่ละคนคาดหวังว่าตนเองควรมีบทบาทอย่างไร จึงได้กำหนดบทบาทในรูปแบบของตนเอง ซึ่งบทบาทที่ตนเองกำหนดขึ้นนั้น อาจจะมีลักษณะสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับบทบาทที่สังคมคาดหวังก็ได้

๓. บทบาทที่ยอมรับ (Role-Acceptance) เป็นบทบาทที่บุคคลเลือกจะยอมรับหรือปฏิเสธลักษณะบทบาทที่ตนเองชอบหรือไม่ชอบบทบาทที่สังคมคาดหวัง หรือบทบาทที่อยู่ในความคิด

๔. บทบาทที่แสดงออก (Role-Performance) เป็นบทบาทที่แต่ละบุคคลได้แสดงออกซึ่งมีลักษณะหลากหลาย เนื่องจากความแตกต่างในแต่ละบุคคล เช่น ความคิด การยอมรับ อุปนิสัย บุคลิกภาพ ฯลฯ^๘ ดังนั้นบทบาทและหน้าที่ในการขับเคลื่อนกระบวนการและกิจกรรมในการพัฒนาชุมชน และผู้นำชุมชนในพื้นที่ ได้แก่ นายก อบต.กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน และเจ้าอาวาส พระสงฆ์ ครูสอนศาสนา ชาวบ้าน เยาวชนในพื้นที่บ้านอังกัญหมู่ ๔ บ้านโคกบรแลง หมู่ ๑๐ ต.บุภาชี อ.เมือง จ.สุรินทร์

๔.๒ ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ ๑

เพื่อศึกษาหลักในการพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในศตวรรษที่ ๒๑ในการศึกษาด้านการปกป้องพระพุทธศาสนา ด้วยเหตุนี้บทบาทของพระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคมพร้อมกับการพัฒนาสังคมมวลรวมเพราะว่าสังคมแวดล้อมของวัดก็มีพันธะผูกพัน โดยจิตสำนึกที่ถูกถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษและจะต้องให้การสนับสนุนค้ำจุนวัดในฐานะพุทธมามกะ เพื่อจรรโลงพระพุทธศาสนาให้ยืนนานต่อไป ซึ่งวัดเปรียบเสมือนเป็นร่างกายของพระพุทธศาสนาต้องบำรุงรักษา ถ้าไม่มีวัดก็ไม่มีที่ตั้งศาสนาก็ดำรงอยู่ยาก ดังนั้นวัดและชุมชนในสังคมต่างพึ่งพาอาศัยกันและกัน ซึ่งส่งผลกระทบต่อกันโดยวัดเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและ ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ทำให้เกิดคุณธรรม จริยธรรมในสังคม ถ้าสถาบันใดสถาบันหนึ่งล้มเหลวหรือหลุดลอยออกจากกัน ย่อมจะทำให้สังคมนั้นอ่อนแอลง รวมทั้งสถาบันศาสนาด้วย^๙ ในยุคปัจจุบันพุทธศาสนิกชนมีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่นกับสังคมและสิ่งที่มีอิทธิพลเป็นอย่างดีในการพัฒนา คือ วัดนอกจากจะเป็นที่อยู่อาศัยของพระภิกษุสงฆ์ในการศึกษาปฏิบัติพระธรรมวินัยและประกอบศาสนกิจแล้ว วัดยังเป็นสถาบันหลักที่เป็นศูนย์กลางของชุมชนในการจัดกิจกรรมทางสังคม เป็นแหล่งศิลปวิทยาการ ทำหน้าที่ถ่ายทอดศีลธรรม จริยธรรม วัฒนธรรม และประเพณีต่าง ๆ ไปสู่ชุมชนตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งเสียชีวิต^{๑๐} ดังหลักธรรมที่ปรากฏว่า

๑) ติฏฐธัมมิกัตถะ ประโยชน์ปัจจุบัน หรือหลักสร้างความสำเร็จทันตาเห็น บางที่ท่านเรียกว่า หัวใจเศรษฐกิจ (อ.อา.กะ.สะ.) อันเป็นคำสอนให้ตั้งเนื้อตั้งตัวได้ในทางเศรษฐกิจ ๔ ประการ คือ

^๘Allport, Gordon W., *Pattern and growth in personality*, (New York :Holt, Rinehart and Winston, ๑๙๖๔, p.๑๘๔.

^๙ประเวศ วะสี, *พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๐, หน้า.๒๑๑.

^{๑๐}พิฑูรย์ มลิวัลย์ และไสว มาลาทอง, *ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา*, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๓, หน้า ๑๒๐.

(๑) ต้องมีความหมั่น คือ มีความขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่การงาน ประกอบอาชีพอันสุจริต รู้จักใช้ปัญญาความสามารถจัดการดำเนินการไปให้ได้ผลดี ซึ่งเป็นทางให้ได้ทรัพย์ (๒) ต้องการรักษา คือ ต้องรู้จักเก็บคุ้มครองทรัพย์ หน้าที่การงานและผลงานที่ตนได้มาหรือได้ทำไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียรนั้น ไม่ให้เป็นอันตรายหรือเสื่อมเสียโดยเฉพาะ ถ้าเป็นทรัพย์ ก็ต้องยิ่งรู้จักเก็บออม (๓) ต้องเลือกคบคนดีเป็นเพื่อน คือ เลือกคบแต่สุหมิตร ได้แก่ มิตรแท้ เพื่อนจริง ที่มีอุปการคุณสมานสุขทุกข์ แนะนำประโยชน์ให้และมีความรักใคร่จริงใจ ถ้าดำเนินธุรกิจเป็นบริษัทหรือสหกรณ์ ก็จำเป็นต้องเลือกสมาชิกที่ดี (๔) ต้องมีความเป็นอยู่เหมาะสม คือ รู้จักกำหนดรายได้และรายจ่าย เลี้ยงชีวิตแต่พอดีมิให้ฝืดเคืองหรือฟุ่มเฟือย

การเว้นจากอบายมุข เหตุแห่งการณสร้างควมวุ่นวายให้เกิดกับตนเองและชุมชน พร้อมกับสุขภาพร่างกายตนเองด้วยมีอยู่ ๔ ประการ คือ

๑) จากความเป็นนักเลงหญิงนักเที่ยวผู้หญิง

๒) เว้นจากความเป็นนักเลงสุรานักดื่มหนักเสพยาเสพติดประเภทต่าง ๆ

๓) เว้นจากความเป็นนักเลงเล่นการพนัน

๔) เว้นจากการคบคนชั่วเป็นมิตรสหาย หลักการปฏิบัติที่ส่งผลให้ผู้ปฏิบัติมีความสุขพร้อมกับเป็นผลต่อชุมชนในการจัดกิจกรรมพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในยุคปัจจุบัน ในกระบวนการต่าง ๆ ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับการดำรงชีวิตของชุมชน จำเป็นอย่างมากที่ต้องคำนึงถึงพื้นฐานดั้งเดิม หรือมีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตเฉพาะในส่วนที่ต้องการจะพัฒนาให้ดีขึ้น ไม่ได้เป็นการเปลี่ยนแปลงอาชีพหรือวิถีปฏิบัติทั้งหมดในคราวเดียว หากต้องการจะเปลี่ยนแปลงต้องให้แน่ใจว่าจะเป็นผลดีต่อชุมชนจริง ๆ ที่สำคัญคือควรต้องเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่นอกจากจะเพิ่มพูนสติปัญญาให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ แล้ว ยังควรต้องส่งผลต่อการพัฒนาโดยรวมทั้งที่มีเป้าหมายเป็นผลิตภัณฑ์มวลรวม หรือการสร้างควมกินดี ได้แก่ การสร้างรายได้ การลดรายจ่าย และที่มีเป้าหมายเป็นความพึงพอใจมวลรวม หรือการสร้างควมอยู่ดี^{๑๑} ซึ่งได้แก่ความสุขทางจิตใจ เช่น การมีครอบครัวที่อบอุ่น พร้อมหน้า ได้รับการยอมรับในสังคม การมีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่ธำรงอยู่อย่างยั่งยืน การมีสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่มีคุณภาพ มีความอุดมสมบูรณ์ ขณะเดียวกันก็ต้องไม่ละเลยกิจกรรมที่สร้างความเข้มแข็งให้กับสังคม เพื่อให้สมาชิกชุมชนมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีความรู้สึกรักหวงแหนผืนแผ่นดินเกิด และมีจิตมุ่งมั่นที่จะพัฒนาชุมชนให้ดียิ่งขึ้น

ดังที่มีปรากฏให้เห็นในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาด้วย หลักที่ว่าทางสายกลาง คือ

๑. สัมมาทิฐิ คือ ความรู้ในทุกข์ (ความทุกข์) ความรู้ในทุกข์สมุทัย (เหตุเกิดแห่งทุกข์) ความรู้ในทุกข์นิโรธ (ความดับทุกข์) ความรู้ในทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา (ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์)^{๑๒}

^{๑๑} ครรชิต พุทธโกษา, คู่มือการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ฉบับสมบูรณ์, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๕๔, หน้า ๓.

^{๑๒} ข.ป. (ไทย) ๓๑/๓๖/๕๕.

๒. สัมมาสังกัปปะ คือ ความดำริในเนกขัมมะ (การออกจากกาม) ความดำรินอภยาบาท (ความไม่พยาบาท) ความดำริในอวิหิงสา (การไม่เบียดเบียน)

๓. สัมมาวาจา คือ เจตนาเป็นเหตุเว้นจากมุสาวาท (พูดเท็จ) เจตนาเป็นเหตุเว้นจากปิสุณาวาจา (พูดส่อเสียด) เจตนาเป็นเหตุเว้นจากผรุสวาจา (พูดคำหยาบ) เจตนาเป็นเหตุเว้นจากสัมผัปปลาปะ (พูดเพื่อเจ้า)

๔. สัมมากัมมันตะ คือ เจตนาเป็นเหตุเว้นจากปาณาติบาต (การฆ่าสัตว์) เจตนาเป็นเหตุเว้นจากอทินนาทาน (การลักทรัพย์) เจตนาเป็นเหตุเว้นจากกาเมสุมิฉฉาจาร (การประพฤติดีกในกาม)

๕. สัมมาอาชีวะ คือ ข้อที่พระอริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ละมิจฉาอาชีวะ สำเร็จการเลี้ยงชีพด้วยสัมมาอาชีวะ

๖. สัมมาวายามะ คือ ฝึกขุในธรรมวินัยนี้ “สร้างฉันทะ พยายาม прารภความเพียร ประครองจิตมุ่งมั่นเพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น”^{๑๓}

๗. สัมมาสติ คือ ข้อที่ฝึกขุในธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีความเพียร “มีสัมปชัญญะ มีสติ พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่”

๘. สัมมาสมาธิ สมาธิชอบ เป็นหลักในการปฏิบัติเป็นฐาน ในทางเดินให้ไม่หลงทาง^{๑๔} อันเป็นหลักในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข ตามหลักทางสายกลาง

ภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นองค์ความรู้ของชาวบ้าน หรือทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดค้นจากสติปัญญา ความสามารถของชาวบ้านเอง เพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาหรือใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย^{๑๕} โดยมีกระบวนการสั่งสม สืบทอด และกลั่นกรองกันมาเป็นเวลายาวนานจนเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

ชุมชนมีความสุขด้วยหลักธรรมนี้ คือ “การไม่คบคนพาล จากคำสอนนี้เป็นการแสดงถึงการดำเนินชีวิตอยู่ด้วยปัญญา เป็นแนวคิดที่ให้การสนับสนุนในการตัดสินใจของบุคคลนั้น ๆ ในการไม่เข้าไปคบหา และควรออกห่าง

การคบแต่บัณฑิต จากคำสอนนี้เป็นการแสดงถึงการดำเนินชีวิตอยู่ด้วยปัญญา เป็นแนวคิดที่ให้การสนับสนุนในการตัดสินใจของบุคคลนั้น ๆ ในการเข้าไปคบหา และนำมาปฏิบัติตาม

การบูชาคนที่ควรบูชา นี้เป็นมงคลอันสูงสุด”^{๑๖} จากคำสอนที่กล่าวมาแล้วทั้ง ๓ ประการนั้นเป็นการกล่าวถึงทำที่ถึงความเป็นเสรีภาพในการกระทำของบุคคลนั้น ๆ ที่จะเป็นการแสดงออกว่าไม่ว่าการคบคนพาล หรือคบบัณฑิต และจะสนับสนุนใคร ๆ พร้อมด้วย การบูชาบุคคลที่ควรบูชา นั้นก็อยู่ที่บุคคลนั้น ๆ ที่จะคิดด้วยตนเอง

^{๑๓} ขุ.ป. (ไทย) ๓๑/๓๖/๕๖.

^{๑๔} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๐๘๑/๕๙๒ - ๕๙๓.

^{๑๕} สิริกร ไชยมา, ภูมิปัญญาในวิถีชีวิตชาวล้านนา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร: โครงการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโรงเรียนรองกวางอนุสรณ์, ๒๕๔๔), หน้า ๒.

^{๑๖} ขุ.อิตติ. (ไทย) ๒๕/๒๖๒/๕๖๒.

“การอยู่ในถิ่นที่เหมาะสม การเลือกสถานที่อยู่อาศัยก็เป็นเรื่องทีกล่าวถึงการ ตัดสินใจของบุคคลนั้น ๆ ที่สามารถจะเลือกได้ด้วยตนเอง

การได้สร้างบุญไว้ในปางก่อน และการเตรียมเสบียงในการเดินทาง หรือการสร้างคุณงามความดีด้วยตนเอง

การตั้งตนไว้ชอบ นี้เป็นมงคลอันสูงสุด”^{๑๗} จากคำสอนที่กล่าวมาแล้วทั้ง ๓ ประการนั้น เป็นการกล่าวถึงท่าทีของบุคคลในการเลือกอยู่อาศัยกระทำความดีหรือไม่ดี กับด้วยการดำรงตนเองในทางที่ชอบ ในการตั้งใจในความดี

“ความเป็นพหูสูต เป็นการกล่าวถึงการแสวงหาความรู้ ตามความต้องการของตนอย่างสม่ำเสมอ

ความเป็นผู้มีศิลปะ เป็นการกล่าวถึงความสามารถและความชำนาญในวิชาที่ตนเองได้เรียนมา

วินัยที่ศึกษามาดี เป็นการกล่าวถึงความเป็นผู้ที่มีระเบียบวินัยในการดำเนินชีวิต

วาจาสุภาพดี นี้เป็นมงคลอันสูงสุด”^{๑๘} จากคำสอนที่กล่าวมาแล้วทั้ง ๔ ประการนั้นเป็นการกล่าวถึงท่าทีความเป็นเสรีภาพของบุคคลในการเลือกที่จะกระทำบางอย่างในการเข้าถึงชีวิตที่ดี

“การบำรุงมารดาบิดา การสงเคราะห์บุตร การสงเคราะห์ภรรยา การทำงานไม่อาภูล นี้เป็นมงคลอันสูงสุด”^{๑๙} จากหลักคำสอนที่กล่าวมาเป็นส่วนหนึ่งของการเลือกของบุคคล “การให้ทาน การประพฤดิธรรม การสงเคราะห์ญาติ การงานที่ไม่มีโทษ นี้เป็นมงคลอันสูงสุด”^{๒๐} จากคำสอนที่กล่าวมาแล้วทั้ง ๔ ประการนั้นเป็นการกล่าวถึงท่าทีของบุคคลในการเลือกที่จะกระทำ และการเลือกที่จะไม่กระทำ เช่น “การงดเว้นจากบาป การงดเว้นจากการดื่มน้ำเมา ความไม่ประมาทในธรรม นี้เป็นมงคลอันสูงสุด”^{๒๑} ด้วยเหตุที่ว่าปัญหาด้านศีลธรรมและปัญหาด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนไทยและการพัฒนาประเทศไทยในระยะยาว การพัฒนาศักยภาพของคนทีพึ่งปรารถนา จะต้องพัฒนาให้ทุกคนได้รับการพัฒนาตามศักยภาพอย่างเต็มที่ ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ปัญญาและทักษะฝีมือ เพื่อให้คนเป็นคนดี มีคุณธรรม มีสุขอนามัยที่ดี และมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนมีจิตสำนึกและมีบทบาทในการดูแลอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมที่ดีงาม ทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่นซึ่งจะช่วยทำให้การพัฒนาประเทศไทยมีความสมดุล ยั่งยืนอยู่บนพื้นฐานของความเป็นไทย สภาวะปัจจุบันของกลุ่มเยาวชนในจังหวัดชัยภูมิ กำลังเผชิญปัญหาที่สำคัญหลาย

^{๑๗} ขุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๒๖๓/๕๖๒.

^{๑๘} ขุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๒๖๔/๕๖๒.

^{๑๙} ขุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๒๖๕/๕๖๒.

^{๒๐} ขุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๒๖๖/๕๖๒.

^{๒๑} ขุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๒๖๗/๕๖๒.

เรื่อง ในจำนวนหลายเรื่องนั้นคือเรื่องขาดการเสริมสร้างจิตสำนึกในความรับผิดชอบ^{๒๒} จึงมีปัญหาเรื่องราวเกี่ยวกับกลุ่มเยาวชนบ่อยครั้ง ในแง่ที่ไม่สร้างสรรค์ เช่น แสดงออกในเชิงชู้สาวในสวนสาธารณะ แสดงออกในลักษณะของความรุนแรง ก่อความทะเลาะวิวาทในงานเทศกาลหรืองานบุญประเพณีต่าง ๆ ที่หน่วยงานราชการหรือองค์กรต่าง ๆ จัดขึ้นในวันสำคัญต่าง ๆ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าส่วนรวม ขาดจิตสำนึกต่อระเบียบวินัยในตนเอง และขาดความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม จึงมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาหลาย ๆ ด้าน เพื่อช่วยกันแก้ปัญหาดังกล่าวให้ดำเนินไปในทิศทางที่สร้างสรรค์จนนำไปสู่มิติตัวอย่างทางสังคม โดยอาศัยร่วมเงาของกระแสความคิดหลังสมัยใหม่ที่มีปัจจัยทางความคิดที่ก่อตัวเป็นแรงปรารถนา ภายใต้ภาวะสังคมทันสมัย (modernity) ให้เพิ่มเติมแนวคิดใหม่ ๆ จะได้ไม่ต้องจมอยู่กับจุดเล็ก ๆ หรือแนวคิดเดิม ๆ แม้จะเปลี่ยนแปลงทางแนวคิดไปตามพลวัตและกระแสสังคมก็ตาม^{๒๓} ทั้งนี้ล้วนเป็นการเสริมเติมช่วยในการพัฒนาไปสู่จุดที่สมบูรณ์นำไปให้เข้าถึงความประเสริฐสุดในชีวิตได้เช่นกัน

เมื่อปัญหาเกิดขึ้นกับชุมชนและกับเยาวชน จำเป็นอย่างยิ่งที่ทุกฝ่ายต้องร่วมกันหาทางป้องกันและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับเด็ก และวัยรุ่น แต่สิ่งที่สามารถป้องกันและช่วยแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้เป็นอย่างดี คือการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมกับวัยรุ่น โดยการนำเอาหลักคำสอนทางศาสนาเข้ามาช่วยในการแก้ปัญหา ยุทธศาสตร์ใหม่ที่เป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๘ พ.ศ.๒๕๔๐-๒๕๔๔^{๒๔} จึงได้กำหนดทิศทางของการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างให้คนมีความเป็นอยู่ที่ดี โดยเฉพาะกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทุกกลุ่มได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพตามขีดความสามารถของแต่ละบุคคลอย่างเป็นองค์รวม คือ พัฒนาทั้งทางด้านร่างกาย สติปัญญา คุณธรรม จริยธรรม จิตใจ อารมณ์ สังคม รวมทั้งการคุ้มครองช่วยเหลือให้ได้รับการบริการพื้นฐานทางสังคมทุกด้านอย่างเหมาะสม ทั้งถึงและเป็นธรรม เพื่อให้บุคคลเหล่านั้นสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุขและสมศักดิ์ศรีรวมทั้งการพัฒนาระบบความมั่นคงทางสังคม ทั้งครอบครัวและชุมชนเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมให้เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาคนและสังคมต่อไป ความเจริญทางด้านวัตถุในยุคสมัยใหม่นี้ ก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์เชิงค่านิยมของคนในสังคมอย่างผันตลบลสังคมนึงจึงให้ความสำคัญในการแสวงหาเงินทองอำนาจมากกว่าให้ความสำคัญด้านจิตใจ ความมีคอบอดเริ่มแผ่เข้าปกคลุมทุกพื้นที่ทางสังคม^{๒๕} ปัญหามากมายต่างทยอยผุดขึ้นลูกกลมสลบทับซ้อนกันไป

ด้วยเหตุนี้วิธีการสร้างกระบวนการ ในการปลูกฝังจิตใจให้บุคคลมีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม ขณะนี้จึงมีความเร่งด่วนที่ทุกภาคส่วนจำต้องร่วมระดมช่วยกันเยียวยายาวนานใหญ่

^{๒๒} ธีระพล อรุณะภัสกร และคณะ, พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็กพร้อมด้วยกฎกระทรวงระเบียบคณะกรรมการคุ้มครองเด็กแห่งชาติและระเบียบกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กรุงเทพฯ : วิญญูชน, ๒๕๔๖.

^{๒๓} ดวงละภา กุดนอก, ยุทธศาสตร์การพัฒนากิจการร่มค่ายเยาวชนเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตของนักเรียน ตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร, วิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ๒๕๕๑.

^{๒๔} สมบูรณ์ สุขสำราญ, การพัฒนาตามแนวพุทธศาสนา กรณีศึกษาพระสงฆ์นักพัฒนา กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๓๐

^{๒๕} สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ, ม.ป.ป.

ด้วยเหตุนี้จึงมีการกล่าวถึงคำว่า "จิตสำนึกมากขึ้นเพื่อประโยชน์ที่จะเป็นแนวคิดต่อตนเอง อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาคนพัฒนาชุมชน และพัฒนาสังคม เพื่อชี้ให้เห็นประเด็นในแง่ของการจัดการศึกษาที่แท้จริงว่าต้องจัดกระบวนการความคิด เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนผ่านเรียนรู้จนตกผลึกความเห็นในการพัฒนาเชิงประจักษ์ร่วมกัน ดังนั้น เมื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ในเรื่องของการมีจิตสำนึกได้อย่างถูกต้องแล้ว จะส่งผลถึงสังคมของกลุ่มเยาวชนจะได้รับการพัฒนาในเรื่องจิตสาธารณะนี้อยู่ถึง ๓ ประการ ได้แก่

๑. .คุณภาพจิต ได้แก่ สร้างเสริมจิตใจให้ตั้งงามด้วยคุณธรรมต่าง ๆ มีจิตใจสูง ประณีต ให้มีเมตตา มีความรัก มีความเพียร มีความปรารถนาประโยชน์แก่ผู้อื่น มีความกรุณาอยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์ มีมัทธา ความอ่อนโยน กตัญญู รู้คุณค่าแห่งการกระทำของผู้อื่น เป็นต้น

๒. สมรรถภาพจิต คือ ความสามารถของจิต เช่น ความมีสติดี มีวิริยะ ความเพียรพยายามสู้งาน มีขันติความอดทนและทนทาน มีสติจิตใจแน่วแน่ มีสัจจะ มีความจริงใจ เอาจริงเอาจัง มีอธิษฐาน มีความเด็ดเดี่ยวต่อความมุ่งหมาย มีความหนักแน่นเข้มแข็งมั่นคงในจิตใจที่จะทำงานให้ได้ผลสมบูรณ์ โดยเฉพาะงานทางปัญญา มีความคิดพิจารณาให้เห็นความจริงแจ่มแจ้งชัดเจน

๓. สุขภาพจิต เพื่อให้เด็กและเยาวชนเป็นคนมีความสุข มีสมาธิสงบเยือกเย็นเป็นคนแจ่มใส ร่าเริง พอใจในสิ่งที่ตนมี ยินดีในสิ่งที่ตนได้ และเพื่อส่งเสริมบทบาทของสถาบันในการพัฒนาจิตใจ ซึ่งจะนำไปสู่ความเป็นครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสันติ สิ่งแวดล้อมยั่งยืน ในโอกาสต่อไป^{๒๖}

ดังคำให้สัมภาษณ์ของครูสุธี พาชื่อ ครูในโรงเรียนบ้านอังกัญโคกบรณเฑาะที่เสนอให้สถานศึกษาควรมีการพัฒนาคนในชุมชนในเรื่องของอาชีพที่มีความมั่นคงและมีคุณธรรม ด้วยการวางแผนพัฒนาและศึกษาถึงสภาพปัญหา และนำมาวิเคราะห์ข้อมูล และขอความร่วมมือกับทุกฝ่ายในชุมชน เช่น บ้าน วัด โรงเรียน ในการส่งเสริมอาชีพที่ก่อให้เกิดรายได้ที่เพียงพอต่อการดำเนินชีวิตควบคู่ไปกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม พร้อมกับแนวคิดทางด้านความเป็นอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งมีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะในเรื่องของคุณธรรม ถ้าชุมชนยังมีอบายมุขอยู่มากเช่น การดื่มสุรา ติดยาเสพติด เล่นการพนันยังมีอยู่ การพัฒนาก็เป็นไปได้ยาก^{๒๗}

การวางแผนพัฒนาส่งเสริมคน ควรวางแผน ๑. ประชุมให้ความรู้ ความเข้าใจในเรื่องที่จะพัฒนา ๒. สร้างความตระหนัก เพื่อนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ๓. รวมกลุ่มกัน โดยลงมือทำจริง ประเมินผล สรุปผล หาแนวทางการพัฒนาชุมชนกับสถาบันการปกครองทางการสร้างเวทีเปิดโอกาสให้ผู้คนพบปะกัน ซึ่งแต่ละคนจะมีความหลากหลายทางด้านข้อมูลประสบการณ์และความคิด มาร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แนวคิดทางด้านความเป็นอยู่ในปัจจุบันมีความสำคัญหรือไม่ต่อการ

^{๒๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, กรุงเทพฯ: เอส. อาร์. พรินติ้ง. แมส. โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๘

^{๒๗} สัมภาษณ์ นางสุธี พาชื่น ครู คศ. ๒ โรงเรียนบ้านอังกัญ-โคกบรณเฑาะ จังหวัดสุรินทร์ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๖๓

พัฒนาชุมชน มีความสำคัญมากเนื่องจากคนเป็นกำลังสำคัญในการผลักดันให้องค์กรเจริญก้าวหน้า เพราะฉะนั้นเมื่อคนมีความเป็นอยู่ที่ดีชุมชนก็ดีขึ้นด้วย^{๒๘}

การมีส่วนร่วมกันของคนในชุมชนกระตุ้นการศึกษาให้คนในชุมชนเกิดความคิดแสดงออก ถึงความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนโดยส่วนรวมร่วมกันออกความคิดเห็นในการพัฒนาหรือ แก้ปัญหาช่วยกันโดยยึดหลักประชาธิปไตย วางแผนพัฒนาส่งเสริมคน โดยร่วมกันคิดให้ทุกคนใน ชุมชนมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา เช่นในชุมชน เองมีปัญหาอะไรเราควรแก้ไขกันอย่างไร เรา สามารถพัฒนาในส่วนไหนได้บ้าง ด้วยแนวทางการพัฒนาชุมชนกับสถาบันการปกครอง โดยเฉพาะ หน่วยงานรัฐในท้องถิ่นควรเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเสนอแนวคิดหรือรับฟังปัญหาที่ชุมชนต้องการ แก้ไขหรือมีโครงการสนับสนุนโดยดำเนินการอย่างจริงจังโปร่งใสและเที่ยงธรรม^{๒๙}

ควรมีการพัฒนาคนในชุมชนในเรื่อง การให้การศึกษาแก่คนในชุมชนอยู่เสมอเพื่อให้ทัน ต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในยุคสมัย การให้ความร่วมมือในการสร้างความเจริญมาสู่ชุมชน วางแผนพัฒนาส่งเสริมคน ด้วยการศึกษาย่างเท่าเทียมและการวางแผนพัฒนาบุคคลให้มีคุณภาพ ความรู้ความสามารถให้โอกาสและความเท่าเทียมเกิดขึ้นในสังคมและชุมชน แนวทางการพัฒนาชุมชน กับสถาบันการปกครอง ควรเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ เช่น การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งระดับท้องถิ่น การเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้าน อบต. แนวคิดทางด้านความ เป็นอยู่ในปัจจุบันมีความสำคัญ ต่อความร่วมมือรวมกำลังของคนในชุมชนเพื่อปรับปรุงทางด้าน เศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมในการพัฒนาชุมชนนั้นให้มีความเจริญยิ่งขึ้น^{๓๐}

ควรมีการพัฒนาด้านความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้และคุณค่า ให้แก่คนในชุมชน จัดตั้งกลุ่มที่จะให้ความรู้เกี่ยวกับกิจกรรมการประกอบอาชีพเพื่อให้คนในชุมชนมี ความรู้และสามารถปฏิบัติในหลักการและทิศทางเดียวกัน แนวทางการพัฒนาชุมชนกับสถาบันการ ปกครองสมาชิกในชุมชนควรมีการเสริมสร้างพฤติกรรมเสริมสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน ทำให้เกิดความ สามัคคีกันในการทำงานชุมชนสงบสุข ไม่เดือดร้อน พัฒนาชีวิตของคนในชุมชนได้ดีขึ้น ในการพัฒนา แต่ละระบบเศรษฐกิจแตกต่างจากเดิม ผู้คนขาดรายได้ในการดำรงชีพ จึงเป็นที่มาของการนำระบบ เศรษฐกิจแบบพึ่งพากันมาใช้ในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน^{๓๑}

ควรมีการทำความเข้าใจและให้ความร่วมมือกันของทุกฝ่ายในชุมชน ให้เกิดความชัดเจน ในการดำเนินกฎเกณฑ์ชุมชนและควรมีการวางแผนเรื่องสุขอนามัย การศึกษาความปลอดภัยความ โปร่งดอง วางแผนพัฒนาส่งเสริมคน ปลุกฝังจิตสำนึกให้ตระหนักในการเป็นคนดีมีความรู้ควบคู่

^{๒๘} สัมภาษณ์ นางสาวเจริญศรี วงศ์สกุล, ครูชำนาญการ, โรงเรียนบ้านอังกัญ-โคกบรแลง จังหวัด สุรินทร์ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๒๙} สัมภาษณ์, นายสุทธิชัย เต็มกล้า, ลูกจ้างชั่วคราว, โรงเรียนบ้านอังกัญ-โคกบรแลง จังหวัดสุรินทร์ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๓๐} สัมภาษณ์, นางระเบียบ เข้มพร, ครู, โรงเรียนบ้านอังกัญ-โคกบรแลง จังหวัดสุรินทร์ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๓๑} สัมภาษณ์, นางสาวจิตรนาภา เพียรชอบ, ครูผู้ช่วย, โรงเรียนบ้านอังกัญ-โคกบรแลง จังหวัดสุรินทร์ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

คุณธรรม และส่งเสริมสุขภาพให้แข็งแรง สามารถดูแลสุขภาพด้วยดี และรู้จักพอเพียง คือเป็นคนที่มีความสุขได้ด้วยดีด้วยความพอเพียง เป็นแนวคิดทางด้านความเป็นอยู่ในปัจจุบัน มีความสำคัญเพราะหากครอบครัวหรือโรงเรียนในชุมชนมีความเป็นอยู่ดีการพัฒนาชุมชนก็ราบรื่น ปัญหาเสพติดหรือปัญหาปากท้องก็น้อยลงจะมีการยอมรับเป็นไปในทางที่ดี^{๓๒}

ควรมีการพัฒนาในเรื่อง อาชีพสาธารณสุข ระเบียบวินัยสังคม การวางแผนพัฒนา ส่งเสริม โดยส่วนกลางกำหนดนโยบายชัดเจน ส่วนท้องถิ่นวางแผนดำเนินการต่อเนื่องและตรวจสอบ โดยมีแนวทางการพัฒนาชุมชนกับสถาบันปกครอง ต้องประกาศให้ท้องถิ่นเสนอแนวทางขึ้นไปเองแล้ว ฝ่ายปกครองกำกับดูแลโครงการ เพราะทุกคนก็มีความมั่นคงในการเป็นอยู่ก่อนจึงจะสามารถพัฒนา ด้านอื่นต่อได้^{๓๓}

ควรมีจิตสำนึกความรับผิดชอบและความคุ้มค่าในการใช้ทรัพยากรด้วยการวางแผน พัฒนาส่งเสริมคนประชาชนให้เข้าไปมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการพัฒนา มีแนวทางในการพัฒนาชุมชนกับสถาบันการปกครอง ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ ตลอดจนแนวทางการดำเนินงาน แนวคิดทางด้านความเป็นอยู่ในปัจจุบันมีความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะการพัฒนาชุมชนถูกกำหนดขึ้นมาเพื่อให้สอดคล้องกับเหตุการณ์และสถานการณ์ในปัจจุบัน^{๓๔}

ควรมีการพัฒนาอาชีพ ส่งเสริมอาชีพให้กับคนในชุมชน เนื่องจากมีผู้ปกครองที่เลี้ยงลูก อยู่ที่บ้าน เมื่อส่งลูกเข้าโรงเรียน ตลอดกลางวันจะว่างงานควรนัดรวมตัวกันทำกิจกรรม มีการประชุม สร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่จะพัฒนา สร้างความตระหนักและนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม รวมกลุ่มการลงมือทำจริง ประเมินผลและสรุปผล และพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสถาบันการปกครองสร้างเวทีประชาคม เปิดโอกาสให้ผู้คนได้พบปะแลกเปลี่ยนองค์ความรู้กัน ซึ่งแต่ละคนมีความหลากหลายทางด้านข้อมูลและประสบการณ์เอามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพราะคนเป็นกำลังสำคัญในการผลักดันให้องค์กรเจริญก้าวหน้า^{๓๕}

จากการสัมภาษณ์กลุ่มบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องในการพัฒนาโครงการ เห็นได้ว่าการพัฒนาบุคคลจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาเรื่องอาชีพเสริม และมีการร่วมมือเป็นอย่างดีในการช่วยกันดูแลรักษาและร่วมแรงร่วมใจกันประชุม เปิดโอกาสให้ได้แสดงออกและออกซึ่งความเห็นพร้อม กับสร้างความสามัคคีปรองดองกัน และกำหนดระเบียบให้เป็นไปในทางเดียวกัน ก่อให้เกิดความสุขอย่างยั่งยืนตามอัตภาพ

^{๓๒} สัมภาษณ์, นางจุฑาภรณ์ ทาปลัด, ครูชำนาญการ, โรงเรียนบ้านอังกัญ-โคกบรแลง จังหวัดสุรินทร์ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๓๓} สัมภาษณ์, นายสาโรจน์ ชัยศิริ, ครูชำนาญการพิเศษ, โรงเรียนบ้านอังกัญ-โคกบรแลง จังหวัดสุรินทร์ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๓๔} สัมภาษณ์, นางสาวพิภัสพร อรรณพ, ครูอัตราจ้าง, โรงเรียนบ้านอังกัญ-โคกบรแลง จังหวัดสุรินทร์ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๓๕} สัมภาษณ์, นายอำนาจ ฉิมภู, ผู้อำนวยการชำนาญการพิเศษ, โรงเรียนบ้านอังกัญ-โคกบรแลง จังหวัดสุรินทร์ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

กล่าวถึงการทำหน้าที่ความเป็นกัลยาณมิตร ลักษณะเพื่อนซี้-เพื่อนดี ในหลักของทศ ๖ ตามความหมายของการพัฒนาคนว่า จะต้องรู้จักหน้าที่ของตนเองในการปฏิบัติกับผู้คนรอบ ๆ และชุมชนชนที่ตนอาศัยอยู่ เพื่อเกิดการพัฒนาคคนและชุมชนให้อยู่อย่างมีความสุข^{๓๖} จากหลักทางสายกลาง ในการดำเนินชีวิต เช่น คิดชอบ ทำชอบ มีสติ มีศีล มรรค ๘ ประการ คือ ความเห็นที่ถูกต้อง ความคิดที่ถูกต้อง การพูดจาที่ถูกต้อง การงานที่ถูกต้อง การอาชีพที่ถูกต้อง ความพากเพียรที่ถูกต้อง ความรำลึกที่ถูกต้อง ความตั้งใจมั่นคงที่ถูกต้องทุกขันธ์โรธคามินีปฏิปทา หลักในการดำเนินชีวิตตามทางสายกลาง อันเป็นเนื้อแท้ของพระพุทธศาสนา^{๓๗}

ให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ทางศาสนาเปิดโรงเรียนสอนพุทธศาสนาวินัยปฏิบัติ เพื่อให้ความรู้แก่เยาวชนและประชาชนในท้องถิ่น เพื่อนำความรู้ไปใช้ในการดำรงชีวิต และสืบต่อหลักพระธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาที่ถูกต้องสืบไป

การพัฒนาคนตามแนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และต่อมาก็ขยายไปถึงการพัฒนาสังคม เป็นการมองคนอย่างเป็นทุน เป็นเครื่องมือ เป็นปัจจัยหรือเป็นองค์ประกอบที่จะใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม โดยที่เราต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนให้เป็นผู้ที่มีสมบุรณ์ และชุมชนที่มีสุข พร้อมกับอีกด้านหนึ่งมนุษย์ก็จะเป็นทรัพยากร ที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาชุมชนและสังคม

๔.๓ ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ ๒

เพื่อศึกษาวิธีการการพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในศตวรรษที่ ๒๑ ในปัจจุบันหากกล่าวถึงชีวิตจะดีงามมีความสุข ประเทศชาติจะรุ่งเรืองมั่นคง และสังคมจะร่มเย็นเกษมศานต์ ด้วยปัจจัยสำคัญที่สุดคือ การพัฒนาคน ซึ่งจะ使人เป็นคนดีมีความสุข และเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ การพัฒนาคนก็คือ การศึกษา คนที่มีการศึกษา ตลอดจนจบการศึกษาแล้วเรียกว่า บัณฑิต เมื่อว่าโดยเนื้อหาสาระ บัณฑิต ก็คือ คนที่ดำเนินชีวิตด้วยปัญญา เป็นอยู่ด้วยความไม่ประมาท พัฒนาชีวิตของตนจนลุล่วงถึงประโยชน์ที่เป็นจุดหมายของชีวิต^{๓๘} จะเป็นผลในการดำเนินชีวิตอยู่ถูกต้องและมีทักษะในการแก้ไขปัญหา

ทักษะการดำเนินชีวิต เป็นการแสดงให้เห็นถึงตระหนักถึงความสำคัญของชีวิตว่ายังต้องมีการใช้ทักษะในการดำเนินชีวิตประจำวันในการเป็นอยู่ตามวิถีของมนุษย์ ด้วยสาเหตุนี้จึงต้องมีการอธิบายคำของทักษะว่า^{๓๙} หมายถึง ความชำนาญ มาจากคำภาษาอังกฤษว่า skill นอกจากนี้ คณะกรรมการ

^{๓๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ปยุต ปยุตโต), *หน้าที่ความเป็นกัลยาณมิตร ลักษณะเพื่อนซี้ - เพื่อนดี*, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา สถาบันบันลือธรรม, ม.ป.ป.), หน้า ๒๙.

^{๓๗} ปัญญานันท์, *ทางสายกลาง, ศูนย์สืบอายุพระพุทธศาสนา. วัดชลประทานรังสฤษฎ์, มปป.หน้า ๕๑-๕๓.*

^{๓๘} พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) *ศิลปะศาสตร์เพื่อการศึกษาที่ยั่งยืน* กรุงเทพฯ ส่องสยาม พ.ศ. ๒๕๔๐ หน้า ๑.

^{๓๙} *ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน* กรุงเทพฯ ฯ สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, พ.ศ. ๒๕๕๒

จัดทำพจนานุกรมศัพท์ศึกษาศาสตร์ร่วมสมัย ยังได้ขยายความของคำว่า ทักษะ (skill) มากขึ้นว่า หมายถึง ความชำนาญหรือความสามารถในการกระทำหรือการปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งอาจเป็น ทักษะด้านร่างกาย สติปัญญา หรือสังคม ที่เกิดขึ้นจากการฝึกฝน หรือการกระทำบ่อย ๆ เช่น ครูมี ทักษะการใช้คำถาม การนำเข้าสู่บทเรียน การใช้สื่อการสอน นักเรียนมีทักษะ การฟัง พูด อ่าน เขียน การคิดคำนวณ หรือทักษะทางสังคม ทักษะที่จะทำให้บุคคลประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิตและ การทำงาน โดยรวมแล้วประกอบด้วย สมรรถนะทักษะ (hard skill) และจรณทักษะ [จะระนะ-] (soft skill) บุคคลที่มีจรณทักษะจะเป็นผู้ปฏิบัติงานได้ดี ส่วนบุคคลที่มีสมรรถนะทักษะจะเป็นผู้ปฏิบัติงานได้ เก่ง^{๔๐}

ควรมีการพัฒนาคนในชุมชนในเรื่องของการมีจิตอาสา และจิตสำนึกในการรับผิดชอบ ด้วยกัน ที่กล่าวว่าจิตอาสาเพื่อต้องการให้ผู้คนรู้จักและสำนึกถึงห่วงแห่งสิ่งของตนเอง แล้วจะมีความสุขอย่างแน่นอน^{๔๑} พร้อมกับการวางแผนพัฒนาส่งเสริมคนในชุมชนให้ลงมือปฏิบัติและสร้าง เครือข่ายของการทำงานช่วยกัน และจัดกิจกรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนควบคู่กันไปด้วยเพื่อให้ชุมชนมีความเข้าใจในการจัดกิจกรรมไปในแนวทางเดียวกันเป็นอย่างดี

การจัดกิจกรรมเพื่อการพัฒนาคนในชุมชนมีผลตอบรับเป็นอย่างดีในปัจจุบันเพราะมีการ มองเห็นผลกลับได้จากการที่จัดกิจกรรมแต่ละครั้ง เช่นการช่วยกันแยกขยะเพื่อนำไปขายแล้วนำส่วนที่ ได้มาทำประโยชน์ให้เกิดในหมู่บ้านโรงเรียน^{๔๒} จึงได้มีหลักในการพัฒนาบทบาทในอุดมคติ

การพัฒนา (Development) เป็นการฝึกอบรมคนให้มีความสามารถใหม่ เพื่อรองรับ เทคโนโลยีใหม่ มุมมองใหม่ เป็นต้น ซึ่งจะช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถสร้างสรรค์งานได้ผลดียิ่งขึ้น มี บริการที่รวดเร็วกว่า มีความสามารถในการแข่งขันเพิ่มขึ้น เป็นการเรียนรู้เพื่อพัฒนารายบุคคลแต่ไม่ เกี่ยวข้องกับงานปัจจุบันหรืออนาคต บุคลากรในองค์กรทำให้องค์กรได้เปรียบในการแข่งขัน ทำให้อยู่ ในแนวหน้า ปัจจุบันเราเรียกองค์กรนี้ว่า องค์กรแห่งการเรียนรู้ การพัฒนามีผลต่อการเปลี่ยนแปลงใน องค์กรที่เป็นระบบ ทำให้องค์กรเกิดประสิทธิภาพและต่อเนื่อง มีการปรับบทบาทหน้าที่ การคงอยู่ ขององค์กร^{๔๓}

^{๔๐} <http://www.royin.go.th/?knowledges>.

^{๔๑} สัมภาษณ์ นายสาโรจน์ ชัยศิริ, ครูชำนาญการพิเศษ, โรงเรียนบ้านอังกัญ-โคกบรแลง จังหวัด สุรินทร์ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๔๒} สัมภาษณ์ นายอำนาจ ฉิมกุล ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านอังกัญ-โคกบรแลง จังหวัดสุรินทร์ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๔๓} https://piyada๒๕๔๒.blogspot.com/๒๐๑๙/๐๘/blog-post_๔๖.html.



ภาพที่ ๑ กิจกรรมรวมขยะที่นักเรียนนำมาจากบ้าน และเก็บกันภายในโรงเรียนหลังจากเคารพธงชาติและไหว้พระสวดมนต์ก่อนที่จะเข้าห้องเรียนก็ จะมีกิจกรรมในการแยกขยะเข้าธนาคาร เรียกว่า “ธนาคารขยะ”

การที่จะสามารถพัฒนาชุมชนได้ดี ต้องใช้หลักธรรมทางศาสนามาปรับใช้ด้วย เช่น หลักพุทธธรรม อิทธิบาท ๔ ปฏิจจสมุปปาต เป็นต้น หน่วยงานต่าง ๆ มีบทบาทในการประยุกต์ใช้หลักธรรมในการพัฒนาชุมชน เพราะหลักธรรมทางพุทธศาสนามีความสำคัญมากต่อการพัฒนาคนในสังคมให้อยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข การพัฒนาคนในปัจจุบันเปิดโอกาสให้เราได้ใช้หลักพุทธธรรมควบคู่กับสร้างความเป็นอยู่การดำรงชีวิตในปัจจุบันพื้นฐานให้ดี เช่น การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารจัดการนี้ทั้งในปัจจุบันและอนาคต เพราะหนี้ครัวเรือนสูงขึ้นเกิดจากขาดคุณธรรมเห็นประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม ฉะนั้น คนในชุมชนควรให้ความสนใจมากต่อการพัฒนาโดยใช้หลักพุทธธรรมเป็นศูนย์กลาง^{๔๔}

การพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักพุทธธรรม (คำสอนทางศาสนา) ด้วยการนำหลักธรรมอิทธิบาท ๔ มาเป็นหลักการในการประกอบอาชีพของตนเองพร้อมประยุกต์ใช้หลักธรรมกับหน่วยงานด้านการศึกษา อาจารย์ในมหาวิทยาลัยเข้ามาเสวนาบทบาทอาชีพในชุมชนเพื่อต่อยอดให้คนในชุมชนได้รับรู้รับทราบถึงอาชีพของตนเองเพื่อจะได้สร้างรายได้ให้คนในชุมชนเกิดฐานะที่มั่นคงและพัฒนาในด้านต่าง ๆ กับปัญหาความมั่นคงในสิ่งที่เลือกอาชีพที่ตนเองไม่ชอบ ซึ่งปัญหาในการประกอบอาชีพใด

^{๔๔}สัมภาษณ์ นางลำไย เอี่ยมอาจิม, ครู คศ.๓, โรงเรียนบ้านอังกัญ-โคกบรแดง จังหวัดสุรินทร์ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

มักทนในสิ่งที่ตนเองรักจะไม่ทนในสิ่งที่ตนเองไม่รัก การทำงานในชุมชนควรเชิญวิทยากรมาเพิ่มความรู้อะไรก็ตามให้ผลกำไรกับอาชีพของตนเองที่ชอบและถนัดตามความต้องการของตนจึงเกิดการพัฒนาย่างยั่งยืนได้^{๔๕}

พัฒนาชุมชนโดยใช้หลักพุทธธรรม โดยนำหลักธรรมที่ถูกต้องมาใช้ในการพัฒนาและหน่วยงานของรัฐควรมีบทบาทในการเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อสร้างความสามัคคีความเสมอภาค เพื่อได้ดำเนินการไปในแนวทางเดียวกัน^{๔๖} ต้องนำหลักธรรมมาใช้ในการพัฒนาชุมชนจึงจะสามารถทำให้ชุมชนมีความสามัคคีพร้อมกับภาครัฐมีส่วนร่วมในการพัฒนาและกำหนดทิศทาง^{๔๗}

หน่วยงานที่ควรเข้ามามีบทบาทกับการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาชุมชนในศตวรรษที่ ๒๑ นี้ควรมีทุกหน่วยงาน คือ โรงเรียน วัด บ้าน อบต. ออมัย โรงพยาบาล สถานีตำรวจ เพราะการพัฒนาคนในชุมชนส่วนใหญ่ได้รับความช่วยเหลือจากภาครัฐเช่นสวัสดิการแห่งรัฐ อย่ายไปแล้วพึ่งตนเองไม่ค่อยได้ ใช้งบประมาณจนไม่ได้พัฒนาศักยภาพของตนเอง คนในชุมชนควรให้ความสนใจต่อการพัฒนาเมื่อมีการจัดกิจกรรมใด ๆ ในหมู่บ้าน ในกลุ่มต่าง ๆ ในการทำกิจกรรมนั้น เช่น ทำบุญ ทำขนม ทำสบู แต่เมื่อจบระยะเวลาจะไม่มีการสานต่อกิจกรรมเหล่านั้น ซึ่งเป็นเรื่องน่าเสียดาย^{๔๘}

ควรพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักโอวาท ๓ มุ่งเน้นให้มนุษย์พัฒนาตนเองในทุกด้านเพื่อความ เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยมีหลักการทำความดี ละเว้นความชั่ว ทำจิตใจให้บริสุทธิ์และให้หน่วยงานต่าง ๆ นำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ด้วย เช่น หน่วยงานศึกษาและหน่วยงานราชการในเขตพื้นที่การศึกษา โดยพัฒนาให้เข้ากับยุคสมัย เข้าถึงปัญหาความยากจน ปัญหาด้านสุขภาพ ปัญหาด้าน การศึกษา ปัญหาทางการเมือง ปัญหาด้านจริยธรรมและคุณธรรมของหน่วยงานต่าง ๆ สังคมปัจจุบันนี้มีปัญหามากมาย หากความสุขไม่ได้ จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาให้ได้เกิดผลอย่างแท้จริงโดยใช้หลักดังกล่าว^{๔๙}

พัฒนาชุมชนโดยใช้หลักหลักภาวนา ๔ กายภาวนา พัฒนาตนให้มีสุขภาพดี ศิลภาวนา พัฒนาสังคม จิตตภาวนามีน้ำใจต่อผู้อื่น ปัญญาภาวนา พัฒนานำความรู้ไปใช้ในเกิดประโยชน์ทำตนให้มีความสุข ไม่ทำผู้อื่นเดือดร้อน หน่วยงานที่มีบทบาทในการประยุกต์ใช้หลักธรรมในการพัฒนาชุมชนมากที่สุดในการทำงานร่วมกันของชุมชนคือ องค์การบริหารส่วนตำบล มีความใกล้ชิดชุมชนมากที่สุดอาจจะเป็นการจัดหาวิทยากรมาบรรยายให้ความรู้สมาชิกในชุมชน ในการพัฒนายุคปัจจุบันมี

^{๔๕} สัมภาษณ์ นายชิตชัย จันทร์สด, ครูอัตราจ้าง, โรงเรียนบ้านอังกัญ-โคกบรแลง จังหวัดสุรินทร์ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๔๖} สัมภาษณ์ นายเมฆ มีหมตจบ, เกษตรกรรม, บ้านโคกบรแลง จังหวัดสุรินทร์ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๔๗} สัมภาษณ์ นางประคอง คำดี, เกษตรกรรม, บ้านโคกบรแลง จังหวัดสุรินทร์ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๖๓

^{๔๘} สัมภาษณ์ นายอำนาจ ฉิมกุล ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านอังกัญ-โคกบรแลง จังหวัดสุรินทร์ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๔๙} สัมภาษณ์ นางสาวพิภพพร ชูรานุช, ครูอัตราจ้าง, โรงเรียนบ้านอังกัญ-โคกบรแลง จังหวัดสุรินทร์ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

ปัญหาด้านเงินทุนในการนำมาเริ่มต้นสร้างรายได้ตามโครงการที่ตั้งไว้อาจทำให้กิจกรรมพัฒนาชุมชนไม่บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ คนในชุมชนจะให้ความสนใจหากมีการให้ความร่วมมือในกิจกรรมสามารถดำเนินตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ได้ด้วยดี^{๕๐}

สามารถพัฒนาชุมชนโดยใช้หลัก ศิล สมาธิ และปัญญา สามารถนำมาประยุกต์เพื่อพัฒนาชุมชนให้อยู่ในระเบียบวินัย ฝึกจิตใจให้เกิดความสงบรู้เห็นตามความเป็นจริงและการพึ่งพาตนเองตามหลัก อัตตา หิ อัตตโน นาโถ สำคัญที่หน่วยงานทุกหน่วยงานต้องนำไปประยุกต์ใช้ เช่น โรงเรียน สถานศึกษา องค์กรต่าง ๆ ของรัฐ จำเป็นต้องใช้หลัก ศิล สมาธิ ปัญญา ในการพัฒนาเป็นอย่างยิ่ง เพราะในยุคปัจจุบันมีปัญหาต่าง ๆ เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาการทุจริต ปัญหาการใช้ความรุนแรงตัดสินปัญหา ปัจจุบันนี้มีนักกิจกรรมดี ๆ ทำให้คนในชุมชนมีความสนใจให้ความสำคัญต่อการพัฒนาเพิ่มขึ้น เพราะคนรุ่นใหม่มีการเข้าถึงสื่อและเทคโนโลยีมีความตื่นตัวและกระตือรือร้นต่อการพัฒนาในทุกด้าน^{๕๑}

สามารถพัฒนาชุมชนโดยหลักอริยสัจ ๔ หลักความจริงอันประเสริฐในการดำเนินชีวิตประกอบด้วยหลักการในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ ซึ่งการวิจัยทั่วโลกต่าง ๆ ให้การยอมรับในการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ คือองค์กรทางศาสนาที่เป็นองค์กรที่เผยแพร่หลักธรรมคำสอนสามารถเข้าถึงประชาชนส่วนใหญ่ได้เป็นศูนย์กลาง เป็นผู้ชี้ทางและผู้นำทางทำให้จิตวิญญาณ อธิบายค่านิยมที่ถูกต้องเพื่อให้คนในชุมชนรู้จักแก้ปัญหาเบื้องต้นได้ และในการพัฒนาปัจจุบันก็มีปัญหาทางการศึกษาสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจที่ยั่งยืน ซึ่งจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องใช้หลักพุทธธรรมเข้าช่วย^{๕๒}

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือเข้าสู่โครงการพัฒนาบุคคลในยุคปัจจุบันมีความเห็นว่า การใช้หลักธรรมะในการพัฒนาศักยภาพความเป็นมนุษย์มีความสำคัญอย่างยิ่งและที่สำคัญที่สุด องค์กรหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนจะต้องให้ความชัดเจนเรื่องการสนับสนุนและส่งเสริมพร้อมทั้งทำอย่างต่อเนื่อง ถึงจะมีความเป็นไปได้ในการที่จะบรรลุเป้าหมายของโครงการจัดกิจกรรมนั้น ๆ และเป้าหมายของการพัฒนาคน

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มุ่งการจัดระบบประสบการณ์การเรียนรู้ การดำเนินการภายในเวลาที่จำกัด เพื่อเพิ่มความสามารถในการปรับปรุงการปฏิบัติงานให้ประสบความสำเร็จ และการเจริญเติบโตของงาน การพัฒนามนุษย์ (Human Development) มีเจตนารมณ์ที่ต้องการเน้นย้ำว่าการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข การจัดการศึกษามี ๓ รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอก และการศึกษาตาม

^{๕๐} สัมภาษณ์, นางสาวจิตรนาภา เพียรชอบ, ครูผู้ช่วย, โรงเรียนบ้านอังกัญ-โคกบรแลง จังหวัดสุรินทร์ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๕๑} สัมภาษณ์, นางระเบียบ เข้มเพชร, ครู, โรงเรียนบ้านอังกัญ-โคกบรแลง จังหวัดสุรินทร์ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๕๒} สัมภาษณ์, นายสุทธิชัย เต็มกล้า, ลูกจ้างชั่วคราว, โรงเรียนบ้านอังกัญ-โคกบรแลง จังหวัดสุรินทร์ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

อัยาศัย หลักสูตรการศึกษาาระดับต่าง ๆ ต้องมีลักษณะหลากหลาย ทั้งนี้ให้จัดตามความเหมาะสมของแต่ละระดับ โดยมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลให้เหมาะสมแก่วัยและศักยภาพ^{๕๓}

๔.๔ ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ ๓

ผลการศึกษาวิเคราะห์การพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในศตวรรษที่ ๒๑ การศึกษาการพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในยุคปัจจุบัน ยังมีแง่มุมอื่น ๆ ให้ได้ศึกษาอีกหลายรูปแบบเช่น การพัฒนามนุษย์ตามแนวทางของพระพุทธศาสนามีให้ปฏิบัติกันเช่น เมื่อปฏิบัติในระดับต่ำซึ่งยังไม่จัดเป็นอริยมรรคหรือองค์มรรคที่แท้จริง คือ การปฏิบัติดีปฏิบัติชอบใน ศีล สมาธิ และปัญญาที่ปุถุชนผู้มีศีลธรรมทั้งหลายทำกันอยู่ในชีวิตประจำวัน แต่เมื่อปฏิบัติในระดับสูงองค์มรรคทั้ง ๘ จะต้องได้รับการปฏิบัติและทำให้เกิดขึ้นพร้อมกันในขณะเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน ซึ่งในระยะแรกองค์มรรคทั้ง ๘ ยังอ่อนกำลังยังไม่พร้อมกัน ยังเป็นองค์ธรรมในระดับโลกียะ จนถึงระยะสุดท้าย คือ ในขณะเกิดมรรคญาณองค์มรรคทั้ง ๘ จึงจะเกิดพร้อมกันและเป็นองค์ธรรมระดับโลกุตระทำผู้ปฏิบัติให้กลายเป็นพระอริยะได้”^{๕๔}

และหลักในการพัฒนาให้มนุษย์มีจิตสำนึก รู้ มีความสุขแก่มนุษย์และเทวดาทั้งหลาย เหตุผลเพื่อทำหน้าที่แก่สังคมโลก ๖ ประการตามหลักของพระพุทธศาสนา เป็นประโยชน์ที่เกิดแก่สังคม ในการกล่าวถึงการทำหน้าที่ คือ “คนก้าวหน้าเป็นคนอยู่ในโลกอย่างมีประโยชน์ ชาวพุทธต้องใช้ชีวิตให้ก้าวหน้าในทางที่เป็นประโยชน์” ทำหน้าที่ให้ถูกต้องด้วยการเข้าใจในทศ ๖ คือ ทิศตะวันออก คือ บิฑามารดา ทิศใต้ คือ ครูอาจารย์ ทิศเหนือ คือ มิตรสหาย ทิศตะวันตก คือ ภรรยา บุตร ทิศเบื้องบน คือ สมณพราหมณ์ ทิศเบื้องต่ำ คือ ทาสคนใช้” “เราควรจะเกิดมาเพื่อเสริม เพื่อเติม เพื่อแต่งให้ชาติของเราเจริญก้าวหน้าต่อไป” เป็นหน้าที่ดังจะกล่าวต่อไป

การทำหน้าที่ทั้ง ๖ ประการนั้น เป็นการทำหน้าที่ที่มีการสอดคล้องกันในการดำเนินชีวิต คือ เป็นหลักของอุดมคติของสังคมโลก เพราะหน้าที่เป็นสิ่งที่ต้องทำให้ถูก หน้าที่ถูกต้องแล้วผลออกมาก็เป็นผลที่ดี เป็นชีวิตที่มีความสุขมีความปลอดภัย ด้วยการทำหน้าที่ให้ถูกต้องทั้ง ๖ ประการที่กล่าวมา

^{๕๓} ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ พรบ.การศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ และ พรบ.การศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๕๓.

^{๕๔} วุฑฒะ งามจิตรเจริญ, พุทธศาสนาเถรวาท, หน้า ๔๑๕.



ภาพที่ ๒ กิจกรรมแยกขยะที่นักเรียนนำมาฝาก แล้วเก็บในท้องเก็บแยก

การจัดกิจกรรมเพื่อการพัฒนาชุมชน ควรมีการจัดอบรมด้านการประกอบอาชีพ สร้างงานสร้างรายได้ต่อไป จัดกิจกรรมสานสัมพันธ์คนในชุมชน มีการทำบุญตักบาตร จิตอาสาในช่วงเทศกาลต่าง ๆ จัดกิจกรรมพัฒนาคนในชุมชนในการจัดกิจกรรมต้านภัยยาเสพติด กิจกรรมบ้านปันสุข บ้านในฝันและสร้างทักษะในการใช้ชีวิตด้วยการนำหลักธรรมประยุกต์ใช้และมีแนวคิดที่แยกแยะกับหลักจะทำตามสภาพความเป็นจริงในสังคมปัจจุบันพร้อมให้เห็นถึงผลดีผลเสีย^{๕๕}

การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชนต้องเป็นกิจกรรมที่คนส่วนใหญ่ได้มีส่วนร่วมและมีส่วนประเมินและร่วมมือกันอย่างภาคภูมิใจ เช่นกิจกรรมลดอบายมุขด้วยศีล ๕ ยังมีผลต่อการทำให้ระดับความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรมเป็นไปได้ด้วยดี เด็กและเยาวชนได้มีส่วนร่วมและมีทักษะการใช้ชีวิตเพื่อนำไปแก้ไขปัญหาครอบครัวและยึดแนวทางของธรรมะในการแก้ไขเมื่อเกิดปัญหาอุปสรรคคือความเข้าใจในหลักธรรมเป็นอย่างดีและแก้ไขปัญหาชีวิตได้จะเป็นกิจกรรมที่ตอบโจทย์^{๕๖}

การจัดกิจกรรมเพื่อการพัฒนาชุมชน เช่น จัดกิจกรรมฝึกอาชีพทำขนมไทยสุรินทร์ทำขนมนางเล็ด ขนมหักมุก ขนมดอกจอก และสืบสานภูมิปัญญาชาวบ้านด้วยวงดนตรีพื้นบ้าน การทอผ้าไหม เพราะการจัดกิจกรรมจะมีผลตอบรับได้ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การมีความสามัคคีเมื่อมี

^{๕๕} สัมภาษณ์, นางระเบียบ เข็มพร, ครู, โรงเรียนบ้านอังกัญ-โคกบรระเลง จังหวัดสุรินทร์ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๕๖} สัมภาษณ์ นายสาโรจน์ ชัยศิริ, ครูชำนาญการพิเศษ,โรงเรียนบ้านอังกัญ-โคกบรระเลง จังหวัดสุรินทร์ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

กิจกรรมจะรวมกลุ่มกันได้ง่าย การออกมาทำกิจกรรมตามหน้าที่และงบประมาณที่ได้รับมอบหมาย เมื่อสิ้นสุดโครงการส่วนใหญ่จะไม่มีใครสานต่อ^{๕๗}

จากภาพและบทสัมภาษณ์นี้เป็นการนำเสนอเพื่อให้เห็นถึงการจัดกิจกรรมเพื่อเป็นการแสดงถึง“ค่าของชีวิตอยู่ที่การทำงาน การกระทำตนให้มีราคา ก็คือการปฏิบัติงานในชีวิตประจำวันนั่นเอง การปฏิบัติงานทำให้ชีวิตให้มีค่า การไม่ทำงานทำให้ชีวิตของเราไร้ค่า เราอย่าอยู่อย่างคนไร้ค่า แต่ต้องอยู่อย่างคนมีค่า”^{๕๘} “ทำงานด้วยความสำนึกเพียงว่าเป็นหน้าที่” ผู้ปฏิบัติธรรมนั้นต้องทำงานด้วยความสำนึกอยู่แต่เพียงว่า อันนี้เป็นหน้าที่ที่ฉันจะต้องทำ แล้วก็ทำไปตามหน้าที่ ไม่ได้คิดว่าจะมีอะไร จะได้อะไรจากเรื่องนี้^{๕๙} แต่สิ่งที่เยาวชนได้คือทักษะการใช้ชีวิต และการทำงานเป็นกลุ่ม

ด้วยเหตุนี้การพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในยุคปัจจุบัน จะต้องคำนึงถึงหลักธรรมและความเข้าใจในเรื่องของศาสนาเป็นอย่างดี เพราะหลายคนที่กำลังว่านับถือ ศาสนาพุทธแต่หลักการครองตนให้อยู่ในศีล ในธรรม ยังไม่มีความเข้าใจลึกซึ้งมากนัก และก็ไม่ได้ให้ความสำคัญมากสักเท่าไร

เด็กและเยาวชนมีการพัฒนาทักษะชีวิตในระดับดีจึงมีความจำเป็นมากและคิดว่าควรนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการพัฒนาทักษะชีวิตอย่างน้อยให้เด็กและเยาวชนมีการฝึกความลำบากและอดทนในการทำงาน และมีเมตตาในการช่วยเหลือผู้คนที่ขาดแคลนกระบวนการของการจัดเก็บขยะแล้วนำไปสร้างประโยชน์จึงเป็นกิจกรรมที่สำคัญมากในการฝึกฝน แล้วยังเป็นกิจกรรมที่ร่วมกับทางวัดและหมู่บ้าน ทำให้หมู่บ้านกับวัดและโรงเรียนมีความใกล้ชิดกันมองเห็นปัญหาของเยาวชนไปในทิศทางเดียวกัน^{๖๐}



^{๕๗} สัมภาษณ์ นางสาวเจริญศรี วงศ์สกุล, ครูชำนาญการ, โรงเรียนบ้านอังกัญ-โคกบรแดง จังหวัดสุรินทร์ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๕๘} พระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญานันทะ), งานคือชีวิต ชีวิตคืองานบันดาลสุข, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา สถาบันบันลือธรรม, ม.ป.ป.), หน้า ๒๖.

^{๕๙} พระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญานันทะ), งานคือชีวิต ชีวิตคืองานบันดาลสุข, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา สถาบันบันลือธรรม, ม.ป.ป.), หน้า ๑๓.

^{๖๐} สัมภาษณ์ นายอำนาจ ฉิมกุล ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านอังกัญ-โคกบรแดง จังหวัดสุรินทร์ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

ภาพที่ ๓ นายอำนวยการ ฌิมกุล ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านอังกัญ-โคกบรรเลงและคณะคุณครูกับนักเรียนจัดกิจกรรมธนาคารขยะโดยให้นักเรียนนำขยะมาฝาก พร้อมกับเรียนธรรมกับพระอาจารย์ ด้วยหลักธรรมของคนดีหรือหลักธรรมของสัตว์บุรุษ ๗ ประการ ได้แก่ รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จักปฏิบัติ และรู้จักบุคคล

๑. รู้จักเหตุหรืออัมมัญญา หมายถึง ความเป็นผู้รู้จักเหตุ รู้จักวิเคราะห์หาสาเหตุ ของสิ่งต่าง ๆ

๒. รู้จักผลหรืออัตถัญญา หมายถึง ความเป็นผู้รู้จักผลที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำ

๓. รู้จักตนหรืออัตตัญญา หมายถึง ความเป็นผู้รู้จักตน ทั้งในด้านความรู้ คุณธรรม และความสามารถ

๔. รู้จักประมาณหรือมัตตัญญา หมายถึง ความเป็นผู้รู้จักประมาณ รู้จักหลักของความพอดี การดำเนินชีวิต พอเหมาะพอควร

๕. รู้จักกาลเวลาหรือกาลัญญา หมายถึง ความเป็นผู้รู้จักกาลเวลา รู้จักเวลาไหนควรทำอะไร แล้วปฏิบัติให้เหมาะสม กับเวลานั้น ๆ

๖. รู้จักปฏิบัติหรือปริสญญา หมายถึง ความเป็นผู้รู้จักปฏิบัติ การปรับตน และแก้ไขตนให้เหมาะสมกับสภาพของ กลุ่มและชุมชน

๗. รู้จักบุคคลหรือบุคคลัญญา หมายถึง ความเป็นผู้รู้จักปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับบุคคล ซึ่งมีความแตกต่างกันการที่ บุคคลได้นำเอาหลักสัปปริสธรรม ๗ มาใช้ในการดำเนินชีวิต จะช่วยให้ชีวิตพบกับความสุข ในชีวิตได้ชีวิตจะดำเนินได้อย่างมีความสุขรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและมีจุดหมายเป็นอย่างดีต้องมีเข็มทิศในการดำเนิน



ภาพที่ ๔ ธรรมะวัยทีนส์ ในช่วงภาคบ่ายและภาคเช้า หลังจากจัดกิจกรรมตามเวลาเรียน และเป็นการพบกันระหว่างนักเรียนกับคณะพระอาจารย์ในการฟังธรรมเพื่อเป็นทักษะในการดำเนินชีวิตตามช่วงวัย



ภาพที่ ๕ กิจกรรมสวดสรภัญญะที่ทางโรงเรียนได้ร่วมกันจัดเพื่อให้เกิดการพัฒนาเด็กนักเรียนทั้งทางด้านจิตใจและทางด้านจิตวิญญาณของความเป็นชาวพุทธที่ดี เพื่อสร้างความพร้อมในการเรียนรู้ชีวิตที่ดีตามหลัก

การจัดกิจกรรมแยกขยะที่นักเรียนนำมาฝากและเก็บในห้องเก็บแยกเป็นอย่างดีเป็นสัดเป็นส่วนก็จะเป็นการฝึกทักษะในการแยกแยะสิ่งดีและสิ่งไม่ดีให้เด็กได้กล่าวถึงและเข้าใจและลงมือปฏิบัติให้เป็นรูปประธรรมได้เป็นอย่างดีโดยมีคุณครูและผู้อำนวยการโรงเรียนให้ความสนใจในการส่งเสริมให้เด็กได้เรียนรู้ในการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงส่วนกิจกรรมธรรมะวัยทีนส์ ในช่วงภาคบ่ายหรือภาคเช้าก็ยังเป็นกิจกรรมที่เด็กนักเรียนจะได้สัมผัสกำลังธรรมะได้พบกับพระคุณธรรมะเพื่อให้เข้าถึงหลักธรรมและพัฒนารายการสร้างสมาธิด้วยการจัดกิจกรรมสวดสรภัญญะ

๔.๕ สรพองค์ความรู้จากการวิจัย

การศึกษาวิเคราะห์การพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในยุคปัจจุบันครั้งนี้ เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ เน้นการเก็บรวบรวมข้อมูลในเชิงลึก เพื่อให้ได้หลักการที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักคำสอนในการแก้ปัญหา มีชุมชนชาวพุทธ ซึ่งคณะผู้วิจัยจะได้ทำการศึกษาวิเคราะห์หลักคำสอนของศาสนาเพื่อเป็นรูปแบบการแก้ปัญหการพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในยุคปัจจุบัน อย่างลึกซึ้งและรอบด้าน ซึ่งจะ เป็นประโยชน์สำหรับการดำเนินชีวิตของทุกกลุ่มคนที่ดำเนินชีวิตตามวิธีของศาสนาตนได้อย่างเป็น

รูปธรรม จากที่คณะผู้วิจัยได้ศึกษามาแล้วนั้น พบว่ามีกลุ่มของชาวพุทธจำนวนมาก ที่มีความเข้าใจในเรื่องของการพัฒนาคนในชุมชนมากพอสมควร หลังจากที่คณะผู้วิจัยได้เข้าไปสอบถาม และจัดประชุมกลุ่มย่อยด้วยการถามในเรื่องของทักษะในการดำเนินชีวิต และเป็นผู้มีความสามารถในการใช้ความรู้ เจตคติ และทักษะต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นการช่วยในการสนับสนุนพฤติกรรมของบุคคลในชุมชน จากการศึกษาที่คนในชุมชนมีความสามารถรับผิดชอบตนเองได้ และมีหลักธรรมสำหรับการดำเนินชีวิต โดยมีการสร้างทางเลือกที่ดี การดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบันมีความซับซ้อนในการดำเนินชีวิต เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในด้านเศรษฐกิจ สังคม ข่าวสารข้อมูล และเทคโนโลยี มีการแข่งขันและความขัดแย้งมากขึ้น บุคคลมีความจำเป็นต้องปรับตัวให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลง มีความสามารถในการแข่งขัน สามารถสู้กระแสวิกฤติต่างๆ ได้อย่างมีเหตุผล รู้จักนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อพัฒนาตนและพัฒนาอาชีพ มีความเข้าใจสถานการณ์และมีวิจรรย์ญาณในการเลือกรับเลือกปฏิเสธ มีความสามารถควบคุมอารมณ์และบริหารความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิต และมีคุณสมบัติที่พึงประสงค์ในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น จึงจะอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขพร้อมกับการสร้างเกราะป้องกันที่เป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้กล่าวถึงการเกิดมาของทุกชีวิตต้องประสบกับความทุกข์ ทางกายจากภัยธรรมชาติ อันหมายถึง จากความร้อนหนาวของอากาศ ธรรมชาติจากสัตว์แมลงที่เป็นภัยต่อกาย ภายในกายก็มีธรรมชาติ คือ อាកารของความหิวกระหาย ทางใจจากการคิด ความรักไม่สมหวังในสิ่งที่ตนปรารถนา และความตายเป็นความทุกข์ที่หนัก เจ้าชายสิทธัตถะทรงเห็นความทุกข์ทั้งทางกาย และทางใจที่ปรากฏแก่หมู่สัตว์ทั้งหลาย เป็นเหตุที่ทรงพิจารณาว่าความสุขที่มนุษย์ทั่วไปแสวงหา นั้นเป็นความสุขที่ไม่แท้จริง “ชาวพุทธ ถือพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นที่พึ่งอันประเสริฐ” “บุคคลผู้เข้าไปนั่งใกล้พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ด้วยกาย วาจา ใจนั้น ควรเป็นผู้รู้ผู้ตื่นผู้ฉลาดในเหตุผล”

ในสังคมของบ้านอังกัญหมู่๔ บ้านโคกบรณ เลง หมู่ ๑๐ ต.บุฤาษี อ.เมือง จ.สุรินทร์ มีหลักธรรมเป็นเครื่องมือในการเตรียมคนให้พร้อมเข้าสู่สังคม โดยหลักการและวิธีนี้ เป็นการบวชเพื่อศึกษาหลักธรรม และผู้บวชย่อมรู้ตระหนักว่าตนอยู่ระหว่างการศึกษา ซึ่งถ้าตนไม่ต้องการอยู่จริงก็จะฝึกเพียงชั่วคราวเท่านั้น แล้วก็จะละเลิกไป พระพุทธศาสนาสอนและแสดงหลักการปฏิบัติให้เรามองดูรู้เห็นและยอมรับสิ่งทั้งหลายตามสภาวะของธรรมชาติที่เป็นจริง สนับสนุนให้ฝึกตนเพื่อก้าวหน้าออกงามในธรรมยิ่ง ๆ ขึ้นไป ผู้ที่มีความพร้อมละฝึกตนอยู่ในระดับต่างกัน ต่างก็อยู่โดยรวมกันอย่างสงบสุข ปรารถนาดีและเกื้อกูลต่อกัน ส่งเสริมประโยชน์สุขอันชอบธรรมและความก้าวหน้าของกันและกันตามลำดับ ไม่ข่มขี่บีบบังคับหรือหมิ่นแคลนกันและกัน

จากการเก็บข้อมูลวิจัยได้องค์ความรู้ใหม่จากการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ เช่น กิจกรรมสวดสรภัญญะ ทำให้เกิดการพัฒนาค้นในด้านวิจิตต์ ทำให้เด็ก ๆ เกิดสมาธิ มีจิตใจที่ไม่ก้าวร้าว มีสำมาคารวะ มีจิตสำนึกต่อสังคม มีระเบียบวินัย มีความสุจริตทางกาย วาจา และอาชีพ เรียกว่า “อริศีลสิกขา” “อริจิตตสิกขา” “อริปัญญาสิกขา” ด้านการอยู่ร่วมกันในสังคมมีทักษะการดำเนินชีวิตที่ดี

ต้ององค์ความรู้ใหม่จากการจัดกิจกรรมธรรมะวัยทีนส์ ในด้านวิจิตต์ทำให้เด็ก ๆ มองเห็นความสำคัญในเรื่องของศาสนาและหลักธรรมคำสอน และการอยู่ร่วมกันกับศาสนาอื่น ประกอบมีจิตสำนึกในการช่วยเหลือกิจกรรมต่าง ๆ ในบ้านและโรงเรียนของเด็กเป็นอย่างดี กระทั่งกิจกรรมทาง

วัดก็มาช่วยเหลือ พร้อมกับเข้าใจหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้ดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข และเข้าใจปรากฏการณ์ทันยุคสมัยปัจจุบัน โดยมีพระพุทธศาสนาเป็นจุดรวมใจ คือ ให้วัดได้มีส่วนช่วยในการเป็นจุดกลางของหมู่บ้านและชุมชน พร้อมกับการสร้างหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้ชุมชนเห็นไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อให้ชุมชนเกิดการพัฒนาชุมชนของตนเองอย่างเต็มใจ โดยไม่คิดว่าเป็นภาระของใครคนใดคนหนึ่ง

ได้อาศัยความรู้ใหม่จากการจัดกิจกรรมธนาคารขยะในด้านวิธีคิดทำให้เด็ก ๆ มองเห็นคุณค่าของสิ่งของและมีความภาคภูมิใจที่สามารถช่วยเหลือผู้อื่นจากสิ่งเล็ก ๆ ที่เรียกว่าแล้วนำมาเป็นปัจจัยในการซื้อสิ่งของต่าง ๆ แล้วยังก่อให้เกิดความสำนึกดี ๆ ในเรื่องของการรักษาความสะอาดของบ้านวัดโรงเรียนในการจัดกิจกรรมธนาคารขยะ พร้อมกับการสร้างอุปนิสัยในการเก็บออม และอาชีพในอีกด้านหนึ่งด้วย จากกระบวนการนี้ส่งผลให้ผู้ปกครองได้มองเห็นความสำคัญในการพัฒนาชีวิตของบุตรหลานพร้อมกับการดำเนินชีวิตของตนเองอย่างมีคุณค่า ในทางศีลธรรม และหลักการเป็นอยู่แบบปรองดองและสามัคคี

จากการจัดกิจกรรมทั้ง ๓ กิจกรรมที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ทำให้เกิดการพัฒนาคณะในชุมชน ๔ ด้านด้วยจากวิธีคิด และการอยู่ร่วมกัน พร้อมกับจิตสำนึก และความรับผิดชอบต่อชุมชนของตนเอง จากสิ่งเหล่านี้ทำให้ชุมชนมีวิธีคิดในการอยู่ร่วมกัน และช่วยกันจิตสำนึก, และความรับผิดชอบต่อเกิดขึ้นในชุมชนอย่างมีความสุขและเกิดความสามัคคีกันของคนในชุมชน การพัฒนาคณะในชุมชนมีเหตุในการพัฒนาหลายด้านด้วยกันเช่นการพัฒนาคณะในด้านของความรับผิดชอบต่อหน้าที่และความรับผิดชอบต่อสิ่งที่ตนเองได้กระทำลงไปพร้อมกับความรับผิดชอบต่อครอบครัวความรับผิดชอบต่อสังคม

สังคมของบ้านอังกัญหมู่ ๔ บ้านโคกบรณลง หมู่ ๑๐ ต.บุฤาษี อ.เมือง จ.สุรินทร์ส่วนใหญ่เป็นสังคมที่ประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรทำสัมมาชีพโดยส่วนน้อยจะมีข้าราชการแต่ถึงอย่างไรคนในชุมชนก็มีความผูกพันกับสามสถาบันโดยมีวัดบ้านโรงเรียนด้วยการเป็นอยู่แบบถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกันและกันมาโดยตลอดอย่างนั้น ชุมชนจึงมีหลักการเป็นอยู่ในรูปแบบต่าง ๆ แต่มีความเคารพความคิดเห็นของกันและกัน จึงทำให้ชุมชนมีความคิดที่ตรงกันและเป็นไปในแนวทางเดียวกันได้อย่างมีความสุขสงบ

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในยุคปัจจุบัน” เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ เก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากรประชากร ผู้นำชุมชนในพื้นที่ ได้แก่ นายก อบต.กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน และเจ้าอาวาส พระสงฆ์ ครูสอนศาสนา ชาวบ้าน เยาวชนในพื้นที่บ้านอังกัญ หมู่ ๔ บ้านโคกบรณ เลง หมู่ ๑๐ ต.บุฤาษี อ.เมือง จ.สุรินทร์ ดังนั้นผู้วิจัยจึงสรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะตามลำดับขั้นตอน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๒ อภิปรายผล

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในยุคปัจจุบัน ของผู้นำชุมชนในพื้นที่ในพื้นที่บ้านอังกัญ หมู่ ๔ ได้แก่ นายก อบต.กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน และเจ้าอาวาส พระสงฆ์ ครูสอนศาสนา ชาวบ้าน เยาวชนในพื้นที่บ้านอังกัญ หมู่ ๔ บ้านโคกบรณ เลง หมู่ ๑๐ ต.บุฤาษี อ.เมือง จ.สุรินทร์ พอกกล่าวสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาหลักในการพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในศตวรรษที่ ๒๑ให้เกิดความเข้าใจของการเปลี่ยนแปลงของโลก ๒) เพื่อพัฒนาหลักการและวิธีการการพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในศตวรรษที่ ๒๑ พร้อมกับสามารถพัฒนาความสุขของตนเอง และแบ่งปันต่อคนในชุมชนตลอดถึงสังคมและคนในประเทศ ๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์การพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในศตวรรษที่ ๒๑ แล้วสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาส่งเสริมต่อไป

ด้วยองค์ประกอบของการพัฒนาชุมชนที่สำคัญ มีดังต่อไปนี้ คือ

๑. คนในชุมชน คนเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุดของการพัฒนาชุมชนเนื่องจากการพัฒนาชุมชนเป็นการพัฒนาของคนโดยความร่วมมือกันของคนและเพื่อประโยชน์ของคนในชุมชน การพัฒนาชุมชนจึงเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับคนในชุมชนโดยตรงทั้งที่เป็นบุคคล กลุ่ม และองค์กรต่าง ๆ

๒. ทุนของชุมชน ทั้ทุนทางสังคม ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนสิ่งแวดล้อม ทุนทางสังคม ได้แก่ คุณภาพของคน การจัดระเบียบทางสังคม สถาบันทางสังคม กลุ่มองค์กรต่าง ๆ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม เทคโนโลยีต่าง ๆ เป็นต้น ทุนทางเศรษฐกิจ ได้แก่ อาชีพ ผลิตภัณฑ์ รายได้ แหล่งทุนของชุมชน เป็น ทุนสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ป่าไม้ แร่ธาตุ ภูเขา แม่น้ำลำคลอง น้ำตก หาดทราย เป็นต้น ทุนเหล่านี้เป็นส่วนสำคัญที่สนับสนุนให้การพัฒนาชุมชนประสบความสำเร็จ

๓. วัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา เช่น วัสดุสำนักงาน วัสดุก่อสร้าง เครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ยานพาหนะ เครื่องมือ เครื่องจักร เครื่องคอมพิวเตอร์ เป็นต้น วัสดุอุปกรณ์เหล่านี้ต้องมีคุณภาพเหมาะสม ทันสมัย และเพียงพอต่อบริการการพัฒนาชุมชนที่กำหนดขึ้น

๔. ยุทธศาสตร์หรือวิธีการพัฒนา การพัฒนาชุมชนมีหลายวิธีการ เช่น การให้การศึกษาดูแบบ การจัดระเบียบชุมชน การสร้างผู้นำ การสร้างกลุ่มและองค์กร การวางแผนและโครงการ การ

ประสานงาน เป็นต้น ยุทธศาสตร์เหล่านี้เมื่อนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชนต้องเป็นยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมกับชุมชนจึงจะเป็นประโยชน์และสนับสนุนการพัฒนาให้ประสบความสำเร็จ

๕. กระบวนการพัฒนาชุมชน ซึ่งมีลำดับขั้นตอนดำเนินงาน คือ การศึกษาชุมชน การวิเคราะห์ชุมชน การวางแผนและโครงการ การดำเนินงาน การประเมินผล และการทบทวนเพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรคซึ่งต้องดำเนินงานไปตามลำดับตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดกระบวนการ

๖. การสนับสนุนช่วยเหลือจากรัฐบาลและภาคเอกชน เป็นการสนับสนุนช่วยเหลือเฉพาะในสิ่งที่มีความจำเป็นเกินขีดความสามารถของชุมชนหรือเพื่อกระตุ้นแรงเร้าให้ประชาชนเกิดความตื่นตัวและเข้าร่วมในกระบวนการพัฒนา

๗. การบริหารและจัดการที่ดี เป็นการบริหารจัดการเกี่ยวกับบุคคล กลุ่ม องค์กร การเงิน เวลา พัสตุ ครุภัณฑ์ อาคาร สถานที่ เป็นต้นให้มีประสิทธิภาพ

๘. นักพัฒนาชุมชน เพื่อให้ทำหน้าที่เป็นผู้กระตุ้นเตือน จูงใจ ประสานงาน ระดมพลังหรือศักยภาพของชุมชนมาใช้ในการพัฒนา

๙. การประสานงาน เพื่อเชื่อมประสานบุคคล กลุ่ม และองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนให้ดำเนินกิจกรรมสอดคล้องกันเป็นไปในทิศทางเดียวกันและเป็นลำดับขั้นตอนที่กำหนดไว้

๑๐. ผลของการพัฒนา เป็นผลงานที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานพัฒนาชุมชนซึ่งทำให้คนที่ร่วมการพัฒนามีขวัญและกำลังใจที่มุ่งมั่นที่จะร่วมกันพัฒนาชุมชนให้ประสบความสำเร็จต่อไป^๑

การพัฒนาเป็นการพัฒนาคน โดยความร่วมมือกันของคน และเพื่อประโยชน์การพัฒนาจึงเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับคนโดยตรง การพัฒนาควรเริ่มต้นจากผู้นำเป็นสำคัญ เช่น ผู้นำครอบครัว ผู้นำชุมชน ผู้นำสังคม และผู้นำประเทศชาติ เพราะบุคคลเหล่านี้อยู่ในตำแหน่งที่มีอำนาจ มีหน้าที่ และสามารถกำหนดทิศทางของการพัฒนาได้

๕.๒ อภิปรายผล

ผลการศึกษาดมวัตฤประสงค์ที่ ๑ ผลจากการนำหลักในการพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในศตวรรษที่ ๒๑ มาศึกษาชุมชนและเด็ก ๆ ในชุมชนด้วยมีการสัมภาษณ์กลุ่มบุคคลในสถานที่ควรมีการพัฒนาคนในชุมชนในเรื่อง ของอาชีพให้มีความมั่นคงและมีคุณธรรม ด้วยการวางแผนพัฒนาและศึกษาถึงสภาพปัญหา และนำมาวิเคราะห์ข้อมูล และขอความร่วมมือกับทุกฝ่ายในชุมชน เช่น บ้านวัดโรงเรียน ในการส่งเสริมอาชีพที่ก่อให้เกิดรายได้ในการที่เพียงพอต่อการดำเนินชีวิต ควบคู่ไปกับการส่งเสริมคุณธรรม พร้อมกับแนวคิดทางด้านความเป็นอยู่ในปัจจุบันมีความสำคัญต่อการพัฒนา

^๑สนธยา พลศรี, เครือข่ายการเรียนรู้งานพัฒนาชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๕๐), หน้า ๑๐๖-๑๐๗.

ชุมชน โดยเฉพาะในเรื่องของคุณธรรมถ้าชุมชนยังมีบทยามอยู่มากเช่นการเดิมสุรา ดิตยาเสพติด เล่นการพนันยังมีอยู่การพัฒนาที่เป็นไปได้ยาก^๒

การวางแผนพัฒนาส่งเสริมคน ควรวางแผน ๑. ประชุมให้ความรู้ ความเข้าใจในเรื่องที่จะพัฒนา ๒. สร้างความตระหนัก เพื่อนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ๓. รวมกลุ่มกัน โดยลงมือทำจริง ประเมินผล สรุปผล หาแนวทางการพัฒนาชุมชนกับสถาบันการปกครองทางโดยการสร้างเวทีเปิดโอกาสให้ผู้คนพบปะกัน ซึ่งแต่ละคนจะมีความหลากหลายทางด้านข้อมูลประสบการณ์และความคิด มาร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แนวคิดทางด้านความเป็นอยู่ในปัจจุบันมีความสำคัญหรือไม่ต่อการพัฒนาชุมชน มีความสำคัญมากเนื่องจากคนเป็นกำลังสำคัญในการผลักดันให้องค์กรเจริญก้าวหน้า เพราะฉะนั้นเมื่อคนมีความเป็นอยู่ที่ดีชุมชนก็ดีด้วย^๓

จากการสัมภาษณ์กลุ่มบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องในการพัฒนาโครงการก็จะมีความคิดเห็นว่าการพัฒนาบุคคลจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาเรื่องอาชีพเสริมอาชีพและมีการร่วมมือเป็นอย่างดีในการช่วยกันดูแลรักษาและร่วมมือร่วมแรงร่วมใจกันประชุมเปิดโอกาสให้ได้แสดงออกและออกความเห็นพร้อมกับสร้างความสามัคคีปรองดองกัน และกำหนดระเบียบให้เป็นไปในทางเดียวกันและมีความสุขอย่างยั่งยืนตามแบบของชุมชนในปัจจุบัน

กล่าวถึงการทำหน้าที่ความเป็นกัลยาณมิตร ลักษณะเพื่อนซี้-เพื่อนดี ในหลักของทศ ๖ ตามความหมายของการพัฒนาคนว่า จะต้องรู้จักหน้าที่ของตนเองในการปฏิบัติกับผู้คนรอบ ๆ และชุมชนชนที่ตนอาศัยอยู่ เพื่อเกิดการพัฒนาคนและชุมชนให้อยู่อย่างมีความสุข^๔ จากหลักทางสายกลาง ในการดำเนินชีวิต เช่น คิดชอบ ทำชอบ มีสติ มีศีล มรรค ๘ ประการ คือ ความเห็นที่ถูกต้อง ความคิดที่ถูกต้อง การพูดจาที่ถูกต้อง การงานที่ถูกต้อง การอาชีพที่ถูกต้อง ความพากเพียรที่ถูกต้อง ความรำลึกที่ถูกต้อง ความตั้งใจมั่นคงที่ถูกต้องทุกขันธ์โรธคามินีปฏิปทา หลักในการดำเนินชีวิตตามทางสายกลาง อันเป็นเนื้อแท้ของพระพุทธศาสนา^๕ ให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ทางศาสนาเปิดโรงเรียนสอนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เพื่อให้ความรู้แก่เยาวชนและประชาชนในท้องถิ่น เพื่อนำความรู้ไปใช้ในการดำรงชีวิต และสืบต่อหลักพระธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาที่ถูกต้องสืบไป

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ ๒ ผลจากการนำวิธีการการพัฒนาคคนในชุมชนชาวพุทธ ในศตวรรษที่ ๒๑ ชาวบ้านและเยาวชนในพื้นที่บ้านอังกัญหมู่ ๔ บ้านโคกบรระเลงควรมีการพัฒนาคนในชุมชนในเรื่องของการมีจิตอาสา และจิตสำนึกในการรับผิดชอบด้วยกัน ที่กล่าวว่ามีจิตอาสาเพื่อ

^๒สัมภาษณ์ นางสุธี พาชื่น ครู คศ. ๒ โรงเรียนบ้านอังกัญ-โคกบรระเลง จังหวัดสุรินทร์ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^๓สัมภาษณ์ นางสาวเจริญศรี วงศ์สกุล, ครูชำนาญการ, โรงเรียนบ้านอังกัญ-โคกบรระเลง จังหวัดสุรินทร์ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^๔พระพรหมคุณาภรณ์ (ปยุต ปยุตโต), **หน้าที่ความเป็นกัลยาณมิตร ลักษณะเพื่อนซี้ - เพื่อนดี**, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา สถาบันบันลือธรรม, ม.ป.ป.), หน้า ๒๙.

^๕ปัญญานันทมุนี, **ทางสายกลาง**, ศูนย์สืบอายุพระพุทธศาสนา. วัดชลประทานรังสฤษฎ์, มปป. หน้า ๕๑-๕๓.

ต้องการให้ผู้คนรู้จักและสำนึกถึงห้วงแห่งสิ่งของตนเอง แล้วจะมีความสุขอย่างแน่นอน^๖ พร้อมกับการวางแผนพัฒนาส่งเสริมคนในชุมชนให้ลงมือปฏิบัติและสร้างเครือข่ายของการทำงานช่วยกัน และจัดกิจกรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนควบคู่กันไปด้วยเพื่อให้ชุมชนมีความเข้าใจในการจัดกิจกรรมไปในแนวทางเดียวกันเป็นอย่างดี

การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคนในชุมชนมีผลตอบรับเป็นอย่างดีในปัจจุบันเพราะมีการมองเห็นผลกลับได้จากการที่จัดกิจกรรมแต่ละครั้ง เช่นการช่วยกันแยกขยะเพื่อนำไปขายแล้วนำส่วนที่ได้มาทำประโยชน์ให้เกิดในหมู่บ้านโรงเรียน จึงได้มีหลักในการพัฒนาบทบาทในอุดมคติ การพัฒนา (Development) เป็นการฝึกอบรมคนให้มีความสามารถใหม่ เพื่อรองรับเทคโนโลยีใหม่ มุมมองใหม่ เป็นต้น ซึ่งจะช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถสร้างสรรค์งานได้ผลดียิ่งขึ้น มีบริการที่รวดเร็วกว่า มีความสามารถในการแข่งขันเพิ่มขึ้น

กลุ่มชาวบ้านและเยาวชนในพื้นที่บ้านอังกัญหมู่ ๔ บ้านโคกบรแลง สามารถพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักพุทธธรรมโดยหลักอริยสัจ ๔ หลักความจริงอันประเสริฐในการดำเนินชีวิตประกอบด้วยหลักการในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ซึ่งการวิจัยทั่วโลกต่าง ๆ ให้การยอมรับเล่นในงานที่จะต้องมีการบทบาทในการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ คือองค์กรทางศาสนาที่เป็นองค์กรที่เผยแผ่หลักธรรมคำสอนสามารถเข้าถึงประชาชนส่วนใหญ่ได้เป็นศูนย์กลางเป็นผู้ชี้ทางและเป็นผู้นำทางทำให้จิตวิญญาณอธิบายค่านิยมที่ถูกต้องเพื่อให้คนในชุมชนรู้จักแก้ปัญหาเบื้องต้นได้และในการพัฒนาปัจจุบันก็มีปัญหาทางด้านการศึกษาสิ่งแวดล้อมปริมาณการเศรษฐกิจ^๗

จากการสัมภาษณ์กลุ่มที่เข้ากิจกรรมหรือเข้าสู่โครงการพัฒนาบุคคลในยุคปัจจุบันมีความเห็นว่าการใช้หลักธรรมะในการพัฒนาศักยภาพความเป็นมนุษย์มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งและที่สำคัญที่สุดขององค์กรหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนจะต้องให้ความชัดเจนเรื่องการสนับสนุนและส่งเสริมพร้อมทั้งทำอย่างต่อเนื่องถึงจะมีความเป็นไปได้ในการที่จะบรรลุเป้าหมายโครงการจัดกิจกรรมนั้น ๆ และการพัฒนาคนจึงเป็นหลักสำคัญ

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ ๓ ผลจากการวิเคราะห์การพัฒนาคคนในชุมชนชาวพุทธในศตวรรษที่ ๒๑ การพัฒนาคคนในชุมชนชาวพุทธในยุคปัจจุบัน การจัดกิจกรรมเพื่อการพัฒนาชุมชน เช่นจัดกิจกรรมฝึกอาชีพทำขนมไทยสุรินทร์ทำขนมนางเล็ด ขนมหักมุก ขนมดอกจอก และสืบสานภูมิปัญญาชาวบ้านด้วยวงดนตรีพื้นบ้านการทอผ้าไหมเพราะการจัดกิจกรรมจะมีผลตอบรับได้มีความเอื้อเพื่อเผื่อแผ่การมีความสามัคคีเมื่อมีกิจกรรมจะรวมกลุ่มกันได้ง่ายออกมาทำกิจกรรมตามหน้าที่และงบประมาณที่ได้รับมอบหมายเมื่อสิ้นสุดโครงการส่วนใหญ่จะไม่มีใครสานต่อ^๘

^๖สัมภาษณ์ นายสาโรจน์ ชัยศิริ, ครูชำนาญการพิเศษ,โรงเรียนบ้านอังกัญ-โคกบรแลง จังหวัดสุรินทร์ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^๗สัมภาษณ์, นายสุทธิชัย เต็มกล้า, ลูกจ้างชั่วคราว, โรงเรียนบ้านอังกัญ-โคกบรแลง จังหวัดสุรินทร์ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^๘สัมภาษณ์ นางสาวเจริญศรี วงศ์สกุล, ครูชำนาญการ, โรงเรียนบ้านอังกัญ-โคกบรแลง จังหวัดสุรินทร์ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

จากภาพและบทสัมภาษณ์นี้เป็นกรนำเสนอเพื่อให้เห็นถึงการจัดกิจกรรมเพื่อเป็นการแสดงถึง “ค่าของชีวิตอยู่ที่การทำงาน การกระทำตนให้มีราคา ก็คือการปฏิบัติงานในชีวิตประจำวันนั่นเอง การปฏิบัติงานทำให้ชีวิตให้มีค่า การไม่ทำงานทำให้ชีวิตของเราไร้ค่า เราอย่าอยู่อย่างคนไร้ค่า แต่ต้องอยู่อย่างคนมีค่า”^๔ “ทำงานด้วยความสำนึกเพียงว่าเป็นหน้าที่” ผู้ปฏิบัติธรรมนั้นต้องทำงานด้วยความสำนึกอยู่แต่เพียงว่า อันนี้เป็นหน้าที่ที่ฉันจะต้องทำ แล้วก็ทำไปตามหน้าที่ ไม่ได้คิดว่าจะมีอะไร จะได้อะไรจากเรื่องนี้ แต่สิ่งที่เยาวชนได้คือทักษะการใช้ชีวิต และการทำงานเป็นกลุ่ม ด้วยเหตุนี้การพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในยุคปัจจุบัน จะต้องคำนึงถึงหลักธรรมและความเข้าใจในเรื่องของศาสนาเป็นอย่างดี เพราะหลายคนที่กล่าวว่านับถือ ศาสนาพุทธแต่หลักการครองตนให้อยู่ในศีลในธรรม ยังไม่มีความเข้าใจลึกซึ้งมากนัก และก็ไม่ให้ความสำคัญมากซักเท่าไร

เด็กและเยาวชนมีการพัฒนาทักษะชีวิตในระดับดีจึงมีความจำเป็นมากและคิดว่าควรนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการพัฒนาทักษะชีวิตอย่างน้อยให้เด็กและเยาวชนมีการฝึกความลำบากและอดทนในการทำงาน และมีเมตตาในการช่วยเหลือผู้คนที่ขาดแคลนกระบวนการของการจัดเก็บขยะแล้วนำไปสร้างประโยชน์จึงเป็นกิจกรรมที่สำคัญมากในการฝึกฝน แล้วยังเป็นกิจกรรมที่ร่วมกับทางวัดและหมู่บ้าน ทำให้หมู่บ้านกับวัดและโรงเรียนมีความใกล้ชิดกันมองเห็นปัญหาของเยาวชนไปในทิศทางเดียวกัน

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะต่อการดำเนินงานวิจัยไปใช้

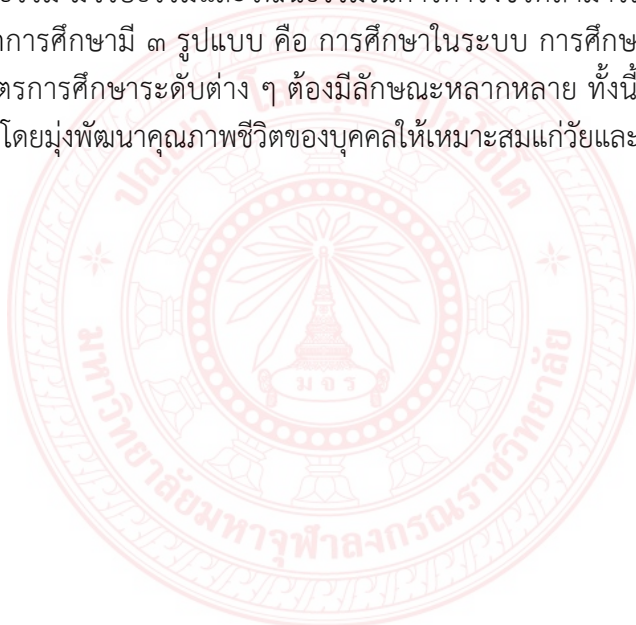
การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้พิจารณาในบทบาทของการพัฒนาชุมชนในรูปแบบต่างและสนับสนุนกิจกรรมในเชิงบูรณาการในการพัฒนาเยาวชน และการพัฒนาชุมชนที่เป็นประชากร ผู้นำชุมชนในพื้นที่ ได้แก่ นายก อบต.กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน และเจ้าอาวาส พระสงฆ์ ครูสอนศาสนา ชาวบ้าน เยาวชนในพื้นที่บ้านอังกัญ หมู่ ๔ บ้านโคกบรระเลง หมู่ ๑๐ ต.บุภาชี อ.เมือง จ.สุรินทร์

การพัฒนาคนในชุมชนจึงต้องมีบทบาทที่เกิดขึ้นในสังคมนั้นจะเกี่ยวข้องกับสถานภาพหรือตำแหน่งทางสังคมด้วย โดยจะมีความสัมพันธ์กับสถานภาพ ด้วยเหตุที่เป็นการกระทำตามสถานภาพของบุคคลและสถานภาพทำให้ทราบว่า แต่ละบุคคลควรจะมีบทบาทในการพัฒนาอย่างไร ซึ่งโดยความหมายของสถานภาพที่กล่าวไว้ว่า สถานภาพ คือ ฐานะตำแหน่งหรือเกียรติยศของบุคคลที่ปรากฏในสังคมและสิทธิหน้าที่ตามบทบาทของบุคคล ได้อธิบายถึงถึงความสอดคล้องและลักษณะของสถานภาพไว้ว่า สถานภาพมี ๒ ประเภท คือ สถานภาพที่ได้มาโดยกำเนิด และสถานภาพที่ได้มาด้วยความสามารถ สถานภาพที่ได้มาโดยกำเนิดหรือสถานภาพที่ติดตัวมา เป็นสถานภาพที่ได้จากการเป็นสมาชิกกลุ่มที่เราเลือกไม่ได้ เป็นสถานภาพหรือตำแหน่งที่ได้มาตั้งแต่เกิด ส่วนสถานภาพที่ได้มาด้วยความสามารถ เป็นสถานภาพที่ไม่ได้มาตั้งแต่เกิดแต่ได้มาภายหลัง

^๔พระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญานันทะ), งานคือชีวิต ชีวิตคืองานบันดาลสุข, (กรุงเทพมหานคร:ธรรมสภา สถาบันสันถวธรรม, ม.ป.ป.), หน้า ๒๖.

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือเข้าสู่โครงการพัฒนาบุคคลในยุคปัจจุบันมีความเห็นว่า การใช้หลักธรรมะในการพัฒนาศักยภาพความเป็นมนุษย์มีความสำคัญอย่างยิ่งและที่สำคัญที่สุด องค์กรหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนจะต้องให้ความชัดเจนเรื่องการสนับสนุนและส่งเสริมพร้อมกับทำอย่างต่อเนื่อง ถึงจะมีความเป็นไปได้ในการที่จะบรรลุเป้าหมายของโครงการจัดกิจกรรมนั้น ๆ และเป้าหมายของการพัฒนาคน

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มุ่งการจัดระบบประสบการณ์การเรียนรู้ การดำเนินการภายในเวลาที่จำกัด เพื่อเพิ่มความสามารถในการปรับปรุงการปฏิบัติงานให้ประสบความสำเร็จ และการเจริญเติบโตของงาน การพัฒนามนุษย์ (Human Development) มีเจตนารมณ์ที่ต้องการเน้นย้ำว่าการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข การจัดการศึกษามี ๓ รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอก และการศึกษาตามอัธยาศัย หลักสูตรการศึกษาระดับต่าง ๆ ต้องมีลักษณะหลากหลาย ทั้งนี้ให้จัดตามความเหมาะสมของแต่ละระดับ โดยมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลให้เหมาะสมแก่วัยและศักยภาพ



บรรณานุกรม

๑.ภาษาไทย

ก.ข้อมูลปฐมภูมิ

พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข.ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, **จอมปราชนักการศึกษา**, กรุงเทพมหานคร : ชัคเชสมิเดีย, ๒๕๔๓.

ประเวศ วะสี, **พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม**, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๐.

ประเวศ วะสี, **ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคม และศีลธรรม**, กรุงเทพมหานคร : หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๕.

ประเวศ วะสี, **ประชาคมตำบล**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, กรุงเทพมหานคร : มติชน, ๒๕๔๑.

พิฑูรย์ มลิวัลย์ และไสว มาลาทอง, **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๓.

ครรชิต พุทธิโกษา, **คู่มือการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ฉบับสมบูรณ์**,

(กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๕๔.

สิริกร ไชยมา, **ภูมิปัญญาในวิถีชีวิตชาวล้านนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร:

โครงการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโรงเรียนรองกวางอนุสรณ์, ๒๕๔๔.

ศรีนวล สุภาณูสนธิ์, **“ชีวิตที่ดีตามทฤษฎีของพุทธจริยศาสตร์”**, วิทยานิพนธ์ปริญญา

อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๖.

ธีระพล อรุณะกสิกร และคณะ, **พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็กพร้อมด้วยกฎกระทรวงระเบียบ**

คณะกรรมการคุ้มครองเด็กแห่งชาติและระเบียบกระทรวงการพัฒนาสังคมและความ

มั่นคงของมนุษย์, กรุงเทพฯ : วิญญูชน, ๒๕๔๖.

ดวงละภา กุณฑอก. **ยุทธศาสตร์การพัฒนากิจกรรมค่ายเยาวชนเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตของ**

นักเรียน ตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร. วิทยานิพนธ์มหาวิทยาลัยราช

ภัฏสกลนคร.๒๕๕๑.

สมบูรณ์ สุขสำราญ, **การพัฒนาตามแนวพุทธศาสนา กรณีศึกษาพระสงฆ์นักพัฒนา กรุงเทพฯ :**

สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๓๐.

เสรี พงศ์พิศ. **“แผนชีวิตเศรษฐกิจชุมชน”**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ภูมิปัญญาไทย.

๒๕๔๖.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓,

กรุงเทพฯ: เอส. อาร์. พรินติ้ง. แมส. โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๘.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, กรุงเทพฯ

- : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยูรย์ ปยุตโต), **หน้าที่ความเป็นกัลยาณมิตร ลักษณะเพื่อนซี้ – เพื่อนดี**, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา สถาบันบันลือธรรม, ม.ป.ป.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยูรย์ ปยุตโต) พุทธธรรม, ฉบับปรับขยาย, กรุงเทพฯ ฯ สำนักพิมพ์แพรว แอนดีโฮม, พ.ศ. ๒๕๕๖
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **ลักษณะแห่งพระพุทธศาสนา**, กรุงเทพฯ ฯ โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว พ.ศ. ๒๕๓๘.
- พระธรรมปิฎก (ประยูรย์ ปยุตโต) **ศิลปะศาสตร์เพื่อการศึกษาที่ยั่งยืน**, กรุงเทพฯ ฯ ส่องสยาม, พ.ศ.๒๕๔๐.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **ถึงเวลาพัฒนาคนกันใหม่**, กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๐.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทะ), **รักลูกให้ถูกทาง**, นนทบุรี: กองทุนปัญญานันทธรรม ศูนย์สืบอายุพระพุทธศาสนา, ม.ป.ป.
- พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต). **พุทธศาสนากับพัฒนามนุษย์**, กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์ บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๖,
- พระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญานันทะ), **ประวัติชีวิต ผลงาน หลักธรรม ของแม่ทัพธรรม**, มปป.
- พระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญานันทะ), **๙๖ ปี ปุชนิยบุคคลแห่งแผ่นดินไทย**, นครปฐม: ระฆังทอง, ๒๕๕๐.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ปยุต ปยุตโต), **หน้าที่ความเป็นกัลยาณมิตร ลักษณะเพื่อนซี้ – เพื่อนดี**, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา สถาบันบันลือธรรม, ม.ป.ป.
- พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร., **LIST MODEL FOR RESEARCH AND SOCIAL DEVELOPMENT**, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑,
- ไพรัตน์ เตชะรินทร์, **การพัฒนาชนบทไทย : ทางเลือกอื่นมีหรือไม่**, กรุงเทพมหานคร : กรมการพัฒนาชุมชน, ๒๕๒๗.
- ปัญญานันทมุนี, **ทางสายกลาง, ศูนย์สืบอายุพระพุทธศาสนา. วัดชลประทานรังสฤษฎ์**, มปป.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ พรบ.การศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ และ พรบ.การศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๕๓.
- ณรงค์ เส็งประชา. **มนุษย์กับสังคม**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๘.
- ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๒๕**, กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๑.
- , **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน**, กรุงเทพฯ ฯ สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, พ.ศ. ๒๕๕๒.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต), **การศึกษากับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์**, โรงพิมพ์ธรรมสภา พ.ศ. ๒๕๓๘.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์, **การพัฒนาชุมชน**, พิมพ์ครั้งที่ ๑ กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๕.

-----, **คุณภาพและคุณธรรมในการพัฒนาประเทศ**, กรุงเทพมหานคร :

เจ้าพระยาการพิมพ์, ๒๕๒๗.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ๒๕๕๕, **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบเอ็ด**, พ.ศ. ๒๕๕๕ – ๒๕๕๙.

เสถียร เหลืองอร่าม, **ความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาทางเศรษฐกิจและการพัฒนาชุมชน**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แพรวพิทยา, ๒๕๑๘.

สุรวุฒิ ปัดไธสง, **องค์ความคิดในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน**, กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๒.

สัมพันธ์ เตชะอภิก และคณะ, **การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน**, ขอนแก่น :

สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๐.

บุญศรี แก้วคำศรี และมนตรี ขอรัตน์, **การพัฒนาชุมชนและวิชาที่เกี่ยวข้อง**, กรุงเทพฯ : จตุจักรการพิมพ์, ๒๕๒๙.

บุญทัน ดอกไธสง และธเนศ ต่วนชะเอม, **กระบวนการและวิธีการพัฒนาจิตใจเพื่อพัฒนาสังคมไทย**, กรุงเทพมหานคร : ห.จ.ก.ทิพย์อักษร, ๒๕๒๙.

ผศ. ทองพูล บุญยมาลิก, **ปรัชญาเบื้องต้น**, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

มงคล อุดมชัยพัฒนากิจ, **ทักษะชีวิตบุคลิกภาพห้าองค์ประกอบบรรยากาศองค์กรการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพในการทำงาน**, ๒๕๕๘.

เจษฎา นกน้อย และคณะ, **การจัดการความรู้และสร้างองค์การแห่งการเรียนรู้**, กรุงเทพฯ :

สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

จีระ หงส์ลดารมภ์, **เอกสารประกอบการสัมมนา ๘K's + ๕ K's ทูมมนุษย์คนไทยในการรองรับประชาคมอาเซียน**, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.๒๕๕๕.

จีระพรรณ กาญจนจิตตรา, **การพัฒนาชนบท**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย รามคำแหง, ๒๕๒๓.

วัชร งามจิตรเจริญ, **พุทธศาสนาเถรวาท**, ธรรมศาสตร์, สนพ. ม.

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, **การพัฒนาชุมชนเปรียบเทียบ**, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๑.

-----, **หลักการพัฒนาชุมชน การพัฒนาชุมชนประยุกต์**, กรุงเทพมหานคร :

สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๒

วรรัตน์ เขียวไพรี, **การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์**, กรุงเทพฯ: สิริบุตรการพิมพ์ จำกัด.พ.ศ. ๒๕๕๐.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, **วัฒนธรรมหมู่บ้านไทย**, กรุงเทพมหานคร : อติตตา ปรีณัติง, ๒๕๓๗.

ชิรวุฒัน นิจนตร, **การศึกษากับการพัฒนาชุมชน**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหประชาพานิชย์ ๒๕๒๘.

จิตจำนงค์ กิติเกียรติ, และชัยวัฒน์ สิทธิภราดร, **การพัฒนาชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน**, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์พัฒนาหลักสูตร, ๒๕๓๒.

สุวิทย์ ยิ่งวรพันธุ์, **พัฒนาชนบทในประเทศไทย**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหประชาพานิชย์, ๒๕๐๙.

- เย็นฤดี วงศ์พัฒน์, **ความเข้มแข็งของชุมชน จุลสารการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม** ครอบคลุม ๓๐ ปี,
(กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ดี, ๒๕๔๓.
- สุกิจ จุลละนันท์, **“การพัฒนาชุมชน” ทฤษฎีและแนวความคิดในการพัฒนาประเทศ**, พระนคร :
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๐๘.
- สุพัตรา สุภาพ, **สังคมวิทยา**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๗.
- พัฒน์ บุญยรัตน์พันธุ์, **การสร้างพลังชุมชนโดยขบวนการพัฒนาชุมชน**, กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๗.
- ศิริภัสสรณ์ วงศ์ทองดี, **การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย. พ.ศ. ๒๕๕๖.
- สมัคร สุพรรณรัตน์, **“ปรัชญาและแก่นสารเกี่ยวกับการสร้างความเข้มแข็งให้กับบุคคล ครอบครัว
องค์กรชุมชนและสังคม”**, วารสารวัฒนธรรมไทย, ปีที่ ๓๓ ฉบับที่ ๔ (มกราคม
๒๕๓๙), : ๓๓.
- ภินันท์ สิงห์กฤตยา, **ศึกษาการประยุกต์ใช้กระบวนการทัศน์และกระบวนการสร้างเสริมสุขภาพตามแนว
พระพุทธานุชา, พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต, ๒๕๕๓.**
- พสุธิตา ตันตราจิน, พิไลพรรณ นวนุช, ไกรภพ กฤตสวนนท์, สุภักศิริ ปราการเจริญ, **ทุนมนุษย์:
การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในศตวรรษที่ ๒๑**, สุทธิปริทัศน์ ปีที่ ๓๐ ฉบับพิเศษ
ตุลาคม - ธันวาคม ๒๕๕๙
- Chutima Katonyoo.. **Application of self-efficacy theory and the transtheoretical
model to exercise program for menopausal woman**. Bangkok: Mahidol
University, ๒๐๐๔,
- Velicer, W. F., & Pochaska, J. O. (May ๕, ๑๙๙๗). **The Transtheoretical Model of
Health Behavior**. American Journal of Health Promotion (๑๒),
- Zand E. & Sorensen E. (๑๙๗๕), **Theory of Change and the effective use of
management science**. Administrative Science Quarterly Vol. ๒๐, No. ๔
(Dec., ๑๙๗๕)
- Cumming G. & Worley G. (๒๐๑๓). **Organization Development & Change**, (Tenth
Edition). USA. Cengage Learning
- Harrison, R., & Kessels, J. **Human Resource Development in a Knowledge Economy**.
Basingstoke: Palgrave-Macmillan. ๒๐๐๔.
- Swanson, R. A., & Holton, E. F. **Foundation of Human Resource Development**.
San Francisco: Berrett-Koehler. ๒๐๐๑.
- https://piyada๒๕๔๒.blogspot.com/๒๐๑๙/๐๘/blog-post_๔๖.html
- <http://www.royin.go.th/?knowledges>
- <http://photalenfe.blogspot.com/๒๐๑๖/๐๔/๘.html>: สืบค้นวันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒
- <http://photalenfe.blogspot.com/๒๐๑๖/๐๔/๘.html>: สืบค้นวันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

ภาคผนวก ก เครื่องมือวิจัย

แบบสัมภาษณ์งานวิจัย

แนวคำถามในการสัมภาษณ์ประกอบการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในยุคปัจจุบัน (ศตวรรษที่ ๒๑)” เป็นคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึก แบบปลายเปิดมี ๒ ส่วน จำนวน ๑๒ ข้อ ดังนี้

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ส่วนที่ ๒ ประเด็นการสนทนา/คำถาม/ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่น ๆ

.....

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ชื่อ.....นามสกุล.....อายุ.....

การศึกษา.....ตำแหน่ง.....

อาชีพ.....เพศ.....ศาสนา.....

ส่วนที่ ๒ ประเด็นการสนทนา/คำถาม/ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่น ๆ

ส่วนที่ ๒ คำถามเกี่ยวกับการส่งเสริมกิจกรรมการพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในยุคปัจจุบัน มีอยู่จำนวน ๑๕ ข้อประกอบด้วย

คำถามที่ ๑. ท่านคิดว่า ควรมีการพัฒนาคนในชุมชนในเรื่องใดบ้าง ?

.....
.....
.....

คำถามที่ ๒. ท่านคิดว่า การวางแผนพัฒนาส่งเสริมคน ควรวางแผนอย่างไร ?

.....
.....
.....

คำถามที่ ๓. การจัดกิจกรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนควรเป็นอย่างไร (ตัวอย่างกิจกรรม) ?

.....
.....
.....

คำถามที่ ๔. การจัดกิจกรรมเพื่อการพัฒนาคนในชุมชนมีผลตอบรับเป็นอย่างไรในปัจจุบัน ?

.....
.....
.....
คำถามที่ ๕. มีแนวทางการพัฒนาชุมชนกับสถาบันการปกครองทางด้านใดบ้าง

.....
.....
.....
คำถามที่ ๖. แนวคิดทางด้านความเป็นอยู่ในปัจจุบันมีความสำคัญหรือไม่ต่อการพัฒนาชุมชน

.....
.....
.....
คำถามที่ ๗. ท่านคิดว่าจะสามารถพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักพุทธธรรม (คำสอนทางศาสนา) ข้อใดบ้าง

.....
.....
.....
คำถามที่ ๘ ท่านคิดว่าหน่วยงานใด ที่ควรเข้ามามีบทบาทกับการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาชุมชนในศตวรรษที่ ๒๑

.....
.....
.....
คำถามที่ ๙ ในการพัฒนาคุณปัจจุบันมีปัญหาด้านใดบ้าง

.....
.....
.....
คำถามที่ ๑๐ คนในชุมชนให้ความสนใจมากต่อการพัฒนามากน้อยเพียงใด

.....
.....
.....
คำถามที่ ๑๑ เด็กและเยาวชนมีการพัฒนาทักษะชีวิตในระดับไหนและท่านคิดว่าควรนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการพัฒนาทักษะชีวิตอย่างไร

.....

.....

.....

คำถามที่ ๑๒ ปัญหาและอุปสรรคในการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการพัฒนาทักษะชีวิต มีอย่างไรบ้าง

.....

.....

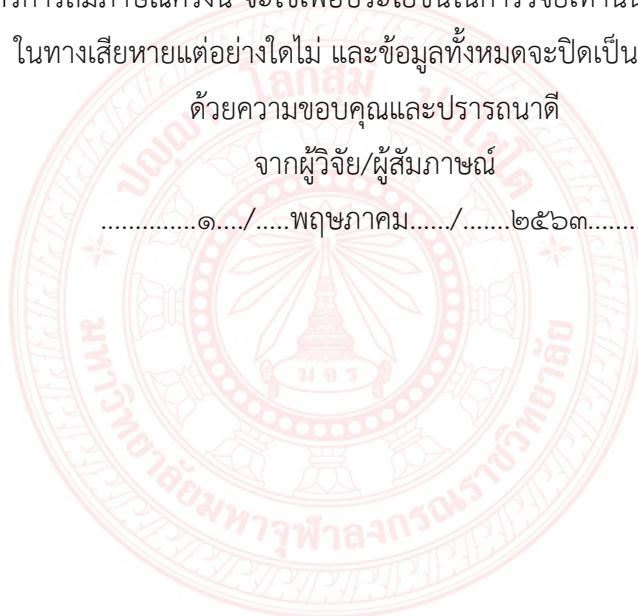
.....

ขอเจริญพร/ขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้ความรู้และความร่วมมือในการให้ข้อมูลประกอบการวิจัย ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ครั้งนี้ จะใช้เพื่อประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้น จะไม่มีผลกระทบต่อท่าน ในทางเสียหายแต่อย่างใดไม่ และข้อมูลทั้งหมดจะปิดเป็นความลับ

ด้วยความขอบคุณและปรารถนาดี

จากผู้วิจัย/ผู้สัมภาษณ์

.....๑...../.....พฤษภาคม...../.....๒๕๖๓.....



ภาคผนวก ข หนังสือเชิญ

ที่ อว ๘๐๐๒.๓ /



มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๔ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๕ กันยายน ๒๕๖๓

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้อาจารย์สัมภาษณ์เกี่ยวกับงานวิจัย

เรียน นายฉลอม รุ่งแก้ว กำนันตำบลบุฤๅษี

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

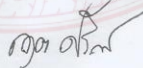
ด้วย พระมหามงคลกานต์ ฐิตธมฺโม, ผศ.ดร. อาจารย์ประจำภาควิชาศาสนาและปรัชญา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับทุนวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๓ ให้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในยุคปัจจุบัน (The development of the people in the modern Buddhist community)”

ในการนี้ พระมหามงคลกานต์ ฐิตธมฺโม, ผศ.ดร. มีความประสงค์จะเก็บข้อมูลกับท่าน เพื่อให้การทำวิจัยในครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และเพื่อความสมบูรณ์ในงานวิจัยในครั้งนี้ อันจะเป็นประโยชน์เชิงวิชาการและส่งคมต่อไป

ภาควิชาศาสนาและปรัชญา พุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากท่าน และขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

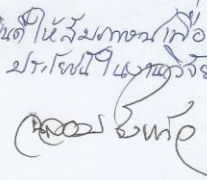
เรียนมาเพื่อความอนุเคราะห์ต่อไป

เรียนด้วยความนับถือ


(รศ.ดร.กฤต ศรียะอาจ)

หัวหน้าภาควิชาศาสนาและปรัชญา

คณะพุทธศาสตร์


ยินดีให้สัมภาษณ์
และเชิญในงานวิจัย

ติดต่อประสานงาน :

- นายไชยา เสนแสนยา (เจ้าหน้าที่) โทร. 098 387 5997 E-Mail: sampapi1974@gmail.com

ที่ อว ๘๐๐๒.๓ /



มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๕ กันยายน ๒๕๖๓

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้อาจารย์สัมภาษณ์เกี่ยวกับงานวิจัย

เรียน นายกัญญา ยอดชะลุต อบต.หมู่ ๑๐

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

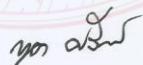
ด้วย พระมหามงคลกานต์ ฐิตธมโม, ผศ.ดร. อาจารย์ประจำภาควิชาศาสนาและปรัชญา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับทุนวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๓ ให้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในยุคปัจจุบัน (The development of the people in the modern Buddhist community)”

ในการนี้ พระมหามงคลกานต์ ฐิตธมโม, ผศ.ดร. มีความประสงค์จะเก็บข้อมูลกับท่าน เพื่อให้การทำวิจัยในครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และเพื่อความสมบูรณ์ในงานวิจัยในครั้งนี้ อันจะเป็นประโยชน์ในเชิงวิชาการและสังคมต่อไป

ภาควิชาศาสนาและปรัชญา พุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากท่าน และขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

เรียนมาเพื่อให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

เรียนด้วยความนับถือ


(รศ.ดร.กฤษ ศรียะอาจ)

หัวหน้าภาควิชาศาสนาและปรัชญา

คณะพุทธศาสตร์

ปิยดี ไช้ทร สัมภวณ
อดิ ตองม เต็ม ใจ
(๓๐๐ ๓๓๓ ๘๐๐๕๕)

ติดต่อประสานงาน :

- นายไชยา เสนแสนยา (เจ้าหน้าที่) โทร. 098 387 5997 E-Mail: sampapi1974@gmail.com

ที่ อว ๘๐๐๒.๓ /



มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๕ กันยายน ๒๕๖๓

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้อาจารย์สัมภาษณ์เกี่ยวกับงานวิจัย

เรียน นายมานพ บำรุงชื่อ อบต.หมู่ ๑๐

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหามงคลกานต์ ฐิตธมโม, ผศ.ดร. อาจารย์ประจำภาควิชาศาสนาและปรัชญา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับทุนวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๓ ให้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในยุคปัจจุบัน (The development of the people in the modern Buddhist community)”

ในการนี้ พระมหามงคลกานต์ ฐิตธมโม, ผศ.ดร. มีความประสงค์จะเก็บข้อมูลกับท่าน เพื่อให้การทำวิจัยในครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และเพื่อความสมบูรณ์ในงานวิจัยในครั้งนี้ อันจะเป็นประโยชน์ในเชิงวิชาการและสังคมต่อไป

ภาควิชาศาสนาและปรัชญา พุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากท่าน และขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

เรียนมาเพื่อให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

เรียนด้วยความนับถือ

(รศ.ดร.กฤต ศรียะอาจ)

หัวหน้าภาควิชาศาสนาและปรัชญา

คณะพุทธศาสตร์

รับทราบ
วันที่ ๑๕/๙/๒๕๖๓
นายมานพ บำรุงชื่อ

ติดต่อประสานงาน :

- นายไชยา เสนแสนยา (เจ้าหน้าที่) โทร. 098 387 5997 E-Mail: sampapi1974@gmail.com

ที่ อว ๘๐๐๒.๓ /



มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๔ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๔
www.mcu.ac.th

๑๕ กันยายน ๒๕๖๓

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้อาจารย์สัมภาษณ์เกี่ยวกับงานวิจัย

เรียน นางสุชาติ ยิ่งมีอยู่ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๑๐

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหามงคลกานต์ สุทธิธมโม, ผศ.ดร. อาจารย์ประจำภาควิชาศาสนาและปรัชญา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับทุนวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๓ ให้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในยุคปัจจุบัน (The development of the people in the modern Buddhist community)”

ในการนี้ พระมหามงคลกานต์ สุทธิธมโม, ผศ.ดร. มีความประสงค์จะเก็บข้อมูลกับท่าน เพื่อให้การทำวิจัยในครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และเพื่อความสมบูรณ์ในงานวิจัยในครั้งนี้ อันจะเป็นประโยชน์ในเชิงวิชาการและสังคมต่อไป

ภาควิชาศาสนาและปรัชญา พุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากท่าน และขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

เรียนมาเพื่อความอนุเคราะห์ต่อไป

เรียนด้วยความนับถือ

(รศ.ดร.กฤต ศรียะอาจ)

หัวหน้าภาควิชาศาสนาและปรัชญา

คณะพุทธศาสตร์

ติดต่อประสานงาน :

- นายไชยา แสนแสนยา (เจ้าหน้าที่) โทร. 098 387 5997 E-Mail: sampapi1974@gmail.com

ที่ อว ๘๐๐๒.๓ /



มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๕ กันยายน ๒๕๖๓

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้อาจารย์สัมภาษณ์เกี่ยวกับงานวิจัย

เรียน นางสุลี พาชื่น

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหามงคลกานต์ จิตฺตมโม, ผศ.ดร. อาจารย์ประจำภาควิชาศาสนาและปรัชญา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับทุนวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๓ ให้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในยุคปัจจุบัน (The development of the people in the modern Buddhist community)”

ในการนี้ พระมหามงคลกานต์ จิตฺตมโม, ผศ.ดร. มีความประสงค์จะเก็บข้อมูลกับท่าน เพื่อให้การทำวิจัยในครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และเพื่อความสมบูรณ์ในงานวิจัยในครั้งนี้ อันจะเป็นประโยชน์ในเชิงวิชาการและสังคมต่อไป

ภาควิชาศาสนาและปรัชญา พุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากท่าน และขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

เรียนมาเพื่อให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

เรียนด้วยความนับถือ

(รศ.ดร.กฤต ศรียะอาจ)

หัวหน้าภาควิชาศาสนาและปรัชญา

คณะพุทธศาสตร์

นางสาว อโนทัย โกวิทมนต์

(นางอุษิณี - หงษ์ไฉน)

ติดต่อประสานงาน :

- นายไชยา แสนสนยา (เจ้าหน้าที่) โทร. 098 387 5997 E-Mail: sampapi1974@gmail.com

ที่ อว ๘๐๐๒.๓/



มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอบางน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๕ กันยายน ๒๕๖๓

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้อาจารย์สัมภาษณ์เกี่ยวกับงานวิจัย

เรียน นายชิตชัย จันทร์สวด ครูอัตราจ้าง

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหามงคลกานต์ รุติธมโม, ผศ.ดร. อาจารย์ประจำภาควิชาศาสนาและปรัชญา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับทุนวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๓ ให้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในยุคปัจจุบัน (The development of the people in the modern Buddhist community)”

ในการนี้ พระมหามงคลกานต์ รุติธมโม, ผศ.ดร. มีความประสงค์จะเก็บข้อมูลกับท่าน เพื่อให้การทำวิจัยในครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และเพื่อความสมบูรณ์ในงานวิจัยในครั้งนี้ อันจะเป็นประโยชน์ในเชิงวิชาการและสังคมต่อไป

ภาควิชาศาสนาและปรัชญา พุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากท่าน และขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

เรียนมาเพื่อให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

เรียนด้วยความนับถือ

(รศ.ดร.กฤต ศรียะอาจ)

หัวหน้าภาควิชาศาสนาและปรัชญา

คณะพุทธศาสตร์

ผศ.ดร.กฤต ศรียะอาจ
จัดพิมพ์เอกสาร

ติดต่อประสานงาน :

- นายไชยา เสนแสนยา (เจ้าหน้าที่) โทร. 098 387 5997 E-Mail: sampapi1974@gmail.com

ที่ อว ๘๐๐๒.๓/



มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๕ กันยายน ๒๕๖๓

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้อาจารย์สัมภาษณ์เกี่ยวกับงานวิจัย

เรียน นายสาโรจน์ ชัยศิริ ครูชำนาญการพิเศษ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหามงคลกานต์ ฐิตธมโม, ผศ.ดร. อาจารย์ประจำภาควิชาศาสนาและปรัชญา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับทุนวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๓ ให้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในยุคปัจจุบัน (The development of the people in the modern Buddhist community)”

ในการนี้ พระมหามงคลกานต์ ฐิตธมโม, ผศ.ดร. มีความประสงค์จะเก็บข้อมูลกับท่าน เพื่อให้การทำการวิจัยในครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และเพื่อความสมบูรณ์ในงานวิจัยในครั้งนี้ อันจะเป็นประโยชน์ในเชิงวิชาการและสังคมต่อไป

ภาควิชาศาสนาและปรัชญา พุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากท่าน และขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

เรียนมาเพื่อให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

เรียนด้วยความนับถือ

(รศ.ดร.กฤต ศรียะอาจ)

หัวหน้าภาควิชาศาสนาและปรัชญา

คณะพุทธศาสตร์

กัมพูชา ๕๕๕

๑ ๗๗๕๗๗๕๗

ด้วยคุณพระศรี

๐๗๗๗๗๗๗๗๗

ติดต่อประสานงาน :

- นายไชยา เสนแสนยา (เจ้าหน้าที่) โทร. 098 387 5997 E-Mail: sampapi1974@gmail.com

ที่ อว ๘๐๐๒.๓ /



มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๑๔
www.mcu.ac.th

๑๕ กันยายน ๒๕๖๓

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้อาจารย์สัมภาษณ์เกี่ยวกับงานวิจัย

เรียน นางลำไย เอี่ยมอาจิน ครูชำนาญการพิเศษ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหามงคลกานต์ ฐิตธมโม, ผศ.ดร. อาจารย์ประจำภาควิชาศาสนาและปรัชญา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับทุนวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๓ ให้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในยุคปัจจุบัน (The development of the people in the modern Buddhist community)”

ในการนี้ พระมหามงคลกานต์ ฐิตธมโม, ผศ.ดร. มีความประสงค์จะเก็บข้อมูลกับท่าน เพื่อให้การทำวิจัยในครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และเพื่อความสมบูรณ์ในงานวิจัยในครั้งนี้ อันจะเป็นประโยชน์ในเชิงวิชาการและสังคมต่อไป

ภาควิชาศาสนาและปรัชญา พุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากท่าน และขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

เรียนมาเพื่อให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

เรียนด้วยความนับถือ

(รศ.ดร.กฤต ศรียะอาจ)

หัวหน้าภาควิชาศาสนาและปรัชญา

คณะพุทธศาสตร์

ฉันได้ให้ทางทีมงาน
เพื่อการวิจัยด้วยความยินดี
(นางลำไย เอี่ยมอาจิน)

ติดต่อประสานงาน :

- นายไชยา เสนแสนยา (เจ้าหน้าที่) โทร. 098 387 5997 E-Mail: sampapi1974@gmail.com

ที่ อว ๘๐๐๒.๓ /



มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๔ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๕ กันยายน ๒๕๖๓

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้อาจารย์สัมภาษณ์เกี่ยวกับงานวิจัย

เรียน นางสาวพิภพร ธุรานุช ครูอัตราจ้าง

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหามงคลกานต์ จูฑิตมโม, ผศ.ดร. อาจารย์ประจำภาควิชาศาสนาและปรัชญา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับทุนวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๓ ให้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในยุคปัจจุบัน (The development of the people in the modern Buddhist community)”

ในการนี้ พระมหามงคลกานต์ จูฑิตมโม, ผศ.ดร. มีความประสงค์จะเก็บข้อมูลกับท่าน เพื่อให้การทำวิจัยในครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และเพื่อความสมบูรณ์ในงานวิจัยในครั้งนี้ อันจะเป็นประโยชน์เชิงวิชาการและสังคมต่อไป

ภาควิชาศาสนาและปรัชญา พุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากท่าน และขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

เรียนมาเพื่อให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

เรียนด้วยความนับถือ

(รศ.ดร.กฤต ศรียะอาจ)

หัวหน้าภาควิชาศาสนาและปรัชญา

คณะพุทธศาสตร์

อ.วิเศษธรรม/ตม.วิ

ติดต่อประสานงาน :

- นายไชยา เสนแสนยา (เจ้าหน้าที่) โทร. 098 387 5997 E-Mail: sampapi1974@gmail.com

ที่ อว ๘๐๐๒.๓/



มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๕ กันยายน ๒๕๖๓

เรื่อง ขออนุญาตคราะห์ให้อาจารย์สัมภาษณ์เกี่ยวกับงานวิจัย

เรียน นางระเบียบ เข้มเพชร ครูชำนาญการพิเศษ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหามงคลกานต์ ฐิตธมโม, ผศ.ดร. อาจารย์ประจำภาควิชาศาสนาและปรัชญา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับทุนวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๓ ให้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในยุคปัจจุบัน (The development of the people in the modern Buddhist community)”

ในการนี้ พระมหามงคลกานต์ ฐิตธมโม, ผศ.ดร. มีความประสงค์จะเก็บข้อมูลกับท่าน เพื่อให้การทำวิจัยในครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และเพื่อความสมบูรณ์ในงานวิจัยในครั้งนี้ อันจะเป็นประโยชน์ในเชิงวิชาการและสังคมต่อไป

ภาควิชาศาสนาและปรัชญา พุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากท่าน และขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

เรียนมาเพื่อให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

เรียนด้วยความนับถือ

(รศ.ดร. ศรียะอาจ)

หัวหน้าภาควิชาศาสนาและปรัชญา

คณะพุทธศาสตร์

(นางระเบียบ เข้มเพชร)

ติดต่อประสานงาน :

- นายโชยา แสนแสนยา (เจ้าหน้าที่) โทร. 098 387 5997 E-Mail: sampapi1974@gmail.com

ที่ อว ๘๐๐๒.๓ /



มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๑๔
www.mcu.ac.th

๑๕ กันยายน ๒๕๖๓

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้อาจารย์สัมภาษณ์เกี่ยวกับงานวิจัย

เรียน นางสาวเจริญศรี วงศ์สกุล ครูชำนาญการ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหามงคลกานต์ ฐิตธมโม, ผศ.ดร. อาจารย์ประจำภาควิชาศาสนาและปรัชญา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับทุนวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๓ ให้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในยุคปัจจุบัน (The development of the people in the modern Buddhist community)”

ในการนี้ พระมหามงคลกานต์ ฐิตธมโม, ผศ.ดร. มีความประสงค์จะเก็บข้อมูลกับท่าน เพื่อให้การทำวิจัยในครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และเพื่อความสมบูรณ์ในงานวิจัยในครั้งนี้ อันจะเป็นประโยชน์ในเชิงวิชาการและสังคมต่อไป

ภาควิชาศาสนาและปรัชญา พุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากท่าน และขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

เรียนมาเพื่อให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

เรียนด้วยความนับถือ

(รศ.ดร.กฤต ศรียะอาจ)

หัวหน้าภาควิชาศาสนาและปรัชญา

คณะพุทธศาสตร์

- ยินดีให้ข้อมูลพร้อมมือใน
การสัมภาษณ์ ดังข้อความ
ที่แนบมา

(นางสาว เจริญศรี วงศ์สกุล)

ติดต่อประสานงาน :

- นายไชยา เสนแสนยา (เจ้าหน้าที่) โทร. 098 387 5997 E-Mail: sampapi1974@gmail.com

ที่ อว ๘๐๐๒.๓/



มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๕ กันยายน ๒๕๖๓

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้อาจารย์สัมภาษณ์เกี่ยวกับงานวิจัย

เรียน นางสาวจิตรนภา เพียรชอบ ครูผู้ช่วย

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหามงคลกานต์ รุติธมโม, ผศ.ดร. อาจารย์ประจำภาควิชาศาสนาและปรัชญา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับทุนวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๓ ให้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในยุคปัจจุบัน (The development of the people in the modern Buddhist community)”

ในการนี้ พระมหามงคลกานต์ รุติธมโม, ผศ.ดร. มีความประสงค์จะเก็บข้อมูลกับท่าน เพื่อให้การทำวิจัยในครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และเพื่อความสมบูรณ์ในงานวิจัยในครั้งนี้ อันจะเป็นประโยชน์ในเชิงวิชาการและสังคมต่อไป

ภาควิชาศาสนาและปรัชญา พุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากท่าน และขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

เรียนมาเพื่อให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

เรียนด้วยความนับถือ

(รศ.ดร.กฤต ศรียะอาจ)

หัวหน้าภาควิชาศาสนาและปรัชญา

คณะพุทธศาสตร์

ยินดีให้คำขอร่วมสือ

ในการสัมภาษณ์ด้วยความ

เต็มใจ

จิตรนภา

ติดต่อประสานงาน :

- นายไชยา เสนแสนยา (เจ้าหน้าที่) โทร. 098 387 5997 E-Mail: sampapi1974@gmail.com

ที่ อว ๘๐๐๒.๓/



มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๕ กันยายน ๒๕๖๓

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้อาจารย์สัมภาษณ์เกี่ยวกับงานวิจัย

เรียน นางสาวจุฑาภรณ์ หารุข ครูชำนาญการ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหามงคลกานต์ วุฒิธมโม, ผศ.ดร. อาจารย์ประจำภาควิชาศาสนาและปรัชญา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับทุนวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๓ ให้อาจารย์วิจัยเรื่อง “การพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในยุคปัจจุบัน (The development of the people in the modern Buddhist community)”

ในการนี้ พระมหามงคลกานต์ วุฒิธมโม, ผศ.ดร. มีความประสงค์จะเก็บข้อมูลกับท่าน เพื่อให้การวิจัยในครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และเพื่อความสมบูรณ์ในงานวิจัยในครั้งนี้ อันจะเป็นประโยชน์ในเชิงวิชาการและสังคมต่อไป

ภาควิชาศาสนาและปรัชญา พุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากท่าน และขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

เรียนมาเพื่อให้อาจารย์สัมภาษณ์ต่อไป

เรียนด้วยความนับถือ

(รศ.ดร.กฤต ศรียะอาจ)

หัวหน้าภาควิชาศาสนาและปรัชญา

คณะพุทธศาสตร์

วิไล ภิ. สิมมาภรณ์

อ.อ.อ.อ.อ.อ.อ.

ติดต่อประสานงาน :

- นายโชยา เสนแสนยา (เจ้าหน้าที่) โทร. 098 387 5997 E-Mail: sampapi1974@gmail.com

ที่ อว ๘๐๐๒.๓ /



มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๔ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำสนธิ
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๕ กันยายน ๒๕๖๓

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้อาจารย์สัมภาษณ์เกี่ยวกับงานวิจัย
เรียน นายอานวย ฉิมกุล ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านอังกัญโคกบรแดง
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหามงคลกานต์ รุติธมโม, ผศ.ดร. อาจารย์ประจำภาควิชาศาสนาและปรัชญา คณะพุทธ
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับทุนวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ประจำปีงบประมาณ
๒๕๖๓ ให้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในยุคปัจจุบัน (The development of the
people in the modern Buddhist community)”

ในการนี้ พระมหามงคลกานต์ รุติธมโม, ผศ.ดร. มีความประสงค์จะเก็บข้อมูลกับท่าน เพื่อให้การทำ
วิจัยในครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และเพื่อความสมบูรณ์ในงานวิจัยในครั้งนี้ อันจะเป็นประโยชน์ในเชิงวิชาการ
และสังคมต่อไป

ภาควิชาศาสนาและปรัชญา พุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่าง
ยิ่งว่าจะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากท่าน และขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

เรียนมาเพื่อความอนุเคราะห์ต่อไป

เรียนด้วยความนับถือ

(รศ.ดร.กฤต ศรียะอาจ)

หัวหน้าภาควิชาศาสนาและปรัชญา

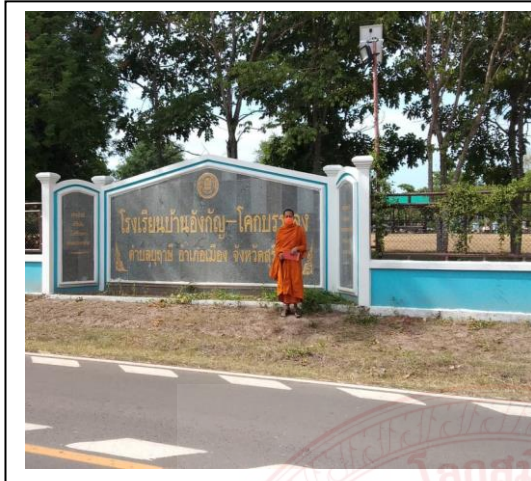
คณะพุทธศาสตร์

ติดต่อประสานงาน :

- นายไชยา เสนแสนยา (เจ้าหน้าที่) โทร. 098 387 5997 E-Mail: sampapi1974@gmail.com

- ข้าราชการ
เพื่อขอรับ
ข้อมูลวิจัย
๑๖/๙/๒๕๖๓
๑๖/๙/๒๕๖๓
๑๖/๙/๒๕๖๓
๑๖/๙/๒๕๖๓

ภาคผนวก ข ภาพประกอบ



กิจกรรมแยกขยะหลังจากที่น้อง ๆ ชั้นป. ๑ นำมาจากบ้าน และเก็บมาบ้าง พี่ ๆ ก็จะ
ทำการแยกและจัดเก็บในห้องเก็บขยะ









ธนาคารชยะโรงเรียนบ้านอังกัญ-โคกบรระเลง

“แปลงขยะให้เป็นบุญ”



มอบถุงปันสุข เพื่อเป็นกำลังใจให้กับนักเรียน
ในการเรียนทางไกลช่วงสถานการณ์แพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด 19



ธนาคารชยะโรงเรียนบ้านอังกัญ-โคกบรระเลง

“แปลงขยะให้เป็นบุญ”



กิจกรรมธรรมวัยทีนส์



กิจกรรมสวดสรภัญญะ



ภาคผนวก ง แบบสรุปโครงการวิจัย

สัญญาเลขที่ ว.๐๐๗/๒๕๖๓ รหัสโครงการ MCURS ๘๐๐๗๖๒๐๐๗

ชื่อโครงการ การพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในยุคปัจจุบัน

The development of the people in the modern
Buddhist community

หัวหน้าโครงการ พระมหามงคลกานต์ ฐิตธมโม, ผศ.ดร.,

พระมหาจิรวัดน์ กนตวณโณ, ผศ.ดร.,

ดร. พูนศักดิ์ กมล

คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

โทรศัพท์

ความเป็นมาและความสำคัญ

รูปแบบการแก้ปัญหา เป็นวิธีการในการจัดการที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ในการเป็นอยู่และการดำเนินชีวิตในสังคม ที่เป็นสังคมประกอบด้วยกลุ่มคนที่มีความหลากหลาย มีความแตกต่างกันทางวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นด้านศาสนาการเป็นอยู่ ฯลฯ เพราะแต่ละกลุ่มคนมีความเชื่อ ความศรัทธา ในศาสนาและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน การที่จะทำให้แต่ละคนสามารถอยู่ในชุมชนหรือสังคมเดียวกัน และก็เป็นเรื่องที่ยากยิ่งที่จะต้องมีการกู่ยืมซึ่งกันและกัน ไม่ว่าจะเป็นวัตถุสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ หรือเรื่องการกู่ยืม เงินทอง เป็นต้น จึงต้องมีการศึกษาวิเคราะห์ทำความเข้าใจกับการแก้ปัญหา การเป็นหนี้ที่มีในกลุ่มคนในสังคม ด้วยหลักคำสอนของศาสนาอย่างลึกซึ้งและรอบด้าน หลักของการดำเนินชีวิตในรูปแบบทางสายกลางในพระพุทธศาสนา

ด้วยเหตุนี้บทบาทของพระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคมพร้อมกับการพัฒนาสังคมมวลรวมเพราะว่าสังคมแวดล้อมของวัดก็มีพันธะผูกพัน โดยจิตสำนึกที่ถูกถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษและจะต้องให้การสนับสนุนค้ำจุนวัดในฐานะพุทธมามกะ เพื่อจรรโลงพระพุทธศาสนาให้ยืนนานต่อไป ซึ่งวัดเปรียบเสมือนเป็นร่างกายของพระพุทธศาสนาต้องบำรุงรักษา ถ้าไม่มีวัดก็ไม่มีที่ตั้งศาสนาก็ดำรงอยู่ยาก ดังนั้นวัดและชุมชนในสังคมต่างพึ่งพาอาศัยกันและกัน ซึ่งส่งผลกระทบต่อกันโดยวัดเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและ ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ทำให้เกิดคุณธรรม จริยธรรมในสังคม ถ้าสถาบันใดสถาบันหนึ่งล้มเหลวหรือหลุดลอยออกจากกัน ย่อมจะทำให้สังคมนั้นอ่อนแอลง รวมทั้งสถาบันศาสนาด้วย ในยุคปัจจุบันพุทธศาสนิกชนมีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่นกับสังคมและสิ่งที่มีอิทธิพลเป็นอย่างดีในการพัฒนา คือ วัดนอกจากจะเป็นที่อยู่อาศัยของพระภิกษุสงฆ์ในการศึกษาปฏิบัติพระธรรมวินัยและประกอบศาสนกิจแล้ว วัดยังเป็นสถาบันหลักที่เป็นศูนย์กลางของชุมชนในการจัดกิจกรรมทางสังคม เป็นแหล่งศิลปวิทยาการ ทำหน้าที่ถ่ายทอดศีลธรรม จริยธรรม วัฒนธรรม

และประเพณีต่าง ๆ ไปสู่ชุมชนตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งเสียชีวิต ดังหลักธรรมที่ปรากฏว่า

๑) ทิฏฐธัมมิกัตถะ ประโยชน์ปัจจุบัน หรือหลักสร้างความสำเร็จทันตาเห็น บางทีท่านเรียกว่า หัวใจเศรษฐี (อ.อา.กะ.สะ.) อันเป็นคำสอนให้ตั้งเนื้อตั้งตัวได้ในทางเศรษฐกิจ ๔ ประการ คือ (๑) ต้องมีความหมั่น คือ มีความขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่การงาน ประกอบอาชีพอันสุจริต รู้จักใช้ปัญญาความสามารถจัดการดำเนินการไปให้ได้ผลดี ซึ่งเป็นทางให้ได้ทรัพย์ (๒) ต้องการรักษา คือ ต้องรู้จักเก็บคຸ້ມครองทรัพย์ หน้าที่การงานและผลงานที่ตนได้มาหรือได้ทำไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียรนั้น ไม่ให้เป็นอันตรายหรือเสื่อมเสียโดยเฉพา ถ้าเป็นทรัพย์ ก็ต้องยิ่งรู้จักเก็บออม (๓) ต้องเลือกคบคนดีเป็นเพื่อน คือ เลือกคบแต่สุทนต์มิตร ได้แก่ มิตรแท้ เพื่อนจริง ที่มีอุปการคุณ สมานสุขทุกข์ แนะนำประโยชน์ให้และมีความรักใคร่จริงใจ ถ้าดำเนินธุรกิจเป็นบริษัทหรือสหกรณ์ ก็จำเป็นต้องเลือกสมาชิกที่ดี (๔) ต้องมีความเป็นอยู่เหมาะสม คือ รู้จักกำหนดรายได้และรายจ่าย เลี้ยงชีวิตแต่พอดีมิให้ฝืดเคืองหรือฟຸ່มเฟือย

การเว้นจากอบายมุข เหตุแห่งการณสร้างควมรຸ່นรวยให้เกิดกับตนเองและชุมชนพร้อมกับสุขภาพร่างกายตนเองด้วยมีอยู่ ๔ ประการ คือ

๑) จากความเป็นนักเลงหญิงนักเที่ยวผู้หญิง

๒) เว้นจากความเป็นนักเลงสุรานักดื่มนักเสพยาเสพติดประเภทต่าง ๆ

๓) เว้นจากความเป็นนักเลงเล่นการพนัน

๔) เว้นจากการคบคนชั่วเป็นมิตรสหาย หลักการปฏิบัติที่ส่งให้ผู้ปฏิบัติมีความสุขพร้อมกับเป็นผลต่อชุมชนในการจัดกิจกรรมพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในยุคปัจจุบัน ในกระบวนการต่าง ๆ ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับการดำรงชีวิตของชุมชน จำเป็นอย่างมากที่ต้องคำนึงถึงพื้นฐานดั้งเดิม หรือมีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตเฉพาะในส่วนที่ต้องการจะพัฒนาให้ดีขึ้น ไม่ได้เป็นการเปลี่ยนแปลงอาชีพหรือวิธีปฏิบัติทั้งหมดในคราวเดียว หากต้องการจะเปลี่ยนแปลงต้องให้แน่ใจว่าจะเป็นผลดีต่อชุมชนจริง ๆ ที่สำคัญคือควรต้องเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่นอกจากจะเพิ่มพูนสติปัญญาให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ แล้ว ยังควรต้องส่งผลการพัฒนาโดยรวมทั้งที่มีเป้าหมายเป็นผลิตภัณฑ์มวลรวม หรือการสร้างควมกินดี ได้แก่ การสร้างรายได้ การลดรายจ่าย และที่มีเป้าหมายเป็นควมพึงพอใจมวลรวม หรือการสร้างควมอยู่ดี ซึ่งได้แก่ความสุขทางจิตใจ เช่น การมีครอบครัวที่อบอุ่น พร้อมหน้า ได้รับการยอมรับในสังคม การมีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่ธำรงอยู่อย่างยั่งยืน การมีสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่มีคุณภาพ มีความอุดมสมบูรณ์ ขณะเดียวกันก็ต้องไม่ละเลยกิจกรรมที่สร้างควมเข้มแข็งให้กับสังคม เพื่อให้สมาชิกชุมชนมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีความรู้สึกรักหวงแหนผืนแผ่นดินเกิด และมีจิตมุ่งมั่นที่จะพัฒนาชุมชนให้ดียิ่งขึ้น

ดังที่มีปรากฏให้เห็นในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาด้วย หลักที่ว่าทางสายกลาง ด้วยอริยมรรคมีองค์ ๘ นี้คือ

๑ สัมมาทิฏฐิ คือ ความรู้ในทุกข์ (ความทุกข์) ความรู้ในทุกข์สมุทัย (เหตุเกิดแห่งทุกข์)

ความรู้ในทุกขนิโรธ (ความดับทุกข์) ความรู้ในทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา (ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์)

๒ สัมมาสังกัปปะ คือ ความดำริในเนกขัมมะ (การออกจากกาม) ความดำรินอพยาบาท (ความไม่พยาบาท) ความดำริในอวิหิงสา (การไม่เบียดเบียน)

๓ สัมมาวาจา คือ เจตนาเป็นเหตุเว้นจากมุสาวาท (พูดเท็จ) เจตนาเป็นเหตุเว้นจากปิสุณาวาจา (พูดส่อเสียด) เจตนาเป็นเหตุเว้นจากมรสุสาวาจา (พูดคำหยาบ) เจตนาเป็นเหตุเว้นจากสัมผัปปลาปะ (พูดเพ้อเจ้อ)

๔ สัมมากัมมันตะ คือ เจตนาเป็นเหตุเว้นจากปาณาติบาต (การฆ่าสัตว์) เจตนาเป็นเหตุเว้นจากอทินนาทาน (การลักทรัพย์) เจตนาเป็นเหตุเว้นจากกาเมสุมิฉฉาจาร (การประพฤติดีในกาม)

๕ สัมมาอาชีวะ คือ ข้อที่พระอรหันต์ในธรรมวินัยนี้ ละมิจฉาอาชีวะ สำเร็จการเลี้ยงชีพด้วยสัมมาอาชีวะ

๖ สัมมาวายามะ คือ ฝึกขุในธรรมวินัยนี้ “สร้างฉันทะ พยายาม ปรารถนาความเพียร ประคองจิตมุ่งมั่นเพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น”

๗ สัมมาสติ คือ ข้อที่ฝึกขุในธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีความเพียร “มีสัมปชัญญะ มีสติพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ ฟังกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่”

๘ สัมมาสมาธิ สมาธิชอบ เป็นหลักในการปฏิบัติเป็นฐาน ในทางเดินให้ไม่หลงทาง อันเป็นหลักในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข ตามหลักทางสายกลาง

ภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นองค์ความรู้ของชาวบ้าน หรือทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดค้น จากสติปัญญา ความสามารถของชาวบ้านเอง เพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาหรือใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย โดยมีกระบวนการสั่งสม สืบทอด และกลั่นกรองกันมาเป็นเวลายาวนาน จนเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

ชุมชนมีความสุขด้วยหลักธรรมนี้ คือ “การไม่คบคนพาล จากคำสอนนี้เป็นการแสดงถึงการดำเนินชีวิตอยู่ด้วยปัญญา เป็นแนวคิดที่ให้การสนับสนุนในการตัดสินใจของบุคคลนั้น ๆ ในการไม่เข้าไปคบหา และควรออกห่าง

การคบแต่บัณฑิต จากคำสอนนี้เป็นการแสดงถึงการดำเนินชีวิตอยู่ด้วยปัญญา เป็นแนวคิดที่ให้การสนับสนุนในการตัดสินใจของบุคคลนั้น ๆ ในการเข้าไปคบหา และนำมาปฏิบัติตาม

การบูชาคนที่ควรบูชา นี่เป็นมงคลอันสูงสุด” จากคำสอนที่กล่าวมาแล้วทั้ง ๓ ประการ นั้นเป็นการกล่าวถึงทำที่ถึงความเป็นเสรีภาพในการกระทำของบุคคลนั้น ๆ ที่จะเป็นการแสดงออกว่าไม่ว่าการคบคนพาล หรือคบบัณฑิต และจะสนับสนุนใคร ๆ พร้อมด้วยการบูชาบุคคลที่ควรบูชา นั้นก็อยู่ที่บุคคลนั้น ๆ ที่จะคิดด้วยตนเอง

“การอยู่ในถิ่นที่เหมาะสม การเลือกสถานที่อยู่อาศัยก็เป็นเรื่องทีกล่าวถึงการ ตัดสินใจของบุคคลนั้น ๆ ที่สามารถจะเลือกได้ด้วยตนเอง

การได้สร้างบุญไว้ในปางก่อน และการเตรียมเสบียงในการเดินทาง หรือการสร้างคุณงามความดีด้วยตนเอง

การตั้งตนไว้ชอบ นี้เป็นมงคลอันสูงสุด” จากคำสอนที่กล่าวมาแล้วทั้ง ๓ ประการนั้น เป็นการกล่าวถึงท่าทีของบุคคลในการเลือกอยู่อาศัยกระทำความดีหรือไม่ดี กับด้วยการดำรงตนเองในทางที่ชอบ ในการตั้งใจในความดี

“ความเป็นพหูสูต เป็นการกล่าวถึงการแสวงหาความรู้ ตามความต้องการของตนอย่างสม่ำเสมอ

ความเป็นผู้มีศีลปะ เป็นการกล่าวถึงความสามารถและความชำนาญในวิชาที่ตนเองได้เรียนมา

วินัยที่ศึกษามาดี เป็นการกล่าวถึงความเป็นผู้ที่มีระเบียบวินัยในการดำเนินชีวิต

วาจาสุภาพดี นี้เป็นมงคลอันสูงสุด” จากคำสอนที่กล่าวมาแล้วทั้ง ๔ ประการนั้นเป็นการกล่าวถึงท่าทีความเป็นเสรีภาพของบุคคลในการเลือกที่จะกระทำบางอย่างในการเข้าถึงชีวิตที่ดี

“การบำรุงมารดาบิดา การสงเคราะห์บุตร การสงเคราะห์ภรรยา การทำงานไม่อาภูล นี้เป็นมงคลอันสูงสุด” จากหลักคำสอนที่กล่าวมาเป็นส่วนหนึ่งของการเลือกของบุคคล “การให้ทาน การประพฤติธรรม การสงเคราะห์ญาติ การงานที่ไม่มีโทษ นี้เป็นมงคลอันสูงสุด” จากคำสอนที่กล่าวมาแล้วทั้ง ๔ ประการนั้นเป็นการกล่าวถึงท่าทีของบุคคลในการเลือกที่จะกระทำ และการเลือกที่จะไม่กระทำ เช่น “การงดเว้นจากบาป การงดเว้นจากการดื่มน้ำเมา ความไม่ประมาทในธรรม นี้เป็นมงคลอันสูงสุด” ด้วยเหตุที่ว่าปัญหาด้านศีลธรรมและปัญหาด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนไทยและการพัฒนาประเทศไทยในระยะยาว การพัฒนาศักยภาพของคนที่ยังปรารถนา จะต้องพัฒนาให้ทุกคนได้รับการพัฒนาตามศักยภาพอย่างเต็มที่ ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ปัญญาและทักษะฝีมือ เพื่อให้คนเป็นคนดี มีคุณธรรม มีสุขอนามัยที่ดี และมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนมีจิตสำนึกและมีบทบาทในการดูแลอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมที่สั่งสม ทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ซึ่งจะช่วยให้การพัฒนาประเทศมีความสมดุล ยั่งยืนอยู่บนพื้นฐานของความเป็นไทย สภาวะปัจจุบันของกลุ่มเยาวชนในจังหวัดชัยภูมิ กำลังเผชิญปัญหาที่สำคัญหลายเรื่อง ในจำนวนหลายเรื่องนั้นคือเรื่องขาดการเสริมสร้างจิตสำนึกในความรับผิดชอบ จึงมีปัญหาเรื่องราวเกี่ยวกับกลุ่มเยาวชนบ่อยครั้ง ในแง่ที่ไม่สร้างสรรค์ เช่น แสดงออกในเชิงชู้สาวในสวนสาธารณะ แสดงออกในลักษณะของความรุนแรง ก่อความทะเลาะวิวาทในงานเทศกาลหรืองานบุญประเพณีต่าง ๆ ที่หน่วยงานราชการหรือองค์กรต่าง ๆ จัดขึ้นในวันสำคัญต่าง ๆ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าส่วนรวม ขาดจิตสำนึกต่อระเบียบวินัยในตนเอง และขาดความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม จึงมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาหลาย ๆ ด้าน เพื่อช่วยกันแก้ปัญหาสังคมให้ดำเนินไปในทิศทางที่สร้างสรรค์จนนำไปสู่มิติตัวอย่างทางสังคม โดยอาศัยร่วมเงาของกระแสความคิดหลังสมัยใหม่ ที่มีปัจจัยทางความคิดที่ก่อตัวเป็นแรงปรารถนา ภายใต้ภาวะสังคมทันสมัย (modernity) ให้เพิ่มเติมแนวคิดใหม่ ๆ จะได้ไม่ต้องจมอยู่กับจุดเล็ก ๆ หรือแนวคิดเดิม ๆ แม้จะเปลี่ยนแปลงทางแนวคิดไปตามพลวัตและกระแสสังคมก็ตาม

ทั้งนี้ล้วนเป็นการเสริมเติมช่วยในการพัฒนาไปสู่จุดที่สมบูรณ์นำไปเข้าถึงความประเสริฐสุดในชีวิตได้เช่นกัน

เมื่อปัญหาเกิดขึ้นกับชุมชนและกับเยาวชน จำเป็นอย่างยิ่งที่ทุกฝ่ายต้องร่วมกันหาทางป้องกันและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับเด็ก และวัยรุ่น แต่สิ่งที่สามารถป้องกันและช่วยแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้เป็นอย่างดี คือการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมกับวัยรุ่น โดยการนำเอาหลักคำสอนทางศาสนาเข้ามาช่วยในการแก้ปัญหา ยุทธศาสตร์ใหม่ที่เป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๘ พ.ศ.๒๕๔๐-๒๕๔๔ จึงได้กำหนดทิศทางของการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างให้คนมีความเป็นอยู่ที่ดี โดยเฉพาะกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทุกกลุ่มได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพตามขีดความสามารถของแต่ละบุคคลอย่างเป็นองค์รวม คือ พัฒนาทั้งทางด้านร่างกาย สติปัญญา คุณธรรม จริยธรรม จิตใจ อารมณ์ สังคม รวมทั้งการคุ้มครองช่วยเหลือให้ได้รับการบริการพื้นฐานทางสังคมทุกด้านอย่างเหมาะสม ท้าถึงและเป็นธรรม เพื่อให้บุคคลเหล่านั้นสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุขและสมศักดิ์ศรีรวมทั้งการพัฒนาระบบความมั่นคงทางสังคม ทั้งครอบครัวและชุมชนเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมให้เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาคนและสังคมต่อไป ความเจริญทางด้านวัตถุในยุคสมัยใหม่นี้ ก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์เชิงค่านิยมของคนในสังคมอย่างผันตลบลสังคมจึงให้ความสำคัญในการแสวงหาเงินทองอำนาจมากกว่าให้ความสำคัญด้านจิตใจ ความมีเดบอดเริ่มแผ่เข้าปกคลุมทุกพื้นที่ทางสังคม ปัญหามากมายต่างทยอยผุดขึ้นลุกลามสลับทับซ้อนกันไป

ด้วยเหตุนี้วิธีการสร้างกระบวนการ ในการปลูกฝังจิตใจให้บุคคลมีความรับผิดชอบต่องานตัวเองและสังคม ขณะนี้จึงมีความเร่งด่วนที่ทุกภาคส่วนจำต้องร่วมระดมช่วยกันเยียวยาขนานใหญ่ ด้วยเหตุนี้จึงมีการกล่าวถึงคำว่า "จิตสำนึกมากขึ้นเพื่อประโยชน์ที่จะเป็นแนวคิดต่อตนเอง อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาคนพัฒนาชุมชน และพัฒนาสังคม เพื่อชี้ให้เห็นประเด็นในแง่ของการจัดการศึกษาที่แท้จริงว่าต้องจัดกระบวนการความคิด เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนผ่านเรียนรู้จนตกผลึกความเห็นในการพัฒนาเชิงประจักษ์ร่วมกัน ดังนั้น เมื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ในเรื่องของการมีจิตสำนึกได้อย่างถูกต้องแล้ว จะส่งผลถึงสังคมของกลุ่มเยาวชนจะให้ได้รับการพัฒนาในเรื่องจิตสาธารณะนี้อยู่ถึง ๓ ประการ ได้แก่

๑.คุณภาพจิต ได้แก่ สร้างเสริมจิตใจให้ตั้งงามด้วยคุณธรรมต่าง ๆ มีจิตใจสูง ประณีต ให้มีเมตตา มีความรัก มีความเพียร มีความปรารถนาประโยชน์แก่ผู้อื่น มีความกรุณาอยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์ มีมีทวะ ความอ่อนโยน กตัญญู รู้คุณค่าแห่งการกระทำของผู้อื่นเป็นต้น

๒.สมรรถภาพจิต คือ ความสามารถของจิต เช่น ความมีสติดี มีวิริยะ ความเพียรพยายามสู้งาน มีขันติความอดทนและทนทาน มีสติจิตใจแน่วแน่ มีสัจจะ มีความจริงจัง เอาจริงเอาจัง มีอธิษฐาน มีความเด็ดเดี่ยวต่อความมุ่งหมาย มีความหนักแน่นเข้มแข็งมั่นคงในจิตใจที่จะทำงานให้ได้ผลสมบูรณ์ โดยเฉพาะงานทางปัญญา มีความคิดพิจารณาให้เห็นความจริงแจ่มแจ้งชัดเจน

๓.สุขภาพจิต เพื่อให้เด็กและเยาวชนเป็นคนมีความสุข มีสมาธิสงบเยือกเย็นเป็นคนแจ่มใส ร่าเริง พอใจในสิ่งที่ตนมี ยินดีในสิ่งที่ตนได้ และเพื่อส่งเสริมบทบาทของสถาบันในการพัฒนาจิตใจ ซึ่งจะนำไปสู่ความเป็นครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสันติ สิ่งแวดล้อมยั่งยืน ในโอกาส

ต่อไป

การศึกษาวิเคราะห์การพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในยุคปัจจุบันครั้งนี้ เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ เน้นการเก็บรวบรวมข้อมูลในเชิงลึก เพื่อให้ได้หลักการที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักคำสอนในการแก้ปัญหา มีชุมชนชาวพุทธ ซึ่งคณะผู้วิจัย จะได้ทำการศึกษวิเคราะห์หลักคำสอนของศาสนาเพื่อเป็นรูปแบบการแก้ปัญหาการพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในยุคปัจจุบัน อย่างลึกซึ้งและรอบด้าน ซึ่งจะเป็นประโยชน์สำหรับการดำเนินชีวิตของทุกกลุ่มคนที่ดำเนินชีวิตตามวิธีของศาสนาตนได้อย่างเป็นรูปธรรม

พระพรหมคุณาภรณ์ ได้กล่าวถึงการทำหน้าที่ความเป็นกัลยาณมิตร ลักษณะเพื่อนซี้-เพื่อนดี ในหลักของทศ ๖ ตามความหมายของการพัฒนาคนว่า จะต้องรู้จักหน้าที่ของตนเองในการปฏิบัติกับผู้คนรอบ ๆ และชุมชนชนที่ตนอาศัยอยู่ เพื่อเกิดการพัฒนาคนและชุมชนให้อยู่อย่างมีความสุข ฝึกขุ ปัญญานันทะ ได้กล่าวถึง หลักทางสายกลาง ในการดำเนินชีวิต เช่น คิดชอบ ทำชอบ มีสติ มีศีล มรรค ๘ ประการ คือ ความเห็นที่ถูกต้อง ความคิดที่ถูกต้อง การพูดจาที่ถูกต้อง การงานที่ถูกต้อง การอาชีพที่ถูกต้อง ความ پاکเพียรที่ถูกต้อง ความรำลึกที่ถูกต้อง ความตั้งใจมั่นคงที่ถูกต้อง ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา หลักในการดำเนินชีวิตตามทางสายกลาง อันเป็นเนื้อแท้ของพระพุทธศาสนา

จากสิ่งที่เกิดขึ้นด้วยการศึกษาข้อมูลมานั้น ผู้วิจัยจึงได้เลือกศึกษาวิเคราะห์การพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในยุคปัจจุบัน และเพื่อจะได้นำเสนอหลักการและวิธีการที่เป็นแนวทางการพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในยุคปัจจุบัน

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาหลักในการพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในศตวรรษที่ ๒๑

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาวิธีการการพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในศตวรรษที่ ๒๑

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาวิเคราะห์การพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในศตวรรษที่ ๒๑

ผลการวิจัย

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เชิงลึก และประชุมกลุ่ม (Focus group) ผู้ทรงคุณวุฒิ ๑) ผู้นำทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ พระสงฆ์จำนวน ๕ รูป ครูสอนศาสนาจำนวน ๕ คน ครูสอนในโรงเรียนจำนวน ๕ คน ผู้นำชุมชน ได้แก่ อบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ชาวบ้าน จำนวน ๕ คน ครูจำนวน ๕ คน เยาวชนจำนวน ๕ คนโดยผู้วิจัยสรุปได้ดังต่อไปนี้

การพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในยุคปัจจุบัน ของผู้นำชุมชนในพื้นที่ในพื้นที่บ้านอังกัญ หมู่ ๔ ได้แก่ นายก อบต.กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน และเจ้าอาวาส พระสงฆ์ ครูสอนศาสนา ชาวบ้าน เยาวชนในพื้นที่บ้านอังกัญหมู่ ๔ บ้านโคกบรระเลง หมู่ ๑๐ ต.บุฤาษี อ.เมือง จ. สุรินทร์ พอกกล่าวสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาหลักในการพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในศตวรรษที่ ๒๑ให้เกิดความเข้าใจของการเปลี่ยนแปลงของโลก ๒) เพื่อพัฒนาหลักการและ

วิธีการการพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในศตวรรษที่ ๒๑ พร้อมกับสามารถพัฒนาความสุขของตนเอง และแบ่งปันต่อกันในชุมชนตลอดถึงสังคมและคนในประเทศ ๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์การพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในศตวรรษที่ ๒๑ แล้วสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาส่งเสริมต่อไป

ด้วยองค์ประกอบของการพัฒนาชุมชนที่สำคัญ มีดังต่อไปนี้ คือ

๑. คนในชุมชน คนเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุดของการพัฒนาชุมชนเนื่องจากการพัฒนาชุมชนเป็นการพัฒนาของคนโดยความร่วมมือกันของคนและเพื่อประโยชน์ของคนในชุมชน การพัฒนาชุมชนจึงเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับคนในชุมชนโดยตรงทั้งที่เป็นบุคคล กลุ่ม และองค์กรต่าง ๆ

๒. ทุนของชุมชน ทุนทางสังคม ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนสิ่งแวดล้อม ทุนทางสังคม ได้แก่ คุณภาพของคน การจัดระเบียบทางสังคม สถาบันทางสังคม กลุ่มองค์กรต่าง ๆ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม เทคโนโลยีต่าง ๆ เป็นต้น ทุนทางเศรษฐกิจ ได้แก่ อาชีพ ผลิตภัณฑ์ รายได้ แหล่งทุนของชุมชน เป็น ทุนสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ป่าไม้ แร่ธาตุ ภูเขา แม่น้ำลำคลอง น้ำตก หาดทราย เป็นต้น ทุนเหล่านี้เป็นส่วนสำคัญที่สนับสนุนให้การพัฒนาชุมชนประสบความสำเร็จ

๓. วัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา เช่น วัสดุสำนักงาน วัสดุก่อสร้าง เครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ยานพาหนะ เครื่องมือ เครื่องจักร เครื่องคอมพิวเตอร์ เป็นต้น วัสดุอุปกรณ์เหล่านี้ต้องมีคุณภาพเหมาะสม ทันสมัย และเพียงพอกับกิจกรรมการพัฒนาชุมชนที่กำหนดขึ้น

๔. ยุทธศาสตร์หรือวิธีการพัฒนา การพัฒนาชุมชนมีหลายวิธีการ เช่น การให้การศึกษาอบรม การจัดระเบียบชุมชน การสร้างผู้นำ การสร้างกลุ่มและองค์กร การวางแผนและโครงการ การประสานงาน เป็นต้น ยุทธศาสตร์เหล่านี้เมื่อนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชนต้องเป็นยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมกับชุมชนจึงจะเป็นประโยชน์และสนับสนุนการพัฒนาให้ประสบความสำเร็จ

๕. กระบวนการพัฒนาชุมชน ซึ่งมีลำดับขั้นตอนดำเนินงาน คือ การศึกษาชุมชน การวิเคราะห์ชุมชน การวางแผนและโครงการ การดำเนินงาน การประเมินผล และการทบทวนเพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรคซึ่งต้องดำเนินงานไปตามลำดับตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ

๖. การสนับสนุนช่วยเหลือจากรัฐบาลและภาคเอกชน เป็นการสนับสนุนช่วยเหลือเฉพาะในสิ่งที่มีความจำเป็นเกินขีดความสามารถของชุมชนหรือเพื่อกระตุ้นเร่งเร้าให้ประชาชนเกิดความตื่นตัวและเข้าร่วมในกระบวนการพัฒนา

๗. การบริหารและจัดการที่ดี เป็นการบริหารจัดการเกี่ยวกับบุคคล กลุ่ม องค์กร การเงิน เวลา วัสดุ ครุภัณฑ์ อาคาร สถานที่ เป็นต้นให้มีประสิทธิภาพ

๘. นักพัฒนาชุมชน เพื่อให้ทำหน้าที่เป็นผู้กระตุ้นเตือน จูงใจ ประสานงาน ระดมพลัง หรือศักยภาพของชุมชนมาใช้ในการพัฒนา

๙. การประสานงาน เพื่อเชื่อมประสานบุคคล กลุ่ม และองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การพัฒนาชุมชนให้ดำเนินกิจกรรมสอดคล้องกันเป็นไปในทิศทางเดียวกันและเป็นลำดับขั้นตอนที่

กำหนดไว้

๑๐. ผลของการพัฒนา เป็นผลงานที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานพัฒนาชุมชนซึ่งทำให้คนที่ร่วมการพัฒนา มีขวัญและกำลังใจที่มุ่งมั่นที่จะร่วมกันพัฒนาชุมชนให้ประสบความสำเร็จต่อไป

การพัฒนาเป็นการพัฒนาคน โดยความร่วมมือกันของคน และเพื่อประโยชน์การพัฒนา จึงเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับคนโดยตรง การพัฒนาควรเริ่มต้นจากผู้นำเป็นสำคัญ เช่น ผู้นำครอบครัว ผู้นำชุมชน ผู้นำสังคม และผู้นำประเทศชาติ เพราะบุคคลเหล่านี้อยู่ในตำแหน่งที่มีอำนาจ มีหน้าที่ และสามารถกำหนดทิศทางของการพัฒนาได้

การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑. กิจกรรมด้านการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษา

นำกระบวนการวิจัยแบบ mix ไปประยุกต์ในกิจกรรมการเรียนการสอนในพุทธศาสตร์ บัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา , หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา หมวดวิชาศึกษาทั่วไป เช่น มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมไทย มนุษย์กับอารยธรรม เทศกาลและพิธีกรรมพระพุทธศาสนา การจัดการทรัพย์สินของพระพุทธศาสนา การพัฒนานวัตกรรมเพื่อการเปลี่ยนแปลงเชิงพุทธ การอนุรักษ์และการจัดการพุทธศิลป์ การวางแผนและการบริหารเชิงกลยุทธ์ เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น การบริหารการพัฒนา เป็นต้น

นำผลการวิจัยเกี่ยวกับหลักการวางแผน หลักสูตรศาสตร์ แนวทางการดำเนินงานตาม ยุทธศาสตร์ เพื่อไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ในการบริหารจัดการศึกษา ทางด้านวัฒนธรรมไทย มนุษย์กับอารยธรรม เทศกาลและพิธีกรรมพระพุทธศาสนา การจัดการทรัพย์สินของพระพุทธศาสนา และ นิสิตในระดับอุดมศึกษา

นำผลการศึกษาไปวิเคราะห์ร่วมกับนักวิชาการทางการศึกษา เพื่อเป็นแนวทางในการนำเสนอ ทิศทาง นโยบาย และวางยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมกับการจัดการศึกษา และการสอนหลักพุทธจริยธรรม ในโรงเรียนต่าง ๆ วัฒนธรรมไทย มนุษย์กับอารยธรรม เทศกาลและพิธีกรรมพระพุทธศาสนา การจัดการทรัพย์สินของพระพุทธศาสนา ต่อเยาวชนไทยในสถานที่ต่าง ๆ โดยมีโรงเรียน ชุมชนในเขต จังหวัดสุรินทร์

๒. กิจกรรมด้านวิชาการ

มีการพัฒนาทักษะในการวิจัยในมิติที่หลากหลาย เพื่อการเรียนรู้ เช่นการเก็บข้อมูลเชิง ปริมาณ เชิงคุณภาพและการประชุมกลุ่ม และการสังเคราะห์ข้อมูล ให้กับทีมงานวิจัย การศึกษา วัฒนธรรมไทย การจัดการทรัพย์สินของพระพุทธศาสนา ทั้งส่วนองค์การบริหารจังหวัด สำนัก วัฒนธรรม สำนักพุทธ และภิกษุตามพื้นที่ในจังหวัดสุรินทร์

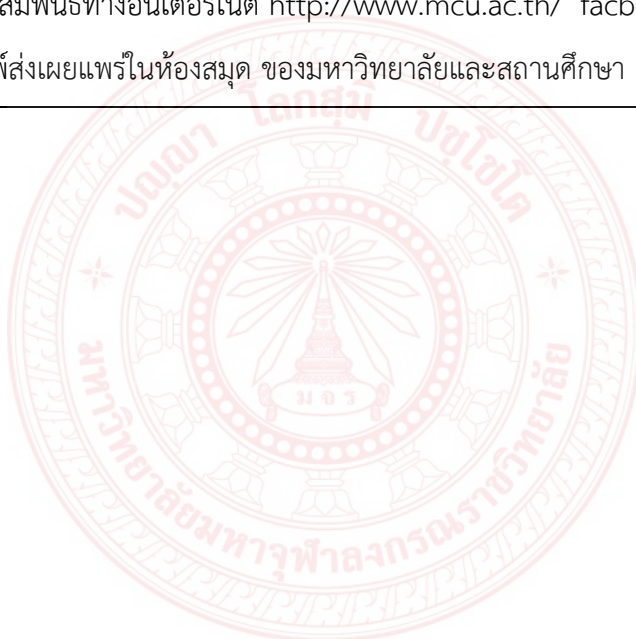
มีการระดมความคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการการดำเนินการตามยุทธศาสตร์ชาติ เรื่อง การพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในยุคปัจจุบัน เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสม อันเป็นการปิดจุดอ่อน เสริม จุดแข็ง เติมเต็มศักยภาพ พร้อมตอบสนองนโยบายของภาครัฐด้วยเป็นอย่างดี และการเผยแพร่วิชา

หลักสูตร และผลงานวิชาการแก่สังคมของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มีการศึกษาร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่น มหาวิทยาลัยสงฆ์ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด วัฒนธรรมจังหวัด องค์การบริหารจังหวัด เพื่อวิเคราะห์หาแนวทางการพัฒนา แผนการพัฒนา การบริหารจัดการเครือข่ายในโครงการ ตามแนวยุทธศาสตร์ชาติ และหน่วยงานของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ให้สามารถดำเนินการโครงการที่จัดนั้นดำเนินการไปได้อย่างมั่นคง และชาวบ้านพระภิกษุสงฆ์ ที่เข้ากลุ่มการพัฒนาคนในชุมชนชาวพุทธในยุคปัจจุบันเพื่อให้เกิดกิจกรรมที่เป็นรูปธรรมต่อไป

การประชาสัมพันธ์

- ตีพิมพ์ในวารสาร ฐาน TCI
- ประชาสัมพันธ์ทางอินเทอร์เน็ต <http://www.mcu.ac.th/> facebook / LINE
- จัดพิมพ์ส่งเผยแพร่ในห้องสมุด ของมหาวิทยาลัยและสถานศึกษา



ที่ วส. ๒๒๐/๒๕๖๓



สำนักงานโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เลขที่ ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๙๙-๙๒๔-๕๕๐๑, ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘

๑ กันยายน ๒๕๖๓

เรื่อง ตอบรับบทความลงตีพิมพ์วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร
เรียน/เจริญพร พระมหาจิรวัดน์ กนตวนโณ, พระมหามงคลกานต์ ฐิตธมโม, คุณเสนาะ ผดุงฉัตร
และคุณพูนศักดิ์ กมล

ตามที่ท่านได้ส่งบทความเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา
ในสถาบันอุดมศึกษา” ลงตีพิมพ์ในวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร

กองบรรณาธิการ ขอแจ้งให้ทราบว่าบทความของท่านได้ผ่านการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ
(Peer Review) และได้รับการพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๕
(กันยายน - ตุลาคม ๒๕๖๔) ซึ่งท่านสามารถดาวน์โหลดบทความฉบับสมบูรณ์ได้ที่ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace> ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

อนึ่ง วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ISSN : 2539-6765 (Online) ได้ผ่านการประเมิน
คุณภาพจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) โดยได้รับการจัดให้อยู่ใน วารสารกลุ่มที่ ๑ : วารสาร
ที่ผ่านการรับรองคุณภาพของ TCI (จนถึง ๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๗) และจะถูกคัดเลือกเข้าสู่ฐานข้อมูล
ASEAN Citation Index (ACI) ต่อไป

(พระมหาตวงเดิน ฐิตธมโม, ผศ.ดร.)

บรรณาธิการ วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร



กองบรรณาธิการวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร
โทร ๐๙๙-๙๒๔-๕๕๐๑, ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘
ผู้ประสานงาน: พระมหาปิยนัฐ ปิยรัตน โทร. ๐๖๑-๒๙๖-๑๖๕๔
Email: piyanat.so@mcu.ac.th

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-นามสกุล (ภาษาไทย) : พระมหามงคลกานต์ จิตธมโม (กลางพนม)

วัน เดือน ปีเกิด-- -

ชื่อ-นามสกุล (ภาษาอังกฤษ): Phramaha Mongkholkhan Thitadhammo (Klangphanom)

เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน : -

ตำแหน่งปัจจุบัน : อาจารย์ประจำภาควิชาศาสนาและปรัชญา คณะพุทธศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

หน่วยงาน : ภาควิชาศาสนาและปรัชญา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ

ราชวิทยาลัย ๗๙ หมู่ ๑ ถนนพหลโยธิน ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร จังหวัด

พระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐ โทร./โทรสาร : ๐-๓๕๒๔-๘๐๘๗ ภายใน ๘๐๘๗

ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดอังกัญโคกบรรเลง ตำบลบุฤๅษี อำเภอมือง จังหวัดสุรินทร์ ๓๒๐๐๐

โทรศัพท์ : ๐๙๒๙๙๖๗๙๖๓

E-mail. : Mongkholkhan1977@gmail.com

Facebook : Phramahamongkholkankoy@yahoo.com

ประวัติการศึกษา

การศึกษาทางธรรม-บาลี : นักรธรรมเอก ป.ธ. ๙

การศึกษาทางโลก

พ.ศ. ๒๕๔๓ : พุทธศาสตรบัณฑิต (ปรัชญา, เกียรตินิยมอันดับ ๑) จากมหาวิทยาลัย

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๔๓ : ศึกษาศาสตรบัณฑิต (การสอนภาษาไทย, เกียรตินิยมอันดับ ๒)

จากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

พ.ศ. ๒๕๔๕ : ศึกษาศาสตรบัณฑิต (บริหารการศึกษา) จากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

พ.ศ. ๒๕๔๕ : ศิลปศาสตรบัณฑิต (ประวัติศาสตร์) จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง

พ.ศ. ๒๕๔๗ : ศึกษาศาสตรบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) จากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

พ.ศ. ๒๕๔๙ : ศิลปศาสตรบัณฑิต (สื่อสารมวลชน) จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง

พ.ศ. ๒๕๕๐ : นิติศาสตรบัณฑิต จากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

พ.ศ. ๒๕๕๒ : ศิลปศาสตรบัณฑิต (การบริหารรัฐกิจ) จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง

พ.ศ. ๒๕๕๕ : ศิลปศาสตรบัณฑิต (สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา) จากมหาวิทยาลัย

รามคำแหง

พ.ศ. ๒๕๔๘ : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (ปรัชญา) จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช

วิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๕๕ : ศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พุทธศาสนาและปรัชญา) จากมหาวิทยาลัยมหา

มกุฏราชวิทยาลัย

สาขาวิชาที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ ก ษ ษ ษ ส ต ร
สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

ประสบการณ์ที่เกี่ยวกับการบริหารงานวิจัยทั้งในและต่างประเทศ โดยระบุสถานภาพใน

การทำการวิจัยว่าเป็นผู้อำนวยการวิจัย หัวหน้าโครงการวิจัยหรือผู้ร่วมวิจัยในแต่ละ
ผลการวิจัย -

ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย : ชื่อแผนงานวิจัย -

หัวหน้าโครงการวิจัย : ชื่อโครงการวิจัย “ผลิตผลงานวิชาการทางพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม”

งานวิจัยที่ทำสำเร็จแล้ว : มี ๔ เรื่อง ดังนี้

๑) คติชนวิทยาที่มีต่อการปลูกโรงเรือนในภาคเหนือ : กรณีศึกษาการปลูกบ้านเรือนไทยใน
เขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, ปีที่พิมพ์ พ.ศ. ๒๕๔๙, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่.

๒) ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเชิงสุนทรียศาสตร์ที่ปรากฏในคัมภีร์ธรรมบท, ปีที่พิมพ์ ๒๕๕๐,
รายงานการวิจัย : แหล่งทุน : กองกลางงานพระราชทานเพลิงศพพระครูพิพิธพัฒนากร (ลำดวน) วัด
ข่อยสังฆาราม ต.หัวไผ่ อ.เมือง จ. สิงห์บุรี.

๓) ศึกษาวิเคราะห์ความจริงเรื่องจิตในปรัชญาของวิลเลียม เจมส์, ปีที่พิมพ์ พ.ศ. ๒๕๔๙,
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา, ปีที่พิมพ์ พ.ศ. ๒๕๔๙, แหล่งทุน :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

๔) ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเชิงมนุษยนิยมที่ปรากฏในบทกวีรางวัลซีไรต์, ปีที่พิมพ์ ๒๕๕๕,
วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขาพุทธศาสนาและปรัชญา, ปีที่พิมพ์ ๒๕๕๕, แหล่งทุน :
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

ประวัติผู้ร่วมวิจัยที่ ๒

ชื่อ พระมหาจีร์วัฒน์ กนต์วณโณ (กันจู่), ผศ.ดร.
 ชื่อ นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Assist.Prof.Phramaha Chiravat Kantawanno (Kanjoo), Dr.
 ตำแหน่งทางวิชาการ อาจารย์
 สถานที่ทำงาน คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ตำบลลำไทร อำเภอลำลูกกา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
 โทร.๐๓๕-๒๔๘ ๗๙๖
 ที่อยู่ปัจจุบัน วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร
 โทรศัพท์มือถือ. ๐๖๓ ๑๕๖ ๕๓๙๔
 Email : guntawanno@hotmail.com

การศึกษา

- เปรียญธรรม ๙ ประโยค
- พธ.บ. คณะพุทธศาสตร์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ศศ.ม. คณะพัฒนาสังคม สาขาวิชา เอกวิเคราะห์และวางแผน
นโยบายทางสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (NIDA)
- พธ.ด. คณะพุทธศาสตร์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สาขาวิชาที่มีความชำนาญพิเศษ ภาษาบาลี, พระพุทธศาสนา, พัฒนาสังคม, คอมพิวเตอร์
 งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว

งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ แนวคิดและบทบาทขององค์กรทางศาสนา พุทธ
 คริสต์” ได้รับทุนวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 พ.ศ.๒๕๖๐ (หัวหน้าโครงการวิจัย)

บทความทางวิชาการที่เผยแพร่ :

๑. หนังสือ งานวิจัยและบทความ

๑. หนังสือ

พระมหาจีร์วัฒน์ กนต์วณโณ, ดร. พุทธศิลป์พุทธชินราช ประวัติและพัฒนาภา

พระพุทธศาสนาในจังหวัดพิษณุโลกสมัยสุโขทัย. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหา
 จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พ.ศ. ๒๕๖๑, จำนวน ๒๐๙ หน้า.

พระมหาจีร์วัฒน์ กนต์วณโณ, ดร.เอกสารประกอบการสอนรายวิชา “พระพุทธศาสนากับสังคม
 สงเคราะห์” บรรยายแก่นิสิตชั้นปีที่ ๓, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, พ.ศ. ๒๕๖๐
 จำนวน ๒๔๐ หน้า.

๒. งานวิจัย

พระมหาจีรวัดน์ กนตวณโณ, ดร.งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดลำปาง” ได้รับทุนวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๕๗ (ผู้ร่วมโครงการวิจัย) จำนวน ๒๔๔ หน้า.

พระมหาจีรวัดน์ กนตวณโณ, ดร.งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ แนวคิดและบทบาทองค์กรทางศาสนา พุทธ คริสต์” ได้รับทุนวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๖๐ (หัวหน้าโครงการวิจัย) จำนวน ๑๓๘ หน้า

พระมหาจีรวัดน์ กนตวณโณ, ดร.งานวิจัยเรื่อง “การศึกษาโครงสร้างคัมภีร์ที่ขนิภาย สीलขันธวรรค ในแง่ของศีลและพรต” ได้รับทุนวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๖๑ (หัวหน้าโครงการวิจัย) จำนวน ๒๐๙ หน้า.

พระมหาจีรวัดน์ กนตวณโณ, ดร.งานวิจัยเรื่อง “มโนทัศน์เรื่องแม่ในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษากระบวนการกำเนิดโดยใช้วิธีการตั้งครุฑแทน” ได้รับทุนวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๖๒ (หัวหน้าโครงการวิจัย) จำนวน ๑๘๕ หน้า.

๓. บทความ

พระมหาจีรวัดน์ กนตวณโณ, ดร. “การวิเคราะห์การตีความว่า “ธรรม”ของพุทธทาสภิกขุ”.

บทความ

วิชาการ. วารสารวิชาการวารสารเซนต์จอห์น ปีที่ ๒๐ ฉบับที่ ๒๗ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๐): หน้า ๓๐.

พระมหาจีรวัดน์ กนตวณโณ, ดร. “พุทธศิลป์:พุทธชินราช”. บทความวิจัย. วารสาร มจร พุทธศาสตร์

ปริทรรศน์ คณะพุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน๒๕๖๐) : หน้า ๖๒.

พระมหาจีรวัดน์ กนตวณโณ, ดร. “ศาสนาพุทธกับโลกสมัยใหม่:สตรีกับศาสนา”.บทความวิชาการ. วารสารการพัฒนาสังคม(JMSD) ภาควิชาพัฒนาสังคมมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม, ๒๕๖๑): หน้า ๑๒๐.

พระมหาจีรวัดน์ กนตวณโณ, ดร. “หลักสิทธิมนุษยชนตามหลักในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท”. บทความวิจัย.วารสารการพัฒนาสังคม(JMSD) ภาควิชาพัฒนาสังคมมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ปีที่ ๓, ฉบับที่ ๑, (มกราคม-เมษายน, ๒๕๖๑): หน้า ๘๙.

พระมหาจีรวัดน์ กนตวณโณ, ดร. “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ แนวคิดและบทบาทองค์กรทางศาสนา พุทธ คริสต์”. บทความวิจัย.วารสารวิชาการวารสารเซนต์จอห์น, ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๒๙ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๑) : หน้า ๙๓.

พระมหาจีรวัดน์ กนตวณโณ, ดร. “การศึกษาโครงสร้างคัมภีร์ที่ขนิภายศีลขันธวรรค ในแง่ของศีลและพรต”. บทความวิจัย.วารสารวิชาการวารสารเซนต์จอห์น, ปีที่ ๒๒ฉบับที่ ๒๙ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๒) : หน้า ๖๕.

พระมหาจิววัฒน์ กนตวณฺโณ, ดร. “มนทัศน์เรื่องแม่ในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษากระบวนการ
กำเนิดโดยใช้วิธีการตั้งครุฑแทน”. **บทความวิชาการ**. วารสารการมหาจุฬาริชาการ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ปีที่ ๗ ฉบับพิเศษ เนื่องในงานประสาทปริญญา
ประจำปี ๒๕๖๓: หน้า ๗๐.



ประวัติผู้ร่วมวิจัยที่ ๓

๑ ชื่อ. (ภาษาไทย) ดร. พูนศักดิ์ กมล Dr.

(ภาษาอังกฤษ) Poonsak kamol

๒ เลขที่บัตรประชาชน -

วัน เดือน ปีเกิด -

Email: Poonsakkamol@Gmail.com

๓ ประวัติการทำงาน

ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง .อาจารย์วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ

๔.ประวัติการศึกษา

-พ.ศ. ๒๕๔๔ น.ธ. เอก สำนักเรียนวัดปทุมคงคา

-พ.ศ. ๒๕๕๕ ป.ธ. ๓ สำนักเรียนวัดมหาธาตุ

-พ.ศ. ๒๕๕๕ พธ.บ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พุทธศาสตรบัณฑิต,
สาขาวิชาปรัชญา

-พ.ศ. ๒๕๕๗ พธ.ม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พุทธศาสตร
มหาบัณฑิต, สาขาวิชาปรัชญา

-พ.ศ. ๒๕๖๑ พธ.ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พุทธศาสตรดุษฎี
บัณฑิต, สาขาวิชาปรัชญา

๕ ผลงานวิชาการ

ร่วมเขียนงานวิจัยใน ปี พ.ศ. ๒๕๖๐ เรื่อง การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมพหุวัฒนธรรมใน
ประเทศไทย:กรณีศึกษาสังคมพหุวัฒนธรรมในอำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่

ร่วมเขียนงานวิจัยใน ปี พ.ศ. ๒๕๖๐ เรื่อง การศึกษาคุณค่าไบโसेมาเพื่อสร้างกระบวนการ
เรียนรู้ด้านพุทธจริยธรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

บทความเรื่อง ปรัชมนิยมในพุทธปรัชญามหายาน วารสาร “ศึกษาศาสตร์ มมร”
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทความเรื่อง ปรัชญาปฏิบัตินิยมของ เดวิด ฮูม วารสาร “ศึกษาศาสตร์ มมร”
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕.บทความงานวิจัยเรื่อง การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมพหุวัฒนธรรมในประเทศไทย:
กรณีศึกษาสังคมพหุวัฒนธรรมในอำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่

๖ บทความทางวิชาการเรื่อง เปรียบเทียบการรับรู้ของจิตในพุทธปรัชญาเถรวาทกับเอ็ดมุนด์
ฮุสเซิร์ล (วารสารพุทธมคค์)

๗ บทความทางวิชาการเรื่อง ปรัชญาการณวิทยาในพุทธปรัชญาเถรวาท ในการนำเสนอ
ผลงานในการประชุมวิชาการระดับนานาชาติ ครั้งที่ ๑๐ และระดับชาติ ครั้งที่ ๓ (วิทยาลัยสงฆ์นคร
น่าน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

๘ บทความทางวิชาการเรื่อง คุณค่ามนุษย์แบบอัสวีสัยในมหาสติปัฏฐานสูตร (วารสาร
พุทธมคค์)